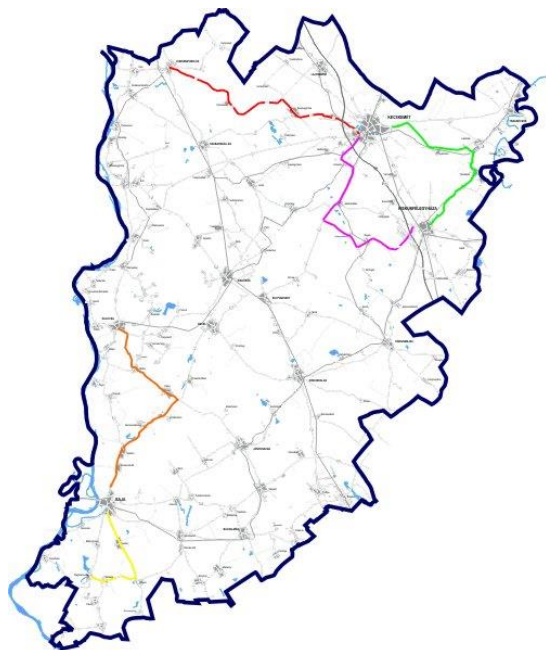

Bács-Kiskun 2020

BÁCS-KISKUN MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

I. HELYZETELEMZÉS

Kecskemét

2012

Tervezők

Dr. Perger Éva kandidátus	tudományos főmunkatárs, osztályvezető	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Nagy Gábor kandidátus	tudományos főmunkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Nagy Imre kandidátus	tudományos főmunkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Velkey Gábor PhD	tudományos munkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Kovács András Donát PhD	tudományos munkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Farkas Jenő Zsolt PhD	tudományos munkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Dr. Duray Balázs PhD	tudományos munkatárs	MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Alföldi Tudományos Osztály
Tóth Róbert	tervezési projektmenedzser	DARFÜ
Tapasztó Dénes	tervezési projektmenedzser	DARFÜ
Jenei Gábor	tervezési projektmenedzser	DARFÜ
Csáki Béla	tervezési projektmenedzser	DARFÜ
Dr. Kecskés László	Területfejlesztési Iroda vezető	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Hivatala
Garajszki Gabriella	Területfejlesztési Iroda munkatárs	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Hivatala
Moiskó Csilla	Területfejlesztési Iroda munkatárs	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Hivatala
Horváth Marianna	területfejlesztési szakértő	HBF Hungaricum Kft
Kiss Attila	területfejlesztési szakértő	
Dr. Dózsa Gábor	közlekedési szakértő	

Tartalom

BEVEZETÉS.....	4
1. TÁRSADALMI, GAZDASÁGI, KÖRNYEZETI HELYZETELEMZÉS	5
1.1. KÜLSŐ KÖRNYEZET VIZSGÁLATA.....	5
1.1. a) Bács-Kiskun megye adottságainak, belső erőforrásainak, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzeti és hazai szinten.....	5
1.1. b) Nagytérési összefüggések.....	7
1.2. BELSŐ ADOTTSÁGOK.....	8
1.2. a) Természeti adottságok, erőforrások és a környezet állapotának értékelése	8
1.2. aa) Természeti adottságok	8
1.2. ab) A termőföldek területnagysága, mennyisége.....	10
1.2. ac) A táj jellemzői	12
1.2. ad) Természet és tájvédelem	12
1.2. ae) Környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők	13
1.2. af) Szennyezett területek számbavétele.....	17
1.2. ag) Felszíni és felszín alatti vízkészletek	19
1.2. ah) Energiaforrások.....	22
1.2. ai) Vízkárt okozó elemek, vízkárelhárítás	23
1.2 b) Épített környezet és a kulturális örökség védelme.....	25
1.2 c) Gazdasági bázis.....	27
1.2 ca) Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai	27
1.2 cb) A gazdaság belső és külső kapcsolatai.....	41
1.2 cc) A termelési infrastruktúra állapota	44
1.2 cd) A telepítési tényezők értékelése	45
1.2 ce) Területi innovációs potenciál	48
1.2 cf) Gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők	49
1.2 d) Társadalom	55
1.2 da) Kulturális adottságok, értékek	55
1.2 db) Területi identitás, civil aktivitás.....	56
1.2. dc) Humán erőforrások: demográfiai helyzet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, kisebbség helyzete.....	57
1.2.e) Közlekedési infrastruktúra	67
1.2. ea) Vonalas rendszerek, létesítmények.....	68
1.2. eb) Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok	72
1.2. ec) Közlekedési kapcsolat hiányok.....	73
1.2.e) Kommunális infrastruktúra	74
1.2.ed) Vízellátás.....	74
1.2. ee) Szennyvízelvezetés, tisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés	75
1.2. ef) Energiaellátás.....	77
1.2. eg) Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás	78
1.2 f) A települések intézményi felszereltsége.....	79
1.2 g) Települések jellemző lakásviszonyai	89
1.2 h) Településhálózati adottságok	92
1.2. ha) Településhierarchia	92
1.2.hb) A településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai	96
1.2 hc) Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések.....	100
1.2 i) Térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása	105
1.2 j) Térségi területfelhasználás vizsgálata	107
1.2 k) A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása	108

2. A TÉRSÉGET ÉRINTŐ TERVEZÉSI-FEJLESZTÉSI KÖRNYEZET ÁTTEKINTÉSE	110
2.1. ÁGAZATI KONCEPCIÓK, TERÜLETFEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK ÉS HATÁLYOS TERÜLETFEJLESZTÉSI TERVEK.....	110
2.1.b) Országgyűlés, kormány, ágazati fejlesztési stratégiák érvényes vonatkozásai	113
2.1.c) Szomszédos térségek koncepcióinak, programjainak hatásai	132
2.1.d) OTTrT és területrendezési tervek térséget érintő vonatkozásai.....	135
2.1.e) Környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások	138
2.1.f) 20 ezer feletti városok településfejlesztési és gazdaságfejlesztési programjai, koncepciói	143
2.1.g) A térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai	156
2.1.h) Vonatkozó egyéb tervek.....	158
2.1.i) A tervezést érintő egyéb jogszabályok.....	161
2.2. A TERVEZÉSI FOLYAMAT PARTNERSÉGI TERVÉNEK ELKÉSZÍTÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA	162
2.2.a) Partnerségi terv készítése.....	162
2.2.b) A partnerségi terv végrehajtása	168
2.2.c) A partnerségi terv eredményei alapján az egyes szektorok fejlesztési elképzelései.....	179
2.2.ca) Az üzleti szektor szereplőinek fejlesztési elképzelései	179
2.2.cb) Az önkormányzatok fejlesztési elképzelései.....	180
2.2.cc) Társadalmi szervezetek fejlesztési elképzelései	185
2.3. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERÉNEK ELEMZÉSE	186
2.3.a) A területfejlesztés forrásainak elemzése.....	186
2.3.b) A területfejlesztés intézményrendszere	190
2.3.c) A területfejlesztés hatékonysága.....	192
2.4. HELYZETÉRTÉKELÉS	197
2.4.a). SWOT	197
2.4.b). Lehetőséges fejlesztési irányok, lehetőséges cselekvési területek	198
MELLÉKLETEK	206

Bevezetés

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat az uniós csatlakozásra való felkészülés szakaszában 1998-ban készítette el korábbi területfejlesztési koncepcióját és programját, és 32/1998. (III.13) Kgy. határozatában javasolta jóváhagyásra a Bács-Kiskun Megyei Területfejlesztési Tanácsnak. Az elmúlt években a Dél-alföldi Régió részeként a regionális fejlesztési tervekben tudtuk megjeleníteni fejlesztési elképzeléseinket, megyei szintű fejlesztési tervek nem készültek, a korábbi nem került aktualizálásra. A megye társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból egyaránt jelentős mértékben megváltozott az elmúlt 12 évben és az Európai Unió Strukturális- és Kohéziós Alapjaihoz kapcsolódóan elkezdődött a 2014-2020 közötti időszakra történő felkészülés. Így Bács-Kiskun megye alapvető érdeke, hogy aktualizált tervekkel, hatékonyan bekapcsolódjon a jövő fejlesztéseinek tervezésébe.

A sors sajátos fordulata, hogy 2012-ben ismét megyei szinten tervezhetünk és most is a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat az a szervezet, mely a tervezést összefogja. A 2011. évben jelentős változások történtek a területfejlesztés törvényi szabályozásában, amelyet két törvény rögzít, a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól valamint a 2011. évi CXCVIII. törvény a területfejlesztéssel és a területrendezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról. A törvények szerint a megyei önkormányzat egyik legfontosabb feladatává a területfejlesztés vált és a megyei önkormányzatok feladata és felelőssége lett a megyei területfejlesztési koncepciók elkészítése.

A megyei területfejlesztési koncepció célja a megye hosszú távú fejlődéséhez szükséges stratégiai irányvonalak illetve célrendszer kialakítása, a térség felzárkózásának és fejlődésének elősegítése az elkövetkező években. A koncepció tartalmazza a területfejlesztési, a vidékfejlesztési, valamint az egyéb szakterületek koncepcionális fejlesztési elképzeléseit. A helyzetelemzés egy többlépcsős tervezés első szakasza, melyben a legfontosabb erőforrások, gazdasági és társadalmi jellemzők bemutatása mellett, elemzésre kerülnek a megyére ható környezeti tényezők is. A tapasztalatok számbavételének fontos része, hogy korábbi terveink megvalósulását is értékeljük. A helyzetelemzés, helyzetértékelés képezi az alapját a megyei területfejlesztési koncepciónak, majd pedig a megyei területfejlesztési program kidolgozásának.

A helyzetfeltáró munkarészek (helyzetelemzés, helyzetértékelés) elkészítése a 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet alapján történt. Munkánk során feldolgoztuk a rendelkezésre álló különböző szintű (települési, térségi, országos) tervezési dokumentumokat, elemzéseket és adatbázisokat. Az elemzés a 2012. szeptemberében elérhető legfrissebb adatok alapján került kidolgozásra. A megye adatait települési, kistérségi és megyei szinten elemeztük, mivel az elmúlt időszakban a statisztikai adatgyűjtésnek ezek voltak a területi szintjei. E mellett számos helyi találkozót, fórumot szerveztünk, ahol személyesen konzultáltunk önkormányzatokkal, civil szervezetekkel és vállalkozókkal. Létrehoztunk egy megyei fejlesztési honlapot, melyen keresztül elindítottuk a projektgyűjtést. A kistérségek bevonásával térségi szintű elemzést és értékelést végeztünk, szintén helyi adatgyűjtésre támaszkodva.

A helyzetelemzés főbb eredményeit a SWOT analízis segítségével rendszereztük, és az elemzés utolsó fejezetében fogalmaztuk meg a lehetséges fejlesztési irányokat, cselekvési területeket. Gyakorlatilag ezen megállapítások vezetnek át tervezés következő fázisába, a koncepcióalkotásba.

1. Társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetelemzés

1.1. Külső környezet vizsgálata

1.1. a) Bács-Kiskun megye adottságainak, belső erőforrásainak, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

Bács-Kiskun megye a Kárpát-medence középső részén helyezkedik el, geográfiai pozíciója tehát lényegében centrálisnak tekinthető. Magyarországon belül, a megye az Alföld nagytáján, a Duna-Tisza közti síkvidéken található, kiterjedését tekintve az ország legnagyobb megyéje (8445,15 km²). Közigazgatási területét nyugatról Baranya, Tolna és Fejér megye (hosszabb szakaszon maga a Duna folyó) északról Pest, keletről Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megye, délről a Horvátországgal és Szerbiával közös országhatár szegélyezi. A megye egész területe síkság, a felszín azonban valamivel változatosabb, mint az Alföld más vidékein. Ez a heterogenitás, valamint a kisléptékű mozaikosság a megyében szinte valamennyi tényező – mind a természeti, mind a társadalmi településkörnyezeti rendszeralkotó elemek esetében – fellelhető.

A megye adottságait alapvetően meghatározzák a természeti jellemzők. Az éghajlat kontinentális, az érintett Duna-Tisza közti táj egyike az ország napfényben leggazdagabb területeinek, az évi napsütéses órák száma, a legtöbb helyen meghaladja a 2000 órát. A magas napfénytartam, a 10-10,5 °C-os évi középhőmérséklettel európai mértékkel szemlélve is ideálisan jó feltételeket teremt több mezőgazdasági ágazat számára, valamint a napenergia kiaknázására (a megyében mért szoláris potenciál eléri az 1400-1500 kWh/m²/év értéket). Ezzel ellentétben a csapadékviszonyok nem túl kedvezőek, a megye legnagyobb részén évente mindössze 500-550 mm csapadék hull, ráadásul a csapadék időbeli és területi eloszlása meglehetősen egyenetlen. A legkevesebb esőt, sokéves átlagban, az alacsony fekvésű Tisza-völgy menti keleti részek kapják, ahol a csapadék értéke nem éri el az 500 mm-t. Részben ennek következtében – a Kárpát-medencéhez, illetve Európa más NUTS 3 régióihoz mérten is – jól érzékelhetők a klímaváltozás kedvezőtlen hatásai. A múlt század utolsó harmadához viszonyítva a déli határtérségekben, több mint 100 mm-rel csökkent a csapadék mennyisége, ami a megyére jellemző – az országos átlagnál is súlyosabb – vízhiányt még tovább fokozza. Míg az ESPON 2011-es májusi jelentése szerint a klímaváltozás várható negatív hatása a térségben kevésbé lesz magas, a legtöbb tudományos kutatás és jelentés (pl. FAO; IPTS) szerint a Kárpát-medence ezen régióiban az elmúlt években „egyre fokozódó víztelenedési folyamatok figyelhetők meg”, az európai vegetációs térképek szerint pedig a térség a sztyeppesedés egyértelmű jeleit mutatja. A szárazodás, az aszály, a szélsőséges időjárási jelenségek gyakoriságának megnövekedése (viharok, rövid idő alatt hulló nagy mennyiségű csapadék, jégesők), a térség hidrológiai egyensúlyának megbomlása, valamint a változások előre nem látható következményei jelentős terheket jelentenek az itt élő társadalmi közösségek számára, ráadásul – a prognózisok szerint – a jövőben ez a fajta kiszámíthatatlanság csak fokozódni fog. Mind a lakosságnak, mind a vállalalkozási szférának, a gazdasági szereplőknek fel kell tehát készülniük, hogy a jövőben fokozottabban kell alkalmazkodni a változó éghajlati körülményekhez és az ezzel együtt járó folyamatokhoz.

A térség környezeti értékeinek sorában meg kell említeni a geológiai szerkezet és a közettani sajátosságok révén kialakult – országos viszonylatban is említésre méltó – szénhidrogén-vagyont (a megye középső és dél-keleti részén (Szank-Zsana-Kiskunhalas térségében), a feltárt termálvizeket, valamint a geotermikus adottságokat. A földhő-energia szempontjából a

középső és a keleti tájegységek adottságai a legkedvezőbbek, míg a porózus medencebeli termálvíztestek Bács-Kiskun nagy részét érintik. Egyes települések környékén a termálkutak vízhőmérséklete 75 °C feletti (Tiszakécske), míg a megye más térségében 35-50 °C hőmérsékletűek. A megye – nemzetközi érdeklődésre is számot tartó – idegenforgalmi vonzereje részben az említett termálvagyonnak, másrészt a természeti-táji értékeknek és a településkörnyezeti adottságoknak köszönhető.

A megye jelenlegi településkörnyezeti jellemzőinek kialakulását, társadalmi-gazdasági helyzetét az elmúlt évtizedek nagyban befolyásolták. Maga a megye – Kecskemét központtal – Pest-Pilis-Solt-Kiskun, valamint Bács-Bodrog vármegye egyes részeiből jött létre az 1950-es megyerendezés során. Jelenleg 8444 km²-es kiterjedésével az ország legnagyobb területű megyéje, melynek lakónépessége 2010-ben 524 841 fő volt. Ez a lakosságszám – európai viszonylatban tekintve a NUTS 3-as területi egységeket – átlagosnak mondható. A megye területére jutó népességarányból következik az országos átlagnál lényegesen alacsonyabb népsűrűsége (62 fő/km²), mely azt eredményezi, hogy az Európai Unió által is alkalmazott OECD besorolás alapján vidéki térségnek minősül. A népesség a megye 119 településén él, melyből 22-nek van városi jogállása, így – a jelenlegi közép-európai urbanizációs trendekhez hasonlóan – a lakosság több mint kétharmada városlakó. A megye jellegzetes, európai viszonylatban is sajátos településtípusa a tanya, mely az országon belül e térségben a legelterjedtebb, hazánk 280 tanyás településéből 62 Bács-Kiskun megyében található, mely adat a térség vidéki jellegét tovább erősíti.

A gazdasági helyzet nemzetközi beazonosítására vonatkozóan az európai statisztikák adhatnak mértékadó támpontokat. Az Európai Unió 2007-2013-as kohéziós pénzügyi támogatások alapján kialakított besorolása szerint a megye térségében - a Dél Alföldi konvergencia régió részeként - a GDP/fő alapján mért fejlettség nem éri el az EU átlag GDP-jének a 75%-át. (lásd 1. melléklet). Ez a térség-kategória a 2014-2020-as EU-s besorolásban a "kevésbé fejlett régiók" szintjének felel meg. Az Eurostat 2012 márciusában közzé tett – 2009-es adatokra épülő regionális fejlettségi különbségeket feltáró – jelentésében a Dél Alföldet a 20 legfejletlenebb NUTS 2 térség közé sorolta. Európai összevetésben Bács-Kiskun megye teljes területe alapvetően vidéki (rurális) karakterisztikájú. (lásd 2. melléklet).

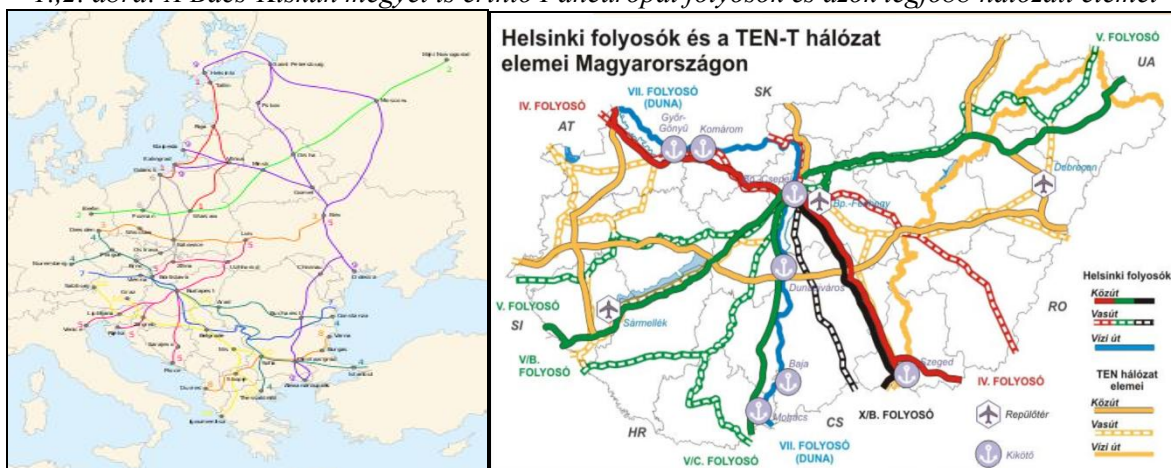
Az egy főre jutó GDP alapján Bács-Kiskun megye helyzete országos viszonylatban is viszonylag kedvezőtlen, ebből a szempontból csak az öt legfejletlenebb megyét előzi meg (lásd 3. melléklet). A megye gazdaságilag különböző fejlettségű kisebb területi egységekből áll, és a társadalmi mutatók – a megyén belüli helyzettől függően – is meglehetősen eltérőek. Komplex mutatók alapján a 311/2007. (XI.17.) Korm. rendelet szerint 5 középső kistérsége került a hátrányos helyzetű kistérségek kategóriájába, míg 2 kistérsége a leghátrányosabb helyzetűek közé (lásd. 4. melléklet). A Szerbiával határos déli sáv minden tekintetben (gazdasági, infrastrukturális, társadalmi mutatók) elmaradottabb, míg az északra eső városi körzetek – főként a kecskeméti agglomeráció – kedvezőbb helyzetben vannak. A megyeszékhely gazdasági és társadalmi mutatói (az országos városi rangsorban) korábban is viszonylag jók voltak, az elmúlt évek nagy volumenű beruházásainak és fejlesztéseinek köszönhetően pedig Kecskemét hazánk egyik legdinamikusabban fejlődő városává vált. Ugyanakkor a megye legtöbb kistérsége – komplex mutatóik alapján – a „felzárkózó” és „stagnáló” fejlettségű, „hatékony és széleskörű vidékfejlesztésre szoruló” térségkategóriába sorolható, a Jánoshalmi és Bácsalmási kistérség pedig napjainkban is az ország legelmaradottabb részei közé tartozik. A területi kiegyenlítődést szolgáló gazdaság- és társadalomfejlesztési célok tehát a megyén belül elsődlegesek lesznek a következő tervezési ciklusban. A megye hosszú távú sikerességét elsősorban a térségben található középvárosok

innovációs és integrációs képessége, a vidéki területhasznosítás optimalizálása, valamint a területi partnerség, a társadalmi együttműködési készség fogja meghatározni.

1.1. b) Nagytérégi összefüggések

Centrális geográfiai pozíciójából fakadóan a megye jelenlegi térsége évszázadok óta tranzit szereppel bír. A területen áthaladó főbb közlekedési útvonalak (közúti, vasúti, vízi) régóta fontos térkapcsolatokat alakítanak a Dunántúl és a Tiszántúl között, a főváros és a fejlettebb nyugati régiók irányába, valamint a déli határon túli, balkáni városközpontok felé. A megyén több európai jelentőségű észak-déli irányú tengely (Helsinki folyosó, Transzeurópai Közlekedési Hálózat TEN-T) illetve kelet-nyugat irányú hálózati elem halad át. A megye legfőbb nemzetközi térkapcsolati tengelye az V. számú közlekedési-folyosó és a Duna, mint vízi-folyosó. A megyében valamennyi közlekedési ágazat növekvő szereppel rendelkezik: - a közúti kapcsolatok mellett jelentős funkciója van a Bécs – Budapest – Belgrád vasútvonalnak, a dunai folyami hajózásnak, de ezek mellett a ferihegyi és szegedi repülőtereknek is.

1.,2. ábra: A Bács-Kiskun megyét is érintő Páneurópai folyosók és azok legfőbb hálózati elemei

Forrás: Blank map of Europe

Forrás: Közlekedéstudományi Intézet

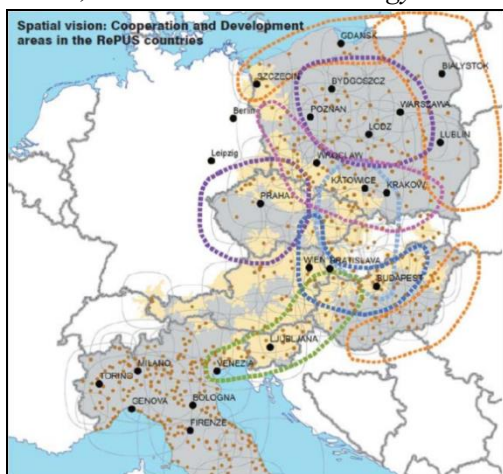
A külső, nemzetközi kapcsolatok tekintetében, Bács-Kiskun megye érintett a RePUS (Regionális Többközpontú Városhálózati Rendszer) alkotta nagytérégi rendszerben. A RePUS dél- és kelet-magyarországi tengelye a Pécs – Szeged – Debrecen vonalon húzódik, ilyen értelemben a megye délebbre fekvő városai ennek a regionális térszerveződésnek az elemei.

Nemzetközi viszonylatban is igen fontos a Duna Régió, mint európai makrorégió, valamint ehhez kapcsolódóan az Alsó-Duna-völgyi térség, amely a hármas határkapcsolatok miatt igen fontos a jövőben. E területi szerveződéseknek megyei térkapcsolatokra ható szerepe, lévén a megyehatárhoz szorosan közel több jelentős közlekedésfejlesztési és logisztikai elképzelés megvalósulása is várható (dunai vízi infrastruktúrára vonatkozó projektek, kikötők, multimodális logisztikai központok, folyami információs rendszer).

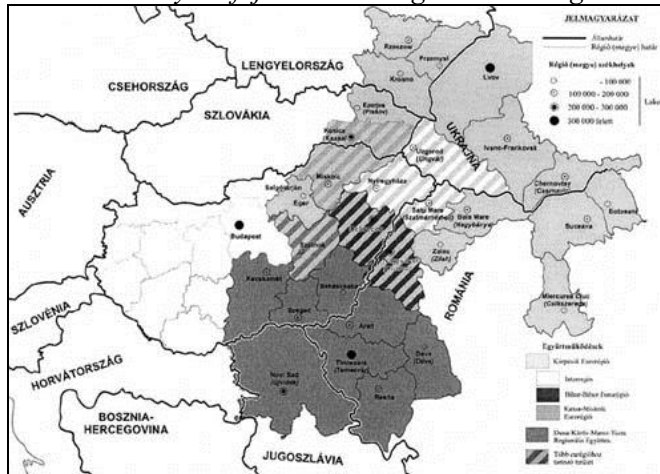
A Bács-Kiskun megyei határszakasz napjainkban az EU külső határaként funkcionál, hiszen Horvátország és Szerbia jelenleg még a csatlakozási tárgyalásokat folytatja, de a határon átnyúló regionális kapcsolatokban számos lehetőség rejlik. A két szomszéd ország közül Szerbiával mára már egyre szorosabbak a partnerségi kapcsolatok, a területi együttműködések több nemzetközi projekt támogatja (pl. INTERREG IIA, Határ menti Együttműködési Program, CADSES), és jelenleg is nagymértékben támogatja (IPA-CBC,

SEE). (Horvátországgal nagyon rövid a közös határszakasz, még átkelőhely sincs rajta.) A megye kapcsolatépítését és fejlődését – a Duna Régió és a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió mellett – hosszabb távon a szerb-magyar önkormányzati, kamarai és egyetemek közötti kapcsolatok is szolgálják, amelyek sikerét ma már több megvalósult és kibontakozó nemzetközi projekt is jelzi. A határrégió fejlesztésének szakértői a fennálló adottságokra alapozva támogatnák jól szervezett integratív struktúrák, „funkcionális régiók” létrehozását. Ennek formája a Magyarországon bejegyzett több EGTC-hez (European Grouping of Territorial Cooperation) hasonló szervezet lehetne, melyek közül a Banat-Triplex Confinium - a magyar-román-szerb hármashatár térségére létrehozott - EGTC-ben már ma is tag a megye 8 határmenti települési önkormányzata¹ és melynek munkájában megfigyelő tagként 8 vajdasági község önkormányzata is részt vesz. Ezen elgondolás érvényesítése érdekében Bács-Kiskun megye önkormányzatának és Vajdaság Autonóm Tartománynak olyan kétoldali együttműködést szükséges elindítani, ami a jogi követelmények teljesítésével a szerbiai települések EGTC-be történő csatlakozását fogják biztosítani, a teljes értékű határon átnyúló kapcsolatok elmélyítésének érdekében, hiszen az érintett határ menti térségben a haladás egyik legfontosabb alapfeltétele a jól működő intézményrendszerek kialakítása és ereje.

3., 4. ábra: Bács-Kiskun megyét érintő határokon átnyúló fejlesztési térségek és eurorégiók

Forrás: RePUS Final Report

Forrás: Hardi, Dancs MTA RKK

Bács-Kiskun megye regionális kapcsolatai Pest megye - Budapest és Csongrád megye - Szeged felé a legerősebbek, míg a Dunántúl irányában a Dunaújváros, Szekszárd és Mohács – Pécs, északi és észak-keleti irányban a Nagykőrös – Cegléd valamint Tiszakécske – Szolnok irányú területi vonzások, kelet felé pedig a békéscsabai korridor a meghatározók. (lásd. 5.6.7. mellékletek)

1.2. Belső adottságok

1.2. a) Természeti adottságok, erőforrások és a környezet állapotának értékelése

1.2. aa) Természeti adottságok

A megye természeti adottságai az alföldi viszonyokhoz képest változatosak. A térség arculatát a Duna-Tisza közti síkvidék kultúrtájainak mozaikjai, a füves és vizes élőhelyek, erdők, puszták, rétek, mezőgazdasági hasznosítású gyepek határozzák meg, amelyeket még

¹ Kelebia, Tompa, Kiskunhalas, Csikéria, Kunbaja, Madaras, Bácsborsod, Gara,

színeesebbé tesznek a folyóvölgyek árterei, a holtágak galériaerdei. A különböző felszíni képződmények, a homokbucka alakzatok, a változatos terep és talajtípusok és azok kombinációi egyedivé teszik a kiskunsági tájat, amely fontos élőhelyeket ölel fel, nagyszámú védett fajjal. Korábban a Duna és a Tisza által lerakott hordaléksíkságon gyakoriak voltak a szikes tavak és az időszakos vízállások, melyek többsége mára kiszáradt, illetve vízmélységük igen sekély, ám megmaradt néhány olyan kiterjedtebb állóvíz, amelyek vízutánpótlása ma is folyamatosan biztosított (Szelidi-tó, Vadkerti-tó). A kisebb vízfolyások közül a Duna-völgyi főcsatorna és a Ferenc-csatorna tölt be fontosabb szerepet.

A megyében lényegében három jól elkülöníthető természetföldrajzi középtáj található: a Duna-menti síkság, a Duna-Tisza közti síkvidék és a Bácskai-síkvidék. Ezek a mezotájak további kistájakra oszthatók. A Duna-menti síkságon helyezkedik el a Csepeli-sík, a Solti-sík, a Kalocsai-Sárköz, a Tolnai-Sárköz és a Mohácsi-sziget. A Duna-Tisza közti síkvidéken található a Pilis-Alpári-homokhát, a Kiskunsági-homokhát, a Bugaci-homokhát, a Dorozsma-Majsai-homokhát és a Kiskunsági löszös hát. A Bácskai-síkvidéken Illancs és a Bácskai löszös síkság terül el. A megye keleti része belenyúlik az Alsó-Tisza-vidék területébe, illetve a Dél-Tisza-völgybe, mely tájon ártéri erdőket, kubikerdőket, hullámtéri nedves réteket találunk.

A térség eredeti növényvilágát tekintve alapvetően a Praematricum flórajárásba tartozik, amely hazánk legfajgazdagabb homokpusztai növényzetét rejt. A futóhomok változatos felszínformáin számos gyeptársulás fejlődött ki. A sívó homok egyéves gyepeire jellemzőek a rozsnokfajok és a vadrozsa, az élő homokpuszta gyepek állományalkotó fajai közül a bennszülött kései szegfű és a tartós szegfű. Megtalálhatók itt szubendemikus fajok, mint a magyar csenkesz, homoki csenkesz, a homoki kikerics, a báránypirosító, a homokvidék lefolyástalan mélyedéseiben mocsarak és lápok jöttek létre sok orchideafélével. A homoki gyepeket mozaikszerűen teszik változatossá a nyáras-borókás pusztai cserjések ligetei és a Duna-Tisza közére oly jellemző nőszirmos tölgyesek. A legkedvezőbb adottságú felszíneken a szukcesszió záró társulása a salamonpecsétes tölgyes, melynek mára eredeti töredékére szorult össze. A megye állatvilágának értékes képviselője a túzok, a kék vércse, és a pusztai gyalogcincér. A végrehajtott élőhely-rekonstrukciók nyomán olyan vizes élőhelyek alakultak ki, amelyek vonzzák a vízimadarakat; fészkelő közösségek alakultak ki gulipánokból, gólyatöcsből és küszvágó csérből, míg a magasabb fekvésű részeken ugartyúk fészkel. A további értékes madárfajok között szerepel a sárgarigó, a kígyászölvy, a parlagi és rétisas, a gyurgyalag, a szalakóta és a tavi denevér. Az Alföldön egyedül itt él a fűrészlábú szöcske, a rákosi vipera pedig nemzetközileg is védett hullófaj. Az itt tartott magyar szürkemarha, racka és mangalica állományok az állattenyésztés számára nélkülözhetetlen génbankot képeznek.

A Duna-menti síkság a folyam egykori ártere, a Kiskunság és a Duna-meder között - 10-25 kilométer szélességben húzódik. Felszínét teljes egészében a Duna homokos-kavicsos, iszapos, öntésagyagos lerakódásai borítják, területének nagy részét középkötött, jó termőképességű öntéstalaj foglalja el, amelyen valamennyi szántóföldi növény sikerrel termeszthető. Az évi csapadékmennyiség 540-670 mm között mozog, a napsütéses órák átlagos évi száma pedig közel 2000 óra, amely közép-európai viszonylatban is magasnak tekinthető. A táj keleti peremén a növénytermesztés szempontjából kedvezőtlen adottságú szikesek nagyobb foltjai találhatók, amelyeket természetvédelmi szempontból értékes gyepterületek borítanak. A térség jellegzetes növényei a fűszerpaprika és a zöldpaprika.

A Duna-Tisza közti síkvidék nagyobb részét futóhomok, lösz, illetve ennek különféle szikesedett változatai borítják, melyeken szőlő-kert és gyümölcskultúrák alakultak ki. A táj

főleg meszes lepelhomokkal fedett, kiterjedt futóhomok buckák vonulataiból és közöttük pangó vizes mélyedésekből tevődik össze. A lepelhomokos sík felszínét humuszos, illetve humuszból szegény homoktalajok, – a közük élőlódó löszös felszínét csernozjom –, a mélyedéseket réti és lápos talajok fedik. Az évi csapadékösszeg mindössze 500-550 mm, amelyből a nyári félévben 290-340 mm hullik. A Duna-Tisza közti síkvidék az ország legnagyobb összefüggő homokterülete, ahol a gazdálkodást a gyenge termőképességű talajok mellett a kevés és egyenlőtlen eloszlású csapadék is nehezíti. A táj jelenlegi hasznosításában a szőlő- és gyümölcsstermesztésnek nagy jelentősége van. A gyümölcsök közül az alma, a kajszi és az őszibarack a leggyakoribb, de jelentős a körte a meggy és a szilva termőterülete. A szőlőfajták többsége fehér bort adó fajta. A térség jellegzetes szántóföldi növényei a rozs, a burgonya és a bab. A tájra hajdan (és részben jelenleg is) jellemző tanyás gazdálkodásban nagy szerepe volt a szőlő- és gyümölcsstermesztésnek, a külterjesebb szántóföldi művelésnek és a szarvasmarha tartásának.

A Bácskai síkvidék északi részén a növénytermesztési szempontból kedvezőtlen adottságú homok az uralkodó talajtípus, míg a mezorégió déli részén a jó vízgazdálkodású, középkötött csernozjom talajok dominálnak. A megye legjobb minőségű, kiváló termőképességű talajai a Duna árteréből kiemelkedő észak-bácskai löszlátnál találhatók. Utóbbi területeken valamennyi szántóföldi növény sikerrel termeszthető. A homoktalajokkal fedett északi részen főképp erdők találhatók, de jelentős a szőlő- és gyümölcsstermesztés is.

1.2. ab) A termőföldek területnagysága, mennyisége

Bács-Kiskun megyében 1990-től 2009-ig a művelési ágak változásai az országos trendekkel párhuzamosan alakultak (1. táblázat). A szántó és szőlő területek jelentősebb csökkenése mellett az erdő és a művelés alól kivett területek növekedtek. Ezek a változások a területhasználat arányaiban szerkezeti módosulást még nem okoztak, azonban különösen a megye középső homoki területein aggodalomra adnak okot.

1. táblázat: A művelési ágak változásai Bács-Kiskun megyében 1990 és 2009 között (ha)

Művelési ág	1990	2000	2009	Változás
Szántó- terület	406,30	377,00	374,60	-31,70
Konyhakert	16,10	8,30	8,30	-7,80
Gyümölcsös	10,05	9,90	10,80	0,75
Szőlő	38,77	29,30	22,60	-16,17
Gyep	141,99	129,90	133,50	-8,49
Mezőgazdasági terület összesen:	613,21	554,30	549,80	-63,41
Erdő	153,39	169,60	169,10	15,71
Nádas	6,91	9,50	8,80	1,89
Halastó	1,35	1,40	1,50	0,15
Termőterület összesen:	774,86	730,00	729,20	-45,66
Művelés alól kivett terület	81,01	126,60	130,80	49,79
Földterület összesen	855,87	856,60	860,00	4,13

Forrás: KSH

A táblázat adataira alapozottan két - a megyére jellemző - egymással szorosan összefüggő és a termőterületeket érintő probléma azonosítható: az instabil, a természeti, gazdasági és társadalmi tényezőkre érzékenyen reagáló földhasználat, és az épített környezet gyors ütemű – a népességszám változást messze meghaladó – területfoglalása, mely különösen jellemző a megye korábbi mezővárosaira.

Magyarországon a CORINE Land Cover Change adatai alapján az 1990–2006 közötti időszakban 700 ezer ha területen következett be felszínborítás illetve földhasználat változás. Az Alföld korábbi iparszerű mezőgazdaságának magterületei (Tiszántúl, Mezőföld) az elmúlt 20 évben nem, vagy csak minimális mértékben érintettek felszínborítás változásokkal. Ezzel szemben a Duna-Tisza köze, különösen annak homoki területei instabil földhasználatúak. Ez a térben differenciált fejlődés több külső és belső okra vezethető vissza:

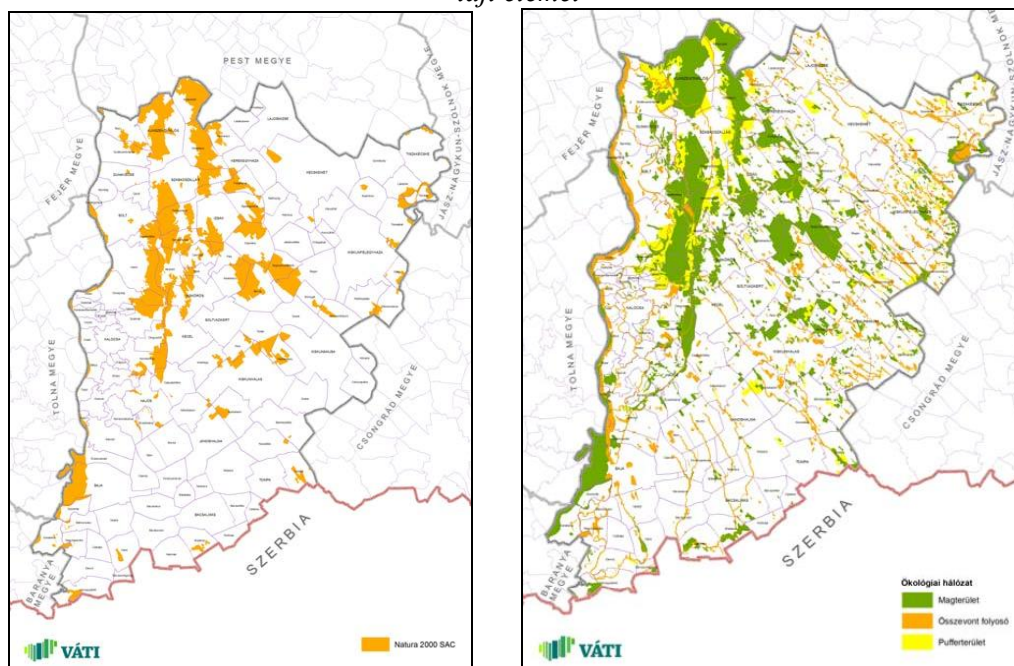
- a Homokhátságon a szakszövetkezeti rendszerben megmaradt a kisparcellás területhasználat, míg az Alföld többi térségében a sokkal „állandóbb” nagytáblás nagyüzemi szántóföldi művelés a meghatározó,
- a szőlő és gyümölcságazat 1990 után mély válságba került, az ültetvények jelentős része műveletlenül maradt, vagy bozótos-cserjés területté alakult, majd az évtized végén rekonstrukciók történtek, és új ültetvények jelentek meg a tájban, bár összességében a szőlők területe jelentősen csökkent az elmúlt 20 évben,
- a Kiskunsági Nemzeti Park tulajdonszerzésével – a védett területek egy részén megkezdődött az ott folytatott mezőgazdasági művelés átalakítása, sok esetben ennek megszüntetése, és ezek természetközeli állapotba hozása,
- az állattenyésztés válsága, az állatlétszám csökkenése együtt járt a gyepgazdálkodás visszaszorulásával,
- a szakszövetkezeti termelési rendszernek is köszönhetően jelentős számban maradtak fenn a területen tanyák, melyek elnéptelenedése a rendszerváltoztatás után felgyorsult, és jelentős tájképi változásokat indukált (a tanyák körül megszűnő mozaikos földhasználat, a tanyahelyről kiinduló akácos-bozótos vegetáció fokozatos térnyerése),
- a városok belterületi határai jelentősen változtak az 1990-es évtized gazdasági fejlődésének köszönhetően (új lakó és ipari övezetek), a külterületeket az önkormányzatok egyfajta puffer területnek tekintették, ahol bizonyos lakó- és fejlesztési igényeket ki lehetett elégíteni,
- a megye területén jelentős vonalas infrastruktúra fejlesztések is történtek (pl.: M5 autópálya), amelyek szintén elsősorban korábbi mezőgazdasági területek felhasználását jelentették,
- a nemzeti és a közösségi agrárpolitika és azok megvalósítását segítő eszközrendszerek (szubvenciók, szabályozások) nagyon rövid idő alatt (mintegy 2-3 év távlatában) jelentős földhasználati változásokat indukáltak.

A KAP második pillérében nyújtott vidékfejlesztési támogatások földhasználati hatásáról fontos kiemelni, hogy annak következtében a mezőgazdasági területekben bekövetkezett egy jelentős – közel 64000 ha-os – csökkenés az erdőterületek javára. Ez a Nemzeti Erdőtelepítési Programnak és a hozzá kapcsolódó szubvencióknak köszönhető. Ennek következtében a megye termőterülete az elmúlt 19 évben kb. 45000 ha-ral csökkent, ami a teljes területének kicsit több mint 5 %-a. Fontos kiemelni még a szőlőterületek jelentős csökkenését (-16000 ha köszönhetően a szőlőkivágási támogatásoknak) 2004-2009 között, ami hosszútávon ahhoz vezet, hogy az eredeti homoki művelési kultúra jelentősen visszaszorul a tájban. Az egyébként környezetileg rendkívül érzékeny Duna-Tisza közti hátságon e folyamatok hosszútávon negatívan befolyásolhatják a térség természeti-ökológiai állapotát. Éppen ezért a jövőben fontos, hogy a KAP-on belül megjelenő szubvenciókból csak a terület környezeti állapotát megőrző célok kerüljenek támogatásra, különösen gondolunk itt az agrár-környezetgazdálkodás, a NATURA 2000, az ÉTT és a Magas Természeti Értékű Területek programjainak további erősítésére. Az erdőtelepítések folytatását, főként a Homokhátsági területeken csak megfelelő tudományos és szakmai kontroll mellett lehet folytatni, hiszen azok hatása és a telepítések jövője a klímaváltozás, a szárazodás és a vízhiány miatt kétséges (egyéb katasztrófa események pl.: erdőtüzek esélyét is növelhetik).

1.2. ac) A táj jellemzői

A megye tájai a Duna-Tisza között a Duna-völgyi öntésterületektől, a Duna-Tisza közti Hátság homokpusztáin, homokbuckáin és Bácska löszös maradványfoltjain keresztül az Alsó-Tiszavidék ártéri erdeiig terjednek. A felszín karakterét alapvetően a Duna hátrahagyott medermaradványai és üledékei határozzák meg, de a tájak mai megjelenésében döntő szerepet játszott a történelem és az itt élő lakosság. Az erdőségeken, mocsarakon kívüli megművelt föld a tatárdúlást követően vált pusztasággá. Később az erdőirtások, a mezővárosok állattartása is hozzájárult a felszín eróziójához, majd a folyószabályozások, erdőtelepítések, és a tanyák megjelenése, valamint a kollektivizálással együtt járó mezőgazdasági művelés változása alakította a tájat. A „puszta” és szikesei az 1800-as évek közepéig tartó, állandóan ismétlődő dunai árvizek és a tartós vízborítottság megszüntetésével, az árvíz-mentesítési munkák és belvízelvezetések, valamint meliorációs tevékenység következtében (antropogén hatás révén) jött itt létre. Ma a megyében agrár- és erdőgazdasági hasznosítású kultúrtájak váltakoznak. A tájszerkezetet országos jelentőségű védett természeti értékek sora teszi még változatosabbá, amelyek közül kiemelkedőek a hazai és nemzetközi viszonylatban is több szinten védetté nyilvánított területek, képződmények, valamint a növény- és állatfajok.

5., 6. ábra: Kiemelt jelentőségű természet-megőrzési (NATURA 2000) területek és az ökológiai hálózat táji elemei

Forrás: KNP DDNP HNP 2010 2011 adatok alapján VÁTI 2011

A táji, környezeti fenntarthatóság szempontjából igen fontos szerepet töltenek be a megye területén kijelölt NATURA 2000 területek, amelyek művelési ág szerinti megoszlása nagyon vegyes képet mutat. Több NATURA terület esetében magas az erdők aránya (Béda-Karapancsa), de a Kiskunság területén alapvetően meghatározó a vegyes területhasználat.

1.2. ad) Természet és tájvédelem

A megye védett területeinek kezelése, a kultúrtájak védelme az 1975. január 1-jén alapított Kiskunsági Nemzeti Park, valamint kisebb részben a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság és a Tisza hullámterében a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság feladata (lásd 8. melléklet).

A nemzeti parkok értékes területei a Duna-völgy szikes pusztái, tavai, a Duna-Tisza közti homokhátság homokbuckái, homokos pusztái, mocsarai, az Alsó-Tiszavidék holtágai és ártéri erdői, a Bácska homokbuckái és Duna-völgyi löszpartjai, valamint lápok és kunhalmok. A védett természeti területek kiterjedése 116.000 hektár. A fennmaradó részt a tájvédelmi körzetek és az országos jelentőségű védett természeti területek teszik ki, beleértve a törvény erejénél fogva (*ex lege*) védett szikes tó és lápterületeket. A Kiskunsági Nemzeti Park területének kétharmadát az UNESCO Ember és Bioszféra programja 1979-ben bioszféra-rezervátummá nyilvánította, míg vizes élőhelyei a Ramsari egyezmény hatálya alá tartoznak és szintén fokozottan védettek. Bács-Kiskun megyében jelenleg 97 helyi jelentőségű védett természeti terület és természeti emlék található. A helyi jelentőségű védett természeti emlékek többnyire ültetett fák, fasorok, a területek erdők, legelők, kaszálók és létrehozott kertek, parkok.

A Kecskeméti Központú Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság működési területén 8 különleges madárvédelmi terület és 33 db kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület található, míg a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság területén 2 – 2 db. A „Nemzetközi jelentőségű Vadvizek Jegyzéké”-be bejegyzett Bács-Kiskun megyei védett vizek és vadvízterületek összkiterjedése 28.697 ha (Felső-kiskunsági szikes puszták, Kolon-tó, Kiskunsági szikes tavak, Csongrádi-Bokrosi Sós-tó, Gemenc, Béda-Karapanca). A Bioszféra rezervátumok kiterjedése 20.386 ha (Bugac, Kiskunsági szikes puszták Fülöpházi buckavidék Kiskunsági szikes tavak Izsáki Kolon-tó).

1.2. ae) Környezeti elemek állapota és az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezők

Vizek

A felszíni folyóvizek, a megye területére jelentős szennyezőanyag terheléssel érkeznek, minőségüket a közcsonka-hálózat hiányából eredő diszperzen elfolyó és bevezetett szenny- és használtvizek minősége, valamint a felszínről származó egyéb szennyezőanyagok terhelése (mezőgazdaságból származó növényi tápanyagok, állattartó és hulladéklerakók csurgalékai) befolyásolja. Kihatással vannak a meteorológiai tényezők, illetve a változó vagy nem megfelelő területhasználat is.

A Duna dél-magyarországi szakaszának vízminősége; az oxigénháztartás tekintetében II. osztályú. A nitrogén- és foszforháztartás jellemzői, illetve az UV-olaj tartalma alapján IV. osztályú.² A Duna-völgyi-főcsatorna vízminősége az 1995–2000 időszakban oxigénháztartása alapján II–IV. osztályú, tápanyagháztartása pedig a II–III. minősítési kategóriába tartozott. Valamivel rosszabb a Kígyós-csatorna minősége, amely oxigén- és tápanyagháztartása alapján is III–IV. kategóriába sorolható, míg a Dongé-ri és a Csukás-éri főcsatornák vize erősen szennyezett.

A felszín alatti vizeknél a Duna-Tisza közti Homokhátság területén a száraz időjárás és a megnövekedett vízkivétel együttes hatására nagymértékű vízszintsüllyedés volt megfigyelhető, amely azonban már lényegesen kisebb mértékű, mint korábban. Így a felszín alatti vizek közül a talajvizet – mennyiségi, minőségi problémái miatt – csak a nem ivóvízminőséget igénylő, egyedi kutas vízhasználatok (pl. öntözés) kielégítésére használják fel, illetve csökkenő mértékben, még a külterületi (tanyai) vízellátásra is igénybe veszik.

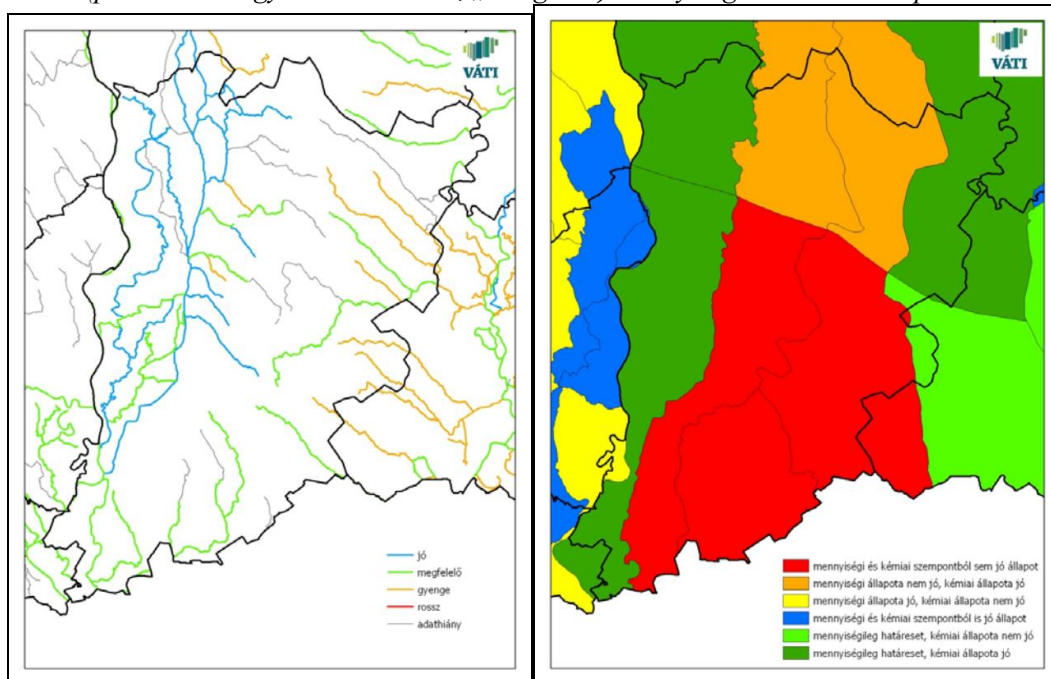
² Az MSZ 12749 szabvány alapján történő minősítés a felhasznált irodalomban eltérő.

A megye településeinek belterületein a talajvizek szinte kivétel nélkül szennyezettek, s nem alkalmasak ivóvízellátásra. Főleg nitrát- és foszfáttartalmuk lépi túl az egészségügyi határértékeket, de kémiai oxigénigényük is magas, a bakteriológiai elemzések időszakos „fekáliás” terhelésekre utalnak. A külterületeken viszont egyes térségekben ivóvíz-minőségű talajvizek is előfordulnak.

Az ivóvízellátást is szolgáló rétegvíz-készlet az Alföld és egyben a megye legnagyobb és leginkább védett helyzetű felszín alatti vízfőlése. A megye keleti részén fellelhetők kiemelkedő természeti értéket képviselő hévizek, termálvizek, amelyek hőmérséklete széles skálán mozog (50-80°C).

A 219/2004 (VII. 21.) Korm. rendelet alapján a felszín alatti vizek a megye területének majdnem teljes egészén érzékenynek számítanak, ezért ezen területekre vonatkozó kormányrendelet előírásait fokozottan be kell tartani. Fokozottan érzékeny területek a Duna mentén találhatók.

7., 8. ábra: Folyóvizek integrált ökológiai minősítés szerinti állapota, valamint a felszín alatti víztestek (porózus és hegyvidéki víztestek, „rétegvíz”) mennyiségi és kémiai állapota

Forrás: KvVM VKKI 2009 alapján VÁTI

A megye vízellátottsága és a csatornázottság közötti közműolló nagyon tág, a keletkező szennyvizeknek csak kis hányada kerül tisztítva a befogadóba, vagyis a szennyvizek, az amúgy is rossz minőségű talajvizet tovább szennyezve kerülnek elszikkasztásra. A tisztítás nélküli, vagy kellően meg nem tisztított szennyvizek, folyóink vízminőségét is számottevően rontják. Az okok közül a diffúz eredetű nitrát-szennyezés a leggyakoribb, amelyet főképp a szennyvizek szakszerűtlen elhelyezése, valamint a nem megfelelő mezőgazdasági gyakorlat okoz. A jelentős mezőgazdasági termelés miatti permetezőszer használat, szerves- és műtrágya-felhasználás is problémákat okozhat. Az Alföld e részein természetes, geológiai eredetű ivóvíz-minőségi problémák (arzén, mangán, vas) is megfigyelhetők.

A felszín alatti vizek mennyiségi változását idézi elő a különféle célú vízkitermelés, melynek legnagyobb része ivóvíz céljára, valamint ipari célú felhasználásra, öntözésre és fürdő célú

felhasználásra szolgál. A Duna-Tisza közén a meteorológiai változások mellett a hosszú távú utánpótlódást meghaladó talajvíz kitermelés hatása is veszélyezteti a sekély víztestek állapotát. A tanyákon és a tanyás településeken még mindig sok az illegálisan működő fűtőkút, amelyek komoly veszélyt jelentenek a talajvízre, egyes esetekben a vízzáró réteget átütve, a felszín alatti ivóvízbázisokra is.

A felszínhez közeli talajvíz komoly környezeti problémákat eredményez, szerepe lehet a belvizek kialakulásában, ugyanakkor a mélyre süllyedő talajvizek a mezőgazdasági termelést károsítják. Az egyes térségekben megfigyelhető talajvízszint-csökkenés ma már bizonyítottan a szárazodási folyamat következménye. Ez a megyén belül térségenként eltérő mértékű. A megye nyugati, homokhátsági területein három méternél is több, a hátság peremén, a Duna és a Tisza menti síkságokon pedig egy méternél kevesebb.

Talajok

A talajok fizikai-félesége homok, homokos vályog és kismértékben agyagos vályog. A termőréteg vastagság a megyében a nyugati és a dél-nyugati területeken 100 cm feletti, míg a középső területeken ez nagyon változatos, van ahol a 20 cm-t sem éri el. A talaj kémhatása és mészállapota tekintetében elmondható, hogy az országos átlagnál jobb a helyzet. A savanyú talajok részaránya elhanyagolható. A domborzati adottságok miatt az országos átlagnál lényegesen kisebb az erózióveszély, az erózió által okozott átlagos talajvesztesség a megye kistérségeinek legnagyobb területén a legtöbb terület esetében 5 tonna/ha/év alatti. Bács-Kiskun megye talajait több hatás is veszélyezteti. A megye területén kiemelt az aszályhajlam és a szélsőséges időjárási időszakok megerősödése. A Duna-Tisza köze szélerózió által veszélyeztetett terület a gyengén kötött homok, ill. futóhomok talajok magas aránya miatt, ezen felül a szélerózió a csernozjom talajok humuszos rétegét is veszélyezteti. A talaj állapota szempontjából kiemelt kockázati tényezőt jelent a szerves- és műtrágyák alkalmazása is. A talaj rétegeiben a nitrát, a vas és a sótartalom okoz nagy gondokat. A legjelentősebb káros hatások az állattartó telepek, az üzemanyag-töltő állomások, ipari tevékenységek, illegális hulladéklerakók területén jelentkeznek.

Levegő

Bács-Kiskun megye területének jelentős része nem tartozik az ország kiemelten terhelt területei közé. A kibocsátott légszennyező anyagok szerkezetében az ipari tevékenységgel összefüggő szennyezés részaránya csökkenő tendenciát mutat - a megyében alig találhatók nehéz- és vegyipari termékeket előállító nagyobb gyárak. A kedvező tendenciák oka a rendszerváltás utáni időszakban csökkenő és az energiahordozók árának emelkedéséből következő ésszerűbb ipari energiafelhasználás, a korszerűbb ipari technológiák bevezetése, valamint az országban elsőként megvalósuló teljes körű földgázprogram. A légszennyezettség elsősorban a városokban és a fő közlekedési útvonalak környezetében kifejezett, de jelentős terhelés származik a burkolatlan homokfelületekről is. A közvetlen szennyező forrásoktól mentes területek és települések levegőminősége megfelelő, jelentős területeken pedig kifogástalan. A városok fő szennyező forrásai a közúti közlekedés, a téli fűtés-energiafelhasználás és az ipari, illetve szolgáltatások kibocsátásai.

A levegő üledépor-tartalma (immissziós határérték 16 mg/m²/30 nap) a csapadékosabb, hidegebb időjárás következtében a fűtési időszakban felére csökken. A határérték-túllépés 10–20% körüli, különösen az aszályos időszakban. A nagyobb arányú túllépések az uralkodó széljárás, a laza talajfelszín, a száraz éghajlat miatt, de jelentős mértékben a kevés zöldterület

és a burkolatlan utak következtében jelentkeznek, általában a homokvidék településein (pl. Kecskemét, Baja).

A nitrogén-dioxid-szennyezettség a megye 2 mintavételi helyén 5–16%-os mértékben lépi túl a határértéket (az újimissziós határérték $85 \mu\text{g}/\text{m}^3/24 \text{ óra}$). A nitrogén-dioxid-koncentráció mindkét mérési periódusban közel azonos a településeken áthaladó intenzív közlekedésből származik. Az országos átlag növekedéséhez viszonyítva, Kecskeméten és Baján a 2002–2007 időszakban csökkent a határérték feletti kibocsátás, Baján a nitrogén-oxid szennyezés mértéke is a felső vizsgálati küszöb, és a légszennyezettségi határérték között van.

A levegőben mért szállópor-koncentráció mennyisége meghaladja a higiénés határértékeket ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Ez főként a kevés csapadéknak, a zöldterületek csekély arányának, az intenzív gépkocsiforgalomnak és a települések periferiáin nagyarányú burkolatlan úthálózatnak tudható be. Kiugróan magas értékek a nyári hónapokban mérhetők a meleg, száraz időjárás miatt. 2003-tól a megye mérőpontjain, elsősorban a városokban 70–90%-os határérték-túllépést jegyeztek. A kén-dioxid koncentrációja évről évre alacsonyabb, s gyakorlatilag messze a határérték alatti (újimissziós határérték $124 \mu\text{g}/\text{m}^3/24 \text{ óra}$).

A 4/2002. (X. 7.) KvVM rendelet alapján kijelölt légszennyezettségi agglomerációk és zónák tekintetében Bács-Kiskun megye területe a „10. Az ország többi területe” nevű kategóriába tartozik, Baja és Kecskemét pedig a „11. Kijelölt városok” körébe tartoznak. Mindkét városban a szálló por értékei minősülnek egészségügyi határértéket meghaladónak.

A főbb szennyezőanyagok tekintetében Bács-Kiskun megyében az elmúlt éveket csökkenő tendencia jellemezte: 2005-től a kén- oxidok kibocsátása 30%-kal, a szén-monoxidé 32%-kal, a nitrogén-oxidoké 15%-kal, a szilárd anyagoké pedig 9%-kal csökkent, míg a kibocsátott szén-dioxid mennyisége a hatszorosára nőtt 2005 és 2008 között (2. táblázat). Ez utóbbi adat a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás egyik fő kérdése melyet az elkövetkező tervidőszakban a társadalmi-gazdasági szférának számolni kell stratégiai feladatok megfogalmazásakor.

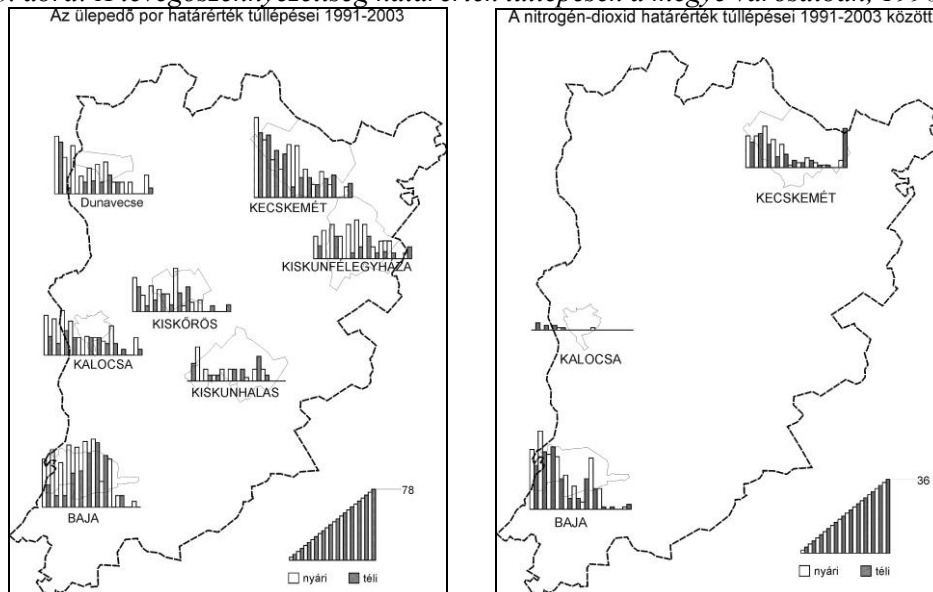
2. táblázat: Kibocsátott szennyezőanyag-mennyiség

	2005	2006	2007	2008
Kén-oxidok, mint SO ₂	55 686	47 379	48 469	38 520
Szén-monoxid	353 348	484 290	292 615	241 447
Nitrogén oxidok, mint NO ₂	431 939	335 692	348 371	367 603
Szilárd anyag	121 042	102 170	97 851	110 779
Szén-dioxid	408 020 381	325 457 782	395 188 431	2 484 463 793

Forrás: LAIR adatbázis

A megye városaiban 1990-2003 között a fűtési és nem fűtési időszakban megállapított imissziós határérték-túllépés százalékarányának csökkenése is ezt a tendenciát támasztja alá (9., 10. ábra). Annak ellenére alakultak többnyire kedvezően az értékek, hogy a megye észak-nyugati része jelentős légszennyezést kap Dunaújváros ipari területeiről, hiszen az általában uralkodó ÉNy-i széljárás jócskán Szabadszállás és Solt térségébe szállítja a szennyeződést. A lakossági tevékenységből származó légszennyezés aránya az elmúlt években jelentős mértékben csökkent, ami feltehetően az energiatakarékossági programoknak, az ipari eredetű emisszió csökkenő tendenciájának és technológiai korszerűsítések köszönhető.

9., 10. ábra: A levegőszennyezettség határérték túllépések a megye városaiban, 1990-2003

Forrás: Nagy, 2008

Zaj

A megye zajterhelését a forgalom nagysága, a forgalomáramlás és a forgalomintenzitás változó tendenciái, a beépítettségi viszonyok, a zöldfelületi rendszer, a felszínburkolat típusa és akusztikai tulajdonságai, valamint a légköri viszonyok határozzák meg. A számottevően legnagyobb közlekedési zajjal történő túlterhelés a városokban: Kecskeméten, Baján, Kalocsán és Solton. A kecskeméti katonai repülőtér közelében kialakult zajterhelés is jelentős. Kecskeméten az elkészült zajtérkép ezen terhelés csökkentését segítheti a jövőben. A belvárosok közlekedési zaja a tömegközlekedés korszerűsítése (kerékpárút-fejlesztés, forgalomszabályozás, forgalomelterelés, önkormányzati zajvédelmi szabályozás) és a települést elkerülő közutak kiépítése következtében több helyen csökkent, valamint az elkövetkezendő időszakban is javuló tendencia várható.

1.2. af) Szennyezett területek számbavétele

Bács-Kiskun megye területének nyugati és Észak-nyugati részén több konfliktusterület fedl egymást. A megye Duna menti területei ezáltal az ország középső részén kirajzolódó É-D irányú környezeti konfliktusterületek részét képezik (11. ábra).

Az OKKP³, célja a felszíni- és felszín alatti víz, a földtani közeg, a természeti értékek veszélyeztetésének, szennyezettségének, károsodásának megismerése, nyilvántartásba vétele, valamint a szennyezettség kockázatának csökkentése, és a szennyezettség csökkentésének vagy megszüntetésének elősegítése. A KKT⁴ tekintetében, a megyében 7 település (Baja, Kalocsa, Solt, Lajosmizse, Kecskemét, Bócsa, Kiskőrös) volt érintett ebben a kategóriában. A FAVI-KÁRINFO alrendszer⁵ alapján a tényfeltárás előtti adatok adatlapja 2007-ben összesen 491 darab ilyen területet tartalmazott: a Kecskeméti kistérségben 20 db, a Kiskunhalasi

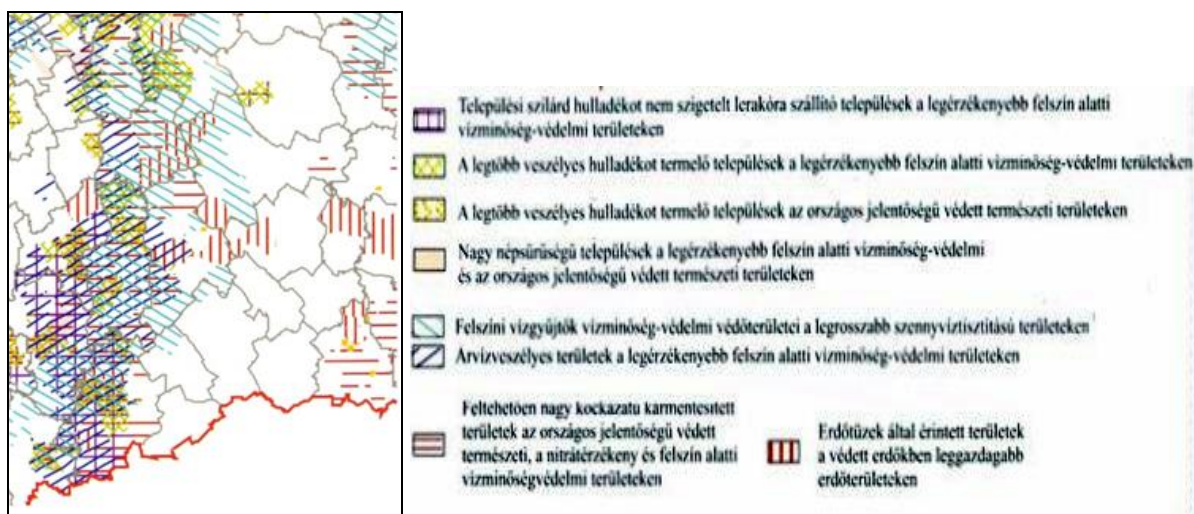
³ Országos Környezeti Kármentesítési Program

⁴ Kiemelt Kármentesítési Területek

⁵ A FAVI-KÁRINFO alrendszer⁵ folyamatosan bővülő adattartalmának megfelelően a rendszerbe rögzített tényfeltárás előtti adatok adatlapja (B1), a tényfeltárás utáni adatok adatlapja (B2), és a műszaki beavatkozás utáni adatok adatlapja (B3) alapján tartalmaz információkat az adott területről, melyekre vonatkozóan igény és szükség szerint futtathatók le a prioritási számítások.

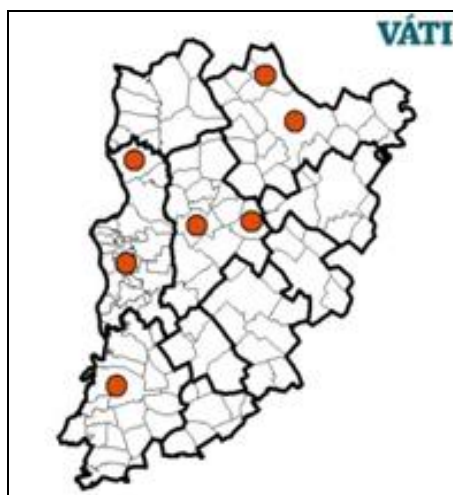
kistérségben 7 db-ot. A „tényfeltárás utáni adatok adatlapja” már a tényfeltárás során mért, analizált és modellezéssel megállapított adatokat tartalmaz hasonlóan a „műszaki beavatkozás utáni” adatok adatlapjához. A FAVI-KÁRINFO alrendszerben 2007-ben összesen 459 darab feltárt kármentesítendő területet tartottak számon. Bács-Kiskun megyében a legtöbb B2-es adatlappal rendelkező kármentesítendő terület a Kalocsai kistérségben volt (7 db), a B3 adatlappal rögzített, műszaki beavatkozás után 2007-ben a megyében: Kecskemét, Kiskunfélegyháza és Kunszentmiklós volt érintett. A szennyezett területek térképe nagyjából összhangban van a kármentesítendő területek területi eloszlásával, ami a fejlesztési stratégiának további iránymutatást nyújt a szennyezett területekkel kapcsolatos feladatok definiálásakor.

11. ábra: Bács-Kiskun megye szennyezett területei

Forrás: (Magyarország Környezetstatisztikai Atlasza, 2005)

12. ábra: Kármentesítendő területek

Forrás: VÁTI 2007

1.2. ag) Felszíni és felszín alatti vízkészletek

Felszíni vizek

Bács-Kiskun megye földrajzilag a Duna vízgyűjtőterületéhez, vízügyi értelemben azonban nyolc tervezési alegységhez tartozik, melyek a következők: Duna-völgyi főcsatorna, Sió, Alsó-Duna jobb part, Felső-Bácska, Közép-Duna, a Tisza részvízgyűjtő részeként a Nagykőrösi-homokhát, Nagykunság, valamint az Alsó-Tisza jobb part alegység. A megye területén legnagyobb arányban a Duna-völgyi főcsatorna (45,9%), és az Alsó-Tisza jobb part (42,6%) alegységek találhatók, amelyek összterületüknek is több mint egyharmadával érintik a térséget.

A Duna-völgyi főcsatorna alegység területe 5562 km², amely 5 további kisebb vízrendszerből; a Ráckevei (Soroksári)-Dunamenti, a Gyáli, az Észak-Duna- völgyi, a Dél-Duna-völgyi, valamint a Sárközi vízrendszerből tevődik össze. A tervezési alegység területén 56 víztestet határoztak meg, amelyből 30 vízfolyás és 26 tó. Maga a Duna-völgyi főcsatorna építése a Duna-menti síkság vízrendezése érdekében 1912-ben kezdődött meg a belvízlevezetési célból. A közel 150 km hosszú akkori csatorna 1929-re készült el, hogy mintegy övcsatornaként elvezesse a Duna-menti síkság és a Fennsík találkozásánál összegyűlő vizeket. A Duna és a csatorna közötti terület sűrűn átszőtt csatornákkal. A Duna-völgyi főcsatorna tervezési alegységen összesen 11 db természetes és 15 db mesterséges tó víztest található. A természetesek közül 8 szikes tó. Ezek közül a legkiemelkedőbbek: a Vadkerti-tó, a Szelidi-tó, a Kolon-tó.

A Felső-Bácska tervezési alegység az ország déli felében, az Alföld délnyugati sarkában helyezkedik el. Délen az országhatár, nyugaton a Duna folyam, északon a Duna-völgyi főcsatorna vízgyűjtője, míg keleten az Alsó-Tisza jobb parti tervezési alegység határolja. Vízgyűjtőjén 9 felszíni víztestet határoztak meg, ebből 3 mesterséges vízfolyás és 5 természetes, ill. mesterséges tó.

A Nagykőrösi-homokhát déli része esik Bács-Kiskun megye területére, amely leginkább a lösszel és homokkal fedett hordalékkúp-síkság. Vízfolyásai a Közös-csatorna, a Körös-ér és Peitsik-ér. Állóvíz-testei: a Jászkarajenői halastó és a Tiszakécskei Holt-Tisza.

Az Alsó-Tisza jobb part alegység területe 5373,5 km², amely az ország alegységei közül a második legnagyobb. Keleten az alegység nevét is adó fővízfolyás a Tisza, északon az Alpár-Nyárlőrinci csatorna vízgyűjtője, nyugaton a Duna-völgyi főcsatorna és Felső-Bácska, míg délen az országhatár határolja. A megye területén az alábbi alegységhez tartozó tavak a legkiemelkedőbbek: Kunfehértó, Péteri-tó, Kiskunhalas-sóstó.

A megye felszíni vízfolyásainak felét kitevő 1060 km-en elnyúló, mintegy 21 természetes vízfolyása közül hat esetben beszélhetünk a térségben lényegi vízhozam-mutatókról (3. táblázat). A legnagyobb közepes vízhozammal (KQ) a Duna rendelkezik (2400 m³/s), ezt követi a Tisza (547 m³/s), a Dong-Éri-főcsatorna (30 m³/s), majd a Dorozsma-Majsai-, a Kígyós-, a Duna-völgyi- és a Körös-Éri-főcsatornák.

3. táblázat: Jelentősebb vízhozamok a térségben

Vízfolyás	KQ (m³/s)
Körös-Éri-főcsatorna	1,5
Duna-völgyi-főcsatorna	3,5
Kígyós-főcsatorna	6,5
Dorozsma-Majsai-főcsatorna	12,0
Dong-Éri-főcsatorna	30,0
Tisza Hármaskörös	547,0
Duna Bajától délre	2400,0

Forrás: Magyarország kistájainak katasztere 2010

A vízjárás adatok csak a Dunára jellemzőek, mert a csatornákat mesterségesen irányítják. A Duna vízjárását a tavaszi és a nyár eleji árvizek, valamint az őszi kisvizek jellemzik, Paks és Baja között a tél végi - kora tavaszi jeges árvíz, a kora nyári áradás és az őszi kisvíz jellemző. A lefolyás-szegény felszín miatt csak a hóolvadás és a nyár eleji esőzés idején van viszonylagos vízbőség. Ilyenkor a csatornahálózat is megtelik vízzel. Bár nem a megye területén található, de a vízjárás tekintetében számottevő a Sió vízállása, amit részben a balatoni vízeresztés, részben a Duna visszaduzzasztása befolyásolja. Kecskeméttől északra, a Pilis-Alpári-homokhát területén, a nyár eleji ritka árvizek, amik számottevőek. A Kiskunsági-, illetve a Bugaci-homokhát csatornáinak vízhozamairól, inkább csak becslések vannak (15-20 m³/s), nem is természetes jellegűek. A Dorozsma-Majsai-homokhát időszakos belvizeit a mintegy 1000 km-es csatornahálózat gyűjti össze.

A Duna-Tisza közti síkvidék vízviSSzatartás lehetőségei kimerülőben vannak, a vízhiány mértéke olyan, hogy pusztán vízviSSzatartással nem lehet az aszályosodást megállítani, még kevésbé visszafordítani. Csak vízpótlással lehet a kedvezőtlen folyamatot megváltoztatni, illetve a térség vízhiSSzatartását elfogadható szinten tartani. Ezt támasztja alá a „Duna-Tisza közti hátság területén bekövetkezett kedvezőtlen változások hatásainak mérsékléséről” szóló 2095/2004. (IV. 27.) Kormányhatározat is, amely mellékletében többek között „vízpótló rendszer létesítésének lehetőségvizgálatát” írta elő.⁶

Felszín alatti vízkészletek

A talajvíz kapcsán a szakértői vélemények alapján megállapítható, hogy a homokhátsági sekély porózus víztestek területén a hosszú távú süllyedési tendencia több ponton kimutatható, összességében regionális jellegű. A vízkivételeknek tulajdonítható, hogy a vízszintek nem tudnak stabilizálódni. Az elmúlt évtizedekben a vízszintsüllyedés átlagosan 1-1,5 m, egyes helyeken azonban már meghaladta a 3 m- t. Ladánybene, Rém, Borota térségében már 5-6 m-es vízszintsüllyedés mutatható ki a sokéves átlagértékhez viszonyítva. A 2001-2006 közötti időszakban a hátság magasabban fekvő részein a süllyedés stagnált, vagy néhány cm-es intenzitással tovább folytatódott.

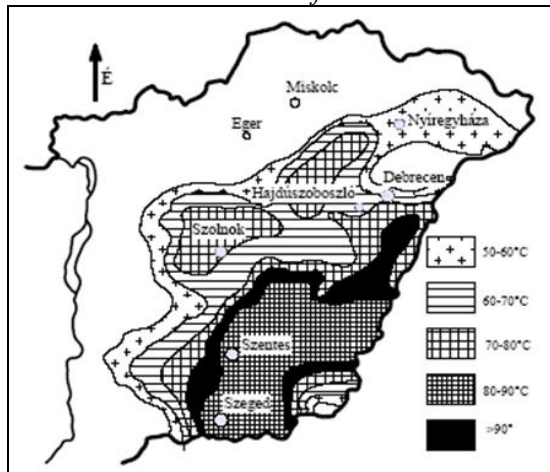
A talajvízszintek alakulását befolyásoló tényezők hatását vizsgáló első elemzések arra engedtek következtetni, hogy a természeti tényezők (csapadékhiányos időjárás) és az emberi tevékenység hatása közel fele-fele arányban játszott közre a jelenlegi állapot kialakulásában. Az egyik legfőbb antropogén hatás a települési közüzemi vízművek elterjedése. (A lakosság vízellátását biztosító vízművek által kitermelt vízmennyiség 1965-1990 közötti időszakban

⁶ (A 1119/2010. (V.13.) Korm. határozat hatályon kívül helyezte).

közel 5-szörösére emelkedett.) A talajvíz-kitermelés növekedése, az erdőtelepítés és a belvizeket elvezetni igyekvő mezőgazdasági gyakorlat, a talajvizet megcsapoló csatornahálózat szintén nagymértékben hozzájárul a területek általános szárazodásához. A térség gazdasága erősen a növénytermesztésre épül, így a termelés egyik közvetlen erőforrásának csökkenését okozza az említett jelenség. A talajvíz hiánya fokozza a vízkészlet szennyeződésének veszélyét is és ezzel számos kedvezőtlen folyamat keletkezik mind természeti, mind gazdasági problémát okozva ezzel a megyében.

A megye területén a rétegvíz-készlet alakulását a mélyebb rétegek geológiai adottságai, a rétegek közötti átjárhatóság, valamint egy-egy hosszabb időszak hidro-meteorológiai viszonya befolyásolja. A készlet csökkenésében a talajvízszint süllyedése is szerepet játszik, amely elsősorban megye déli területén okoz gondot. A rétegvizek egy speciális formája a termálvíz vagy hévíz, amelynek hőmérséklete meghaladja a 30 °C-ot. A megyében több helyen található termálvizet hasznosító fürdő, amelyek turisztikai vonzerejükön kívül gyógyászati célokra is alkalmasak. A termálvizek esetében szigorú vízkészlet-gazdálkodás érvényesül.

13. ábra: A Dél-Alföld hévizei

Forrás: Pálfi

A vízhiányos időszakokban jelentkező hiány csökkentése érdekében eddig alkalmazott medertározások akadályozták a víztestek hosszirányú átjárhatóságát, továbbá azok fel- és alvízi hatásai is növelték a víztestek hidromorfológiai kockázatát. A felszín alatti vízkészletek további csökkenésének megakadályozására több lehetőség is adódik, mint pl. a vízrendezés átalakítása, víztakarékosság, vízviszatarítás és a vízpótlás különböző módjai. Az illegális kutak számának csökkentése, a gazdálkodási mód megváltoztatása, a víztakarékos növénytermesztési technológiák bevezetése, a vízigényes növénykultúrák visszaszorítása, a tisztított szennyvizek visszatáplálása a felszín alatti vizekbe, a területi tározás. A területhasználat megváltoztatása szintén jelentősen mérsékelheti a víz párologtatását, a talajvíz csökkenését.

Összességében tehát a Duna-Tisza közének éghajlata aszályra hajló és az elsivatagosodás veszélyét is magában rejti. A homoktalajokon leginkább az ökológiai adottságokhoz alkalmazkodó, a környezetvédelmet is szem előtt tartó gazdálkodás lehet eredményes.

1.2. ah) Energiaforrások

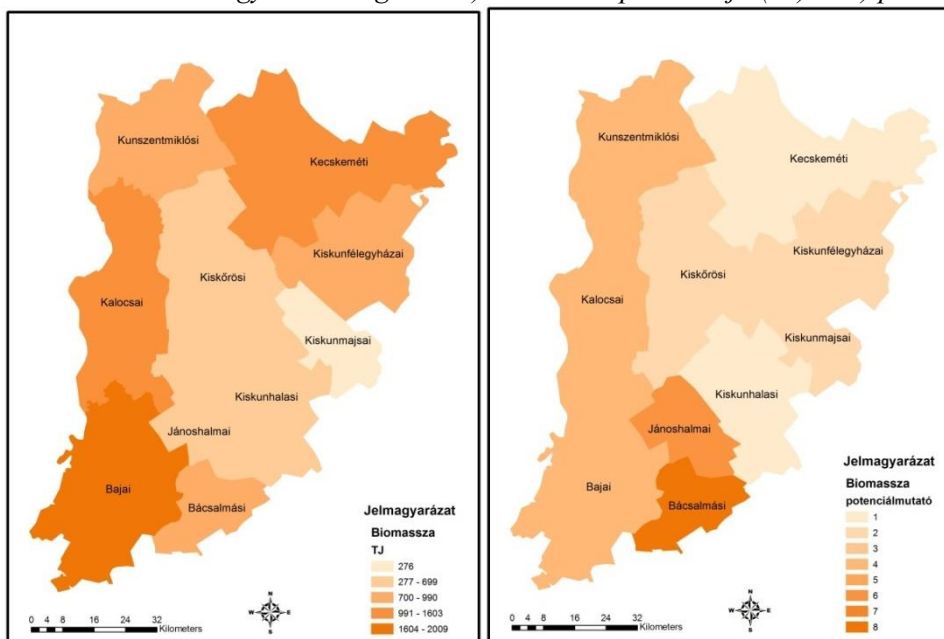
Fosszilis energiaforrások

Bács-Kiskun megyében Zsana közigazgatási területén találhatók üzemelő földgázmezők, amelyek az alaphálózati rendszerbe juttatják a kitermelt szénhidrogéneket. A leművelt gázmezőkbe visszanyomott földgáz az országos tartalék gázkészlet részét képezi. A Zsana határában található tároló az ország öt földalatti gáztárolójának egyike, mely az összes ilyen létesítmény között a legnagyobb kiadási kapacitással rendelkezik.

Megújuló energiaforrások

A megújuló energia előállítása és felhasználása kiemelt helyen szerepel az Európai Unió és hazánk energiapolitikájában is. A Dél-Alföld régió különösen fontos hazánkban a potenciális megújuló energiaforrások szempontjából, ugyanis ebben a térségben összponosul a biomassza, a nap- és geotermális energia jelentős része.

14., 15. ábra: Bács-Kiskun megye kistérségeinek a) biomassza potenciálja (TJ) és b) potenciálmutatói

Forrás: Duray és Nagy 2012

Miután Bács-Kiskun megye a megyék sorában a legnagyobb megművelt területekkel rendelkezik, továbbá erdő területeit tekintve is a második és a szántó területek, illetve gabonatermő területeket tekintve is az első három megyével verseng (legtöbbször Békéssel), az országos átlagot 50%-kal meghaladó biomassza potenciáljával (909.438 to) Borsod-Abaúj-Zemplén és Somogy megyéket követően a harmadik helyen áll. Bács-Kiskun megyében a biomassza és energia potenciál tekintetében a legjelentősebb művelési ág a szántóterület, az azon termelt legnagyobb tüzelőanyag forrás potenciált a kalászos gabonák szalmája jelenti, de a kukoricaszár szerepe sem elhanyagolható. A megyében az energetikai hasznosításban olyan, jelenleg csak kis jelentőségű kultúrák, mint az energiakender, energiafű, energiaerdő, stb., a jövőben egyre perspektivikusabbá válhatnak. A megye állattartó telepeinek nagyságrendi megoszlása alapján a szarvasmarha állomány és a sertésállomány legalább 2/3-a olyan méretű állattartó telepen van, ami lehetővé teszi biogázüzem létesítését.

Bács-Kiskun megyében területi adottságai alapján 75 m magasságban a szélsősebesség évi átlagos értéke: 5-5,5 m/s. Ez alól kivétel a Kiskunság középső, Kecskemét és Kiskunhalas közötti sávja, ahol az érték 5,5-6 m/s is lehet. Ennek kihasználását azonban számos, a szélerőművek telepítését kizáró tényező – leginkább természet- és tájképvédelmi követelmények – jelentősen leszűkíthetik. További problémája e térségeknek, hogy a szélirányok nem konzekvensek, szinte minden szélirány (az északit kivéve) előfordul és 3–4 jelentősebb szélirányban is azonos szélsősebesség adódik. Ugyanakkor a megyében vannak alkalmas területek szélerőművek telepítésére, ahol az átlagos szélsősebesség éves vonatkozásban 6 m/s, illetve annál néhány tizeddel nagyobb. Ez 2200–2500 óra csúcskihasználást eredményez, amely a gazdaságos működés alapfeltétele. Az erőművek telepítésénél azonban figyelembe kell venni a korlátozó tényezőket. (NATURA 2000 területek, települések, vizuális hatás, vizes élőhelyek).

A Dél-alföldi régió a geotermikus potenciált tekintve kiemelkedik a többi régió közül, amelynek oka az Alföld déli része alatt elterülő, jelentős termálkészleteket tartalmazó, felső-pannon korú üledékes medence homok-homokkő rétegei, ezáltal az 50–80 °C hőmérsékletű hévíz feltárására szinte az egész régió területe alkalmas, Bács-Kiskun megye nyugati, dél-nyugati része azonban kivételt képez. Bács-Kiskun megyében található a legkevesebb üzemelő termálkút (37 db). A mezőgazdasági felhasználás mellett jelentős a balneológiai hasznosítás (pl. Kiskunmajsa, Dávod, Tiszakécske, a Bajai és a Kecskeméti kistérség). Több termálkút termel helyi energetikai célokra, ahol a hévíz által a felszínre szállított geotermikus energiát többnyire a mezőgazdaság, a lakosság és az ipar használja fel, de lakások és közintézmények kommunális távfűtési ellátására is használnak hévizet.

A Dél-alföldi régió az ország napenergiában leggazdagabb területe, ahol a sugárzási feltételek energiatermelés szempontjából a legkedvezőbbek. A napsugárzás területi eloszlása homogén, a régiós átlagot csak a Tisza völgye mentén és a Duna alsó folyásánál haladja meg, amely Bács-Kiskun megye szempontjából kifejezetten kedvező. Az ötévi átlagos sugárzási adatok és a régiós átlagnak tekinthető globálisugárzási átlagértékek, nagy biztonsággal, tervezési alapadatokként is kezelhetők a különböző napenergetikai tervezésekhez.

1.2. ai) Vízkárt okozó elemek, vízkárelhárítás

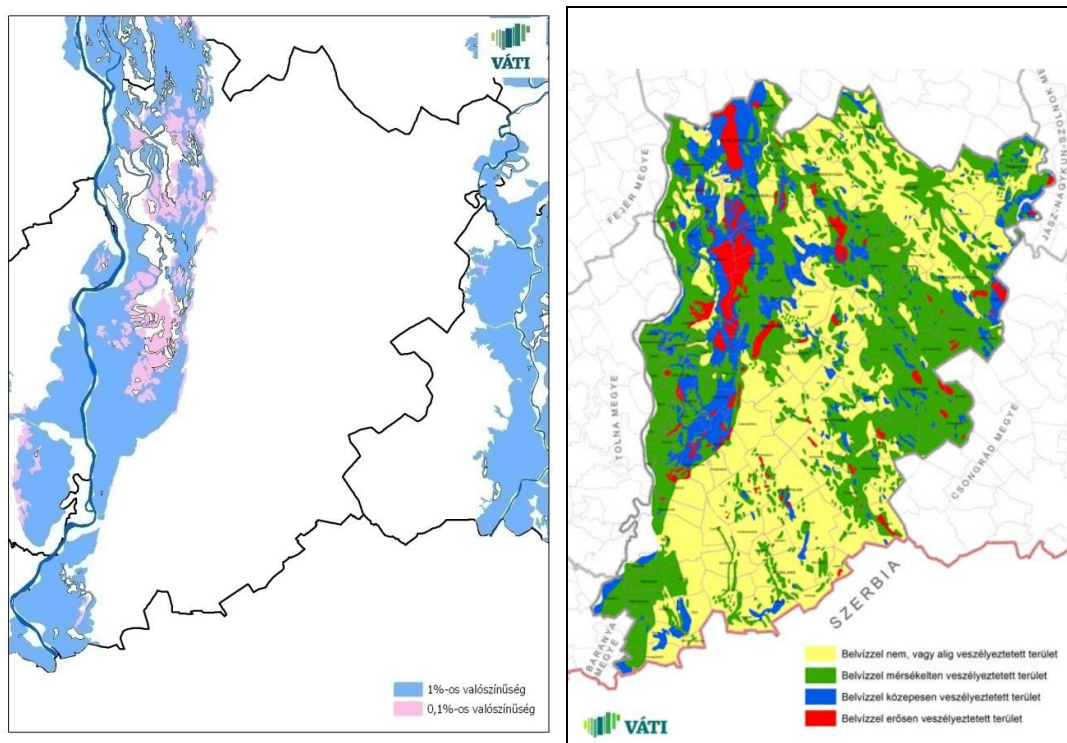
Bács-Kiskun megye térségének természeti jellemzőiből következően jelentős feladat a vízmedrek rendezése, szabályozása, az ár- és belvíz elleni védekezés és a vízkárelhárítás. A megyét nyugatról, mintegy 129,7 km hosszan a Duna folyam, míg keletről a Tisza folyam 30,4 km-es szakasza határolja. Ár- és belvíz miatti vízkár-elhárítási feladat a megye 25 településén jelentkezik rendszeresen, mely a Bács-Kiskun Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság adatai alapján a megye lakosságának 30%-át kb. 174 ezer főt érint.

A Tisza által veszélyeztetett területeken kedvezőtlen fejlemény, hogy 1998 után az észlelt vízállások többször meghaladták az addigi legmagasabb vízállásokat, így olyan, korábban magasparkként nyilvántartott területeket is gáttal kell védeni, melyre korábban nem volt szükség. Ennek következtében az elsőrendű védvonalak töltésmagasítása (a koronaszintek jelentős emelése) és erősítése fontos feladat a jövőben. A töltések megerősítésére azért is szükség van, mert nemcsak az árvízszintek emelkedtek, hanem azok levonulási ideje is megnőtt, így hosszabb ideig tartó terhelést kell a védvonalaknak megtartaniuk. Mindkét folyó hullámterére, ártereire jellemző, hogy sok esetben azok – akár szabálytalanul – beépítésre kerültek, így megnehezítve a védekezést, és növelve a károkat. További az árvízi védekezést

érintő probléma az önkormányzati tulajdonú védművek állapotának romlása és a karbantartás megoldatlansága.

A Duna-Tisza köze hátsági területének sajátossága, hogy a folyószabályozások előtt több mint 600 kisebb-nagyobb tó volt a térségben. Ezek túlnyomó többsége napjainkra teljesen eltűnt, és a lakosság művelésbe vette, vagy beépítette ezeket a korábbi tómedreket. Az elmúlt évek szélsőséges időjárásának következtében azonban ezekben a lefolyástalan mélyebb területekben újra hosszabb-rövidebb időszakokra megjelent a víz, mely jelentős károkat okozott (különösen a Duna mentén és a déli határhoz közeli területeken). A súlyos belvíz károk oka az is, hogy a csatornákon nincsenek megfelelő műtárgyak, így a máskor szükséges vízvisszatartást földgáttal oldják meg. Ezek azonban a belvizes időszakokban, munkagépekkel nem megközelíthetőek, megnyitásuk nem lehetséges, így ezek tovább növelik a károkat. Sok esetben probléma az is, hogy a régi tómedrekbe történt beépítések miatt a csatornákból nem lehet a vizet azokba beleengedni, így nincsenek olyan tározók, amelyek az átmenetileg megjelenő többletvizet felvegyék.

16., 17. ábra: Árvízi elöntéssel és belvíz veszéllyel érintett területek Bács-Kiskunban

Forrás: VÁTI, 2011

Általános probléma továbbá, hogy a megye területén még a XX. század elejétől fokozatosan kiépített belvízelvezető csatornahálózat állapota az utóbbi évtizedekben jelentősen romlott. Ennek oka, hogy jelenleg ezek javarészt a területen található vízgazdálkodási társulatok kezelésében vannak (kisebbik része a vízügyi igazgatóságok fenntartásában van), akik nem rendelkeznek megfelelő forrásokkal ezek üzemeltetésére. Gondot okoz az is, hogy amíg ma a vízvisszatartás az alapvető feladat a hátsági területeken, addig a szélsőséges csapadékos időszakokban a belvízelvezetést is meg kell oldani. E feladat ellátására mind a Duna, mind a Tisza vízgyűjtőjének csatornarendszerét át kell tekinteni, és e kettős feladat mentén kialakítani a megfelelő vízkormányzási gyakorlatot, illetve egy infrastruktúra-fejlesztési program keretében ki kell építeni és fel kell újítani az ehhez szükséges műtárgyakat, valamint tározókat kell kijelölni és kiépíteni. Ezek a belvizes időszakban a vizek befogadásával, az

aszályos időszakban, pedig a vízpótlással nagyban hozzájárulhatnának a terület vízháztartásának stabilitásához, így a természetvédelem, a mezőgazdaság, és más vízigényes gazdasági ágazatok működéséhez is.

1.2 b) Épített környezet és a kulturális örökség védelme

Bács-Kiskun megyében közel 300 épület illetve építmény áll műemléki védelem alatt. Csaknem harmadrészüket egyházi jellegű (templom, rendház, kolostor, kanonoki ház, plébánia). Hasonló számban élveznek védelmet egykori mezővárosi és kisvárosi lakóházak. Többségük módosabb gazdaház vagy polgárház, de számos tanyaporta is akad közöttük. Legtöbb műemlékkel Kecskemét (52) és a Duna-parti régi kereskedőváros, Baja (46) rendelkezik. A kisebb városok közül Kalocsa (19) érseki központ szerepének köszönheti gazdag építészeti örökségét, megelőzve ezzel a Kiskunság két tradicionális városát, Kiskunfélegyházát (15) és Kiskunhalast (15).

A gyakori háborús pusztítások és az időtálló építőanyag hiánya következtében a 18. század előtti időkből csak néhány – később jelentősen átépített – egyházi épület maradt fenn az utókorra (kecskeméti Barátok temploma, kecskeméti Református templom).

A 18. századot döntően a barokk egyházi építészet emlékei jellemzik. A század közepére készült el a barokk építészet magyarországi mesterének, Mayerhoffer András tervei szerint a harmadik kalocsai székesegyház. A székesegyházat körülvevő Szentháromság tér az ország egyik legszebb barokk tere, melyet az Érseki palota, a Nagyszeminárium, a kanonoki házak barokk és copf épületei szegélyeznek.

Ugyancsak Mayerhoffer András nevéhez köthető a kecskeméti piarista templom. További jeles emléke a barokknak a kecskeméti ferences kolostor (ma Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet), a bajai ferences templom és a hozzá kapcsolódó rendház, Kiskunfélegyházán a katolikus Ótemplom, az egykori kiskun kapitányi székház (ma Kiskun Múzeum), és az úgynevezett kisvárosháza. Egyszerű megjelenésű késő barokk épület a mintaszerű helyreállítását 1989-ben Európa Nostra-díjjal jutalmazott apostagi zsinagóga is.

A vidék lakosságának gyors számbéli és anyagi gyarapodásával a 18-19. század fordulóján számos nagyméretű, tágas, jelentős építészeti emléket képviselő plébániatemplom létesült az országban. Közéjük tartozik az Alföld legnagyobb copf stílusú temploma, a kecskeméti Nagytemplom is.

A 19. század első felében épült kishemesi kúriák nyugodt, méltóságteljes, fehérre meszelt oszlopos tornácos épületei már a klasszicizmus jegyében születtek. Közülük is kiemelkedik a kunszentmiklósi Virágh-kúria. A klasszicizmus azonban olyan jelentős középületek formájában is maradandó értéket teremtett, mint a kecskeméti református Ókollégium, a bajai zsinagóga, valamint a két öntudatos kiskun település, Kunszentmiklós és Szabadszállás városi székháza.

Az 1860-as években előretörő historizáló, romantikus stílusirányzat jellegzetes formavilágát képviseli a lótuuszimbóss kupolával koronázott kecskeméti zsinagóga, az Ybl Miklós által tervezett kecskeméti evangélikus templom, valamint a tompai Redl-kastély.

A 19. század végének gazdasági fellendülése az épített környezetében is maradandó értékeket hozott létre, kialakítva a városok központjainak ma is látható jellegzetes építészeti képét.

A bajai Szentháromság teret magyarországi Szent Márk térként emlegetik. Értékét és hangulatát nemcsak védett épületsora, hanem bazaltkockás kövezete is adja. A tér ékessége és esztétikai súlypontja az impozáns, neoreneszánsz stílusú városháza.

Kiskunfélegyházán a korszak jellegzetes épülete a kéttornyú, neoreneszánsz Szent István templom, valamint az egykori Korona Szálló.

Kecskeméten a millenniumi évek két meghatározó épülete a Közép-Európa legkeresettebb színház-specialista építészpárosa (Helmer Hermann és Fellner Ferdinánd) által tervezett neobarokk színház, valamint a magyarországi szecesszió egyik első látványos épülete, a Lechner Ödön és Pártos Gyula által megálmodott városháza. A következő másfél évtizedben a szecessziós irányzat számos tehetséges művelője jutott munkához a városban. Tevékenységük nyomán a kecskeméti főtér a szecessziós építészet valóságos élő tárháza. Egymás szomszédságában találhatók meg a különböző irányzatok és iskolák magas színvonalú épületei: Cifrapalota, református Újkollégium, evangélikus bérpalota, Iparos Otthon, Kereskedelmi Kaszinó stb.

Más kiskunsági településeken is hatott a szecesszió. Két kiváló példaként említhető a kiskunfélegyházai és a kiskunhalasi városháza. Mindkettőnek jellegzetes központi eleme a magyaros díszítőelemekkel ellátott mozgalmas homlokzat fölő magasodó torony.

Gazdag mezőgazdasági tradíciói révén a megye az agráripari építészet tekintetében is rendelkezik figyelemre méltó értékekkel. Ilyenek például a 19. század első felében általánosan elterjedt szélmalomok, melyek közül mára csak néhány maradt mutatónak: a kiskunhalasi Safrik-féle négyszintes szélmalom, a jánoshalmi Bognár Józsefné-féle szélmalom, a kiskunfélegyházi Pajkos Szabó-féle szélmalom, és a tataházi Lajkó Márton-féle szélmalom.

A szélmalomokat a 19. század második felében fokozatos felváltó hengermalmok egyik legszebb hazai példája a középkori reneszánsz várkastélyra emlékeztető jánoshalmi Felső-Bácskai Múmalom (1907). Ipartörténeti értéke, hogy jelenleg is az 1920-as években felszerelt gépekkel üzemel.

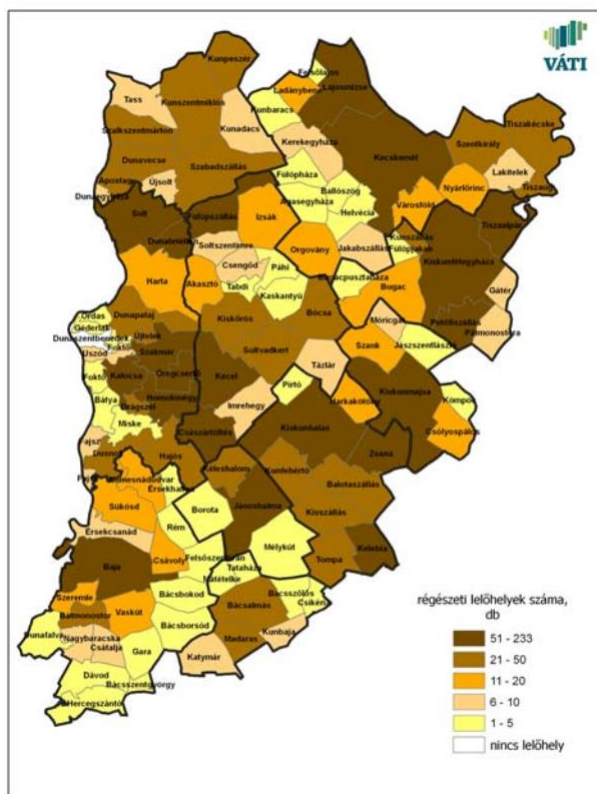
Nemcsak Magyarországon, de Európában is építészeti kuriózum az 1200 prэшázból álló hajósi sváb pincefalu. A löszhátra épített egymáshoz bújó, fehérre meszelt prэшázak együttese a népi építészet különlegesen szép emléke a megyében.

A megye kevés számú kastélya közül – a már említett tompai Redl-kastély mellett – mindenképpen érdemes megemlékezni a 18. század közepén barokk stílusban emelt, hajósi Érseki-kastélyról és az 1902-ben épült neobarokk Karapancsai vadász-kastélyról (Habsburg-kastély). Kis méretük ellenére a részletek kidolgozottsága és a harmonikus összkép révén méltán összevethetők az ország híresebb kastélyaival.

Magyarország és ezen belül Bács-Kiskun megye területe gazdag történelmi értékű régészeti leletekben, melynek oka, hogy mind a római, mind a bizánci kultúra hatásterületébe tartozott, illetve a népvándorlás eseményei is érintették a térséget. A legrégebbi leletek (Tiszaug térsége) a neolitikum középső időszakába (Kr. e. 5500-5000) vezetnek bennünket, de igazán jelentős számban inkább Árpád-kori telepeket találunk a megye területén. 2009-ben 3418 régészeti lelőhelyet tartottak számon Bács-Kiskunban, melyek jelentős része az 1990 utáni vonalas infrastruktúra-fejlesztések (pl: autópálya építés) és egyéb nagyberuházások kapcsán került feltárássra és megkutatásra. A közelmúlt nagyberuházásaihoz kapcsolódóan kell

megemlíteni, hogy a kecskeméti Mercedes gyár 450 hektáros telephelyén szarmata település, avar kori telep és több Árpád-kori falu maradványait találták meg. Területileg a legtöbb lelőhelyet a megye északkeleti térségében, valamint a Kalocsai-Sárközben találjuk meg, de meg kell jegyeznünk, hogy Dunaszentbenedek kivételével minden település rendelkezik legalább 1 védett feltárással. (18. ábra)

18. ábra: Régészeti lelőhelyek száma településenként

Forrás: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2009

1.2 c) Gazdasági bázis

1.2 ca) Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai

Az ágazati folyamatokat tekintve Bács-Kiskun megyében az ipari megújulás egy olyan térségi gazdasági környezetben megy végbe, ahol az erős mezőgazdasági hagyományok és magas szintű agrárspecializáció továbbra is fontos eleme a gazdaságnak. Az ipari megújulásban élenjáró járműipar mellett fontos kiegészítő ágazatok is jelen vannak, ezek között különösen fontosak az élelmiszeripari termékpályák feldolgozóipari kapacitásai, a jól elérhető és térben – számos más megyével összevetve – kiegyenlítően elérhető szolgáltatások. A jelentősebb ágazatok közül a globális konjunktúrára és a hazai jövedelmi szint alakulására eléggé érzékenynek bizonyult az építőipar, melynek komoly versenyben kell helytállnia mind a belső megyei, mind a külső (hazai és külföldi) piacokon. A turisztikai kapacitások nagyságrendje és területi eloszlása, illetve az erős szezonális, mely az idegenforgalmi attrakciókat jellemzi, továbbra is fékezi az ágazat erősödését, s nem oldja a Kecskemét központú struktúráját sem. Továbbra is mérsékelt a tanya, mint idegenforgalmi egyedi tájéérték és a hozzá kapcsolódó lehetőségek kihasználása, ezek rendszerbe szervezése. Nem csoda, ha az átlagos eltöltött éjszakák száma – és ennek következtében a fajlagos költési szint – továbbra is alacsony.

Bács-Kiskun megye mező- és erdőgazdasága

A megye agrárgazdaságának jelentősége

Bács-Kiskun megye hosszú évszázadok óta az ország legfontosabb agrártermékeket előállító területe. A történelmi idők során a termelés hangsúlyai ugyan folyamatosan változtak (az állattenyésztéstől, a kert és szőlő ágazaton át a szántóföldi kultúrákig), de napjainkban is megőrizte jelentőségét. Ezt jól szemlélteti, hogy a megye közigazgatási területének arányán (9,07 %) felül részesedik az ország mezőgazdasági művelés alatt álló területeiből (9,6 %). A szőlő (27 %), gyepek (13 %) és gyümölcsösök (11 %) művelési ágakban a részesedés még ezt is meghaladja (jól mutatva az agrárspecializáció irányultságát, és a terület fontosságát). Az MVH 2009-es évközi európai uniós gazdaregisztrációs adatbázisa alapján az egyéni termelők 12,6 %-a él Bács-Kiskunban, ami 7,3 %-kal haladja meg a térség népességének az arányát az ország lakosságából.

Agrárrium a rendszerváltás után, tulajdonviszonyok és birtokméret

A kárpótlási törvények és a szövetkezeti törvények hatására Bács-Kiskun megyében is átalakultak a föld-tulajdoni viszonyok. 1998-ig a kárpótlás révén több mint 46 ezer „új” tulajdonos lett, mely az Alföldön földhöz jutottak 19,2 %-át, az országos adatnak a 6,5 %-át jelenti. 2007-ben a megye termőföldjeit mintegy 280 000 tulajdonos birtokolta a megyei Földművelésügyi Szakigazgatási Hivatal adata alapján. A SAPS támogatások 2005–2008 közötti adatai alapján azonban csak 26 000 területalapú támogatást igénylő gazdálkodó van a megyében. Ez azt jelenti, hogy a földhasználat és a földtulajdon a megyében (is) elvált egymástól. 2003-as adatok alapján a megyében a regisztrált mezőgazdasági területnek a 43 %-a volt haszonbérlet.

A megyei kárpótlási folyamatnak sajátos résztvevője volt a Kiskunsági Nemzeti Park. A kárpótlás során a nemzetközi egyezmények által, vagy egyéb módon fokozottan védett területek nem kerülhettek magánkézbe. A szabályozási környezet miatt a Kiskunsági Nemzeti Park 76 000 ha-os területéből 2003-ra már 41 395 ha volt állami tulajdonban. Ennek 52 %-át saját, 48 %-át pedig szerződéses jogviszonyú hasznosításban kezeli az Igazgatóság. Mivel a Duna-Tisza közén található kultúrtáj természeti értékeinek fenntartásához szinte minden védett területen szükség van valamilyen mezőgazdasági tevékenység végzésére, így a művelt földterület nagysága alapján a Nemzeti Park a megye mezőgazdaságának egyik legjelentősebb szereplőjévé vált.

A mezőgazdasági területek tulajdonlásában bekövetkezett változásokkal összhangban az agrártermelést végző üzemek összetétele, struktúrája is jelentősen megváltozott 1990-et követően. A 2000-es Általános Mezőgazdasági Összeírás alapján a Bács-Kiskun megyében gazdálkodó szervezetek száma 587, míg az általuk művelt termőterület 239 000 ha. Az egyéni gazdálkodók száma ekkor 95 193 fő, míg az általuk használt földterület 355 000 ha. A magyar mezőgazdaságra jellemző duális birtokszerkezet a megye korábbi eltérő agrárfejlődési pályája ellenére is kialakult. Az országos viszonyokhoz hasonlóan az átlagos birtokméret nagyságok között (407 és 3,7 ha) a megyében is több mint 400 ha a különbség. Az európai uniós csatlakozás után az egyéni gazdálkodók számának csökkenése tovább folytatódott (az országos trendekhez hasonlóan). Mindez azt is jelenti, hogy a kárpótlás után egy lassú birtokkoncentrációs folyamat kezdődött meg, amely 2004 után felgyorsult. 2006-ra a megyében az átlagos birtokméret 2003-hoz képest 13,7 ha-ról 18,21 ha-ra nőtt, de az egyéni termelők esetében még jelentősebb volt a változás, hiszen az általuk használt mezőgazdasági

terület nagysága közel kétszeresére, 12,5 ha-ra emelkedett.

A megye agrárfejlődésének jövőbeni lehetőségeit meghatározó legfontosabb tény, hogy ugyan az agrárgazdaság üzemszerkezete a rendszerváltozás után az országos folyamatoknak megfelelően alakult, és duális jellegű lett, de az árutermelő parasztgazdaságokra épülő termelési hagyományoknak köszönhetően az országosnál jelentősebb az egyéni gazdálkodók szerepe a termelésben. Ezt mutatja, hogy a termelők 65 %-a rendelkezik, olyan birtokmétréssel, amellyel részmunkaidőben jelentős kiegészítő jövedelemre tehet szert, illetve további 8 %-uk európai viszonylatban is életképesnek minősíthető üzemméretben gazdálkodik.

Agrárnépesség

A rendszerváltoztatás után a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya hazánkban jelentősen csökkent, és mára – egy a nyugati társadalmakéhoz hasonló – a szolgáltatási-szektor vezető szerepét mutató foglalkoztatási szerkezet alakult ki. Az erős agrárjelleg ellenére a megyében is a mezőgazdaságot kényszerültek a legtöbben otthagyni. Ennek következményeként az agrár-foglalkoztatottak aránya az 1980-as 40,8 %-ról 2010-re 5,4 %-ra csökkent. A folyamat térben differenciáltan ment végbe. A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya leginkább a Dunamenti-síkság és a Bácska területén csökkent, tehát ott ahol a rendszer-változtatás előtt az állami gazdaságok és a szövetkezetek voltak meghatározók a termelésben (jelenleg ezeken a területeken okoz legnagyobb problémát a tartós munkanélküliség pl.: a kunszentmiklósi, bácsalmási vagy jánoshalmi kistérségben).

4.táblázat: A mezőgazdaságban és az iparban foglalkoztatottak számának változása 1980 és 2010 között

Gazdasági ág	1980	1990	1995	2000	2005	2010	1980-2010 változás	Változás %
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	80553	57847	13296	9567	9 400	7 690	-72 863	-90.4
Ipar	66833	56235	36621	38520	43 512	38 222	-28 611	-42.8
Összes foglalkoztatott (fő)	197375	158031	109464	103021	145 997	142 291	-55 084	-27.9

Forrás: KSH

A megye jelenlegi agrárnépességét, tehát azok számát, akik mezőgazdaságból valamilyen jövedelmet szereznek (kistermelőktől a családi gazdaságokig) az MVH regisztrációs és támogatási adatbázisait is felhasználva 30-35 000 főre becsüljük. Ebből 2-3000 fő és családja (kb. 6-9 000 fő) megélhetését biztosítja kifejezetten az agrártermelés. A többi 30-32 000 fő és családja (kb. 90-100 000 ezer fő) a házkörűli, és részmunkaidős üzemekben folytat termelést, és jut így mellékjövedelemhez. Ehhez részben átfedéssel kapcsolódik a foglalkoztatottak 8000 fős csoportja (családdal együtt 20-24.000 fő). Az összes agrárérintett számát ez alapján (családdal együtt) 120 – 140.000 főre becsüljük, ami a megye lakosságának 22-26 %-át jelenti.

A jövőre vonatkozó nagyon súlyos problémaként jelenik meg, hogy a megye agrárnépessége elöregedett. Gazdálkodási forma és üzemméret alapján ennek mértékében van differencia, de átlagosan a termelők átlagéletkora meghaladja az 53 évet. Ezen a helyzeten a fiatal gazdák és a gazdaságátadási támogatások sem tudtak érdemben változtatni, így a probléma megoldására mindenképpen új eszközök keresésre is szükség van.

Növénytermesztés

Bács-Kiskun megyében a mezőgazdasági ágazatok között a növénytermesztés meghatározó jelentőséggel bír. 2010-ben a KSH adatai szerint 368 113 hektáron, a megye területének 42,8 %-án folyt szántóföldi művelés. Az 1990-es évek elejéhez képest ez mintegy 7 %-os csökkenést jelent, melynek oka egyértelműen a szántóterületek más célú felhasználásából ered. A szántók több mint 80 %-án GOF növényeket termeltek a gazdálkodók a 2008–2010-es évek átlagában. E növények magas területi arányának oka, hogy ezek termelését az egyszerűsített területalapú támogatások folyamatosan ösztönzik.

A már említett tényező miatt az elmúlt 18 évben a gabonanövények vetésterületének mintegy 5,5 %-os növekedését regisztrálhatjuk. A gabona mellett az ipari növények vetésterülete nőtt még jelentősen. A repce vetésterülete több mint 16-szorosára, 1300 ha-ról 21 178 ha-ra, míg a szójababé 2157 ha-ról 5270 ha-ra nőtt. A magyar szójabab termelés súlypontja Bács-Kiskun, Tolna és Baranya megyék egymással határos területein van. E térség közepén (Foktőn) építette meg a Glencore Közép-Európa egyik legnagyobb szójabab sajtolóüzemét. A repcetermelés növekedésének háttérében egyértelműen a biodízel üzemanyaggyártás áll (kötelező hozzákeverés), azonban a Felső-Kiskunságban jelentősége természetvédelmi és agrár-környezetgazdálkodási célokkal is kiegészül a tűzokvédelemben.

A takarmánynövények betakarított területe az állattenyésztési ágazat rendszerváltoztatás utáni nehéz helyzete miatt fokozatosan csökken a többi növényi kultúra kárára.⁷

Kertészet, szőlő és gyümölcságazat

Bács-Kiskun megye hagyományosan az ország kertészeti termelésének egyik központja volt. Az 1990-es évek során az ágazat helyzete megváltozott, a vetésterület és termésmennyiségek is csökkentek (lásd 10. melléklet). A csökkenés mértéke a területet és a termést tekintve több növény esetében akár a 40 % - 60%-ot is meghaladja. A szántóföldi zöldségtermelés (vörös- és fokhagyma, fűszerpaprika, sárgarépa, káposzta) háttérbe szorulása mögött komplex okok vannak. Az egyik probléma, hogy még a szövetkezetek által végzett gépesítést a rendszerváltás után az ágazat tőkehiánya miatt nem sikerült megújítani, ami miatt jelentős élő munka igény keletkezett. Ezt azonban a termesztésükből származó többlet haszon már nem fedezi, illetve nem áll arányban a nagyobb munkaráfordítással. Emellett a paprika esetében például az 1994-es, vagy a 2004-es paprikahamisítási ügyek is nehéz helyzetbe hozták a termelőket, hiszen a társadalom oldaláról egy átmeneti, de erős bizalmatlanság alakult ki a szegedi és kalocsai fűszerpaprikával szemben. A fűszerpaprika termésmennyisége a 2000-es évek eleji 21 000 t/évről a 2008-2010-es évek átlagában 9 800 t/évre csökkent. Különösen azért lenne fontos a vásárlói bizalom helyreállítása, hogy egy hungarikumot megőrizzünk a megyében.

A munkaigényes kertészeti kultúráknál kell még azt is megjegyezni, hogy szinte állandó problémát jelent a munkaerő biztosítása a termelők számára. Ez megmutatkozik a kertészeti felsőoktatásban jelentkezők számában is, ami évről-évre alacsonyabb a Kecskeméti Főiskola Kertészeti Karán (2012-ben 16 fő BSc, és 9 fő MSc képzésben).

A zöldség ágazaton belül jelentős termésmennyiségbeli növekedést az elmúlt időszakban a zöldborsó, a zöldbab, a zöldpaprika illetve a gombatermesztésben sikerült elérni. Ez utóbbi

⁷ A főbb szántóföldi növények termésmennyiségének alakulását a 11. melléklet mutatja be.

talán az egyik új kitörési pont is lehet a Kárpát-medencében honos édes ízű szarvasgomba ültetvényszerű termesztésének meghonosításával.

Bács-Kiskun megyében a talajadottságok, a kedvező éghajlat, és a homoki kultúra által meghatározott termelési hagyományok miatt napjainkban is kiemelkedően fontos szőlő- és gyümölcsstermesztés. Ez annak ellenére is így van, hogy az 1990-es 64920 ha-ról 2010-re 39651 ha-ra csökkent e kultúrák területe, melyből jelenleg a szőlő 56,9 %-kal (22583 ha), a gyümölcs 27,2 %-kal (10780 ha), a konyhakert 15,9 %-kal (6288 ha) részesedik. A több mint 23000 ha-os terület csökkenés a szőlők és a konyhakertek visszaszorulásából adódik, míg a gyümölcsösök nagysága stagnál a térségben.

A szőlő esetében annyiban sajátos a folyamat, hogy a termőterület ugyan csökkent mintegy 15000 ha-ral, viszont a termésátlagok több év átlagában 4700–5000 kg/ha-ról 8000–9000 kg/ha-ra nőttek, aminek következtében a termésmennyiség az 1980-as évek második feléhez képest változatlan maradt. A hatékonyság növekedésével, viszont nem járt együtt a minőség emelkedése, így az itt készült borok továbbra is túlnyomóan az asztali kategóriába sorolhatók, ami nem segítette elő a piaci problémák kezelését.

A gyümölcságazatban a szőlővel ellentétes folyamatok játszódtak le. A termőterület, mint ahogy azt már korábban említettük stagnált, azonban ennek ellenére is jelentős visszaesés következett be a termésmennyiségekben. Az 1986–1990 közötti évek átlagától (124 000 t), mintegy 32 000 t-val marad el a 2008–2010-es évek átlaga (92 000 t). Eközben a termelési szerkezet is megváltozott, az alma termelésbeli 58 %-os részaránya 41 %-ra csökkent, melynek helyét a meggy, a szilva és a kajszi vette át. Az átrendeződés hátterében a nagyüzemi gyümölcsstermelés visszaszorulása, valamint a folyamatos értékesítési nehézségek állnak. Az elmúlt tíz évben sok esetben a termelők az étkezési almájukat csak töredék áron léalmaként tudták értékesíteni. Ugyanakkor elsősorban a meggy iránt jelentős kereslet mutatkozik Németországból.

A megye zöldség-gyümölcs ágazatában jelentős szereppel bírnak a különböző termelői szerveződések, melyek sok esetben már a termelés megszervezésétől az egészen az értékesítésig fogják össze a tagok gazdaságait. A 2012. júniusi állapot szerint Bács-Kiskunban 6 db elismert zöldség-gyümölcs termelői szervezet, 2 db elismert termelői szervezeti társulás, valamint 4 db termelői csoport található. Problémát jelent azonban, hogy a TÉSZ-ek tagsága nem kellően elkötelezett ezen új típusú szövetkezetek iránt, így sokszor az e szervezetek által nyújtott üzleti előnyök nem jelennek meg a tagság számára, illetve e gondok miatt az áruházláncok nem tekintik őket komoly üzleti partnernek.

Erdőgazdálkodás

Bács-Kiskun megye erdőterületeinek nagysága a 2010-es statisztikai adatok szerint meghaladja a 172 e hektárt, az erdősültség mértéke 20%. Ez az adat megegyezik az országos átlaggal, mégis megyei összehasonlításban az alacsony erdősültségű területek közé tartozik. A 2000-es évek elejétől jelentős erdőtelepítési tevékenység tapasztalható a megyében, hiszen 12 év alatt több mint 13 e hektárral nőtt az erdőterületek nagysága. E telepítések finanszírozási hátterét 2004-ig nemzeti, majd 2004 után európai uniós források alkották. A legkedveltebb telepített fafajok a következők: akác, szürkenyár és nemesnyár. A telepítések túlnyomó többsége elegyes állományként kerül megvalósításra. A különböző fenyőfajok telepítése ma már nem jellemző, és mint leginkább tűzveszélyes fajok nem is ajánlatos a jelenlegi éghajlati körülmények között.

Tulajdonviszonyok tekintetében elmondható, hogy a megye erdőállományának 49 %-a állami tulajdonban van, míg 51 %-a magántulajdon. Ebből következően a legnagyobb erdőgazdálkodó a megyében az állami területeket kezelő Kiskunsági Erdészeti és Faipari Zrt. Mellettük működik néhány nagyobb magángazdálkodó, illetve magánkézben lévő gazdasági társaság, ugyanakkor az erdőgazdálkodók zömét a kis üzemméretű gazdaságok adják.

Állattenyésztés

Bács-Kiskun megye az 1980-as években az ország legnagyobb állattenyésztő megyéje volt. A sertés, juh, ló és baromfi állományát tekintve első, csak a szarvasmarhatenyésztésben szorult a második helyre. Napjainkra vezető szerepét csak a baromfi (lényegében ma már csak ez mutat prosperitást) és a lótenyésztésben őrizte meg.

A rendszerváltás után a piaci viszonyok kedvezőtlen alakulása miatt a jelenlegi állatállomány csak töredéke a korábbinak (lásd 12. melléklet), aminek következtében a növénytermesztés és állattenyésztés egyensúlya megbomlott.

A szarvasmarha és a sertésállomány napjainkra az 1980-as darabszámoknak kb. 38-40 %-án stabilizálódott. Az állattenyésztés folyamatos, permanens válságba került, melynek talán a legfőbb általános oka az élelmiszeripar rosszul sikerült privatizációja. 2004 után a megszigorodó állat-elhelyezési, állatjóléti előírások betartása is inkább a kisebb egyéni gazdaságok számára okozott nehézséget. Mindezek következtében – hasonlóan a birtokkoncentrációs folyamathoz – ebben az ágazatban is egy erőteljes koncentráció ment végbe. A növénytermesztéstől eltérően azonban itt már a nagyobb gazdaságok helyzete is válságos, melyet a 2012-es „globális” aszály, és az ennek következtében megugró takarmányárak is tovább nehezítenek.

A baromfitenyésztés mellett jövőbeni húzóágazatként talán a juh- és nyúltenyésztést tudjuk megemlíteni, mert mindkettő alapvetően export orientált (Olaszország a kivitel célja). A nyúltenyésztés ágazatot az is segítheti, hogy országos szinten Bács-Kiskun megye rendelkezik a legnagyobb vágó- és feldolgozási kapacitásokkal (Lajosmizse, Baja összesen kb. 5,5 millió db/év). A juhtenyésztésben egyértelműen a bárány kivitel a döntő, sajnos vágó- és feldolgozó kapacitás nincs a megyében.

Ipari termelés, értékesítés és foglalkoztatás

Székhely szerinti adatok

A székhely szerinti adatok alapján Bács-Kiskun megyében a termelési érték 183-ról 528 milliárd Ft-ra nőtt 2000-2011 között (a látványos ipari felfutás 1998-ban indult). Magas, évi 10%-ot meghaladó növekedési ütemet mértek 200-2002 között, jelentős felfutást láthattunk 2004-ben, 2006-2007-ben, majd 2010-2011 során, ami az első féléves adatok alapján 2012-ben is folytatódik. A 2003-as és 2005-ös stagnálás mellett egyedül 2009-ben történt érdemi visszaesés (-8,3%), de ezt a csökkenést 2010-ben már sikerült összesítésben is kismértékű gyarapodásba fordítani (a két év eredője összesen 4,9%-os növekedés lett).

Az ipari termelésben döntő szerepet játszik a feldolgozóipar, ezen belül már 2000-ben is a gépipari ágazatok játszottak meghatározó szerepet bő 40%-os részesedéssel a termelési

értékből. Mellette az élelmiszeripar jelentősége volt meghatározó, ahonnan a termelés szűk harmada került ki. A legmagasabb termelékenységet viszont a nemfém ásványi anyagok termelése ágban mérték (építőanyagok gyártása), a két vezérágazat ettől jócskán elmaradva került a rangsor második-harmadik fokára. Az ipari termelés 46%-a került külpiazi értékesítésre, különösen a gépipar versenyképessége látszott kiemelkedőnek ebben az időben.

Az ágazati erőssorrend a 2000-es évek első felében látványosan átalakult. A gépipar szerepe erősödött, majd gyengült, míg az élelmiszeripar szerepe és jelentősége ezzel éppen ellentétesen alakult. A leginkább exportképes ágazat szerepét a gépipar mellett 2003-ban a nyomdaipar (a termelési érték közel háromnegyedével) adta, miközben az exporthányad a feldolgozóipar értékesítésében 58%-ra emelkedett. A 2007-2010 között némileg stabilabb ágazati szerkezetet láthatunk, a termelési értékben az élelmiszeripari ágazat vezet 39-41%-kal, amit viszonylag szorosan követ a gépipar 34-36%-kal. A gépiparon belül – Mercedes előtti struktúra – a villamos berendezések gyártása volt a legjelentősebb alágazat (86,5 milliárd Ft), azt követte a járműgyártás (58,4 milliárd) és itt volt 2010-ben a legjelentősebb, éves viszonylatban 50%-ot meghaladó növekedés (a 2009-es válságévben viszont 9,3%, illetve 25,7%-os volt e két alágazatban a visszaesés). Az ipari értékesítés bő 60%-a került ekkor exportra. Az ágazatok arányának alakulásában nem csupán a megyei cégek erősödő nemzetközi versenyképessége játszott szerepet, hanem a hazai belső piacok évek óta tartó folyamatos szűkülése is. A gépipar termelésének több mint 90%-a kerül exportra (153 milliárd Ft), ami közel kétszerese az élelmiszeripari külpiazi értékesítésnek (87 milliárd Ft), ahol az exporthányad csupán 47,5%. A termelékenységi rangsor nem alakult át látványosan, csak annyiban, hogy 2010-re a vegyipar kikerült a megfigyelt ágazatok köréből.

Miközben a termelési érték látványosan nőtt, az alkalmazottak száma mérsékelten változott. 2006-ig inkább növekedést láthattunk, majd 2010-ig a 2006-os csúcshoz viszonyítva 30%-os a csökkenés, ennek kilenczede a 2008-2009-es évekre koncentrálódott. Ennek következtében a 40,8 ezer feletti foglalkoztatott létszám 2010-re 28,5 ezer alá csökkent. A belső foglalkoztatási arányok erősen korrelálnak a termelési értékkel, érdemi létszámfejlesztésre 2009-hez képest a villamos berendezések gyártása, illetve a járműgyártás területén került sor, viszont továbbra is az elbocsátások jellemzik pl. a fémfeldolgozást, az elektronikai ipart, vagy a gépek, gépi berendezések gyártását. A válság előtti foglalkoztatási szintet a járműgyártásnál és a villamos berendezések gyártásában sikerült elérni.

Telephely szerinti adatok

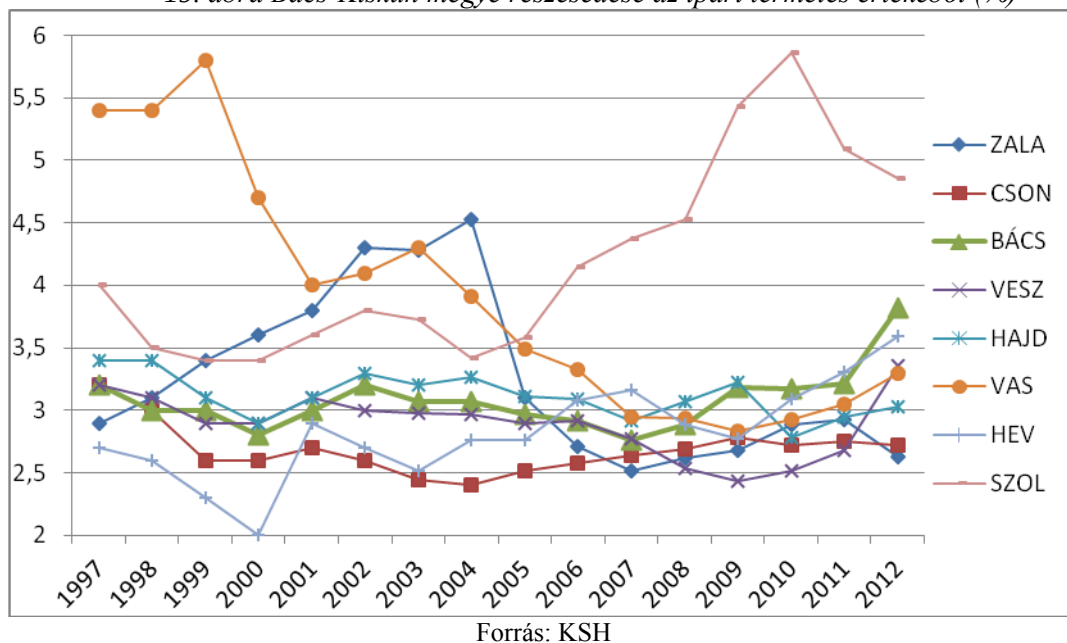
A telephely szerinti adatok jóval magasabb termelési értékeket mutatnak. 2000-ben még 80 %-al, 2001-től több éven át 60%-kal magasabb értékeket látunk, mint a székhely szerinti adatok esetében. Ezek szerint a 2000-es évtized első felében a megyei ipar legalább 40%-át külső, megyén kívüli cégek központokból irányították. 2010-re ez az arány mérséklődött, de a telephelyi adatok még ekkor is 37%-kal magasabb termelési érték szinten álltak. 2003-ig a telephelyi adatokon alapuló növekedési ütem magasabb, kisebb kilengéseket mutatott, mint a székhely szerinti, viszont látványosabb volt a válságot kísérő megtorpanás is. 2011 végére az ipari termelés szintje azonban már bő 5%-kal múlta felül a válság előtti 2007-es szintet. A 2012-es első félévi adatok alapján Bács-Kiskun megyében az ipari konjunktúra folytatódik, a termelési érték 20%-kal haladja meg a 2011-es szintet, miközben országosan stagnál az ipari termelés. Vélhetően ez már a Mercedes beruházás kedvező hatása, mely fokozatos felfutás esetén a következő 2-3 évben rendre magasan tartja majd a növekedési rátákat.

Bács-Kiskun megye az ország ipari termeléséhez szerény mértékben járult hozzá, bár aránya a

2012 első féléves adatok alapján a 3,7%-ot közelíti. (19. ábra) Ezzel Jász-Nagykun-Szolnok mögött, de már ismét Heves megye előtt, a 8. helyen áll a megyék rangsorában. Az egy főre jutó ipari termelés szintje a 2000-es évtized során folyamatosan az országos átlag 50-55%-a között ingadozott, ami a Mercedes beruházás eredményeként 2012-től vélhetően emelkedni fog, a beruházás végére elérheti az országos átlag 80-90%-át is, amivel Budapest, Zala, Heves megyék fajlagos iparosodottsági szintjét érheti el Bács-Kiskun.

A megyében az a járműgyártás erősödik meg látványosan, mely az ország GDP-jének közel 10%-át adja, s jelenleg az egyetlen valódi dinamikahordozó ágazata a hazai gazdaságnak. Itt a válság időszaka alatt is jelentős nagyberuházások zajlottak Magyarországon, nem csak a gyártók (Mercedes, Audi, Opel), hanem a beszállítók és alkatrészgyártók körében (Denso, Stanley, U-Shin, Kirchoff, Continental, Bosch, Hankook) is. A rendelésállomány már 2012-ben meghaladja a válság előtti szintet, ami szintén optimizmusra adhat okot.

19. ábra Bács-Kiskun megye részesedése az ipari termelés értékéből (%)

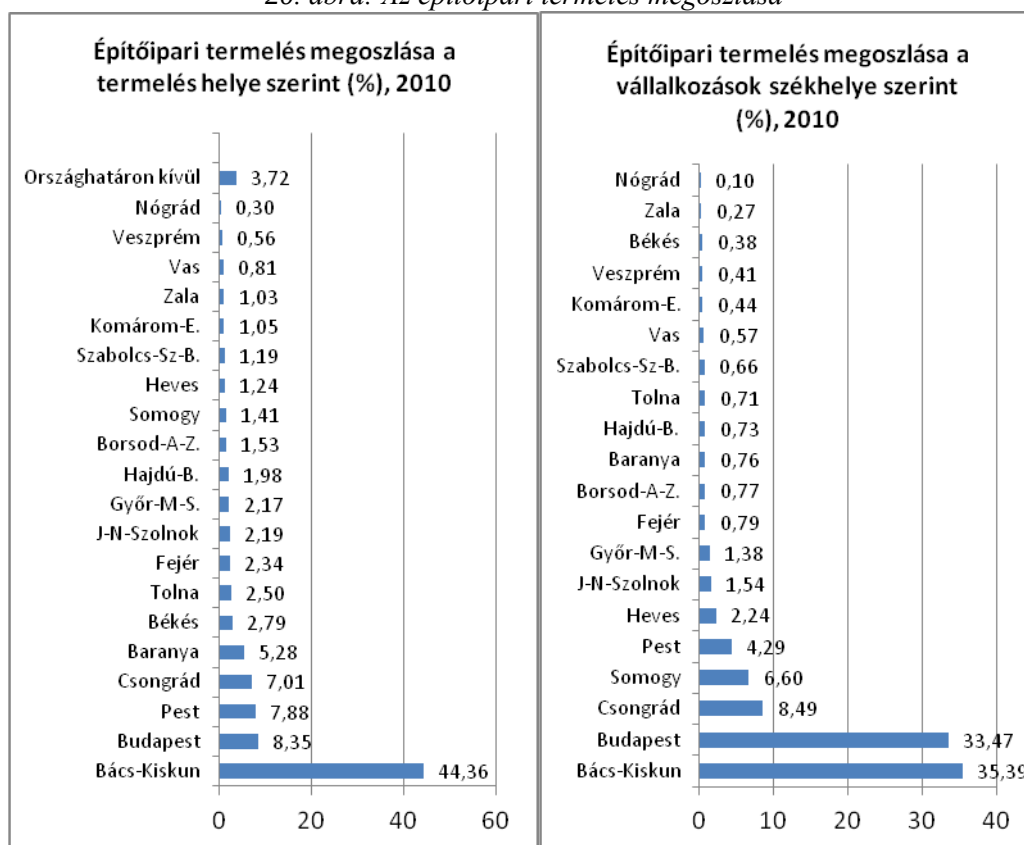
Miközben a termelési érték látványosan nőtt, az alkalmazottak száma mérsékeltebben változott. 2006-ig a létszám inkább növekedett, majd 2007-2010 között folyamatosan csökkent, a 2006-os csúshoz viszonyítva 18%-kal. A csökkenés bő kétharmada a 2009-es évre koncentrált. A 2006-os 43 ezer feletti létszám 2010-re 36 ezer alá csökkent. Érdemi létszámfejlesztésre 2009-hez képest az élelmiszeripar, a villamos berendezések gyártása, illetve a járműgyártás területén került sor, viszont továbbra is elbocsátások jellemzik pl. a textilipart, a fémfeldolgozást, vagy a gépek, gépi berendezések gyártását. A válság előtti foglalkoztatási szintet csak a villamos berendezések gyártása alágazatban sikerült meghaladni.

Az ipar esetében a külső piacokra történő elsődleges értékesítés csak abban az esetben tekinthető kitörési lehetőségnek, ha a fő felvevőpiacok (a Mercedes beruházást követően vélhetően még nagyobb lesz a súlya Németországnak) dinamikusabban bővülnek. Ezt a forgatókönyvet, a jelenlegi európai növekedési folyamatok nem támogatják, miközben még középtávon sem látszanak a belföldi piac élénkülésének jelei. Ebben a helyzetben felértékelődnek a lokális piacok, a térségi együttműködési lehetőségek (klaszterek), illetve a globális hálózatokhoz történő csatlakozási lehetőségek bővülése (pl. beszállítói hálózatok).

Építőipar

A helyi székhellyel rendelkező építőipari cégek éves árbevétele 2006-ig folyamatosan nőtt, majd átmeneti visszaesést (2007: -22,5%) követően 2008-ban még vissza tudott kapaszkodni a 2006-os szintre. Ettől kezdve azonban az ágazat teljesítménye stagnál. A termelés éves volumene az utóbbi 3 évben 60-65 milliárd Ft között mozgott, nagyjából arányos megoszlásban a három fő alágazat (épületek építése, egyéb építmények építése, speciális szaképítés) között. Utóbbi két alágazat súlya látványosan nőtt az elmúlt években, de ehhez a lakásépítések mélyrepülése is kellett. Az ágazati létszám 2000-2008 között 3500 körül ingadozott, az utolsó két évben azonban ismét 4300 fölé emelkedett. Elsősorban a Mercedes beruházáshoz köthető élénkülés egyik évről a másikra 20% feletti növekedést eredményezett, de kérdés, hogy az építési fázisok lezárulásával is foglalkoztatható marad-e a magasabb létszám az ágazatban. A megye építőipari szereplői saját megyéjükben az éves árbevétel 44,4%-át realizálták. A legjelentősebb külső piacaik a főváros, Pest, Csongrád, Baranya területén, valamint az országhatáron kívül (Szerbia, Románia) találhatók.

20. ábra: Az építőipari termelés megoszlása

Forrás: KSH STADAT, 2012

A telephely szerinti adatok 2009-ig mérsékeltebb, de egy évtized távlatában kétszeresére bővülő árbevételt mutatnak (25,2-ről 53,4 milliárd Ft-ra). 2010-ben a felfutó Mercedes építkezés nyomán a termelési érték hirtelen bő 30 milliárd Ft-tal, közel 60%-kal nőtt. Fontos azonban megjegyezni, hogy az ágazatban dolgozók létszáma ugyan emelkedett (2700-ról 3500-ra), de ez arányában messze elmaradt a termelés bővülési üteme mögött. A helyi szereplők teljesítménye a 2006-2008-as periódusban folyamatosan csökkent (-27,3%; -30,3%; -4,6%), ám előtte és utána is gyors fejlődés jellemezte az ágazatot. Az utolsó két év lendületes növekedése ellenére összehasonlítva áron a helyi építőipar teljesítménye még mindig 9,6%-kal

marad el a 2005-ös csúcsev szintjétől. A három ágazat közül a legerősebb az egyéb építmények építése (33 milliárd Ft), ahol 2010-ben a legkisebb növekedést (23,7%) regisztrálták. A másik két ágazat teljesítménye közel azonos, bár a növekedési rátában van eltérés a speciális szaképítés javára. A helyi szereplők a saját megyéjükben 29 milliárd Ft értékben végeztek el építőipari munkákat, ez az összes realizált árbevétel 35,4%-a. Ennél alig kisebb volumenben dolgoztak fővárosi cégek Bács-Kiskun megyében (27,5 milliárd Ft), de a térségi piacon jelentős szerepet játszottak – hagyományosan – a Csongrád, Pest illetve újabban a Somogy megyei vállalkozások is.

Az építőipar hosszú távú kilátásait egyaránt alakítják a lakossági építkezések, a gazdasági szereplők által indított projektek, valamint az állami (központi, térségi, helyi) infrastrukturális fejlesztések. Bács-Kiskun esetében az első és utolsó szegmensben érzünk gyenge pontokat, de a gazdaság felpörgése (pl. a napokban bejelentett Mercedes második körös, kapacitásbővítő befektetés) talán képes lesz fenntartani az építőipar egészséges fejlődési pályáját.

A hazai alvállalkozói rendszer számos sebből vérzik (körbetartozás, késedelmes fizetés, eltűnő szereplők és tulajdonosok), ezért az építőiparban elsődleges fontosságú az egymást ismerő, bizalmi viszonyon alapuló partnerségi hálózatok tartós fennmaradása és az ezeket életben tartó beruházások folyamatossága. Ahogy a magyar-román határtérség esetében már voltak rá sikeres példák, a hazai piacok szűkülésére válasz lehet a tevékenységek egy részének átmozgatása Horvátországba és Szerbiába, elsősorban a térben közeli Vajdaságra (pl. infrastruktúra építések).

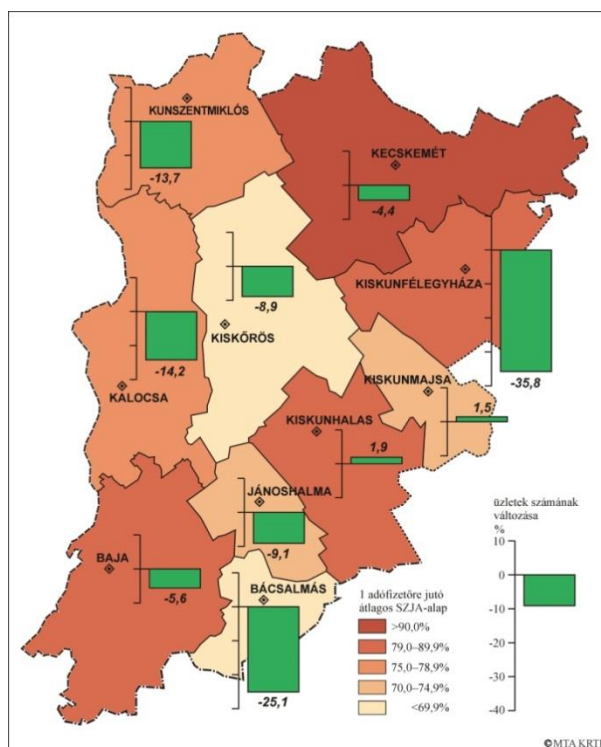
Kereskedelem

A kereskedelem nem csupán az értéktermelési folyamatban betöltött közvetítő szerepe révén tölt be fontos szerepet a megye gazdaságában. Hagyományos közvetítő szerepére építkezve az ágazat növekvő szerepet játszik az egész értéktermelési folyamat szervezésében/irányításában, s ezzel a térbeli munkamegosztás alakításában is, valamint a (materiális) fogyasztás feltételeinek alakításával a lakosság életminőségét is befolyásolja. A szektor hozzájárulása a GDP-hez 2000 óta 10-12% között mozog a megyében, ez az arány azonban a válság éveiben valamelyest csökkent (10% alá), az országos trendeknek megfelelően. Még mindig jelentős, az országos átlagnál jóval nagyobb a kereskedelem szerepe a foglalkoztatásban (2010-ben az aktív keresők 17%-a dolgozott itt), és a vállalkozások között (az országos átlaghoz és az értéktermelésben betöltött szerepéhez képest is) szintén felülreprezentált a szektor, bár súlya - elsősorban az egyéni vállalkozások - számának csökkenése miatt - mérséklődött az elmúlt tíz évben. A 2000-2008 közötti periódusban a beruházási tevékenység élénkülése jellemezte a kereskedelmet, ami építkezésekben, technikai és technológiai fejlesztésekben is megnyilvánult (2000-2008 között összesen 93.164 M HUF értékben). A megye a kereskedelmi beruházások fajlagos mutatóit, s azon belül a külföldi befektetések egy főre jutó összegét tekintve is kiugróan előkelő helyen állt a megyék között. Ennek eredményeként növekedett a kiskereskedelmi alapterület, amely 2008-ban érte csúcspontját (1.068 ezer m²), azóta kisebb ingadozást mutat. A 2009 óta tartó beruházási „apály” – egy-egy kisebb nekilendüléstől eltekintve – a fennálló struktúrákat konzerválta. A befektetések visszafogására ösztönözte a kereskedelmi vállalatokat a vásárlóerő csökkenése mellett a plázatörvény és a legnagyobb forgalmú szervezetekre kivetett ágazati különadó is.

A szektorban működő szervezetek száma folyamatosan csökkent, melynek hátterében alapvető átrendeződés, töke- szervezeti és térbeli koncentráció állt. Miközben csökkent az ágazati szereplők száma, 2008-ig bővült az üzlethálózat és növekedett a kereskedelmi

alapterület. A bezárt üzletek zömmel függetlenek (hálózathoz nem tartozó egyéni vállalkozók) míg a nemzetközi és hazai nagy szereplők (láncok) terjeszkedése 2011-ig folytatódott. Eközben a hazai piaci szereplői között (beleértve a multinacionális vállalatokat) is szelekció és (tőke-) koncentráció zajlott. Jelentős mértékben növekedett (közel negyedével, 127m²-re) az üzletek átlagos alapterülete, miközben csökkent a számuk. A fejlesztések a településhierarchia felsőbb szintjeit célozták (elsősorban Kecskemétet, Bajt, Kiskunhalast, Kiskunfélegyházát és Kalocsát, szerényebb mértékben Kisköröst, Kunszentmiklóst és Kiskunmajsát), erősítve azok kereskedelmi szerepköreit; erre utal a hipermarketek, bevásárló központok az azokban működő üzletek, továbbá a diszkont áruházak számának növekedése és térbeli koncentráltsága. A települési tereken belül is jelentős mértékű koncentráció zajlott, elsősorban az új, nagy alapterületű fejlesztések eredményeként. Mindez számos problémát vet fel, amelyek nem kezelhetők lokális szinten – térségi szemlélet és együttműködés, illetve a helyi/megyei és az országos szakpolitika kooperációja nélkül. A szektor foglalkoztatásban betöltött szerepe még mindig jelentős, a helyi vállalkozások válsága tovább mélyítheti a szociális problémákat a leszakadó térségekben. A beszállítói kapcsolatok (eddig sem kiegyensúlyozott) belső hatalmi viszonyai a tőkekoncentráció eredményeként megváltozhatnak a megye mezőgazdasági termelői hátrányára. Az ellátási/elérhetőségi különbségek erősödni fognak a térbeli koncentráció miatt, ami az ellátás minőségében, differenciáltságában és az árakban is megmutatkoznak – ez tovább mélyítheti az életminőségbeli különbségeket falu és város, illetve leszakadó és a jobb ellátottságú térségek között. Az új kereskedelmi terekhez kapcsolódó, elhúzódó konfliktusok a helyi gazdaságfejlesztés, a területrendezés, a közlekedésszervezés és a társadalompolitika (gazdasági szereplők érdeküközései; köztér-használat) számára továbbra is kihívásokat jelentenek.

21. ábra: A kistérségi jövedelmi szint és a kiskereskedelmi üzletek számának változása

Forrás: KSH, 2012

A turizmus kapacitása és vendégforgalma

Miközben a megyében a kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma a 2000. évi 10,1 ezerről 2010-re 7,4 ezerre csökkent, az érkezett vendégek száma mérsékelt emelkedést mutatott (135,4 ezerről 141,7 ezerre). A férőhelyek száma 2006-ig nagyjából a 9,4-11,8 ezres sávban ingadozott, utána viszont gyorsan beállt a 7,4-8,9 ezres sávba. Az érkezett vendégek száma 2003-ban érte el a csúcstól 151,2 ezer fővel, ezt 2007-2008 folyamán is sikerült megközelíteni, ehhez képest a 2010-es állapot csökkenést mutat, amiben a gazdasági válság hatását véljük felfedezni. A megye a 2000-es évtizedben inkább a belföldi vendégkör számára tűnt vonzósnak, a külföldi vendégek száma 2010-re 32,2 ezerre esett, ami a teljes vendégkörnek már csupán 22,7%-át teszi ki.

A vendégéjszakák száma 2000-ben meghaladta a 336 ezret, ez a 2007-2010-es években is nagyjából 336-356 ezer között ingadozott, hasonlóképpen nem változott az átlagos tartózkodási idő sem, a vendégek 2-3 éjszakát maradnak (klasszikus wellness hétvége periódus), ami elmarad az országos adatoktól. A külföldi vendégek által Bács-Kiskun megyében töltött vendégéjszakák száma 2000-ben még közel 134 ezer volt, ez 2007 óta 90-100 ezer között mozog, mérsékelt élénkületet mutatva 2010-ben (a Mercedes beruházáshoz kapcsolódva, elsősorban Kecskeméten). A külföldiek által a megyében töltött átlagos idő 3 nap körül ingadozik, ami kedvező, hiszen az ő fajlagos költési szintjük magasabb, mint a belföldi vendégeké.

Az összes vendégéjszakák közel felét a szállodákban töltötték, s bár a szálláshely kapacitásoknak csupán negyedét koncentrálnak, a külföldi vendégéjszakák közel felét a szállodák „viszik el”. Ugyanakkor súlyuk a vendégszámban még magasabb, ezért a szállodákban töltött átlagos tartózkodási idő (átlagosan 2010-ben 1,9 nap, a külföldi vendégek esetében 2,4 nap) mérsékelt. Az egyéb szálláshelyek kapacitásai 2000-2010 között nagyjából megkétszereződtek (1148-ról 2212-re), a vendégszám viszont 4,33-szorosára növekedett (18,2 ezerre), míg a vendégéjszakák száma közel három és félszeresére nőtt és meghaladta a 66 ezret. A külföldi vendégek száma is örvendően nőtt ebben a szegmensben 1.055-ről 3.449-re, de az általuk eltöltött vendégéjszakák száma még látványosabban emelkedett 2,8-ról 15,6 ezerre. Az egyéb szálláshelyeken az átlagos eltöltött idő magasabb, mint a kereskedelmi szegmensben, az összes vendéget tekintve 3,6 éjszaka, a külföldiek esetében 4,5 éj/fő. A látványos fejlődés a falusi szállásadásban 2008-2009 folyamán megtorpant és ott 2010-re minden mutatóban drasztikus visszaesés mutatkozott.

A szobára és a férőhelyekre vonatkozó kapacitás-kihasználtsági adatok jelzik (átlagosan 27%, illetve 17,2%), hogy a vendégforgalom stagnálása nem elsősorban a férőhelyek szűkösségére vezethető vissza, egyetlen szállástípus esetében sem. A forgalom erősen idényjellegű, a vendégek harmada július-augusztus folyamán érkezik, ekkor keletkezik a vendégéjszakák 36%-a is, s hasonló trend jellemzi a külföldi vendégek mozgását is, de esetükben a május-június, valamint a szeptember is erős hónapnak mutatkozik. A turisztikai idény megnyújtása a hazai vendégkör számára a jelenleginél lényegesen magasabb kapacitáskihasználtságot, s a vendégszám 10-15%-os növekedését eredményezhetné, miközben a bevételek is jelentősen növekedhetnének. A szezonális a szállodák esetében mérsékelt, ott a főszezon két hónapjára a vendégéjszakák alig 25%-a koncentrálnak, miközben valódi holtsezont csak a január-március hónapok jelentenek.

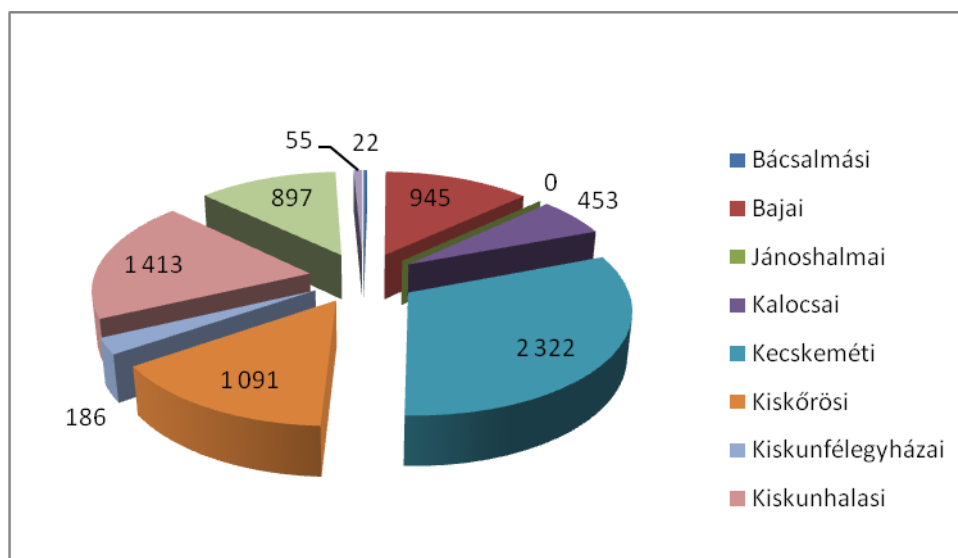
A turisztikai rendezvények esetében a szezonális szintén erőteljesen érződik. A programok száma nagyjából a májálisig eléggé szerény, ettől kezdve szeptember végéig, október elejéig

(szüret) sok és változatos programot lehet találni, s ezek területi megoszlása is jól szóródik a megye kistérségei között, majd a késő őszi és téli szezonban ismét szerény az attrakciók kínálata. A rendezvények esetében a magas látogatószám nem vonzza maga után a vendégéjszakák számának növekedését, mert a vendégek jelentős része nem helyben száll meg, vagy egyáltalán nem éjszakázik a megye szálláshelyein. A rendezvények zöme egynapos, ezek önmagukban nem alkalmasak a vendégek tartós lekötésére, de tudatos turisztikai desztináció menedzsment révén az átlagos tartózkodási idő hosszabbítható volna, akár a szomszédos térségek egymást kiegészítő kínálatából összefűzött tematikus útvonalak kialakításával.

A külföldi vendégek 87%-a érkezik az EU27 országaiból, ezen kívül 500 főnél nagyobb vendégszámot csak Svájc és a déli szomszéd Szerbia küldött. Az Unión belül a legjelentősebb küldő országok: Németország, Románia, Ausztria, Lengyelország, Olaszország (vadászat), és Hollandia. A német vendégkör nagyságrendje – az összes külföldi vendégszám 37,4%-a és a vendégéjszakák 47,5%-a – már mutatja a Mercedes hatást, azaz a beruházáshoz kapcsolódó hivatásforgalmat elsősorban Kecskemét kereskedelmi szálláshelyein.

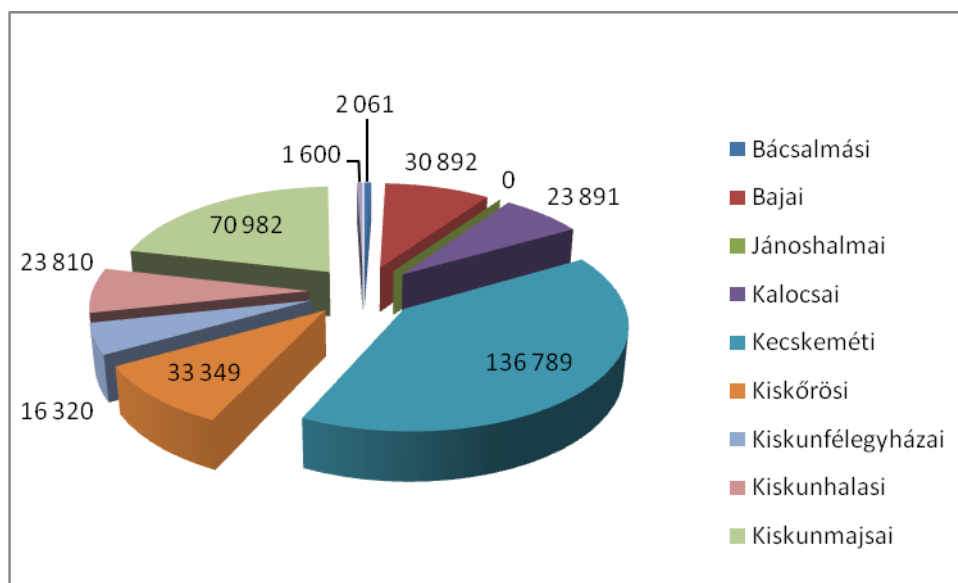
A megyén belül a kecskeméti mellett a kiskunhalasi, kiskőrösi, bajai és kiskunmajsai kistérségekben épült ki jelentősebb kereskedelmi szálláskapacitás, de magas vendégszám csak Kecskemét és Kiskunmajsa (gyógyfürdő) térségében jelentkezik (137 ezer, valamint 71 ezer vendég). Az egyéb szálláshelyek kapacitásai szintén e két térségben tömörülnek (51%), míg a vendégéjszakák 55%-a egyedül a kiskunmajsai térséghez kötődik. Érdekes vonása Bács-Kiskun megye turizmusának, hogy a kereskedelmi és egyéb szálláshelyek térbeli koncentrációi egymást erősítik, s a vendégforgalom is ezt a térstruktúrát képezi le.

22. ábra: A turisztikai kereskedelmi szálláshely kapacitás megoszlása kistérségek szerint (2010)

Forrás: KSH, Bács-Kiskun megye Statisztikai Évkönyve, 2010

23. ábra A vendégforgalom kistérségi eloszlása a kereskedelmi szálláshelyeken 2010-ben

Forrás: KSH, Bács-Kiskun megye Statisztikai Évkönyve, 2010

A megye turisztikai forgalma város túlsúlyos, a vendégéjszakák több mint 87%-át a városokban töltötték az ide látogatók (úgy a kereskedelmi, mint az egyéb szálláshelyek esetében!). Ezzel együtt, a városi jogállású települések kétötödén érdemi turizmus nincs, a vendégéjszakák száma nem éri el az ezret sem. Az idegenforgalom szempontjából két kiemelt centrumot lehet azonosítani: 2010-ben Kecskeméten 94 ezer vendégéjszakát töltöttek a látogatók (ebből a külföldiek közel 41 ezret); Kiskunmajsán több mint 107 ezret (a külföldiek pedig mintegy 24 ezer éjszakát).

A 2011-es városi TOP20 lista alapján, Kecskeméten a vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken már közel 152 ezret ért el (ezzel a hazai városok rangsorában a 20.), ez 72%-feletti növekedés az előző évhez viszonyítva. Ebből közel 91 ezerrel részesedtek a külföldi vendégek (Mercedes), ami egymagában 150%-ot meghaladó növekmény volt 2010-hez képest (ezzel a külföldi vendégforgalmat tekintve Kecskemét a 11. helyre lépett előre a városi rangsorban). A belföldi vendégforgalom is emelkedett, de mértéke elhalványodik a külföldi szegmens robusztus növekedése mellett.

A megye turisztikai adottságai a fővároshoz, a Balaton térséghez mérten szerények, különösen a külföldi vendégek választási szempontjait mérlegelve. A természeti kuriózumok inkább hazai viszonylatban tekinthetők egyedinek, a rendezvények zöme nem soknyelvű, multikulturális, hanem lokális és egynyelvű. A turisztikai marketing alapvetően nem kifelé irányul, s nem épít a turisztikai desztinációkból felfűzött kínálatsorra, hanem egyedi attrakciókban gondolkodik. A földrajzi közelség miatt a megye északi-középső része a fővárosi idegenforgalomra (is) felfűződhetne, miközben a déli részek a korábbi DKMT keretében elindult közös turisztikai projektekre építkezve a Duna-tengelyre, a Vajdaság irányába, vagy Csongrád megyével közösködve lehetnének képesek hosszabb időre megkötni a vendégforgalmat. Nem látható ma még a turisztikai kiadványokból és ismertetőkből, hogy általános volna a fő célcsoportok meghatározása, illetve az elsősorban őket célzó marketing eszközök alkalmazása. Ez különösen a wellness, gyógy-, vadászati idegenforgalom esetében volna célravezető.

1.2 cb) A gazdaság belső és külső kapcsolatai

Bács-Kiskun megye belső gazdasági térstruktúrája erősen Kecskemét központú, annak ellenére, hogy a megyeszékhely elérhetősége – különösen a megye déli és nyugati negyedéből – nehézkes, a napi ingázás szintjén nem is lehetséges. A településhálózati sajátosságok – a kis- és középvárosok arányos megjelenése – és a gazdasági centrum szerepkörök térbeli megoszlása ugyanakkor számos magyarországi megyénél arányosabb térszerkezetet eredményezett a rendszerváltást követő két évtizedben. Ez nem fedi el ugyanakkor a tényt, hogy Kecskemét súlya növekszik a térségi gazdaságban, s tágabb vonzásterében beindulni látszik egy erőteljes gazdasági szuburbanizációs/dekoncentrációs folyamat, miközben a hagyományos kistérségi centrumok, városhálózatok szerepe mérséklődik. Ezt a folyamatot gyorsíthatja a Mercedes beruházás, illetve a termelés felfutása.

Gazdasági térstruktúra, cégközpontok

A VÁTI helyi munkaerő-piaci rendszerek elemzésére támaszkodva elmondható, hogy Bács-Kiskun megyében nagyjából 10 település formált ki maga körül ingázó övezetet (lásd 24. ábra). Ezek közül a legkiterjedtebb Kecskemété, mely az 52-es út mentén jócskán nyugatra is elnyúlik, miközben északi és keleti irányban a megyehatárt is átlépi Pest, valamint Jász-Nagykun-Szolnok felé. A közepes méretű városok közül Baja, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, a kisvárosok közül Kalocsa, Kiskőrös, Kiskunmajsa, Bácsalmás alapvetően saját térségét, vagy annak nagyobb részét fedi le munkaerő-piaci vonzásával.

24. ábra: A helyi munkaerő-piaci rendszerek hazánkban

Forrás: VÁTI, 2008

A kistérség központi szerepet betöltő Kunszentmiklós és Jánoshalma e vizsgálat szerint nem rendelkezik önálló vonzásterességgel, előbbi esetében Budapest szívóhatása érvényesül, utóbbinál Tompa erőteljesebb munkaerő kínálata miatt a vonzáscentrum áthelyeződését figyelhetjük meg. A kisebb, térségi centrumszerepet be nem töltő városok közül (Tompa

mellett), csupán Solt formált ki kisméretű ingázó övezetet. A megye települései közül a főváros mellett - a Duna-híd elkészülte után - Dunaújváros munkaerő-piaci átvonzása is érvényesül 2-3 közeli falu esetében.

A KSH Cég-Kód-Tár adatbázisa alapján, 2010 végén 324 Bács-Kiskun megyében székelő cég rendelkezett 1 milliárd Ft feletti árbevétellel, ebből 74 társaság 4 milliárd felettivel. (Területi megoszlásukat lásd a 13. mellékleten.) Kecskemét gazdasági központ szerepe egyértelmű, hiszen közülük összesen 118 cég működik a megyeszékhelyen (36,4%). Ugyanakkor a város könnyű és gyors elérhetősége miatt a térben közeli települések is méretükhöz képest nagy számban adnak helyet a nagyobb árbevételű cégek központjainak (Lajosmizse 11, Tiszakécske 6, Kerekegyháza 5). Összesen 11 településen 34 cégek központot tudunk azonosítani a kistérségben, ami azt jelenti, hogy a megye 1 milliárd Ft feletti társas vállalkozásainak mintegy 47%-a a megyeszékhely szűkebb vonzásterében települt meg.

A cégek központok száma alapján Baja és Kiskunfélegyháza tekinthető másodrendű gazdasági centrumnak (21, illetve 19 cégek központ), előbbi térségében valamivel több nagy árbevételű céget találtunk, de területi eloszlásuk alapján térbeli tömörülésről – Kecskeméttel ellentétben – nem lehet beszélni. (Lásd melléklet!) A következő hierarchiaszinten Kalocsa (11), Kiskőrös (13), Kiskunhalas (12) és Soltvadkert (12) áll. A kiskőrösi kistérségben Kiskőrös és Soltvadkert mellett fontos gazdasági szerepet tölt be Kecel (7), Akasztó (4) Izsák (4) és Bócsa (4) is.

A foglalkoztatottak létszáma alapján Bács-Kiskun megyében 29 nagyvállalat (250 fő felett) és 232 középvállalat (50-249 fővel) működött 2010 végén. (Lásd 14. melléklet.) Látható, hogy a nagy foglalkoztatók száma lényegesen kisebb a magas árbevételű cégekhez viszonyítva, ám a két céglista más eltérést is mutat. A nagy foglalkoztatók között megjelennek az agrártársaságok, illetve a városgazdálkodási cégek is, ahol a magas létszámot szerény árbevétel mellett sikerül megtartani. Ezzel ellentétben a kis létszámú, de magas termelékenységgű feldolgozóipari vállalkozások jelentős hányada a második listában már nem szerepel, mert a foglalkoztatottak száma nem éri el a középvállalati szintet. Kecskemét központi szerepe a nagy foglalkoztató cégek székhely választása alapján is egyértelmű, a társaságok közel harmada (84 társaság) a megyeszékhelyen működik. A megyeszékhely kistérségében 8 településen további 26 cégek központ működik, legnagyobb számban Lajosmizsén (7), Tiszakécskén (7) és Kerekegyházán (5). A legnagyobb foglalkoztató cégek mintegy 42%-a kötődik a megyeszékhely szűkebb gazdasági vonzásteréhez. A foglalkoztatási adatok alapján a megyén belül a második hierarchiaszintbe sorolható Kiskunhalas (19) és Kiskunfélegyháza (16), míg a harmadik hierarchiaszintbe Baja (12), Kalocsa (11) és Kiskőrös (10). Utóbbi esetben, a kistérségben az árbevétel kapcsán már jelzett folyamatok – kisebb léptékben – szintén megfigyelhetők, a térségi központ mellett további 8 településen működik nagy-, vagy közepes méretű társaság, összesen 18 darab. Komolyabb aktivitás azonban csak Soltvadkerthez (5) és Izsákhöz (3) kötődik, így ebben a dimenzióban a térségi centrum szerep sokkal egyértelműbben köthető Kiskőröshöz, mint az árbevétel alapján.

A megyei TOP100 lista hasonló következtetéseket enged meg, a cégek szűk fele a kecskeméti térségben működik, hetede a kiskőrösi térség városait–községeit választotta székhelynek. Baja, Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza és Kalocsa térségei közepes aktivitást mutatnak, Jánoshalma és Bácsalmás térsége pedig ebben a mutatóban is egyértelműen perifériának mutatkozik.

A KSH Cég-Kód-Tár adatai alapján pontosan 250 iparban tevékenykedő cég érte el, vagy

haladta meg éves árbevételével a nagyjából 1 millió Euro-s határt, ami már elégséges ahhoz, hogy a lokális piacokon túl tágabb belföldi, vagy külpiazi értékesítést is végezzenek. Emellett e cégektől „várható”, hogy érdemi beruházási, innovációs hatás mellett komolyabb foglalkoztatási szerepet is betöltsenek a megye gazdaságában, tágabb értelemben pedig hordozói legyenek a térségi ipar hosszú távú versenyképességének. E cégek 28,4%-a települt le Kecskeméten. A megyeszékhely az egyetlen olyan ipari központ, ahol minden ipari ágazat megjelenik legalább középvállalati szinten, s legalább hat ágazatban (élelmiszeripar, papír- és nyomdaipar, fémfeldolgozás, gépgyártás, elektronikai ipar, vegyipar) a belső klaszteresedéshez is elégséges számú, nagyobb árbevételű vállalkozás működik. A kecskeméti kistérségben további 35 nagyobb ipari céget találtunk, ami a megyén belüli cégközpontok 42,4%-át teszi ki. Ezek közül 12 Lajosmizsén, 9 Kerekegyházaán működik, 3-3 Nyárlőrincen és Tiszakécskén, ezek tekinthetők a gazdasági dekoncentráció elsődleges kiscentrumainak. A megye városai közül Kiskunfélegyházaán 17, Baján 10, Kalocsán, Kiskunhalason és Kiskőrösön 13-13, Soltvadkerten 11 nagyobb ipari vállalkozás üzemel, ezek alkotják a feldolgozóipar második hierarchiaszintjét Bács-Kiskun megyében. Kiskunfélegyházaán az élelmiszeripar (9) mellett további hat ipari ágazatban működik legalább 1-2 jelentős szereplő. Baján szintén hangsúlyos az élelmiszeripar (5), de mellette a fennmaradó ágazatokat már csupán 1-1 jelentős cég képviseli. Kalocsán hasonló képet látunk, az élelmiszeripar erősebb dominanciája (8) mellett. Kiskőrös annyiban sajátos ipari struktúrával rendelkezik, hogy az élelmiszeriparon (4) belül meghatározó a boripar súlya, míg a gépgyártás szerepe (4) vetekszik a másik domináns ágazatával. Soltvadkerten a vegyipar (műanyaggyártás 7) több jelentős ipari központot tud felmutatni, mint az élelmiszeripar (4). Kiskunhalas inkább a félegyházi típushoz sorolható, sokszínűbb helyi ipari szerkezet egyetlen meghatározó ágazat nélkül. A kisebb központok száma szerény: 4 cégközpont működik Akasztón, 3-3 Nemesnádudvaron, Hajóson, Izsákon, Kecelen, Kunfehértón és Kunszentmiklóson. (A kistérségi központi szerepet betöltő Jánoshalmán és Bácsalmáson 2-2 jelentős ipari üzem dolgozik.) A sajátos településszerkezetű kiskőrösi kistérségben 14 település között oszlik meg a 46 ipari nagyvállalat, de a belső térszerkezet e dimenzióban kétközpontú (Kiskőrös és Soltvadkert), bár a térségen belüli ágazaton belüli és ágazatközi kooperációnak a magas cégszám miatt itt több ágazatban is megvannak az előfeltételei.

Az építőiparban összesen 67 olyan térségi szereplőt azonosítottunk, ahol az éves árbevétel meghaladta a 300 millió Ft-ot. Ezek közel 45%-a (30) Kecskeméten rendezte be cégközpontját, ami a megyén belüli beruházások térbeli koncentrációját tekintve logikus választásnak tűnik. A térségben még Lajosmizsén (3) és Tiszakécskén (4) bukkantak fel nagyobb árbevételű építőipari vállalkozások, de ezzel is a cégközpontok több mint 55%-a a térségben koncentrálódott 2010 végén. Baja gazdasági centrum szerepe az építőipart tekintve világosan érzékelhető, 8 cégközponttal, s a több gazdasági ágban szerényebb szerepet betöltő Kiskunhalas is a második hierarchiaszintbe tartozik 9 vállalkozással. Összesen még további egy tucat városban és községben települtek meg építőipari nagyszervezetek (legfeljebb 2), ám az ágazat megyei térstruktúrája így is kiugróan koncentráltnak értékelhető.

A klaszteresedés elvben segítheti a kis- és középvállalatokat, hogy elérjék a kritikus piaci tömeget, hogy a beszállítói láncban magasabb szintre kerülhessenek, hogy megtehessék a tartós versenyképesség elérését segítő technológiai fejlesztéseket. Miközben az országban százas nagyságrendben alakultak klaszterek, Bács-Kiskun megyei székhellyel összesen ötöt találtunk. Ettől függetlenül számos megyében működő vállalkozás tagja dél-alföldi, vagy országos lefedettségű klasztereknek, melyek székhelye a megyén kívül található. Az viszont fontos mutató, hogy az első körös klaszter pályázatban Bács-Kiskunból összesen két pályázat érkezett (Ballószög és Baja a 3P Műanyagipari Klaszterből), a második körös pályázatra

csupán egy (Kecskemét, AIPA Regionális Iparfejlesztési Klaszter), míg az akkreditált klaszterek által megvalósított innovációs projektekre összesen három (a 3P klaszter mellett Kunfehértóról a Goodwill Biotechnológiai Klaszter kapcsán).

1.2 cc) A termelési infrastruktúra állapota

Ipari parkok Bács-Kiskun megyében

A megyében az első ipari parkok 1998 (Kalocsa, Kecskemét I. ütem, Kecskemét – KÉSZ) és 1999 folyamán (Kiskunhalas, Kiskunmajsa, Kecskemét-Heliport, Kunszentmiklós) jöttek létre. Ezekhez 2002-ben csatlakozott a bajai, majd 2006-ban a kiskunfélegyházi, 2008-ban a Kecskemét-Mercedes Benz, végül 2011-ben Szabadszálláson az M8 Ipari Park.

Az ipari parkok betelepülése messze nem egységes. Sikeresnek tekinthetők a megyeszékhelyen működő ipari parkok és ipartelepek (Keleti, Nyugati, Déli), ahol összesen 40-nél is több, jelentős méretű vállalkozás telepedett meg. Kecskeméten a villamosított vasútvonal, az autópálya elérhetősége, valamint a helyi és a budapesti repülőtér gyors elérhetősége egyértelmű előny, s minden ipari parkot távolsági közlekedés is feltár, ami a munkaerő beingázását segíti a környező településekről.

Hasonlóan sikeresnek tekintjük a bajai ipari parkot, ahol szám szerint 39 cég működik, bár a beépített terület az elvi felső határnak még csupán 50%-a. Baja előnye a dunai intermodális kikötő közelsége, viszont gyenge pontja a villamosított vasútvonal hiánya. Az autópálya hálózathoz legkönnyebben az M6-oson át lehet innen (24,1 km) kapcsolódni, Szerbiába felé pedig a hercegszántói átkelőn (34 km) lehet leggyorsabban eljutni. Az 51-es és 55-ös főutak csomópontjához közeli fekvés szintén előnyös, viszont minden légiközlekedési lehetőségtől elég messze fekszik, ami inkább hátrány a további fejlődést tekintve.

Bár a helyi gazdasági mutatókból nem következik, mégis sikeressé vált bő egy évtized alatt a kiskunmajsai ipari park. A megtelepedett 13 cég mind ipari, mind szolgáltatói tevékenységeket végez, a járműiparhoz kapcsolódni tudó vállalkozási mix a hosszú távú fennmaradás esélyét adhatja. Az ipari park előnye a villamosított vasútvonal megléte, az ipari park elérhetősége távolsági autóbusz közlekedéssel, valamint az M5 autópálya felhajtó viszonylagos közelsége, hátrány viszont a főútvonalak hiánya a város környezetében.

Kalocsán és Kunszentmiklóson összesen 4-4 cég betelepülését tudtuk igazolni, Kiskunfélegyházán háromét (két érdeklődő cég említése mellett), Kiskunhalason szintén nem úgy halad a betelepítés, mint az előzetes elképzelésekben szerepelt. A viszonylag kései alapítású M8 Ipari parkban az ingatlan-nyilvántartás szerint 4 önkormányzati tulajdonú épület talált bérlőre, illetve a SZITEP Kft. által kezelt ingatlanok közül további egy. Ez annyit jelent, hogy a kiadásra váró terület 4-4,5%-át sikerült eddig értékesíteni, ám az idő rövideje miatt a folyamat kifutását és fenntarthatóságát még nem tudjuk megítélni. Az utolsó esetet leszámítva a többi három város esetében az ipari parki cím elnyerését követően nem sikerült a város gazdasági arculatát új betelepülő vállalkozásokkal a kívánatos irányba mozdítani, s a helyi cégek sem mozdultak tömegesen a jelenleg használt telephelyeikről az ipari parkokba, ami a lokális területhasználathoz kapcsán hosszabb távon okozhat gondokat (szórt ipari tevékenység a várostestben, funkcionális keveredés, pontszerűen jelentkező környezetterhelés, lakosság-gazdaság konfliktus).

Az ipari parki hálózat tehát jól lefedi a megyét, de a parkok működési tapasztalatai azt jelzik, hogy nem elégséges a gazdasági megújulásnak a telephelyi és infrastrukturális feltételeit

biztosítani, a sikerhez komoly és folyamatos marketing munka és erre koncentrált forrás, valamint humán kapacitás is szükséges. A kedvező adottságú, vagy kellően nagy lokális gazdasági bázissal rendelkező települések esetében (Kecskemét, Baja) az ipari parkok feltöltése, működtetése könnyebbnek tűnik, de a megyén belül is találunk példát arra, hogy kistelepülés is lehet sikeres érdemi gazdasági előzmény és helyi bázis hiányában (Kiskunmajsa). A Mercedes megjelenése a megye gazdasági terében új lehetőségeket teremt az ipari parkok és a helyi gazdasági bázisok részleges megújítására.

1.2 cd) A telepítési tényezők értékelése

A megye telepítési tényezői közül a földrajzi és közlekedési helyzet kívánczik előre. Az országon belüli elhelyezkedése nem kedvezőtlen, a legfontosabb irányító centrum (Budapest) az átlagosnál egyszerűbben megközelíthető, legalábbis közúton. A vasúti feltártság gyengébb, forgalom szempontjából a Budapest-Kecskemét-Kiskunfélegyháza-Szeged vonal a jelentősebb, miközben az csak a megye északkeleti peremét érinti. Az észak-déli tengelyben futó Budapest-Kiskunhalas-Belgrád vonal nemzetközi jelentősége jóval erősebb, viszont a hazai személy és teherforgalom szempontjából egyáltalán nem kiemelkedő a terhelése. Az ország egyetlen számottevő repülőtere (Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér) a megye szempontjából a „jó oldalon” helyezkedik el, Budapest délkeleti előterében, igen kedvező megközelítési lehetőséggel Bács-Kiskun megye szempontjából. A Duna-tengely potenciálja magas, kihasználtsága szerény, s ez érdemi folyamszabályozás nélkül így is marad. Egyetlen komoly forgalmat bonyolító kikötő Baja térségében üzemel, szerencsére ott kiépült a lehetősége a kombinált fuvarozási lehetőségeknek. Az ország többi megyéjével, földrajzi nagytájával a kapcsolódási pontok száma bővült, elsősorban az új Duna-hidaknak köszönhetően, bár itt még látnánk lehetőséget a további bővülésre. E kapcsolódások a nagyobb térségi hálózatok kiépülése és megerősödése szempontjából, valamint a megye vállalkozói értékesítési horizontjának bővülése szempontjából látszanak elsőrendű fontosságúnak.

A gazdasági infrastrukturális hálózatok a megyében alapvetően kiépültek (vonalas infrastrukturális rendszerek), ezen belül a vízhálózatban, a szennyvízhálózatok létesítésében, az energetikai hálózatok fejlesztésében érdemi előrelépés történt az elmúlt bő egy évtized során. Az ipari parki hálózat lényegében minden gazdasági centrumot elért, de ezek kiépültsége, feltöltöttsége, az általuk nyújtott szolgáltatások köre igen heterogén. Komoly megújulás ment végbe a kisvárosok hagyományos (zömmel az 1960-as évektől induló vidéki iparosítás során elindult fejlesztésekhez kötődő) barnamezős ipari területeinek megújulása terén is (néhány városban ez oka az ipari parkok gyengébb mutatóinak), s itt is akadnak befektetőre váró, jó adottságú telephelyek.

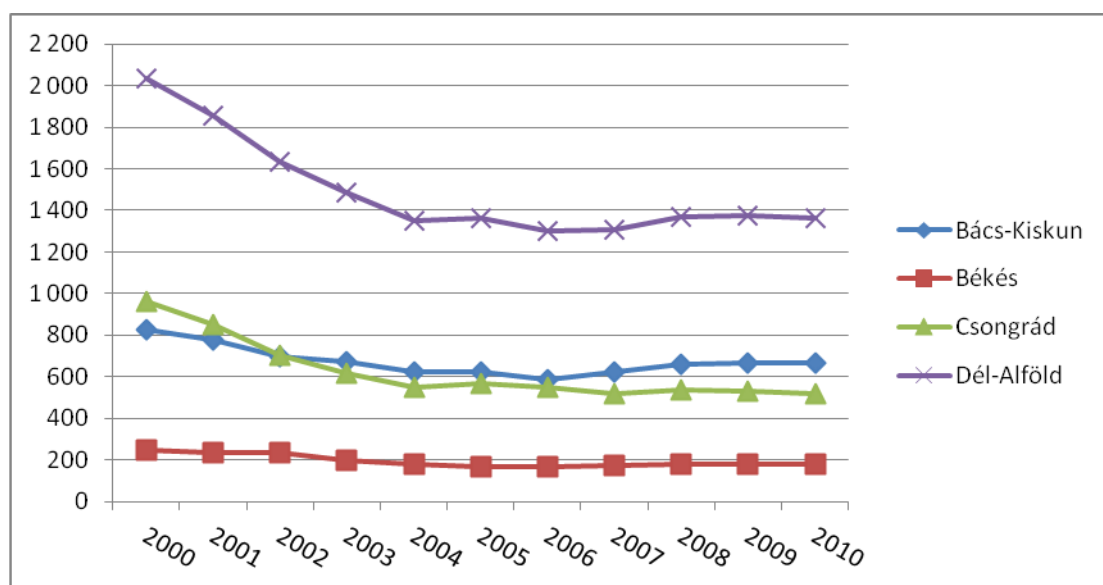
A megye, mint fogyasztópiac a népességarányához mérten országos összevetésben szerény, a megyék átlagához viszonyítva közepes fizetőképes kereslettel rendelkezik. Ennek a keresletnek a bővülése az utóbbi öt év során lelassult, illetve csökkenésbe váltott, ami kevésbé támogatja a lokális keresletre termelő, azt megcélzó új, nagyléptékű fejlesztések tömeges érkezését a következő két-három év során. A kereslet csökkenésében országos folyamatok játszottak/játszanak főszerepet. Helyi sajátosságként az emelhető ki, hogy átmeneti 4-5 éves periódus után újra emelkedik a háztartások által saját fogyasztásra előállított élelmiszer aránya

A gazdaság finanszírozásában kulcsszerepet játszó pénzügyi hálózat ugyan kiépült a megyében, ám a hazai ágazati problémák következtében a bankok finanszírozási hajlandósága csökkent a korábbi évekhez viszonyítva, ami különösen a kis- és középvállalati kör

fejlődőképes szegmense számára járhat negatív következményekkel. A Soltvadkert és Vidéke Takarékszövetkezet példája jelzi, hogy a takarékszövetkezeti hálózat hitelezőképessége is korlátozott, illetve a magasabb hitel/betét arány mennyire sérülékennyé teheti a szereplőket.

A telephelyi tényezők „minősítését” valójában a külső beruházók és munkavállalók végzik el, azzal, hogy befektetnek az adott térségben, ott vállalnak munkát, vagy épp ellenkezőleg más, kívánatosabb célterületet preferálnak. Bács-Kiskun megyében – az ország vidéki terei többségéhez hasonlóan – a külföldi cégek tömeges érdeklődése a lokális befektetési lehetőségek iránt lecsengett. 2000-ben és 2009-ben egyaránt 437 megyei székhelyű céget tartottak nyilván, melyben a külföldi befektetők tőkearánya kizárólagos volt. A vizsgált időszakban számottevően csökkent a többségi külföldi tulajdonú (205-ről 121-re) és a többségi belföldi tulajdonú vállalkozások száma is (183-ról 109-re).

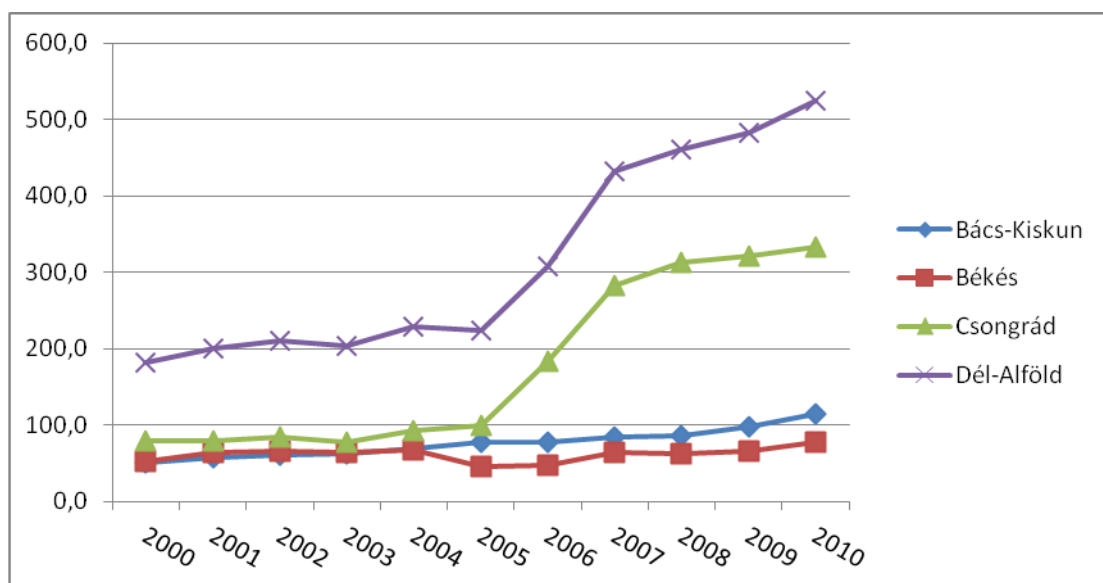
25.ábra: Külföldi tőkével működő vállalkozások száma a Dél-Alföld megyéiben (2000-2010, db)

Forrás: KSH, Területi Statisztikai Évkönyvek

A saját tőke állomány jelentősen nőtt a kizárólag külföldi tulajdonú cégekben 36-ról 70 milliárd Ft-ra, a többségi külföldi tulajdonúaknál 12-ről 14,9 milliárdra (ebből a külföldi részesedés 10,3-ról 13,3 milliárdra). Ennél gyorsabban gyarapodott a hazai többségi tulajdonú vállalkozások saját tőkéje – 9,3 milliárdról 31,2 milliárdra – amelyen belül a külföldi tulajdonostársak részesedése, alig valamivel emelkedett. Az egy vállalkozásra jutó saját tőke 69-ről átlagosan 174,5 millió Ft-ra emelkedett, ezen belül a külföldi tőke 60,7-ről 146,1 millió Ft-ra nőtt.

26. ábra A külföldi tőkeállomány alakulása a Dél-Alföld megyéiben a 2000-es évtizedben (Mrd Ft)

Forrás: KSH, Területi Statisztikai Évkönyvek

A megyében 2009 végén működő 667 külföldi érdekltségű vállalkozás legnagyobb számban a kereskedelem (197 – 29,5%), az iparban (167 – 25%), valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások ágazatban (158 – 23,7%) működött. A megye agrár karaktere mutatkozik meg az itt létrejött vegyesvállalatok magas számában és arányában (51 db – 7,6%). Ezek mellett az idegenforgalom (36), a szállítás-szállítmányozás-raktározás (28), illetve az építőipar (18) vonzott nagyobb számban külföldi befektetőket. A saját tőkét tekintve az ipar koncentrálja a tőkeállomány bő 60%-át (70,4 milliárd Ft), amiből a külföldi részesedés meghaladja a 64,5 milliárdot, a megyébe érkezett külföldi tőkeállomány közel kétharmadát. A külföldi tőke aránya az ipari ágazatban eléri a 91,7%-ot. Közel 14 milliárd Ft külföldi tőke áramlott az ingatlan szektorba, ami e cégek tőkeállományának 70%-át teszi ki. 9 milliárd Ft-ot vonzott a kereskedelem (84,3%), 8,3 milliárdot az agrárium (66,6%). E négy ágazat koncentrálja a megyébe érkezett külföldi tőke 98,6%-át, s ideköthetők a legnagyobb átlagos vállalatméretek is.

A KSH adatok alapján Bács-Kiskun megyében a külföldi munkavállalók száma nem éri el a 400-at, ezek jelentős hányada a Mercedes beruházás kapcsán érkezett német állampolgár. A déli határ mentén jelentkezik még átingázás Vajdaság, Horvátország és Románia felől a mezőgazdasági idénymunkákra, de ennek nagyságát csak becsülni lehet. Egyes szakértők szerint a munkaigényes kultúrákban foglalkoztatott idénymunkások száma eléri a többezres nagyságrendet.

Összefoglalóan a megye telephelyi adottságai részben földrajzi/közlekedési fekvése, részben a szisztematikus évtizedes fejlesztések következtében kedvezőek. A 2005. évi OTK, de más empirikus kutatások alapján is látható, hogy az északi pereme nagyon erősen kapcsolódik a főváros körül formálódó metropolisz térséghez (nem csak Budapest fontos e tekintetben, hanem pl. Dunaújváros és Székesfehérvár javuló elérhetősége is!). A Mercedes beruházás vélhetően „felhelyezte a globális befektetői térképre” Bács-Kiskun megyét, így a következő években – kedvező globális konjunktúra esetén – számos kis- és közepes cég befektetői érdeklődésére lehet számítani.

1.2 ce) Területi innovációs potenciál

Egy közelmúltban végzett országos felmérés szerint a középvállalatok (50-249 fő) közel fele, a nagyvállalatok közel 70%-a tekinthető innovatívnak. Korábbi elemzésünkben (Céggközpontok) mi is e két kategóriát tekintettük a Bács-Kiskun megyei gazdaság meghatározó szereplőinek. A feldolgozóiparon belül kiemelkedően magas az innovatív cégek aránya az italgyártásban (47,1%), a papír- és nyomdaiparban (43,3%), a vegyianyag gyártásban (50%), a gyógyszergyártásban (75%), a nemfém ásványi anyagok gyártásában (40,8%), az elektronikai iparban (38,4%), a villamos berendezések gyártásában (42%), a közúti járműgyártásban (51,6%), a bútorgyártásban (34%), valamint az egyéb feldolgozóipari tevékenységek terén (38,3%). Mindezen ágazatok hangsúlyosan vannak jelen a megye gazdaságában is, így országos átlaghoz hasonló innovációs aktivitást feltételezve termék, eljárás, szervezeti, marketing, vagy ezek kombinációit megvalósító vállalkozásokra folyamatosan számíthatunk.

Bács-Kiskun megyében a kutatás-fejlesztési tevékenység szerényen van jelen a gazdasági életben, s a tudományos műhelyek száma, humán kapacitása is mérsékelt. A K+F éves költségvetése, teljesítménye alapján a megyék rangsorának közepén foglal helyet. 2000 és 2005 között volt egy erőteljes felfutás a kutatóhelyek számában, a dolgozók létszámában és a ráfordításokban (44 kutatóhelyből 77, 607 fő tényleges létszámból 1158, 1,4 milliárdos ráfordításból 3,4 milliárd) párhuzamosan az országos trendekkel. A növekedés 2005-öt követően a kutatóhelyek és a létszám tekintetében (erőteljes kilengésekkel), stagnáló trendbe ment át, míg a ráfordítások emelkedése 2007-ig gyors ütemben folytatódott, majd a válság miatti nagyjából 20%-os visszaesést követően 2010-re ismét megközelítette a 6 milliárd Ft-os nagyságrendet. 2010-ben a beruházások nagyságrendje megközelítette a félmilliárd Ft-ot (497,5 millió), ami arra utal, hogy korábbi évtized alacsony K+F beruházási szintjéről a megye elmozdult egy versenyképesebb struktúra irányába.

A kutatás-fejlesztési szektor állami finanszírozásának nehézségei kedvezőtlenül érintették a megyében található agráriumhoz köthető szervezeteket. Az FVM Szőlészeti és Borászati Kutatóintézete mind tevékenységében, mind létszámában jelentősen leépült. Jelenleg a Központi Laboratórium működik Kecskeméten, amelyben borászati, növény- és talajanalitikai szolgáltatásokat nyújtanak a gazdálkodóknak. A Zöldségtermesztési Kutatóintézet 1993 óta részvénytársaságként működik, de kutatási – nemesítési – profilját részben megtartotta. A harmadik fontos szereplő az agrár K+F szektorban a Kecskeméti Főiskola, melynek az oktatási tevékenység melletti lehetőségei jelentősen beszűkültek a forráshiány miatt. E kutatóbázisok mellett meg kell említeni még a Gabonakutató Nonprofit Kft.-t, mely Fülöpszállás mellett rendelkezik egy kísérleti teleppel, illetve az MgSZH helvéciai kísérleti telepét, ahol a Corvinus Egyetemmel együttműködésben folynak szőlészeti kutatások.

A megye kutatás-fejlesztési szektorának kapcsolódása a gazdasági szereplőkhöz erőteljesebb, mint a nagy egyetemi központok megyéiben, vagy a fővárosban. Elsősorban a tágabb értelemben vett gépipar és fémfeldolgozás, valamint az élelmiszeripar K+F+I céges kutatóhelyen, vagy külső megrendeléseken keresztül megvalósított innovációs tevékenysége jelentős. Ez fenntarthatóbb, gyorsabban és közvetlenül hasznosíthatóbb kutatási szektort és eredményeket hozhat és tovább erősítheti a megyei felsőoktatás, kutatóhelyek és a gazdasági szféra összefonódását. A Mercedes megjelenése e téren – rövid távon – érdemi változást aligha indukál, de hosszabb távon a gyártmányfejlesztés, egyes innovációs lépések kapcsán az Audi-modellhez hasonló folyamatok kialakulását reálisan lehet várni. E folyamat katalizálásában a Kecskeméti Főiskola proaktív szerepvállalása elengedhetetlen.

A K+F főtevékenységet végző szervezetek száma alacsony (67 db), ennek közel fele Kecskeméten működik, további nyolc a kistérség hat kisebb településén, így a megyeszékhely szűkebb térségében a K+F cégek 56,7%-a tömörül. Emellett egyedül Baján alakult ki nagyobb K+F tömörülés 11 cégközponttal, a bajai kistérségben emellett még Dunafalván működik a szektorban vállalkozás, így ide koncentrálódik a cégközpontok közel 18%-a. Nincs más olyan település a megyében, ahol kettőnél több cégközpont lenne, így a kutatás-fejlesztési tevékenység kétcentrumúnak tekinthető. A cégek egyike sem éri el a középvállalkozás méretet a foglalkoztatást tekintve, sőt két kivétellel még a kisvállalkozás határt sem.

A területi innovációs potenciál tehát Bács-Kiskun megyében szerény. Egyrészt maga Magyarország is az európai és a globális innovációs folyamatok peremén helyezkedik le, másrészt az országon belül olyan erős a főváros túlsúlya e területen, hogy még a nagy egyetemi centrumok megyéinek teljesítménye is nagyságrenddel marad le a fővárosé mögött. Komoly veszélyforrás, hogy az agrár innováció bázisai a megyében meggyengültek, de kedvező elem, hogy a gazdasági és kutatási szféra kapcsolatrendszere viszonylag erős.

1.2 cf) Gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők

Az értéktermelés szintje

Hosszú időtávot tekintve az 1960-as évek közepén Bács-Kiskun megye az országos átlag 73%-án állt a nemzeti jövedelem termelését tekintve. Az 1970-es évek közepére, az országos átlagot meghaladó fejlődési ütemet produkálva nagyjából az országos átlag 79-81%-ára emelkedett a fajlagos mutató, ami 1995-ben az GDP mérésekor szintén ezen a szinten, 80,8%-on állt. 2000-re, megszenvedve a transzformációs válságot, az egy főre jutó GDP az országos átlag 70%-a alá csökkent (69,3%), ami 2005-re 66,9%-ra, majd 2010-re 63,8%-ra mérséklődött, igaz erős éves ingadozások mellett. Összességében a megyék sorrendjében Bács-Kiskun hátulról a hatodik, leginkább Somogy, Borsod-Abaúj-Zemplén és Jász-Nagykun-Szolnok megyék általános fejlettségi szintjével mutat hasonlóságot. 2000-2010 között a megye fajlagos GDP-je szűk sávban ingadozott, a vidéki átlag 87-90%-a között. Ilyen stabilitás a megyék többségére nem jellemző, ott nem ritkák a 10%-ot is elérő, vagy meghaladó mozgások (lásd 15. melléklet)

Tágabb – Európai Unió – kitekintésben a vásárlóerő-paritáson mért fajlagos GDP adatok tanúsága szerint Bács-Kiskun megye jóval az EU27 átlaga fele alatti gazdasági teljesítményre képes. 2000-2004 között – részben az erős Ft/Euro keresztárfolyam következtében – a fajlagos GDP közeledett az uniós átlaghoz (38,3%-ról 44,7%-ra). 2004-et követően a felzárkózási folyamat megállt, illetve visszajára fordult. 2010-ben az uniós átlag 41,3%-a volt a megyei fajlagos GDP, nem függetlenül a magyar gazdaság fokozatos lassulásától, majd visszaesésétől. A vásárlóerő paritáson mért GDP 10-11 ezer Euro között ingadozott 2007-2010 között, az uniós tagság kezdete (2004) óta alig 3,5%-kal növekedett összesen, ami dinamikus felzárkózásnak egyáltalán nem tekinthető.

A GDP termelés nagyságrendjét a megyében 2007-ben 766, 2008-ban 830, 2009-ben 808, 2010-ben 826 milliárd Ft-ra becsülte a KSH (folyó áron). Ez az országos GDP termelés 3,1-3,2%-a. Ha a Mercedes beruházás beindulása Bács-Kiskun megyében is a Győr-Moson-Sopron megyei Audi beruházáshoz hasonló árbevételt, hozzáadott értéket és GDP-t generál, ez a növekmény a GDP-ben 220-250 milliárd Ft-ot jelenthet éves szinten. Ez egyharmadával

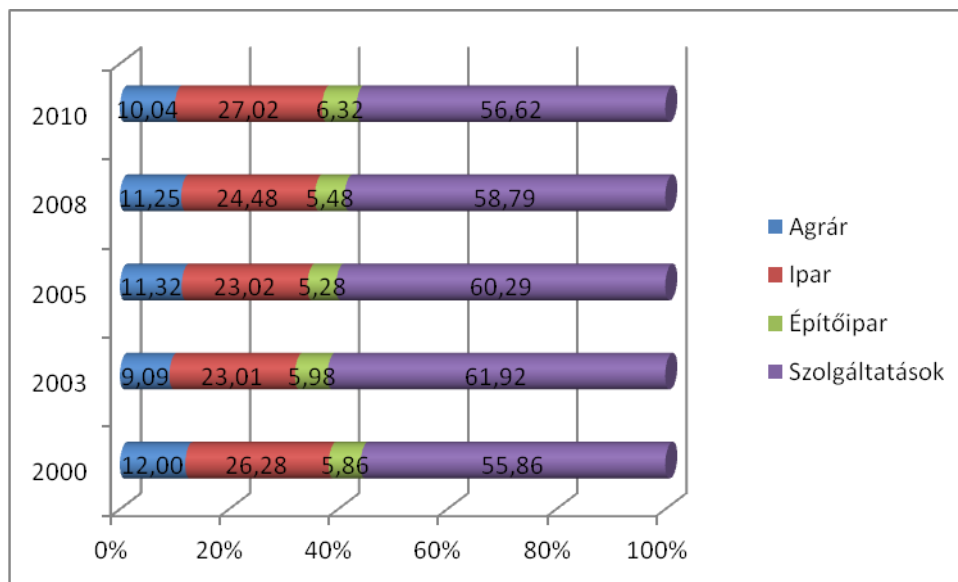
nővelhetné meg a megyei GDP-t, s a fajlagos adatokat is, amivel a megye az Unió átlag 60%-a közelébe zárkozhatna fel.

Az értéktermelés ágazati sajátosságai

Bács-Kiskun megye értéktermelésében az agrárium szerepe az átlagos országos szint bő kétszerese, megközelíti – egyes években eléri – a 10%-os nagyságrendet. Ehhez hasonló súlyt az ágazat csak Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Tolna, magasabbat Békés esetében tölt be. Az országos mezőgazdasági GDP közel 9%-át termeli meg Bács-Kiskun megye, amivel első az országban belül.

Az ipari ágazatok (B-C-D-E) súlya az értéktermelésben 2008-2010 között 1,6%-kal emelkedett (25,4%-ról 27% fölé), ami lassú elmozdulást jelez a szolgáltatások és az ipari ágazatok közötti erőssorrendben. Az elmozdulás még nem tartalmazza a Mercedes beruházás és a 2012 során felfutó termelés GDP hatását, ennek forrása inkább a helyi vállalatok korábban indított és e periódusban beérő fejlesztései lehetnek, illetve az agrártermékeket feldolgozó élelmiszeripari üzemek kedvezőbb kapacitás-kihasználtsága. Az ipar súlyának növekedése ellenére az országos ipari GDP csak 3,4-3,7%-a termelődött meg Bács-Kiskunban 2008-2010 között, ami megfelel Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok hasonló adatainak és elmarad az ipari megújulás sikertérségeire jellemző 5-8%-os szinttől. Míg Bács-Kiskun megyében 2010-ben az ipari GDP 205 milliárd Ft-ra tehető, addig Győr-Moson-Sopronban ez az 530 milliárdot is meghaladja. A Mercedes felfutása esetén ez a rés látványosan szűkülhet, akár el is tűnhet.

27. ábra: A GDP ágazati megoszlásának átalakulása Bács_kiskun megyében (%)

Forrás: Magyarország Nemzeti Számlái, 2000-2011. KSH.

A szolgáltatások továbbra is a legnagyobb értéktermelők a megye gazdaságában, bár arányuk lassan mérséklődik. A 2008-as adatok alapján a kereskedelemnek (13%), valamint az ingatlanügyletek és üzleti szolgáltatások gazdasági ágának (14%) volt a legjelentősebb súlya az értéktermelésben a szolgáltató tevékenységeken belül. A megye jelentősége az ágazati GDP-k termelésében mérsékelte, a 4%-ot a kereskedelem, az oktatás és az egészségügy területén érte el, ami nem meglepő, hiszen a főváros súlya minden szolgáltató ágazat esetében kiugró (27-68%). A megye gazdaságában az építőipar fontos foglalkoztató és értéktermelő szerepet

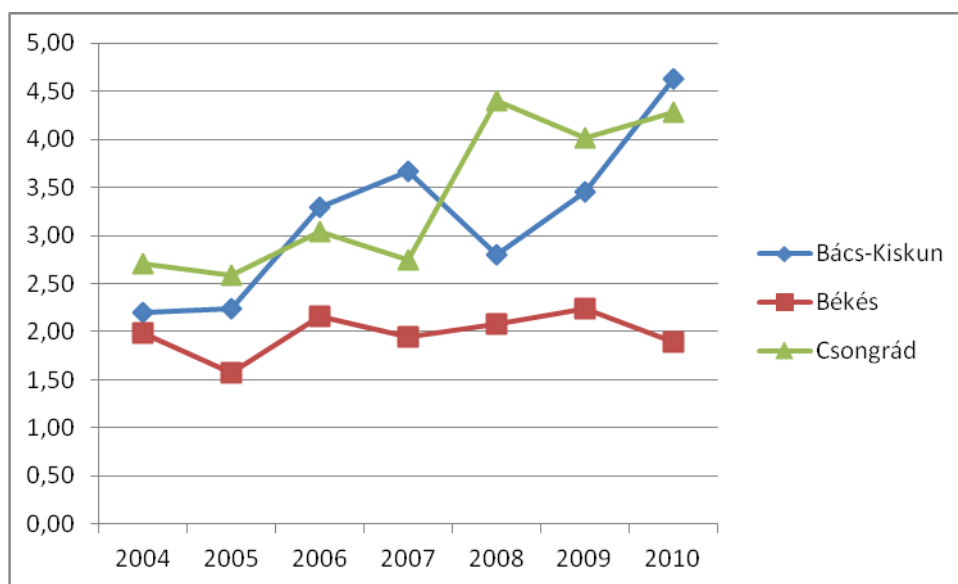
játszik, a területi GDP nagyjából 6%-át állítja elő, s az országos építőipari GDP 5%-át a Bács-Kiskun megyei vállalkozások termelik meg, kihasználva a főváros és Pest megye piacának térbeli közelségét.

Beruházások

A 2000-2011 közötti időszakban a megyében a beruházási aktivitás nagy megrázkódtatásokat és látványos visszaeséseket mutatott. 2005-ről 2006-ra a beruházási érték közel kétszeresére növekedett (69-ről 125 milliárd Ft-ra), 2007-ről 2008-ra jó harmadával mérséklődött (143-ról 108 milliárd Ft-ra), majd 2009-2010-ben újabb dinamikus emelkedés zajlott (131, illetve 176 milliárd Ft), utóbbi már egyértelműen tükrözi a 700 millió Euro nagyságrendű Mercedes befektetés hatását.

A beruházásokon belül a gazdasági szervezetek által megvalósított beruházások nagyságrendje 2006-2009 között 93-116 milliárd Ft között ingadozott, míg 2010-ben már 152, 2011-ben a nem végleges adatok alapján 148 milliárd Ft-os beruházást valósítottak meg a megye társas és egyéni vállalkozásai/vállalkozói. A központi kormányzati befektetések nagyságrendje Bács-Kiskunban egyetlen évben sem volt kiemelkedő, 2008-tól a központi kormányzat aktivitása felére-harmadára mérséklődött, ez az időközben élenkülő beruházási hajlandóság mellett az éves volumen 2-2,2%-át tette csak ki. A helyi önkormányzatok ennél jóval aktívabb szerepet játszottak a beruházásokban, különösen 2004-et követően, az Európai Unió fejlesztési forrásaihoz való teljes jogú hozzáférés időszakában. Összességében az lokális szint a beruházások 13-16%-át adta, kivéve a válság első két évét (2008-2009), amikor a központi kormányzati megszorítások miatt az önkormányzati szféra fejlesztéseiben is erőteljes visszaesés volt látható. Miközben a központi kormányzat és a helyi önkormányzatok szerepe csökkent a beruházásokban, a nonprofit szektor jelentősége éppen 2009-2010-ben indult növekedésnek. Igaz, a beruházások nagyságrendje valamint aránya messze nem elégséges az állami szektor visszaesése okozta ürré válására.

28. ábra A Dél-Alföld megyéinek beruházási súlyának változása 2004-2010 (ország = 100%)

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek, KSH.

Négy gazdasági ág mutat tartósan magas arányt a beruházásokból. A mezőgazdaság 2007 óta minden évben 10 milliárd Ft-os nagyságrend felett investál a termelés feltételeinek

megújításába. A feldolgozóipar ennek nagyjából háromszorosát fordítja beruházásokra (emellett az ipar szektorba sorolt többi ágazat beruházási aktivitása is jelentős) éves szinten, ami vissza is tükröződik pl. a GDP termeléséhez való hozzájárulás mértékében. A kereskedelmi szektor beruházási konjunktúrája 2006-tól indult, ez évtől évi legalább 12 milliárd Ft beruházást valósítottak meg az ágazati szereplők. Nagyjából ez évtől látjuk a szállítás-távközlés gazdasági ág szerepének egyértelmű felfutását a beruházásokban (évi 13-30 milliárd Ft-os volumen), kiemelkedőnek a 2010-es év 79 milliárd Ft-os beruházási nagyságrendje adódott.

A beruházásokon belül Bács-Kiskun megyében a gépek, berendezések aránya az utóbbi évtizedben számottevően emelkedett, 2010-re elérte az össz-beruházások 46,5%-át. Ez azt jelzi, hogy éves szinten 80 milliárd Ft-ot meghaladó mértékben vásároltak a gazdasági szereplők új technológiát, ez közelít az ipari megújulás sikeres térségeinek beruházási mintájához.

Miközben az országos beruházási volumen a válság kitörését követő években (2007 év elejétől vizsgálva a negyedéves adatsorokat) folyamatosan, de eltérő ütemben zsugorodott, addig Bács-Kiskun megye esetében az adatok stagnálást, majd felfutást jeleznek. Ha a Mercedes a győri Audi-hoz hasonló éves szintű folyamatos beruházási tevékenységet folytat, s ezzel a beszállítóit és partnereit is folyamatos megújulásra és fejlődésre ösztönzi, a beruházási aktivitás megyei szintje tartósan kitörhet az alföldi megyéket jellemző alacsony fajlagos beruházási szintről és közelíthet a feldolgozóipari sikeres megújulás hazai térségeit jellemző folyamatos aktív investíciós mintához.

Az üzleti szolgáltatások hozzáférhetősége

A gazdasági tevékenységet segítő szolgáltató tevékenységek szerepe, hogy a termelési-értékesítési folyamatok zökkenőmentesen, a résztvevők számára nyereségesen menjenek végbe. Az ágazat területi fejlődésére Magyarországon 1990 után egy dekoncentrációs és egy újra-koncentrációs trend volt jellemző. Bács-Kiskun megyében is hasonló folyamatot láthattunk, s ennek eredőjeként 2010 végére az üzleti szolgáltató társas vállalkozások száma 2400 közelében stagnál, alig mutatta bővülést 2007-hez viszonyítva.

A nagy vállalkozásszám ellenére a megyeszékhely dominanciája egyértelmű, a cégközpontok 48,4%-a Kecskeméten jött létre (1155). A három középváros közül kiemelkedik Baja (260 db, közel 11%), nagyjából kétszer annyi céget tömörítve, mint Kiskunfélegyháza (136), vagy Kiskunhalas (135). A harmadik hierarchiaszintet Kalocsa (77) és Kiskőrös (69) alkotja, egyenként a cégközpontok 2,9-3,2%-ával. Nagyjából e városok esetében várható, hogy a cégek és vállalkozók minden, az üzletvitellel kapcsolatos szolgáltatást helyben (térségen belül) meg tudnak találni.

Kecskemét körül ez esetben is megfigyelhető a cégek térbeli tömörülése. 15 településen 167 üzleti szolgáltató társas vállalkozás települt meg, s ezek között Helvécia, Kerekegyháza, Lajosmizse és Tiszakécske egyenként is 24-30 cégnek ad otthont, vagyis önmagukban is számottevő üzleti szolgáltató központoknak minősíthetők. A kecskeméti városregió a megyében működő üzleti szolgáltató cégek 55,4%-át tömöríti. A jelentősebb kisvárosi-falusi üzleti szolgáltató centrumok közül kiemelhető még: Kunszentmiklós (22), Solt (17), Harta (15), Bácsalmás (12), Dunavecse (12), Jánoshalma (11), Érsekcsanád (10), Bugac (9), Hajós (8) és Szabadszállás (8). Fontos látni, hogy a Kecskemét körüli kiscentrumok üzleti szolgáltatási kínálata felülmúlja a kistérségi központi szerepet betöltő kisvárosokét is, sőt

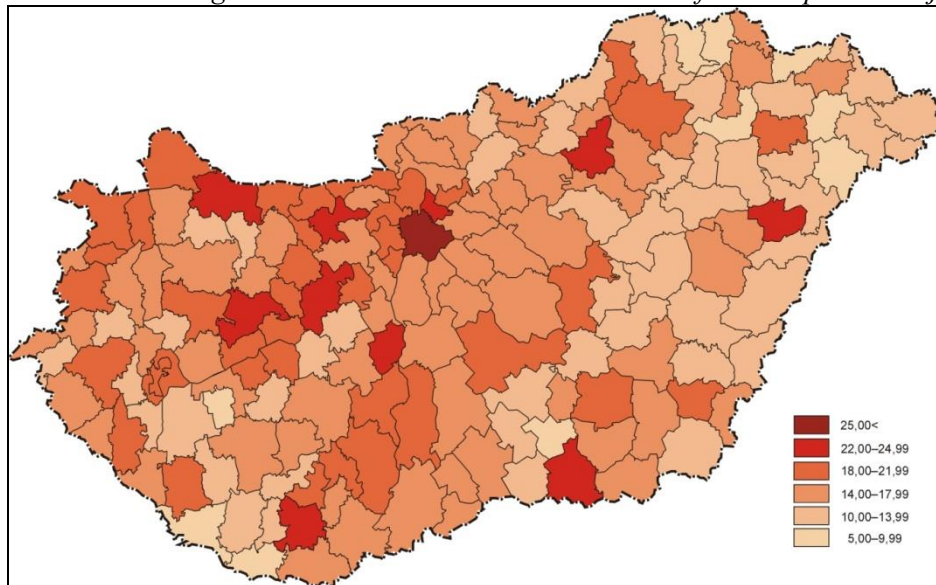
utóbbi listából még Ballószög sem „lógna ki” a maga 10 cégközpontjával.

Az üzleti szolgáltatások térstruktúrájában Kalocsa (Hajós, Harta, Dusnok), valamint Baja (Érsekcsanád, Nemesnádudvar, Sükösd, Vaskút) is találunk a kecskemétihez hasonló térbeli tömörüléseket, de ezek nagyságrendileg kisebbek a megyeszékhelynél látottnál. A kiskőrösi kistérség az üzleti szolgáltatások esetében is visszatükrözi a településszerkezeti sajátosságokat, de Kiskőrös egyértelmű centrális szerepe mellett. Soltvadkerten 25, Kecelen 15, Izsákon 13 cégközpontot találtunk, utóbbiak éppen elégséges nagyságrendet jelentenek ahhoz, hogy az alapszintű üzleti szolgáltatások a helyi vállalkozók számára helyben elérhetők legyenek. Megfordítva az állítást: lényegében minden magasabb rendű üzleti szolgáltatás esetében szükséges külső, nagyobb szolgáltató centrum felkeresése.

Info-kommunikációs aktivitás

A 2004-ben mért 2,84%-os előfizetői arányról 2010-re 17,78%-ra nőtt az internethasználók aránya, miközben ezek belső struktúrája is alaposan átalakult. 2010-ben az összes előfizetések száma már jócskán meghaladta a 93 ezret, ennek 41,5%-a volt ADSL, vagy VDSL alapú szélessávú kapcsolat, közel 42%-a kábelmodemes (szintén szélessávon), s 9,3%-ot tett ki a mobilinternet aránya, zömmel 3G, 3G+ (UMTA, HSPDA, HSUPA) hálózatokon keresztül, vagyis e kapcsolódási típus zömében is szélessávú interneteléréseket találunk. Ezen felül további közel 7%-os előfizetői arányt tett ki a bérelt vonal, FTTx és LAN-típusú hálózaton az internetre kapcsolódó előfizetők aránya, ami szinte kivétel nélkül szélessávú kapcsolatokat fedett. A 2011-es adatok szerint az előfizetők száma 100 ezer közelébe emelkedett (99.813), ezen belül az xDSL és a kábelmodem alapú elérések aránya egyaránt 41-41%-ra tehető. Egyéb szélessávú hálózaton 9,4%, WiFi és WiMax alapú szolgáltatáson 7,5% kapcsolódott az internetre. Bács-Kiskun megyében az internet előfizetések száma az országos átlagnál lényegesen gyorsabban emelkedett. Míg 2004-ben az átlag 36,1%-án állt a penetrációs ráta, ez 2010-ben már 87,3%-ot tett ki, ez 2011-re további fél százalékkal 87,8%-ra emelkedett.

29. ábra: Kistérségi szintű vezetékes szélessávú internet előfizetések penetrációja

Forrás: NMHH egyedi adatközlés 2010

Az öt főnél többet foglalkoztató vállalkozások körében az internet használata a 2001-es 44,3%-ról 2010-re 87,2%-ra nőtt, vagyis lényegében általánossá vált. Saját honlappal a

vállalkozások 6,5%-a rendelkezett 2001-ben, 2010-ben pedig már pontosan felük, ami alig maradt el az országos átlagtól (56,5%). A vállalkozások körében az internet hálózatot elsősorban e-mail-ek küldésére és fogadására használják (87,2%), ehhez képest az EDI használata szerényebb 17,9% (szemben az országos 20,3%-kal). Helyi LAN hálózatot a cégek közel fele, WLAN hálózatot és WAN hálózatot 23-23%-uk üzemeltet. Intranet csak minden hetedik vállalkozásban üzemel (országosan ez minden ötödik cégnél létezik), míg az extranet hálózat meglehetősen ritkább, csak minden 12. cégnél létezik (országosan minden nyolcadikban). Az internet kapcsolattal rendelkező vállalkozások 57%-ában létezik DSL-alapú kapcsolat, kábelmodem-alapú szolgáltatás 12%-nál, bérelt vonalat 7,5% használ, míg más fix internet kapcsolattípus 16%-uk esetében jellemző (zömmel LAN, illetve FTTX, vagyis optikai kábel alapú szolgáltatás). Mobil szélessávú kapcsolat 21%-nál, egyéb mobilkapcsolat (nagyobb részben WiFi) minden hetedik cégnél fordul elő. 100 cégre összesen 128,1 internet kapcsolat jut, azaz a cégek bő negyede egynél több – alapvetően egy fix és egy mobil – előfizetést tart fenn.

A megyén belül más dimenzióban megjelenő területi különbségek az IKT-piacok terén is jelentkeznek (29. ábra) 2010-re a kecskeméti térség magasabb aktivitása mellé a korábban kedvező mutatókkal jellemezhető bajai helyett a kalocsai kistérség zárkózott fel, az országos átlagot némileg meghaladó előfizetői aránnyal. A leggyengébb aktivitást a kiskunmajsai térség mutatta, mellette meglepetés a kiskunfélegyházi kistérség gyengébb szereplése.

Bács-Kiskun megyében az info-kommunikációs (IKT) ágazathoz sorolható cégek száma közel 700-ra volt tehető 2010 végén. Kecskemét központi szerepe az IKT-szektorban is egyértelmű, hiszen az ágazatban tevékenykedő társas vállalkozások 48,6%-ának központja a megyeszékhelyen található (338 db). Baja e dimenzióban valódi paracentrumként viselkedik, 82 céggel, ami az IKT-cégek 11,8%-át teszi ki. A két meghatározó várost a céggelközpontok 3,3-5,7%-ával követi Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza és Kalocsa. Érdekes, hogy Kiskunhalas az IKT-szektorban aktívabbnak tűnik, mint a gazdaság egyéb ágazataiban, míg Kiskunfélegyháza a többi gazdasági ághoz viszonyítva mérsékelt aktivitást mutat. Hasonlóképpen elgondolkodtató, hogy Kalocsa (23 céggelközpont) szignifikánsan megelőzi Kiskőröst (16), ami a gazdaság egyéb területein szintén nem jellemző. Kecskemét közelsége az IKT céggelközpontok térbeli sűrűsödésére ösztönzőleg hat, kistérségében 10 településen összesen 50 társas vállalkozás működött 2010 végén, így a város vonzásterét koncentráltan az IKT cégek 55,7%-át. A többi ágazatban is jelentős aktivitást mutató három település – Lajosmizse (11), Kerekegyháza (9), Tiszakécske (8) – mellett komolyabb tömörülés látható Ballószögön (6), Lakiteleken (5) és Helvécian (5) is. A kisebb városok és falvak közül az IKT céggelközpontok számában kiemelkedik Kunszentmiklós (12), ennél mérsékelt aktivitást mérünk Kiskunmajsán (8), Bácsalmás (6), Vaskút (5), Harta (4), valamint Tiszaalpár (4) esetében. Településszerkezeti okok miatt külön foglalkozunk a kiskőrösi kistérséggel: a térségközponttal együtt 40 céggelközpont található itt, összesen 11 település között szóródva, de komolyabb tömörülést – Kiskőrös mellett – csak Kecel (7) és Soltvadkert (5) esetén láthattunk.

1.2 d) Társadalom

1.2 da) Kulturális adottságok, értékek

Bács-Kiskun megye imázsának, az itt élők identitástudatának megőrzésében és megerősítésében és a turizmus fejlesztésében fontos szerepet játszanak a kulturális értékek. A kultúra azonban nemcsak identitásképző, hanem társadalomszervező és gazdaságfejlesztő erő is: közösségeket hoz létre, belső energiákat dinamizál, munkahelyeket teremt, fokozza a térség versenyképességét, kreativitásra és innovációra ösztönöz.

A megye számos országos, illetve nemzetközi szinten jegyzett rendezvény színhelye. A nemzetközi jelentőségűek közül kiemelkedik a Nemzetközi Kodály Szeminárium, a Kodály Művészeti Fesztivál, a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál, illetve az Európai Animációs Játékfilmfesztivál, az Európa Jövője Gyermektalálkozó, valamint a halasi Nemzetközi Csipkefesztivál. Országos hírű rendezvényként tartják számon a kecskeméti Hírös Hét Fesztivált, a Bajai Halfőző Fesztivált, valamint a hajósi Orbán napi Borünnepet.

A megyében több, nemzetközileg is elismert kortárs művészeti műhely található. A Nemzetközi Kerámia Stúdió Magyarország legrégebbi (1977) egész évben folyamatosan működő művészeti alkotótelepe. A stúdió szerteágazó nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik nemcsak a művészvilág berkeiben, hanem a művészeti felsőoktatásban is. A Zománcművészeti Alkotóműhely értékmegőrző, kísérletező (az ősi művészetet megújító), tanító, továbbképző munkájával a zománcművészet nemzetközi bázisát teremtette meg. Céljai között hangsúlyosan szerepel a népművészeti örökség alkalmazása és mai felhasználása. A több mint 40 éves múlttal büszkélkedő Kecskeméti rajzfilmstúdió (Kecskemétfilm Kft.) a magyar rajzfilmkészítés fellegvára. Magyar Örökség-díjjal is kitüntetett alkotóközösség érdemei elvülhetetlenek a magyar népmesekincs továbbörökítésében.

A népi gyökerű iparművészetnek is nagy hagyományai vannak a megyében. A halasi csipke nem csak a magyar, hanem az európai iparművészetnek is elismert terméke. A halasi csipkéből készült alkotások több világkiállítás nagydíját is elnyerték, és a Magyar Köztársaság hivatalos ajándék listáján a legmagasabb rangú vendégek protokoll ajándékaként szerepelnek. A kalocsai hímzés – az 1930-as évek után – napjainkban újra virágkorát éli és szintén nemzetközi hírnévre tett szert. Jellegzetes virágmotívumai az elmúlt években számtalan ruházati és egyéb terméken jelentek meg. A hímzés mellett a népi hagyományban jelentős volt a hasonló motívumokkal készített fafaragás is.

A mezőgazdasági hagyományok és az előállított speciális élelmiszeripari termékek tekintetében gazdag örökséggel rendelkezik a megye. Hosszú hányattatás után ismét teret nyert a pusztai legelőkön a tradicionális magyar állatfajták tartása (szürke marha). Kultúrtörténeti jelentőséggel is rendelkezik a homoki szőlőtermesztés és a hozzá kapcsolódó borkultúra. Speciális – kisüzemi, több lábon álló – mezőgazdasági kultúrát őriz a kiskunsági tanyavilág, amely egyúttal néprajzi és tájképi értelemben is értéket képvisel. Az élelmiszeripari termékek közül mindenekelőtt az agrárium két hungarikumát a kecskeméti fűtölös barackpálinkát, valamint a kalocsai fűszerpaprikát kell kiemelni.

A megye természeti-táji értékeihez számos kulturális vonatkozás kapcsolódik. Gemenci-erdő – szépsége mellett – a vadgazdálkodás és az itt elejtett szarvas trófeák tekintetében is nemzetközi hírnevet szerzett. Jelentős természeti és egyben kulturális értéket képviselnek a – törvény erejénél fogva védettek – kunhalmok, melyek a Kárpát-medencében a magyarságot megelőző kultúrák temetkezési helyei. A Kiskunság természeti értékeit védő Kiskunsági

Nemzeti Park nagy hangsúlyt fordít a kiskunsági pásztorélet örökségének megőrzése, hiszen a táj és a pásztorkodás sok esetben elválaszthatatlan egymástól.

A magyar művelődéstörténet számos emléke, illetve személye hozható kapcsolatba a megyével.

A kalocsai érsekség, hivatalos nevén Kalocsa-Kecskeméti főegyházmegye egyike a Szent István által alapított egyházmegyéknek. Az egyházszervezetben betöltött ezeréves vezető szerepének köszönhetően Kalocsa egyháztörténeti és művészeti jellegű kulturális értékek egész sorát őrzi.

2011-ben kiépült az Esztergomot és Máriagyúdot összekötő gyalogos Magyar Zarándokút, amelynek megyénket érintő szakasza 206 km hosszúságú.

A magyar irodalom és zenei kultúra több kiemelkedő alakja született a megyében. A szerteágazó Petőfi kultusz alapja, hogy három település is magáénak vallja Petőfi születésének helyét (Kiskunfélegyháza, Kiskőrös, Szabadszállás), de emellett a helyiek számon tartják a településükön írt verseket, és az 1848-as képviselőválasztást, ahol szűkebb hazájában a Kiskunságban nem sikerült nyernie. Kecskeméten született Katona József, első „nemzeti drámánk” szerzője, akinek nevét színház, múzeum, könyvtár és egy gimnázium viseli szülővárosában. Szintén Kecskemét szülötte Kodály Zoltán zeneszerző és zenepedagógus, akinek szellemi örökségét a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézete ápolja szülővárosában.

A megye hányattatott történelme során a magyarok mellett más népcsoportok és nemzetiségek is megtelepedtek a területén. Csaknem 800 évvel ezelőtt érkeztek ide a kunok. Bár mindennapi használatban nyelvüket nem őrizték meg és betagozódtak a többségi magyar társadalomba, azonban korábbi kulturális különállásuk néhány eleme máig megmaradt. Ennek egyik jele, hogy bizonyos ünnepek alkalmával az istentiszteleten elhangzik a kun Miatyánk, illetve a települések (Kunszentmiklós) társadalma számon tartja a redemptus családokat (akik a kun kapitányság területét és egyben a kun kiváltságokat visszavásárolták a Német Lovagrendtől). A rendszerváltás óta a kun történelmi tudat erősödése figyelhető meg.

A Török Hódoltság alatt lakatlanná vált területek újranépesedését németek (svábok) és szlovákok betelepítése segítette elő. Életmódjukat, kultúrájukat két tájház őrzi a megyében Császártöltésen (sváb) és Kiskőrösön (szlovák). Szintén a törökök után érkeztek a bácskai területekre a bunyevácok (horvát népcsoport), akiknek a tájháza Baján található.

1.2 db) Területi identitás, civil aktivitás

A lakókörnyezethez, településhez, térséghez való kötődés, másként fogalmazva a területi identitás fontos területfejlesztési erőforrás. A területi identitás erősítése így minden település, térség számára kiemelkedően fontos feladat. Ebben a táj, a természeti környezet éppúgy megjelenik, mint a perspektívát jelentő gazdasági élet, vagy a kultúra tárgyiasult, műemlékekben, népviseletben, a népi építészet hagyományaiban, intézményekben, rendezvényekben, vagy csak szokásokban, hagyományokban, szemléletben megjelenő elemei. Bár a felsorolás látszólag elválasztja az identitás erősítésében fontos szerepet játszó tényezőket, ezek a valóságban szorosan, szinte elválaszthatatlanul forrnak eggyé és jelennek meg a tradicionális gazdálkodás ma is piacképes, specializált termékeiben, a turisztikai szolgáltatásokban, a helyi közösség összetartását, aktivitását jelentő programokban,

rendezvényeken és a mindennapi élet minden szintjén. Bács-Kiskun megyét a turisztikai attrakciók, kulturális programok, rendezvények, intézményes szolgáltatások szervezésében, a tradicionális termékek előállításában és piacra juttatásában, a műemlékek, táji természeti értékek védelmében is széleskörű, sikeres tevékenység jellemzi. Ennek értelmében a települési, térségi (tájegységre, néprajzi egységre vonatkozó) identitás nemcsak jelen van, nemcsak jellemző a megye szinte minden részegységére, hanem az itt élő emberek mindennapi döntéseit befolyásoló, alakító tényezőt jelentenek. A megyét ebben az értelemben tehát egy hasznos és erőforrásként is értelmezhető sokszínűség jellemzi, mely összerendezve, a teljes megyét átfogó kötődés tovább erősítheti. Miután azonban a megyeszékhely központi szolgáltató szerepe a déli-délnyugati határ menti területeken kevésbé érzékelhető, a megyei identitás e térségekben érzékelhetően kisebb jelentőségű. A megye sajátos földrajzi fekvéséből és a központi régióhoz, a fővároshoz kötődő kedvező közlekedési kapcsolataiból következően a Dél-alföldi régiót erősítő regionális identitás alig érzékelhető.

A civil szektor klasszikus szervezeteinek nevezhető alapítványok és egyesületek mellett az elmúlt években új típusú nonprofit szervezetek jöttek létre és a szektor belső szerkezete is jelentősen átalakult. Ugyanakkor továbbra is fontos kérdés maradt, hogy a hazai szolgáltatói és ellátórendszerben a nonprofit szervezeteknek milyen szerepük lesz a jövőben. Az alapítványok közel kétharmada három tevékenységi területhez, az oktatáshoz, a szociális ellátáshoz és kultúrához köthető. A társas nonprofit szervezetek körében a szabadidős és a sportegyesületek (közel 20-20%) valamint a szakmai érdekképviselések (több mint 10%) találhatók a legnagyobb arányban. Az évtized első felében érzékelhetően erősödött a szektor szolgáltató szerepe, ezzel összhangban javultak gazdálkodási mutatói is, majd az ellátási nehézségek következményeként nemcsak a szervezetek számában és aktivitásában, hanem gazdasági erejében is egy érzékelhető visszaesés következett be. Bács-Kiskun megyében 2010-ban 3612 nonprofit szervezet működött, az 1000 lakosra jutó szervezetek száma pedig 6,7, amivel a megyék rangsorában az utolsó harmad elején található, kissé alacsonyabb értéket mutatva az országos átlagnál. A tevékenységcsoportokat vizsgálva itt is, mint a legtöbb megyében három fő területhez kötődnek a megye civil szervezetei, az oktatás, a szabadidő és hobbi, valamint a sport területéhez, de a kulturális, és szociális szervezetek jelenléte is jellemző a megyében. Nagyon alacsony a kutatással, a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szervezetek száma. A települési hierarchia szerinti megoszlásnál általában a megyeszékhely és a nagyobb városok dominanciája figyelhető meg.

1.2. dc) Humán erőforrások: demográfiai helyzet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok, kisebbség helyzete

Demográfia

Bács-Kiskun megye lakónépessége összhangban az ország egészére jellemző folyamatokkal az elmúlt bő évtizedben folyamatos csökkenést mutat. E csökkenő tendencia Kecskemét kistérségét leszámítva - mely az évtized minden évében növekedést mutat - a megye minden kistérségére jellemző folyamat. A csökkenés üteme valamennyi kistérségben és a megye egészében is 2007-től enyhén gyorsul, ami a kedvezőtlen demográfiai folyamatok egymást erősítő hatásának következménye. A csökkenő lakónépesség az évtized egészére jellemző és a jelen felé egyértelműen erősödő természetes fogyásra és a 2003-tól negatív irányba váltó vándorlási egyenlegre vezethető vissza.

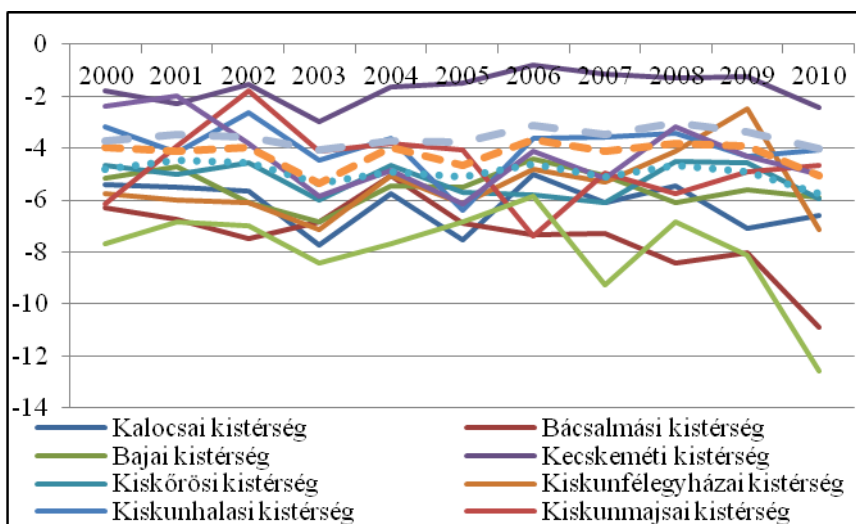
5. táblázat: A lakónépesség Bács-Kiskun megyében és kistérségeiben (ezer fő, 2001-2011)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bácsalmási kistérség	18,76	18,56	18,35	18,29	18,05	17,7	17,51	17,11	16,8	16,46	16,15
Bajai kistérség	77,49	76,98	76,55	76,32	75,74	75,41	74,93	74,28	73,8	73,05	72,36
Jánoshalmi kistérség	17,86	17,67	17,41	17,26	17,12	16,97	16,81	16,56	16,27	15,96	15,74
Kalocsai kistérség	56,69	56,31	55,71	55,29	54,71	54,26	53,59	52,73	51,82	50,89	50,32
Kecskeméti kistérség	167,55	167,98	168,09	168,7	169,36	170,55	171,03	171,84	172,86	173,61	174,55
Kiskörösi kistérség	59,25	58,84	58,49	58,22	57,63	57,15	56,65	56,14	55,66	55,12	54,81
Kiskunfélegyházi kistérség	48,3	47,86	47,5	47,33	47,03	46,74	46,3	45,86	45,95	45,4	44,99
Kiskunhalasi kistérség	47,34	47,16	46,89	46,76	46,26	46	45,83	45,37	44,98	44,61	44,09
Kiskunmajsai kistérség	20,49	20,51	20,42	20,28	20,26	20,08	19,9	19,65	19,64	19,52	19,43
Kunszentmiklósi kistérség	32,26	32,24	32,18	32,04	31,72	31,43	31,17	30,84	30,64	30,23	29,9
Bács-Kiskun megye	546	544	542	540	538	536	534	530	528	525	522

A megyében a születések és halálozások arányszámainak változása szorosan követi az országos trendeket, annál azonban rendre 0,5-1 ezrelékkal kedvezőtlenebb természetes fogyást mutatva. (30. ábra) Mind országos szinten, mind Bács-Kiskun megyében az utóbbi fél évtizedben már az adatok szintjén is érzékelhető tendencia a szülési kedv csökkenése, a gyermekvállalás magasabb életkorra tolódása. Mindezt jól mutatja a száz szülőképess korú nőre jutó születések számának 2007-től tendenciaszerűen meredekebben csökkenővé váló görbéje.

A vándorlási egyenleget tekintve Bács-Kiskun megye Csongrád megye után – mely kedvező mutatóit a megye lélekszámahoz képest kimondottan nagy súlyt képviselő Szeged és agglomerációja kiemelkedően jó adatai magyarázzák – Hajdú-Bihar megyéhez hasonlóan az Alföld és Kelet-, Északkelet-Magyarország többi megyéjénél lényegesen kisebb vándorlási veszteséget szenved el. Mutatói a nyugat-dunántúli megyékhez mutat szoros hasonlóságot (lásd 19. melléklet).

30. ábra: Természetes szaporodás (ezer főre vetítve)

Forrás: 2000-2010, TeIR

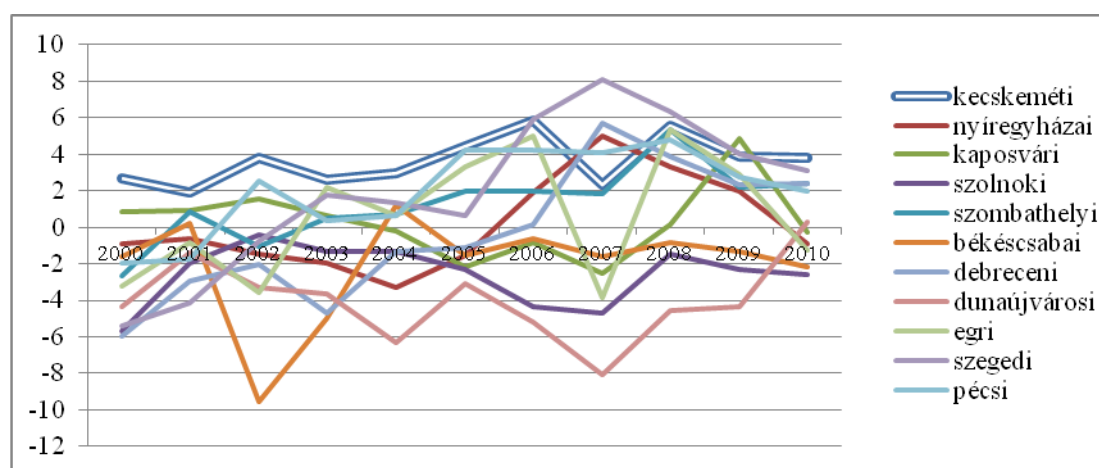
Az egyre rosszabb születési arányszámok és a gyorsuló, fiatalabb korosztályokat érdemben magasabb arányban érintő migráció eredményeként a megye öregségi indexe évről-évre, gyorsuló ütemben növekszik. 2010-ben száz fő, 14 évesnél alacsonyabb korú megyei lakosra, 161 fő hatvan évesnél idősebb jut, mely arány 2000-ben 1,19, 1990-ben 1,00 volt. A megye gyorsuló öregedése az ország egészére jellemzőnél erőteljesebb, ugyanakkor érzékelhetően

jobb, mint a Dél-Alföld országos szinten is kiugróan kedvezőtlen adatokat mutató megyei (Csongrád 1,71, Békés 1,80) vagy a nyugat dunántúli megyék (Vas 1,73, Zala 1,89). (Lásd 20. melléklet)

Ezek az országos trendekbe illeszkedő, többnyire az alföldi átlagnál kedvezőbb megyei demográfiai jellemzők ugyanakkor érdemi belső, megyén belüli különbségeket takarnak, különösen a vándorlási egyenleg és az öregségi index esetében.

A migrációs folyamatok megyén belüli különbségeit a kistérségek szintjén értelmezzük. (32. ábra) A kistérségek (kis- és középvárosi városkörnyékek) jelentik ugyanis azt a területi egységet, melyben az alap és középfokú szolgáltatások többsége elérhető, vagyis, ahol a települések méretéből adódó és térségi kapcsolódási adottságainak (közlekedés) különbözőségei kiegyenlítődnek. Bár az oda- és elvándorlások nagysága is érdekes információkat közvetít egy mélyebb és részletesebb elemzés számára, jelen munka során csupán a vándorlási egyenleg adataira alapozunk, ez ugyanis összefoglalóan mutatja azt, hogy az adott területen élők számára milyen arányban nyújt vállalható perspektívát maga a térség, illetve mennyien tudnak és keresnek is máshol perspektívát. Az adatok alapján az elmúlt évtizedben csupán a kecskeméti kistérség könyvelhetett el folyamatosan vándorlási nyereséget. A kecskeméti kistérség adataiban értelemszerűen megjelenik a külső, távolabbi, kistérségen túli területekről történő Kecskemét városába történő beköltözés, kívülről a város környékére történő beköltözés, illetve a szuburbanizáció továbbra is meglévő jelenségeként a város környékén lévő, jó közlekedési és tömegközlekedési kapcsolatokkal rendelkező községekbe történő kiáramlás értelemszerűen azon települések vonatkozásában, melyek nem tartoznak az adott kistérségbe. Vagyis a kistérségi migráció nemcsak a kistérség méretétől, a kistérségbe tartozó települések számától, hanem a kapcsolatok, különösen a közlekedési kapcsolatok térbeli kiépültségétől függ. A kistérség vándorlási egyenlege az elmúlt tíz év során mindvégig plusz 3-4 ezrelék körül alakultak, az érzékelhető hullámlás mögött megítélésünk szerint említést érdemlő érdemi társadalmi-gazdasági mozgatórugó nem feltételezhető.

31. ábra: A vándorlási egyenleg a Kecskeméti kistérségben és Magyarország néhány nagyobb városának kistérségében

Forrás: (2000-2010, TeIR)

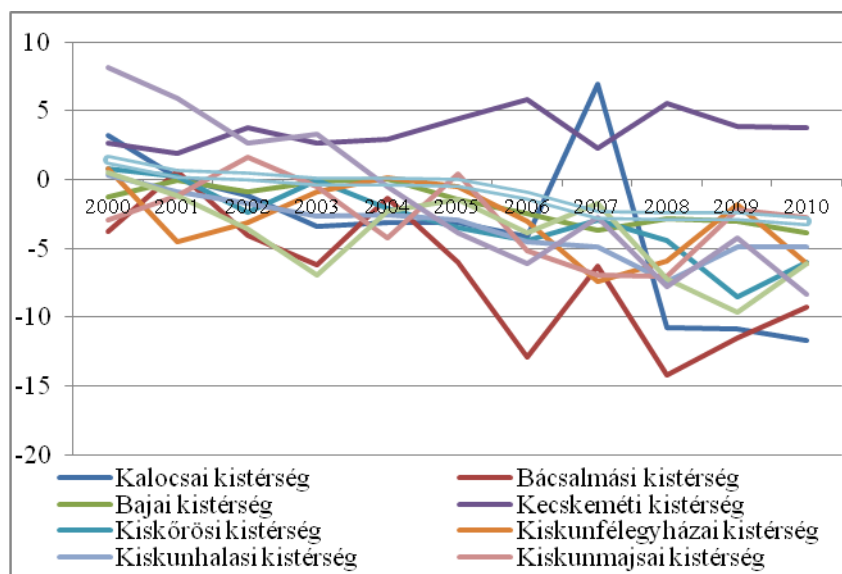
A megyei jogú városok kedvező vándorlási adatai értelemszerűen a megye egészének adatait is nagyban alakítják. Így van ez Bács-Kiskun megye esetében is, annak ellenére, hogy a megye földrajzi adottsága miatt Kecskemét városának megyei térszerkezetet befolyásoló

hatása a megye délnyugati részén korlátozottabban érvényesül, illetve csupán a szegedi és pécsi hatásokkal együtt értelmezhető. A megyei jogú városok térszerkezetet befolyásoló hatásainak értelmezéséhez érdemes a kecskeméti kistérség vándorlási adatait összevetni más megyeszékhelyek, megyei jogú városok mutatóival. (31. ábra)

Az Alföld és az ország hasonló nagyságú megyeszékhelyeinek adatait áttekintve a kecskeméti az egyetlen olyan megyei jogú városi kistérség, mely az ezredforduló óta folyamatosan vándorlási többletet produkál. A környék regionális központjainak (Szeged, Debrecen, Pécs) kistérségei az ezredforduló időszakában többnyire a gazdasági fellendülés és a támogatott lakásépítések miatti kiköltözések következtében kismértékű vándorlási veszteséget mutatott fel, amit néhány éves kiegyenlített vándorlási egyenleg, majd kismértékű vándorlási nyereség követett. A szomszédos kisebb és egyúttal kedvezőtlenebb közlekedési kapcsolatokkal rendelkező alföldi megyeszékhelyek, megyei jogú városok (Szolnok, Békéscsaba, Dunaújváros) ezzel szemben szinte az ezredfordulótól folyamatosan negatív vándorlási egyenleget mutatnak. Dunaújváros adatai 2010-re az M6-os beruházáshoz köthetően váltak pozitívvá. A kecskeméti kistérség adataihoz – nem meglepő módon – talán a szombathelyiek állnak a legközelebb, ami az erős középvárosi kistérségnek egy lényegesen fejlettebb térséghez történő integrált kapcsolódásával magyarázható.

Az elmúlt tíz év nagy részében negatív vándorlási egyenleget mutató Bács-Kiskun megyei kistérségek az adatok alapján három csoportba sorolhatók. (32. ábra)

32. ábra: Vándorlási egyenleg Bács-Kiskun megye kistérségeiben (2000-2010, TeIR)

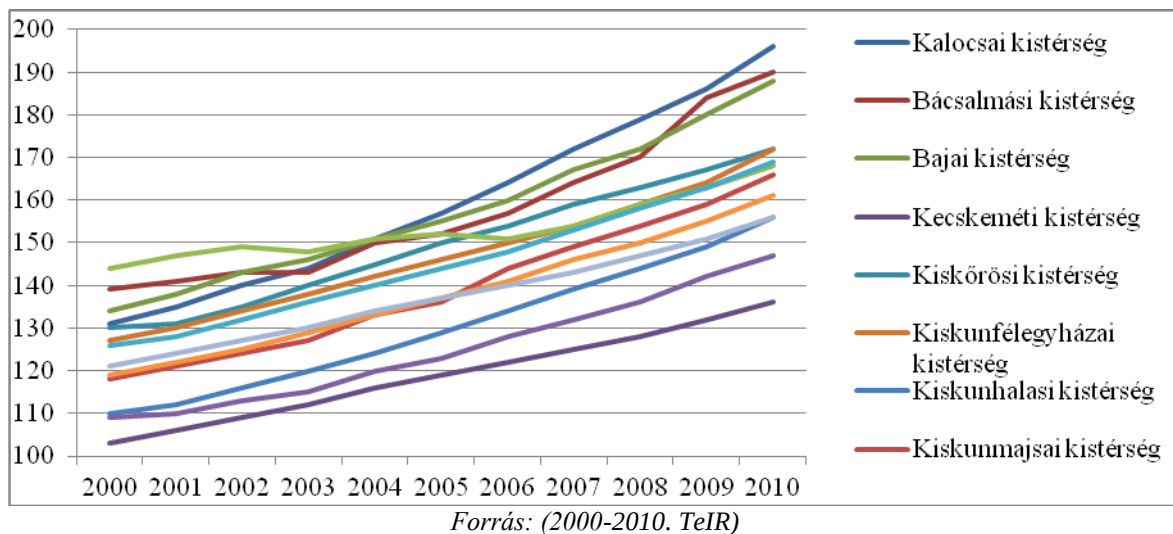

A megye északnyugati (kalocsai, kunszentmiklósi) és középső, közlekedési folyosókhoz közvetlenül nem kapcsolódó kistérségei (kiskörösi, kiskunhalasi) mindvégig – kisebb hullámzásoktól eltekintve – egyenletesen romló vándorlási egyenleget produkáltak. Az egyenleg negatívba fordulása és nagysága a megyeszékhelytől mért távolsággal arányos, vagyis a kalocsai kistérségben a legrosszabb, itt már az évtized elején negatívba fordult a mutató és napjainkra eléri a 11 ezreléket. A kunszentmiklósi kistérség kedvezőbb földrajzi fekvését mutatja, hogy csak 2004-ben váltott negatívra a vándorlási egyenleg. Az összességében alacsonyabb volumenben és a hullámzó adatokban bizonyosan szerepe van a Dunaújváros felé történő közlekedési kapcsolódás érezhető javulásának és a megyeszékhelyen megvalósuló országos jelentőségű befektetéseknek. A kiskörösi és kiskunhalasi kistérség

adatai tendenciaszerűen illeszkednek a kedvezőtlenebb kalocsai és kedvezőbb kunszentmiklósi közé, a romló tendencia e kistérség esetében is érzékelhető, az adatok hullámozása pedig a szomszédos térségek fontosabb munkapiaci változásaihoz kötődik. A megye délnyugati kistérségei (bajai, jánoshalmi, bácsalmási) periférikus elhelyezkedésük következtében az évezred legelején a megyei átlagnál rosszabb vándorlási mutatókat produkáltak, ám ezt az évtized közepe felé haladva feltehetően a dunántúli közlekedési kapcsolódás kedvező változásai javították, amit a megye vidéki kistérségeire általában jellemző romló tendencia követett. Ehhez hasonló hullámokat mutat a kiskunfélegyházai és kiskunmajsai kistérség, itt azonban az évtized második felében is megfigyelhető egy javulás, aminek az M5-ös matricás finanszírozási rendszerbe történő bevonásához, majd a Szegedig és az országhatárig történő kiépítéséhez, illetve az ennek következtében megfigyelhető forgalomváltozáshoz és enyhén javuló gazdasági mutatókhoz lehet a köze. A kistérségek idősorait áttekintve szinte minden esetben érzékelhető a gazdasági válság hatása. A válság kiterjedését és mélyülését egy ellentétes hatás követi, a fejlettebb, munkapiaci szempontból kedvezőbb térségeket érdemben sújtó visszaesés egyrészt e térségek munkaerővonzását csökkentette, másrészt az elbocsátások miatt – különösen az ideiglenesen tartózkodáshoz kötődő munkavégzés esetében – az állandó lakóhelyre történő visszaszorulás mérsékelte a kisvárosok vándorlási veszteségét.

Az öregségi mutató alapján a megye országosan inkább kedvezőtlen adatai érdemi belső különbségeket takarnak. (33. ábra)

33. ábra: Az öregségi mutató Bács-Kiskun megye kistérségeiben

A megye északi kistérségeiben (kecskeméti, kunszentmiklósi) „billent meg” legkevésbé a generációk aránya. Az ezredforduló 1,00 körüli kiegyenlített adatai az országos folyamatoknál kedvezőbben alakult és napjainkra 1,3 körülire romlott. Ezzel szemben a Duna és az országhatár menti periférikus térségek már az ezredfordulón 1,3 körüli értékkel rendelkeztek, ami napjainkra erősen öregedővé fordulva 1,9-re romlott. A kiskunhalasi és kiskunmajsai, romló, de kedvezőbb, a kiskörösi és kiskunfélegyházai pedig szintén romló, de kedvezőtlenebb mutatókat produkál (1,1-1,5, illetve 1,2-1,7). A jánoshalmi kistérség szintén romló tendenciát mutat, de itt az ezredforduló kiemelkedően rossz adatait az összes többi kistérségnél kisebb mértékű visszaesés követett (1,44-1,68).

A demográfiai adatok alapján készítettük az alábbi tíz éves időszakot átfogó

népességprognózist is. A prognózis készítésekor a lakónépesség korcsoportos adatait számítottuk tovább figyelembe véve a szülőképes korú nőkre eső (korosztályok szerinti) elveszületések arányszámaikat, a korosztályos halálozási arányszámokat és az oda- és elvándorlás trendjeit. A születések számának előrejelzésekor nem vettük figyelembe az értékrend esetleges változásait, ami lényegesen módosíthatja pozitív és negatív irányban is a gyermekvállalást, nem számoltunk a társadalom egészségi állapotában bekövetkező lényeges változással és a vándorlások kalkulálásakor is az elmúlt évtized második felének trendjeit vettük alapul. Mindezek alapján Bács-Kiskun megye lakónépessége 2020 év végére várhatóan 490 ezer fő körülre esik vissza, ami további 35-45 ezer fős csökkenést jelent. Egy kedvezőtlenebb forgatókönyv 10 % feletti, kedvezőbb esetben 5% körüli népességcsökkenés valószínűsíthető.

6. táblázat: Népességprognózis (Bács-Kiskun megye, 2011-2012, a)

	2011. január 1.		2016. január 1.		2021. január 1.	
Kor	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
– 4	12 454	11 963	10 965	10 519	10 100	9 674
5– 9	12 907	12 059	12 189	11 698	10 700	10 254
10–14	13 441	13 039	12 544	11 730	11 834	11 374
15–19	16 361	15 816	13 176	12 774	12 279	11 465
20–24	17 416	16 350	16 042	15 541	12 865	12 501
25–29	17 953	16 834	17 151	16 085	15 777	15 276
30–34	20 964	18 917	17 531	16 490	16 738	15 745
35–39	20 084	19 306	20 548	18 584	17 139	16 166
40–44	18 308	17 771	19 643	18 950	20 102	18 232
45–49	15 944	16 337	17 628	17 326	18 932	18 493
50–54	17 905	19 586	14 930	15 813	16 534	16 787
55–59	18 404	20 940	16 592	18 866	13 793	15 181
60–64	14 857	18 159	16 548	19 975	14 894	17 970
65–69	11 495	15 963	14 592	17 894	16 283	19 710
70–74	8 416	14 416	7 229	13 513	9 593	15 203
75–79	6 360	12 013	8 151	14 151	6 964	13 248
80–84	4 154	9 080	1 843	7 419	3 457	9 353
85–	2 435	6 434	3 080	8 389	2 301	8 548
Összesen	249 858	274 983	240 381	265 718	230 285	255 179
Lakosság	524 841		506 098		485 465	

Forrás: saját számítás a KSH adatai alapján

Foglalkoztatási viszonyok

Az ország foglalkoztatási helyzetének nemzetközi összevetésben történő elemzésére és az egyes régiók, megyék közötti különbségek értelmezésére talán az ún. aktivitási ráta a legalkalmasabb mutató. A 15-64 éves korosztályba tartozó gazdaságilag aktív népesség (foglalkoztatott, munkanélküli) arányát tekintve hazánk egésze, és annak kelet-magyarországi régiói különösen, az európai átlagtól elmaradó képet mutat (lásd 21. melléklet).

Miközben Európa legfejlettebb régióiban az aktivitási ráta 80% körül mozog, és a hátrányosabb déli régiókban is megközelíti a 70 %-ot (leszámítva Olaszország legdélebbi régióit), addig hazánk legjobb mutatójával rendelkező Közponi és Észak-Dunántúli régió is

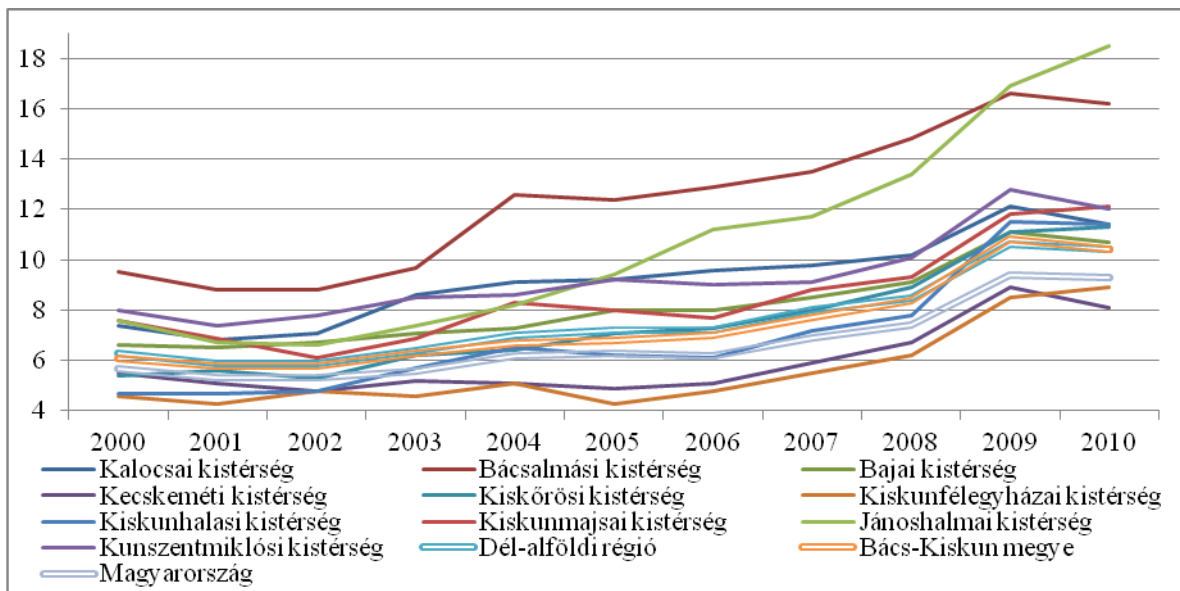
csak 65%-os rátát képes felmutatni, mely értéket rendre meghaladja a cseh, a szlovák, a lengyel és a bulgár régiók többsége, a balti államok mindegyike, sőt Románia legkedvezőbb adottságú régiói is. A hazánk déli és keleti felében jellemző 60% alatti arányt egyes országrészek viszonylatában csak Dél-Olaszország és Romániának az Alföldhöz kapcsolódó régiója mutat. A Bács-Kiskun megyét magában foglaló Dél-Alföld tehát a maga 59,5%-os értékével Európa egyik legrosszabb aktivitási rátájú régiója, amit nem tesz elviselhetőbbé az a tény, hogy az észak-magyarországi (57,4) és észak-alföldi (56,1) régiók még kedvezőtlenebbek helyzetűek.

Az országon belüli különbségeket a megyék szintjén elemezve megállapítható, hogy az aktivitási rátát tekintve is élesen három részre osztható az ország; a legfejlettebb központi és északnyugat-magyarországi, illetve a leghátrányosabb keleti megyék között egy viszonylag széles átmeneti sáv húzódik a Dél-Dunántúltól, a Dél-Alföldön keresztül egészen a szlovák határig. Bács-Kiskun megye ebben az átmeneti sávban az inkább kedvezőbb mutatójú megyék között található Csongrád és Baranya megyével együtt. Bács-Kiskun környező megyékhez képesti viszonylag kedvező mutatóit tovább erősíti, hogy Csongrád és Baranya megyékkel szemben itt a megyeszékhely lakosságaránya lényegesen alacsonyabb, vagyis a nagyobb megyeszékhely értelemszerűen kedvezőbb foglalkoztatási adatai, itt kevésbé „húzzák fel” a megyei átlagot (lásd 22. melléklet).

A tartósabban jellemző munkapiaci folyamatok mérésére leginkább alkalmas aktivitási rátával szemben a foglalkoztatási ráta (a rész és teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya a 15-74 éves korosztályban) rövidebb időtávon érzékenyebben követi a munkapiac változásait, így az utóbbi tíz év folyamatait a mutató alapján értelmezzük (lásd 23. melléklet). Az ezredforduló időszakában Bács-Kiskun megye ezer főre jutó 380 körüli értéke bár lényegesen elmaradt a közép-magyarországi és nyugat-dunántúli régiók megyéiben jellemző 415-425-ös, és különösen az Európa legfejlettebb régióinak 600 körüli értékétől, mégis illeszkedett az országos átlaghoz egyúttal érdemben meghaladva a kisebb megyeszékhellyel rendelkező környező megyék (Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Tolna) adatait. Az ezredfordulót követő időszakban azonban az országos szinten jellemző fokozatosan javuló trendtől elszakadva a megye lassú visszaesést mutat. Ez a visszaesés lényegesen kisebb mértékű, mint a Békés megyében jellemző és kisebb a Csongrádinál is, ugyanakkor egyértelműen megállapítható, hogy a megye foglalkoztatási helyzete az alföldre és kelet-magyarországra jellemzőhöz hasonlóan, itt válik el, marad le az ország egyéb, fejlődőképes területétől. Szemben a megye jellemzően csökkenő foglalkoztatási rátájával, a fejlődő térségek (Komárom-Esztergom, Fejér, Győr-Moson-Sopron) folyamatosan javuló adatokat produkálnak egészen a válság kirobbanásáig. A válság következtében megjelenő foglalkoztatás-csökkenés e fejlettebb területekhez képest kissé időben késve és kevésbé drasztikusan jelenik meg, de így is súlyos munka-erőpiaci krízist eredményezve, majd az adatok 2010-től emelkednek ismét, szinte egy év alatt elérve a válság előtti szintet. Az ország fejlettebb területein ez a visszaépülési folyamat nemcsak lassabb, hanem volumenében is érdemben kisebb. Abban, hogy a válság után a hátrányosabb helyzetű területek gyorsabban elérték a válság előtti foglalkoztatási szintet fontos szerepe volt az állami foglalkoztatás- és szociálpolitika irányváltásának, a segélyezési rendszer átalakításának és a közfoglalkoztatás érdemi növekedésének. E beavatkozások hatására 2010-ben az aktivitási ráta is növekedést mutat, ami az adatok szintjén abban jelenik meg, hogy a foglalkoztatási ráta javulása nagyobb arányú, a munkanélküliség aránya csökkenésénél, vagyis megjelennek előbb az álláskereső, majd a munkanélküliek között azok, akik passzív munkanélkülivé válva szinte már lemondtak arról, hogy legális foglalkoztatásban vegyenek részt.

A munkanélküliségi ráta megyei adatai 0,1-0,3 %-os eltéréssel szorosan követik a dél-alföldi, és 0,5-1 %-os elmaradással az országos trendet. Miután ez az adat kistérségi bontásban is rendelkezésre áll, megállapítható, hogy változások trendje minden kistérség esetében azonos, a ráta nagyságában azonban lényeges különbség tapasztalható. (34. ábra) A kecskeméti és kiskunfélegyházai kistérség országos összevetésben is kedvező adatokkal rendelkezik. E térségek munkanélküliségi rátája a válság időszakában sem haladta meg a 9%-ot. A bajai, kiskunhalasi és kiskunmajsai kistérség helyzete az elmúlt évtizedben mindvégig országos és megyei átlag között mozgott. A kalocsai és kunszentmiklósi kistérség az évezred elején inkább a megye hátrányosabb térségeihez volt sorolható, a válság időszakának mérsékeltebb visszaesése miatt azonban napjainkra ezek a kistérségeket is az átmeneti, megyei átlag körüli munkanélküliséggel rendelkező kistérségek közé sorolódnak. A megye munkanélküliségi szempontból is leghátrányosabb területe a délnyugati periféria, a bácsalmási és jánoshalmi kistérség. Mutatói 6-8%-kal rosszabbak a megyei és regionális, illetve majd 10%-rosszabbak az országos átlagnál, egyúttal szoros hasonlóságot mutatva a Dél-Alföld további hátrányos helyzetű határ-menti kistérségeihez (mezőkovácsházai, sarkadi).

34. ábra: A munkanélküliségi ráta Bács-Kiskun megye kistérségeiben (2000-2010, TeIR)

Az egyes települések foglalkoztatási helyzetét az ún. települési mutató segítségével közelíthetjük, amikor a regisztrált álláskeresők arányát vizsgáljuk az adott település 15-64 éves korú állandó lakosai között. Az adatok egyértelműen kiemelik a régió foglalkoztatási szempontból leghátrányosabb helyzetű térségeit, a kis lélekszámú településeket és a határ menti perifériákat. (Lásd 24. melléklet)

A munkanélküliek nemek, iskolai végzettség és gazdasági ágazatok szerinti megoszlása az országos trendekkel összhangban alakul Bács-Kiskun megyében is. Foglalkoztatási szempontból a legrosszabb helyzetben a hátrányos helyzetű, a közép- és nagyobb városoktól, illetve a közlekedési folyosóktól távol lévő térségek alacsony iskolai végzettséggel rendelkező munkavállalói vannak. Arányuk az álláskeresők között a Bácsalmási, Jánoshalmi és Kunszentmiklósi kistérségben 50% körüli. A nemek szerinti megoszlás a megye kistérségeiben arányos, a bácsalmási, jánoshalmi kistérségben enyhén (47-49%), a bajai és kiskunmajsaiban pedig kissé erőteljesebben (46-45%) alulreprezentáltak a nők, szemben a többivel, ahol kissé magasabb a férfiak (50-52%) aránya az álláskeresők között. A pályakezdő

munkanélküliek aránya a megye egésze és az egyes kistérségek esetében is szintén szorosan követi az országos átlagot, az utóbbi tíz évben mindvégig a 7,5-9,5 %-os sávban mozgott.

Jövedelmek és fogyasztás

A jövedelmek alakulását több, alapvetően a térbeli differenciálódás irányába ható, és a különbségeket újratermelő folyamat határozta meg a 2000-2008 közötti időszakban. A jövedelmek alakulásában fontos szerep jutott a háztartások foglalkoztatottsági jellemzőinek (keresők száma) és a háztartásfő munkapiaci státuszának (ami erősen függött iskolázottságától); a foglalkoztatottság meghatározta a háztartások jövedelemstruktúráját; az aktív kereső nélküli háztartások növekvő mértékben váltak függővé az állami újraelosztási politikától. Az általános jövedelemszint-emelő béremelések (a közszférában, ill. a minimálbérek esetében) nivelláló hatása az érintett csoportokon belül érvényesült elsősorban. A 2004 utáni időszak költségvetési kiigazításai elsősorban a közszférát érintették hátrányosan – a reálbérek csökkenését eredményezve –, egészében véve a versenyszférában, elsősorban a külföldi tulajdonú cégeknél dolgozók relatív helyzete javult; a reáljövedelmek mellett fenntartott fogyasztási szint a háztartások tartalékinak zsugorodásához, illetve eladósodáshoz vezetett már a válság kitörése előtt.

A válság előtti évtizedben mérsékelten leszakadó összképet mutató dél-alföldi régión belül Bács-Kiskun megye helyzete kissé javult: növekedtek a munkapiaci (szja-köteles) jövedelmek, mérséklődött a társadalmi jövedelmek aránya, és számottevően a bővült a vásárlóerő⁸. A válság ellenére a 2007 és 2010 között a megye a háztartások jövedelmi viszonyait tekintve közelített az országos átlaghoz: az egy adófizetőre jutó adóalap összege az országos átlag 79,2%-áról 82%-a nőtt; ugyanakkor emelkedett az adózók abszolút és lakossághoz viszonyított száma is. A kedvező folyamatok azonban egyrészt recessziós makrogazdasági közegben zajlottak, másrészt adminisztratív változások is álltak azok hátterében (az őstermelők vállalkozóként történt regisztrálása). A megye lakosságának jövedelmi viszonyai egészében véve ma is jóval kedvezőtlenebbek az országos átlagnál (2010-ben az egy dolgozóra jutó szja-alap az országos átlag 82%-a, az egy dolgozóra jutó nettó jövedelem az országos átlag 84,3%-a volt), és alacsony maradt az adózók aránya is. (2010-ben 431 fő/ezer lakos).

A háztartások jövedelmi viszonyait alapvetően befolyásoló tényezők – az iskolázottság, a felhalmozott vagyon, a keresők számát befolyásoló vállalkozási aktivitás és a működőtőke-befektetések egyenlőtlen térbeli eloszlása a megyén belüli területi különbségek, illetve azok újratermelődésének forrásai maradtak az elmúlt bő egy évtizedben. Az egyenlőtlenségek már a válság előtt kirajzolódtak és konzerválódtak a megyében, egyrészt város-falu dimenzióban, másrészt egyes térségek – elsősorban a jánoshalmi, kunszentmiklósi és bácsalmási térségek – tartós leszakadásában. A válság éveiben a térbeli differenciáltság erősödött: Kecskemét térsége megőrizte pozícióját, a jánoshalmi és kiskörösi kistérségben élők jövedelmi helyzete relatíve javult kissé, míg a kalocsai, kiskunhalasi és kiskunmajsai térség háztartásainak helyzete romlott. Bár a térség jövedelmi struktúrájában kiemelkedően nagy szerep jut a mezőgazdaságnak, így az EU támogatási rendszerébe történő belépésünk a szektorból származó jövedelmek stabilizálódása irányába hatott, ennek térbeli egyenlőtlenségeket kiegyenlítő hatása a csatlakozási után 6-7 évvel iskevésbé érzékelhető – ugyanakkor jövője (a beharangozott uniós agrárreform miatt) sok bizonytalanságot hordoz. Jövedelmeket

⁸ A GfK Hungária komplex, a vállalkozásból származó, de a háztartások fogyasztási kiadásaira felhasznált jövedelmeket (vállalkozási aktivitás), a munkanélküliséget és vagyoni helyzetet is figyelembe vevő vásárlóerő-számítása szerint.

differentiáló tényezőként kell számolnunk ugyanakkor a külföldi működőtőke-befektetésekkel – elsősorban a Mercedes-gyár beindításának hatásával is.

A jövedelmek növekedése és a hitelkínálat 2008-ig a fogyasztás bővülését ösztönözte a térségben, mind a napi, mind a tartós cikkek esetében; a hazai fogyasztói mintákat követve a megyében is a materiális javakra fókuszáltak elsősorban a vásárlók. Ennek eredményeként javult a háztartások felszereltsége – a regionális adatok mellett erre utalnak Bács-Kiskun megye vidéki összehasonlításban magas energiafogyasztási mutatói – és az itt élők mobilitása is: a megyében az országos átlagot (6%-kal) meghaladó az ezer lakosra jutó személygépkocsi-állomány (316 db/ezer lakos). Az utóbbi mutató a megyén belül egyenlőtlenségeket is jelzi: a legtöbb háztartás a kecskeméti, kalocsai és kiskőrösi térségben rendelkezik autóval; eközben az egyébként alacsony jövedelmekkel jellemezhető déli területek (bácsalmási, jánoshalmi kistérség) rosszabb mutatói tartós leszakadásra utalnak a (jövedelmekben és felhalmozott vagyonban). A válság éveiben bekövetkezett erőteljes visszaesés a megyében is az autók és autóalkatrészek piacát érintette legmélyebben, de csökkent a kereslet az üzemanyagok, a tartós fogyasztási cikkek (műszaki áruk, bútorok), a ruházati termékek és a személyi szolgáltatások iránt is. Emellett – a kilencvenes évek trendjeihez hasonlóan – a napi cikkek piacára is növekvő elaszticitás vált jellemzővé, ami a vásárlások kosárértékének csökkenésében ragadható meg. Mindez a fogyasztás mennyiségi és minőségi jellemzőinek térbeli differenciálódásában is jelentkezik: a jövedelmek, a kereskedelmi kínálat minősége és szerkezete, illetve a különböző – a szociális, ill. az informális szférához kötődő – túlélési stratégiák várhatóan tovább erősítik a város/falu különbségeket, illetve a leszakadó, kevés szereplős (oligopolisztikus) kereskedelmi struktúrával és a relatíve kedvező munkapiaci helyzetű, strukturált piaccal (erős kiskereskedelmi versennyel) jellemezhető térségek között

Humán kapacitások

Bács-Kiskun megye humán potenciáljára vonatkozóan nem rendelkezünk megfelelően részletes, naprakész adatokkal. A nemzetközi és az országos folyamatokkal összhangban kijelenthető, hogy Bács-Kiskun megye, hasonlóan a kisebb megyeszékhelyű, nagy egyetemi központtal, kiemelkedő kutató intézményekkel, regionális központi szerepkörökkel nem rendelkező megyékhez, áldozata az „agyelszívásnak”. A megye munkapiaca a legmagasabb kvalitású szakemberek számára sem a felsőoktatásban, sem a kutatás-fejlesztés területén, sem a magas szintű közigazgatásban, sem a nemzetközi kapcsolatokban, sem pedig a kiemelt üzleti szolgáltatásokban nem kínál elégséges foglalkoztatási lehetőséget a tehetséges, ambícióval rendelkező munkavállalók számára. Ugyanakkor a felsőoktatásba jelentkezők és felvettek adatai egyértelműen bizonyítják, hogy tehetséges, kiművelt, felkészült fiatalok az országos átlagnak megfelelő arányban élnek a megyében.

Kisebbségek

Bács-Kiskun megyében a népszámlálás adatai szerint a lakosság alig 2,6%-a vallotta magát valamely nemzetiséghez tartozónak, ami alatta marad az országos átlagnak (3,6%). A megye legnagyobb számú kisebbsége a cigányság, amit a német (a megye lakosságának 0,8%-a), a horvát (0,3%), a szlovák és a szerb (0,1-0,1%) nemzetiség követ. A megye déli (határmenti) és délnyugati (dunamenti) területei a német és délszláv (horvát, szerb) nemzetiségek által tradicionálisan lakott térségek. A németek lélekszámuk szerint Bácsalmáson és Baján élnek a legtöbben, de egyes kisebb településeken lakosságarányuk meghaladja a 15%-ot (Nemesnádudvar 41, Hajós 38, Császártöltés 26, Vaskút 16%). A horvátok legnagyobb arányban Dusnokon élnek, ahol a lakosság közel negyedét adják, de arányuk Hercegszántón,

Bátyán, Garán és Katymáron is meghaladja a lakosság egytizedét. A lényegesen kisebb lélekszámban élő szlovákok Kiskörösön élnek, (közel 500 fő), ám Dunaegyháza népességének közel negyede szlovák nemzetiségű. A szerbek a horvátok által lakott településeken élnek, de annál lényegesen kisebb lélekszámban.

A cigányság arányát a népszámlálás a teljes lakosság alig több mint egy százalékában jelezte, amivel Bács-Kiskun megye az ország azon megyék közé tartozik (lásd 25. melléklet), ahol a cigányság lélekszáma és aránya is a legalacsonyabb. A nemzetiségek, kisebbségek lélekszámára vonatkozó adatok, köztük az országos népszámlálások adatai, az „önbevalláson” alapuló regisztráció miatt torzításokat tartalmaznak. Ez a megállapítás igaz minden nemzeti kisebbségre, de fokozottan jellemző az etnikai kisebbségek, különösen a cigányság esetében, ami az előítéletek jelenléte, a társadalmi megítélés, és az ezzel is összefüggő ún. „negatív identitás” következménye. Az adatok alapján a cigányság jelenléte a megye településeinek több mint felében jellemző, létszámarányuk azonban alig néhány településen haladja meg a népesség 5-10%-át. Legnagyobb számban a megye nagyobb városaiban, Kecskeméten, Kiskunhalason, Kiskunfélegyházán, Baján és Kunszentmiklóson élnek. Népességarányuk a városok közül Kiskunmajsán a legmagasabb, de Kiskunhalason, Jánoshalmán, Kalocsán és Kunszentmiklóson is magas, a községek közül pedig Dunaszentbenedeken, Sükösdön, és Hartán a legnagyobb arányú a jelenlétük. A kisebbségek demográfiai szerkezete többnyire érdemben eltér az átlagtól, a cigányság esetében lényegesen fiatalosabb, az egyéb nemzetiségűeknél, pedig erősen előregedő korstruktúra jellemző. A tartós munkanélküliség és az egyre súlyosbodó szociális problémák eredményeként az elmúlt években a szegregáció erősödése figyelhető meg Bács-Kiskun megye településein is. A telep, vagy teletszerű lakóövezeti elkülönülés és a súlyosbodó közbiztonsági problémák egyre több településen okoznak mindennapi problémákat.

1.2.e) Közlekedési infrastruktúra

Bács-Kiskun megye Magyarországon területileg központi helyet foglal el. Ebből következően áthalad rajta az országos, sok esetben az európai közúti, vasúti és vízi közlekedési útvonalak jelentős része. A XX. század első felére kiépült normál és keskenynyomtávú vasúti hálózat egy részét napjainkra felszámolták, vagy határozatlan időre felfüggesztették a forgalmat rajtuk. Ennek több oka volt, egyrészt a XX. század második felében általános volt a kötöttpályás, különösen a helyi jellegű közlekedés megszüntetése vagy szüneteltetése, másrészt előtérbe került a közúti közlekedés, mind a teher mind a személyszállítás területén, és ez részben kiszorította a kevésbé rugalmas vasúti közlekedést. Ugyanakkor a közúti közlekedés erőteljesen fejlődött. A szilárd burkolattal nem rendelkező utak aszfaltszönyeget kaptak és jelentősen bővült az úthálózat is a megyében. A hazai és a külföldi járműipar relatíve olcsón biztosította a közlekedési eszközöket, és a 70-es olajválságig az üzemanyagok ára is elviselhető volt. Az elmúlt húsz évben a vasúti infrastruktúra volumenében nem fejlődött a megyében. A fejlesztések a pályafelújításokat és a biztonsági berendezéseket érintették elsősorban.

A vízi közlekedés a vasúti közlekedésnél is jobban háttérbe szorult. A Duna a megye egyetlen nemzetközi kikötőjével a bajaival azonban jelenleg is nemzetközi vízi út.

Bár Bács-Kiskun megye 2db repülőtérrel is rendelkezik, a légi közlekedésnek nincs komoly szerepe a megye közlekedésében.

1.2. ea) Vonalas rendszerek, létesítmények

Közüthálózat Bács-Kiskun megyében:

A megyét több autópálya és gyorsforgalmi út szeli át, melyek a nemzetközi és hazai közúti korridorok részei.

M5: (Gyál (M0)) – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – (Szeged – Röszke –Szerbia) (a TEN-T hálózat része),

M8: (Ausztria – Szentgotthárd térsége – Veszprém – Enying térsége – Sárbogárd térsége – Dunaújváros) – Kecskemét térsége – (Szolnok – Füzesabony térsége, (M3)) (a Szentgotthárd és Szolnok közötti szakasz a TEN-T hálózat része)(tervezett)

M9: (Szombathely térsége (M86) – Püspökmolnári térsége – Zalaegerszeg térsége – Nagykanizsa – Inke térsége – Kaposvár – Dombóvár – Szekszárd térsége) – (Szeged (M5)) (az M86 és az M7 közötti szakasz a TEN-T hálózat része) (tervezett),

M44: Kecskemét térsége – (Békéscsaba – Gyula – Románia)(tervezett)

Az autópályák új építésűek, a megfelelő műszaki színvonalnak és karbantartásnak köszönhetően Európa legjobbjai közé tartoznak.

Az autópályák mellett Bács-Kiskun megye belső és átmenő forgalmának lebonyolításában jelentős szerepük van a korábban kiépített főútvonalaknak és az utóbbi években megépített főúti kapcsolatoknak.

5. sz. főút: (Budapest – Dabas) – Kecskemét – Kiskunfélegyháza – (Szeged – Röszke – Szerbia)

44. sz. főút: Kecskemét (5. sz. főút) – (Békéscsaba – Gyula – Románia)

441. sz. főút: (Cegléd (4. sz. főút) – Nagykőrös) – Kecskemét (tervezett 445. sz. főút)

445. sz. főút: Kecskemét (M5) – Kecskemét (44. sz. főút)

451. sz. főút: Kiskunfélegyháza (5. sz. főút) – (Csongrád – Szentes (45. sz. főút))

51. sz. főút: (Budapest) – Kalocsa – Baja – Hercegszántó – (Szerbia)

52. sz. főút: Kecskemét (5. sz. főút) – Solt – (Dunaföldvár (6. sz. főút))

53. sz. főút: Solt (52. sz. főút) – Kiskunhalas – Tompa – (Szerbia)

54. sz. főút: Kecskemét (5. sz. főút) – Soltvadkert – Sükösd (51. sz. főút) –

55. sz. főút: (Szeged) (5. sz. főút)) – Baja – (Bátaszék (M6))

Az utóbbi időben épült közúti kapcsolatok

Kalocsa (51. sz. főút) – Kecel (54. sz. főút)

Soltvadkert (53. sz. főút) – Kiskunmajsa – (Kistelek – Mindszent – Derekegyház – Szegvár (45. sz. főút) – Nagymágocs – Orosháza (47. sz. főút))

Dávod térsége (51. sz. főút) – (Mohács (56. sz. főút))

Főutak tervezett település elkerülő szakaszai

451. sz. főút: Gátér

51. sz. főút: Solt, Harta, Dunapataj, Kalocsa, Sükösd, Érsekcsanád, Baja, Nagybaracska

52. sz. főút: Solt

53. sz. főút: Akasztó, Kiskőrös, Soltvadkert, Kiskunhalas, Tompa

54. sz. főút: Jakabszállás, Bócsa, Soltvadkert, Kecel, Császártöltés, Hajós

55. sz. főút: Csávoly, Felsőszentiván, Tataháza, Mélykút

DAOP finanszírozással elindult néhány 4-5 számjegyű útfejlesztési projekt (Kiskunhalas–Kiskunfélegyháza, a Kelebia–Baja és a Dunatetőtlen–Harta), továbbá a Nemzeti Útfelújítási Program, amely rangsorolja a fejlesztésre váró utakat.

Mellékutak: Az autópálya, gyorsforgalmi és főúti úthálózatot Bács-Kiskun megyében 70 db mellékút és 45 db új mellékúti kapcsolat egészíti ki.

Belterületi utak: A városok és falvak belterületi útjai és azok állapota jelentős eltéréseket mutatnak. Az utak egy része az országos közúthálózat része, így fenntartója a Magyar Közút Nonprofit Kft. míg jelentős része esetében a közút fenntartója az illetékes önkormányzat. Ebből a kettősségből fakad például, hogy az újonnan kiépülő elkerülő utakat egyrészt örömmel fogadják az érintett település önkormányzatai, másrészt negatívan érinti őket, hogy az eredetileg az országos közúthálózat részét képező, a településen áthaladó „rég” út átkerül kezelésükbe, annak fenntartási költségeit a továbbiakban már nekik kell viselniük, amihez ellenben többletforrást nem kapnak. Ezt a kérdést törvényi és költségvetési szinten kell kezelni.

Az elmúlt években az önkormányzatok egy része mind saját mind pályázati pénzből fordított útjainak javítására. Ezek a munkák azonban egyrészt volumenükben elmaradtak a kívánatosnál, másrészt sokszor csak tűzoltó jellegű kátyúzást jelentett. Az országos közúthálózat részét képező belterületi utak esetében hasonló a helyzet mint a településeken kívül eső utaknál. A nagy autópálya, gyorsforgalmi utak és elkerülő utak építése mellett nem maradt megfelelő forrás a mára már elavult települési utak javítására.

Az önkormányzatoknak, megyei koordinációval ki kell használniuk a következő Uniók költségvetési ciklus által biztosított lehetőségeket közútjaik állapotának javítására. Ehhez elengedhetetlen lenne egy a megye összes településére kiterjedő belterületi útállapot felmérés.

A közúthálózat részeként a három Duna híd (bajai, M9 autópálya, M8 autópálya dunavecsei) megfelelően biztosítja a közúti közlekedést, melyre szintén pozitív hatással lesz a Tiszaug térségében tervezett (M44) megépítendő Tisza híd.

A déli szomszédos államban, Szerbiában gyorsforgalmi és főúthálózaton lévő határátkelőkön keresztül, a tompai (53. sz. főút) és a hercegszántói (51. sz. főút) határátkelőn, vagy a Dávod térsége, bácsszentgyörgyi és a kunbajai térségi határátkelőkön juthatunk.

Bács-Kiskun megye vasúti hálózata:

A megyén keresztülhaladnak a transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő következő országos törzshálózati vasútvonalak: Cegléd – Szeged, Budapest – Kelebia – Szerbia. Továbbá egyéb országos törzshálózati vasútvonalak: Budapest – Lajosmizse – Kecskemét, Bátaszék – Baja – Kiskunhalas, Kiskunhalas – Kiskunfélegyháza.

A MÁV mind a nagysebességű vasútvonalak fejlesztését (Ausztria és Szlovákia – Hegyeshalom és Rajka – Budapest [Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér]) – (Röszke és Kübekháza – Szerbia és Románia) (IV. sz. transzeurópai közlekedési folyosó hazai szakasza), mind az országos vasúti törzshálózat fejlesztését (Bácsalmás – Csikéria – (Szerbia – Röszke és Szeged – Nagylak – Románia összeköttetés) is tervezi. A fejlesztések megvalósítása reálisan csak az uniós támogatási alapok felhasználásával lehetséges, feltéve, hogy a hatástanulmányok és tervek időben elkészülnek, és megfelelő idő marad a kivitelezésre is 2020-ig.

Az országos vasúti törzshálózatot Bács-Kiskun megyében a következő vasúti mellékvonalak egészítik ki: Kunszentmiklós – Dunapataj, Kiskőrös – Kalocsa, Kecskemét – (Kunszentmárton), Kiskunfélegyháza – (Szentés), Fülöpszállás – Kecskemét, (Szolnok) – Kiskunfélegyháza, Dunapataj – Kalocsa, Kecel – Baja – (Szerbia).

Találhatók továbbá keskenynyomtávú vasútvonalak is a megyében, Kecskemét [Törökfái] – Kiskőrös, illetve Kecskemét – Kiskunmajsa viszonylatban. Bár a bugaci keskenynyomtávú vonalon jelenleg nincs közlekedés turisztikai és gazdaságfejlesztési szempontból érdemes megvizsgálni a lillafüredi, vagy a debreceni Zsuzsi vasút példájára a vonal felújítását és a forgalom újbóli megindítását. Az ilyen fejlesztésekre benyújtott EU-s projektek támogatási intenzitása magas.

Összességében a megyében kettő vasúti híd található, a bajai Türr István híd és a vasúti mellékvonalon található vasúti híd Tiszaugnál (Kecskemét-Kunszentmárton vasúti mellékvonalon).

Szerbia felé az összeköttetést a kelebiai és a csikériai törzshálózaton lévő és a hercegszántói térségi vasúti határátkelő biztosítja.

Nemzetközi és országos vízi utak Bács-Kiskun megyében:

A megyén keresztülfollik Európa két jelentős folyama a Duna és a Tisza. Mindkettő országos jelentőségű, illetve a Dunának nemzetközi szerepe is van a vízi közlekedés lebonyolításában. A megye kijelölt vízi útjai: VI/C osztályú Duna (nemzetközi vízi út) 1641 és 1433 folyamkilométer között, a II. osztályú Tisza 403 és 254 folyamkilométer között és a IV. osztályú Tisza 254 és 160 folyamkilométer között.

A megyében egyetlen nemzetközi és országos jelentőségű közforgalmú kikötő van, a Bajai Kikötő. Ezt egészítik ki a dunavecsei és a foktői térségi közforgalmú kikötők, továbbá a személyforgalmi kikötők a Dunán (Tass, Apostag, Solt, Ordas, Uszód, Kalocsa, Fajsz, Érsekcsanád, Baja) és a Tiszán (Tizsakécske, Tiszaug).

A folyókon történő átkelést kompátkelőhelyek könnyítik meg a Dunán ((Paks) – Géderlak, Gerjen) – Kalocsa, Dunaszekcső) – Dunafalva) és a Tiszán (Tizsakécske [Tizsabög] – (Nagyrev)

Repülőterek Bács-Kiskun megyében:

Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. XXVI. tv. Rendelkezése szerint a kalocsai reptér nyilvános kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszthető, a kecskeméti repülőtér állami, főleg katonai repülések céljára szolgál. A megyében egyéb nyilvános és nem nyilvános polgári célú repülőterek is találhatók (Baja [Mátéházapuszta], Érsekcsanád, Kiskunfélegyháza, Jakabszállás, Kecel, Kecskemét [Matkópuszta])

A repülőterek fejlesztésénél figyelembe kell vennünk a megye elhelyezkedését, a nagy nemzetközi repülőterek (Liszt Ferenc repülőtér, temesvári repülőtér stb.) távolságát és a fejlesztés valamint az üzemeltetés gazdasági paramétereit. Általánosságban elmondható, hogy Magyarországon a mai gazdasági és piaci körülmények között egynél több nagy repülőtér nem tudja fenntartani magát. A helyi igények, illetve a gazdasági élet jelentősebb szereplői azonban igénylik a kisebb, kis költséggel, rugalmasan működő repülőtereket. Az utóbbi időben ezért Magyarországon is voltak különböző repülőtér fejlesztések, melyekből egyértelműen azt a következtetést lehet levonni, hogy érdemes és kell a vidéki repülőtereket fejleszteni, de csak kis léptékben, a kihasználtság és a leendő üzemeltetési költségek maximális figyelembe vételével.

Kerékpárút hálózat Bács-Kiskun megyében:

Az elmúlt években az európai és az országos tendenciának megfelelően a megyében is jelentős kerékpárút hálózat bővítés történt. Ennek következtében Bács-Kiskun megyében az országos kerékpárút törzshálózat részét képezi. Az Országos Területrendezési Terv nevesíti ezeket a hálózatokat, melynek csak egyes elemei készültek el. A főleg utóbbi időben épült kerékpárutak, melyek közül több a DAOP finanszírozásban valósult meg, állapota megfelelő.

A 4. számú, Tiszamente kerékpárút (11-es jelű Euro Velo®) - Szlovákia – Tornyosnémeti – Hidasnémeti – Gönc – Telkibánya – Bózsza – Pálháza – Füzérradvány -Mikóháza – Sátoraljaújhely – Sárospatak – Bodrogolaszi - Vámosújfalú – Olaszliszka – Szegilong – Szegi – Bodrogkisfalud – Bodrogkeresztúr – Tarcál – Tokaj – Tiszaladány – Tiszatardos – Tiszalök – Tiszadada – Tiszadob – Tiszaújváros – Tiszapalkonya – Tiszatarján – Tiszakeszi - Ároktő – Tiszadorogma – Tiszabábolna – Poroszló – Sarud – Kisköre – Tisasüly – Kőtelek – Nagykőrű – Szolnok – Tószeg – Tiszavárkony – Tiszajenő) – Tizsakécske – Lakitelek – Tiszaalpár – (Csongrád – Baks – Ópusztaszer – Sándorfalva – Szeged – Röske – Szerbia),

Az 5. számú Dél-alföldi határmente kerékpárút 5A szakasza Debrecen – Létavértes – Biharkeresztes – Sarkad – Gyula – Lökösháza – Battonya – Mezőhegyes – Tótkomlós – Orosháza – Hódmezővásárhely – Szeged – Mórahalom) – Tompa – Bácsalmás – Nagybaracska – (Mohács), és 5. C: szakasza, Nagybaracska – Dávod – (Szerbia),

A 6. számú Alsó-Dunamente kerékpárút (6-os jelű Euro Velo ®] 6. A szakasza: (Budapest – Dunaharaszti – Taksony – Dunavarsány – Majosháza – Ráckeve – Dömsöd) – Dunavecse – Dunaegyháza – Solt – Dunapataj – Ordas – Dunaszentbenedek – Uszód – Foktő – Fajsz – Baja – Szeremle – Dunafalva – (Mohács – Kölked – Horvátország) és 6. C szakasza: (Mohács) – Hercegszántó – (Szerbia)

A 32. számú Jászok, kiskunok földje kerékpárút: (Jászberény – Cegléd – Nagykőrös) – Kecskemét – Bugacpusztaháza

A 43. számú Körösvölgyi kerékpárút: – (Románia – Gyula – Békéscsaba – Békés – Mezőberény – Gyomaendrőd – Szarvas – Öcsöd – Csongrád) – Kiskunfélegyháza – Bugacpusztaháza

Az 51. számú Csongrádi kerékpárút: (Románia – Nagylak – Makó – Szeged) – Kiskunmajsa – Jászszenlőzlő – Bugac

A 61. számú Közép-magyarországi kerékpárút: Bugacpusztaháza – Soltvadkert – Kiskőrös – Dunapataj – (6. számú Alsó-Dunamente kerékpárút Dunapataj és Solt közötti szakasza) – Solt – (Dunaföldvár – Simontornya – Tolnanémedi – Tamási)

Az országos kerékpárút hálózatot Bács-Kiskun megyében jól kiegészíti **térségi kerékpárút-hálózat**, melynek elemei:

- Tass – Kunszentmiklós – Kunpeszér – (Dabas)
- Kunszentmiklós – Szabadszállás – Izsák – Orgovány
- Kunszentmiklós – Kunadacs – Kerekegyháza – Kecskemét
- Kiskunfélegyháza –Városföld – Kecskemét – Lajosmizse – Felsőlajos – (Budapest)
- Solt – Fülöpszállás – Fülöpháza – Kecskemét – Nyárlőrinc – Lakitelek – Tiszaug – (Tizsakürt)
- (Csongrád) – Tiszaug
- Tizsakécske – (Nagykőrös)
- Jászszenlőzlő – Kiskunfélegyháza – Tiszaalpár
- Kiskunfélegyháza – Pálmonostora – (Csanytelek)
- Solt – Dunatetőtlen – Akasztó – Kiskőrös

- Kalocsa – Öregcsertő – Szakmár
- Kalocsa – Miske – Hajós – Kéleshalom – Jánoshalma
- Baja – Csávoly – Jánoshalma – Kunfehértó – Kiskunhalas – Kiskunmajsa – Kömpöc – (Kistelek – Ópusztaszer)
- Baja – Vaskút – Gara – Bácsszentgyörgy – (Szerbia)
- Csávoly – Bácsbokod
- Soltvadkert – Pirtó – Kiskunhalas – Balotaszállás – Kisszállás – Tompa
- Kiskunhalas – Zsana – (Üllés)
- Kunszállás-Fülöpjakab.

1.2. eb) Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok

A megyében a közforgalmú közlekedést túlnyomórészt a MÁV-Start Zrt. illetve a Kunság Volán Zrt. bonyolítja. A helyi közlekedésből egyre inkább kivesszük részüket a magánszolgáltatók, egyelőre csak kisebb járműparkkal és alacsonyabb szolgáltatási szinttel.

A helyközi, távolsági és nemzetközi közforgalom a MÁV vonalain illetve a különböző Volán vállalatok, főleg a Kunság Volán vonalain történik. A nemzetközi forgalom lebonyolításába az Orangeways révén a magánvállalkozások is bekapcsolódtak. A nagyobb településekről akár a megyén vagy Magyarországon belül, akár külföldi célállomást könnyen elérhetnek az utasok. Problémát a kisebb lélekszámú települések lakosainak közlekedtetése okozza. Bár a volán járatok elég jól behálózzák a megyét, a vasútvonalak és menetrendek ritkítása, valamint a volán társaságokat szorító takarékosági intézkedések sok település esetében nem teszik lehetővé a megfelelően sűrű közforgalmú közlekedést és az utasok által kedvelt ütemes menetrendeket. További probléma, hogy közúti és a vasúti menetrendek nincsenek megfelelően összehangolva, amelyek elsősorban szintén a kistelepülésen élők életét nehezítik.

Komolyabb helyi közforgalmú közlekedés csak Kecskeméten van a megyében, de ez is messze elmarad tőlünk északabbra illetve nyugatabbra lévő országok színvonalától. Kecskeméten a Kunság Volán 53 autóbusszal, évi megközelítően 2,5 millió kilométerrel szolgálja ki a helyi közforgalmú közlekedési igényeket. A vonalhálózat 70-es évek, mára már elavult szakmai elveit követi: sok átláthatatlan vonal, központi pályaudvar, ritkán járó csuklós buszok jelentős aránya, korszerűtlen utastájékoztatók jellemzi. Az egyes városrészek közötti összeköttetés csak két pályaudvaron történő átszállással lehetséges. A helyi járatos buszok ugyanis 2 pályaudvarra, - nagyobbbrészt - az Aranyhomok Szálló mögötti helyi és – kisebb részt – a Noszlopy Gáspár parkban található távolsági pályaudvarra futnak be. A járműpark elöregedett, túlnyomórészt magaspadlós járművek üzemelnek.

Kiskunhalason a helyi közforgalmú közlekedést a Szarvas Kft. végzi 7 vonalon. A korszerűtlen járművek ritkán járnak, naponta általában csak egyszer – kétszer, három vonal esetében háromszor illetve négyszer.

Kiskőrösön a Körös-Busz Kft. végzi a helyi közforgalmú közlekedést 2005 óta, mindössze 2db autóbusszal. Kiskunmajsa helyi közlekedését 5 vonalon biztosítják. A járatok itt is ritkán, a munka és tanítási órák kezdéséhez és befejezéséhez igazodva járnak.

Kiskunfélegyházán a Hamsa kft, 3 busszal, évi 40 ezer kilométer futásteljesítménnyel, 10 vonalon végzi a helyi személyszállítást. A vonalakon itt is naponta csak egy-két járat közlekedik.

Kalocsán helyi közforgalmú közlekedés nincs, a Kunság Volán helyközi járatai látják el

részben a felmerülő helyi utazási igényeket.

Baján az Orangeways Zrt. végzi a helyi közforgalmú közlekedést 11 vonalon. Itt már relatíve sűrűbben fél óránként, óránként járnak a járatok. A közlekedés színvonala itt is elmarad egy közel 40 ezres lakosú európai városban elvárhatótól.

1.2. ec) Közlekedési kapcsolat hiányok

Lényeges hiányosság, hogy míg az észak-déli irányú M5-ös és a Duna nyugati oldalán futó M6-os autópálya teljesen elkészült, megfelelően csatlakozva a nemzetközi autópályákhoz, addig az M8 és M9-es autópálya építése nem halad. Ez nemcsak a nemzetközi és országos forgalomnak okoz gondot, de megnehezíti a megye belső áru és személyszállítását is. A következő uniós költségvetési időszakban az M8 és az M9 autópályák építését mindenképpen előtérbe kellene helyezni, és legalább az M5 autópályával való összekötésig megvalósítani. Az autópályák fejlesztése a megye belső forgalmára és fejlődésére is pozitívan hatna. Az autópályák a megye gazdaságát élénkítik, így például Dunavecse mint hídfőállás gazdasági helyzetét, továbbá tágabb környezetben Apostag, Szalkszentmárton, Solt, Tass és egyéb települések elérhetőségét is javítaná. Szabadszállás és környékének helyzetétére is pozitívan hatna. Az M44-es autópálya és a Tisza híd megépítése szintén jelentősen javítaná a megye és az ország közötti közlekedését.

Az elmúlt évtizedekben Magyarország sokat költött új autópályák építésére, de általában elhanyagolta a fő és főleg a mellékútvonal hálózatát. Ez Bács-Kiskun megye esetében is igaz. Bár történtek főútvonal felújítások, az utak jelentős része különösen a mellékúthálózat nem felel meg a mai közúti közlekedés követelményeinek. A mellékútvonalak többsége rossz állapotú, kátyús, egyenletességi és fekvés-szinthibákkal, a közúti járműveknél ma megengedett tengelyterheléseknél kisebb teherbíró képességgel. A 2014-2020 közötti uniós költségvetési időszakot és a kínálgató pályázati lehetőségeket mindenképpen ki kell használni a közúthálózat javítására.

A következő EU-s költségvetési időszakban elsősorban a következő közúti közlekedési kapcsolathányokat kellene megoldani:

- 445- sz.: Kecskemét északi elkerülő
- 511. sz.: Baja, 51. sz. főutat tehermentesítő másodrendű főút,
- 512. sz.: Kalocsa északi másodrendű főút
- 513. sz.: Dunavecse, 51. sz. főút régi nyomvonala, Tass - Dunavecse és Apostag - Solt közötti szakasza
- 541. sz.: Kecskemét, déli másodrendű főút
- 542. sz.: Kiskunfélegyháza, Észak-keleti tehermentesítő út
- 551. sz.: Baja, 55. sz. főutat tehermentesítő másodrendű főút
- 51-es számú főút új nyomvonalon történő vezetése a Bajától délre eső szakaszon. Megvalósítás esetén a főút megye (ország) határt Zombor felé lakott terület érintése nélkül érné el. de nem esne messze a jelenleg érintett településektől. Ezáltal szükségtelenné válna a főúti elkerülő szakaszok megépítése.

Bács-Kiskun megye közlekedési vonalas infrastruktúra-hálózata és építményei, közlekedés szervezése jelenleg a magyarországi átlagnak felel meg. A vasút a megyében is jelentős tért veszített a teher és személyszállításban, különösen a rövidtávú személy és áruszállítás esetében. A vízi közlekedésben még jelentősebb a visszaszorulás, annak ellenére, hogy történtek fejlesztések, mint például a Bajai Kikötő megújítása. A légi közlekedés csak kisebb,

általában cég és üzleti igényeket elégít ki. A legjelentősebb közlekedési ágazat mind a teher-, mind a személyszállításban, illetve az individuális közlekedésben a közúti közlekedés. Várhatóan ez az elkövetkező időszakban is így lesz, és ez határozza meg a lehetséges fejlesztéseket is a következő években. A vasúti közlekedés fejlesztése országos feladat, de a megye az igények és lehetőségek felmérésében mindenképpen részt kell, hogy vegyen. A Bugaci kisvasút, főleg turisztikai szempontokat figyelembe vevő újraindítását a Bács-Kiskun megyei önkormányzatnak kell mérlegelnie és esetlegesen megvalósítania.

Bács-Kiskun megye helyi közforgalmú közlekedése alacsonyabb színvonalú, mint a helyközi közlekedése, városonként más-más szolgáltatóval. A helyi közlekedés történelmi hagyományainak és az igények alacsonyabb szintjének köszönhetően nem alakult ki megfelelő utaskomfortot biztosító, vonzó közforgalmú közlekedés. Fejlesztésben csak Kecskemét városa gondolkodik, pedig ezt a közlekedési ágazatot az Európai Unió jelentős támogatásban részesíti. Az elkövetkező években érdemes egy egységes városi közforgalmú közlekedési koncepciót kidolgozni és megvalósítani a megyében. Főleg a nagyobb városokban lehetőség nyílik a közforgalmú közlekedés fejlesztésére, különös tekintettel a kötöttpályás, környezetbarát közlekedésre.

A következő Uniós költségvetési időszak legnagyobb közlekedési fejlesztései, az országos szintű vasútfejlesztéseken kívül, várhatóan és javasolhatóan a megyei közúthálózat bővítését és javítását fogják érinteni, beleértve a belterületi úthálózatot is.

- Az 55-ös út Szeged – Baja szakaszának teljes, 11,5 tonnás terhelésű úttá való fejlesztése
- Az 52-es út 11,5 tonnás terhelésű úttá való fejlesztése
- 51-es főút Dunavecse feletti és az M9-es csatlakozás alatti szakaszainak fejújítása
- Az elmúlt évek jelentős kerékpárút fejlesztéseit a főútvonalakkal párhuzamosan futó és a turisztikailag felkapott területeket behálózó kerékpárutakkal javasolt kiegészíteni.
- A légi közlekedés területén - a jelenleg ismert gazdasági és társadalmi körülmények között – nem valószínű, hogy megtérülő lenne a meglévő kecskeméti illetve kalocsai repülőtér fejlesztése, esetleg új repülőtér létesítése. 2020 után azonban, Kecskemét és környékének ipari fejlődése függvényében, érdemes a kecskeméti repülőtér jelentőségét és fejlesztési realitását ismételten megvizsgálni.
- Tekintettel a kihasználtságra és a gazdasági folyamatokra nem indokolt a következő költségvetési időszakban jelentősebb vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztésben gondolkodni. Esetleg érdemes végiggondolni a Duna- Tisza csatorna megépítését, mely méretétől függően nemcsak vízi közlekedési kapcsolatot jelentene, de pozitív hatással bírna az Alföld vízmegtartása és szabályozása, a vidékfejlesztés, az öntözés és a turizmus szempontjából is. Bács-Kiskun megye vízi közlekedés infrastruktúrájának fejlesztését 2020 után ismételten meg kell vizsgálni.

1.2.e) Kommunális infrastruktúra

1.2.ed) Vízellátás

Bács-Kiskun megyében mind a 119 település rendelkezik közüzemű vízellátással, és a lakások 87,8% csatlakozik a közüzemű vízellátáshoz. Ez az arány alacsonyabb az országos átlagnál (95,0 %), sőt a tanyás térségekben még alacsonyabb (50-70%) (7. táblázat).

A lakosság átlagos vízfogyasztása az elmúlt években folyamatosan csökken (2000 óta mintegy 15%-kal), ami az ivóvíz árának emelkedésével magyarázható. A vízhasználat kiemelt

problémája hogy a vezetékes víz helyett öntözési célra legtöbbször engedély nélkül létesített kutak vizét használják, ami jelentősen hozzájárul a Homokhátságon kialakult súlyos vízhiányhoz és a talajvízszint csökkenéséhez.

A megye vízellátását uralkodóan a térségi, jelentős kapacitástartalékkal rendelkező vízellátó-elosztó rendszerek biztosítják, a települések egynegyede kistérségi vízműrendszerről kap vizet (Baja Környéki kistérségi rendszer, Duna kistérségi rendszer, Kalocsa Környéki kistérségi rendszer, Tiszai kistérségi rendszer). Az ivóvízszolgáltatást a megye északi részének 30 településén a BÁCSVÍZ Zrt. biztosítja. Helvécia és Ballószög településeket a kecskeméti vízmű távvezetéken látja el. Nyárlőrincet és Kecskemétet is összeköti egy 700 mm átmérőjű vízvezeték, amely jelenleg nem működik, korábban Kecskemét vízellátását részben a nyárlőrinci vízbázisról oldották meg. Bácsbokod-Bácsborsod településeken közös vízmű üzemel, ezen kívül Ágasegyháza Izsákról, Bács-szentgyörgy Garáról, Mátételke Tataházaról kap ivóvizet. A többi település vízellátása önálló vízművel történik. A megye településeinek jelentős részén vízbiztonsági szempontból kifogásolt az ivóvíz arzén, mangán és vas tartalma.

7. táblázat: Közütemi ivóvízellátás és a közcsatorna-hálózat összehasonlító táblázata

megnevezés/év	2000	2007	2008	2009
Közütemi ivóvízellátással rendelkező település, db	119	119	119	119
Szennyvízcsatorna-hálózattal rendelkező település, db	24	43	49	51
Közütemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakás, db	192 683	207 121	208 549	209 194
Szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakás, db	56 087	98 406	110 261	112 728
Közütemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %	-	87,4	87,7	87,8

Forrás: KSH

1.2. ee) Szennyvízelvezetés, tisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés

Közhigiéniai szempontból és a vízbázisok védelme érdekében a keletkező szennyvizek elvezetésének és tisztításának valamint elhelyezésének megfelelő infrastruktúra biztosítása szükséges. A szennyvízelvezetés- és tisztítás helyzete, kapacitása a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően - lassabban mint az ivóvízhálózat fejlesztése - de fokozatosan javult az elmúlt években. A csatornázott települések száma a megyében 2000-hez képest megduplázódott, azonban még mindig kevesebb, mint a fele van csupán ellátva ezzel az infrastruktúrával (2009-ben 51 település). Sajnálatos módon a külterületi tanyavilág szennyvízkezelési problematikája még mindig fennáll. A szennyvíztisztító telepekre közcsatornán elvezetett szennyvíz mennyisége nem változott jelentősen az elmúlt években, míg az oda szállított szennyvíz mennyisége kis mértékben, de fokozatosan csökkent. (8.táblázat). Ami szennyvíz a telepekre kerül, annak gyakorlatilag teljes mennyiségét megtisztítják, 99%-ban biológiailag és/vagy kémiailag egyaránt. Tisztítás nélküli elvezetésre 2009-ben csak egészen minimális mennyiség került. A vízvezeték és a közcsatorna-hálózat kiépítettsége kiemelt fontosságú a település környezetvédelem szempontjából főleg a nagyobb (városi) településeken. A közműolló, ami a két infrastruktúra arányát⁹ mutatja megyei szinten

⁹ Ha a vízvezeték és közcsatorna-hálózat illetve ezen hálózatra csatlakoztatott lakások hányadosa 1, ideális állapotról beszélünk, ugyanis a felhasznált vizek közművön távoznak. Ha viszont a hányados nagyobb mint 1, a

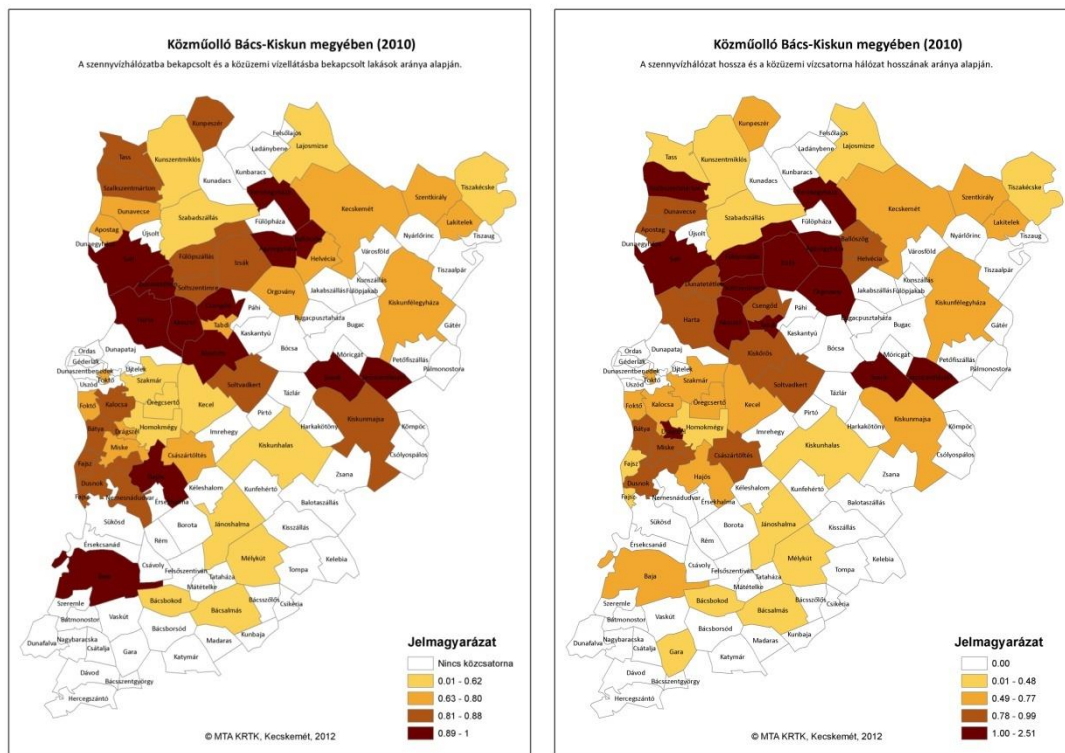
nagy különbségeket mutat (35.36. ábra), aminek megoldása folyamatos, de a fentebb leírt okok miatt csak hosszú távon fog majd megoldódni.

Általános jellemző, hogy a településeken keletkező szennyvizek tápanyag tartalma jelentősen megnövekedett az elmúlt tíz évben, amit a korábban, de többnyire még a közelmúltban létesített szennyvíztisztító telepek sem tudnak kellően eltávolítani. A szennyvíztisztítók kapacitásuk és tisztítási hatásfokuk nem mindig kielégítő (pl. foszfor eltávolítás, vagy a természetközeli technológiájú telepek működési problémái). A szennyvíziszap elhelyezése jelenleg általában hulladéklerakón (szeméttelepen) történik, amit a jelenlegi jogi szabályozás túrt és megszüntetendő státuszként kezel. A legnagyobb közműves szennyvíztisztító berendezések Kecskeméten (kapacitás 14400 kgO₂/nap), Kecelen (8050), Baján (6600), Kalocsán (3400), Kiskunfélegyházán (2950) és Kiskőrösön (2010) találhatóak.

8. táblázat: Közcsatorna-hálózat és szennyvíztisztítás, 2005-2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Közcsatornába elvezetett összes szennyvíz mennyisége	14765.7	15978	15825.9	16099.8	15839.7	20219.2
Közcsatornán elvezetett, biológiailag is tisztított szennyvíz mennyisége	10150.5	9532.9	9144.8	10720.4	10588	13373.8
Közcsatornán elvezetett, III. tisztítási fokozattal tisztított szennyvíz mennyisége	4514.7	6483.9	6750.1	5469.5	5351.2	6988.7

35., 36. ábra: A közműháló területi különbségei Bács Kiskun megyében

közműháló nyílik, a szennyvizek egy része nem közművön, hanem diszperzen folyik el.

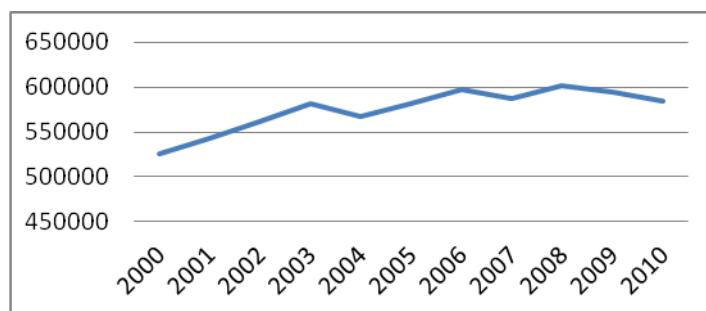
1.2. ef) Energiaellátás

Bács-Kiskun megyében a villamosenergia szolgáltatást az összes településen az EDF-DÉMÁSZ Zrt. biztosítja. Az ellátás teljes körű, mind a 119 település ellátott villamos energiával. A megye éves villamos energia felhasználásának mintegy 40 %-át fogyasztja el a lakosság. Az egyes települések ellátása a fokozatosan átviteli szerepkörűvé vált 120 kV-os hálózati rendszerről vételezett villamosenergiával történik. A kiefeszültségű hálózat hossza 2007-ig folyamatosan nőtt, azóta nagyjából szinten maradt.

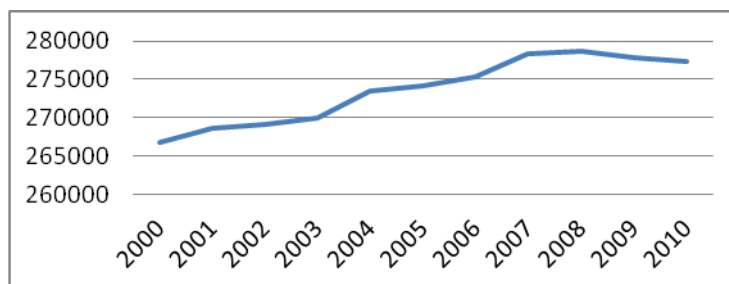
Az áramfogyasztás Hajdú és Borsod megye után itt a legnagyobb az országban (az országos átlagot meghaladó 583.000 MWh-val), az elmúlt évtizedben a megyék közötti sorrend lényegesen nem változott. A megye villamos energia ellátásának közel fele a Kecskeméti kistérségbe áramlik. Kiskunfélegyháza, Bácsalmás, Kalocsa és Jánoshalma kivételével a megye kistérségeiben növekszik az áramfogyasztók száma és ezzel párhuzamosan a 2000-es évek folyamán a háztartási fogyasztók is gyarapodnak, 2007-2008 tájékán (a Kecskemét kistérséget leszámítva), azonban mindenhol megfordul ez a trend.

Ez alól Jánoshalma és Bácsalmás kivételek, ahol az elmúlt évtizedben folyamatos a csökkenés. Mindemellett a termelői, ill. a háztartási fogyasztószám között (az előbbi javára) növekszik az olló. Hasonló képet mutat az egy háztartási fogyasztóra jutó villamosenergia-felhasználás is: az évezred elejétől jellemző növekedési trend az elmúlt 3-4 évben megfordult. A villamosenergia-fogyasztásnak ez a trendje egyébként jól nyomon követhető a többi megyében is, ez alól kivételt képeznek Csongrád, Somogy, Vas, Pest és Győr-Moson-Sopron megyék. A lakossági fogyasztók aránya egyedül Somogy, Tolna, Hajdú és Pest megyékben növekedett. Az egy háztartásra jutó villamosenergia-fogyasztás követi az országos átlagot, a megyén belül a Kiskörösi kistérségben a legnagyobb ez a fajlagos mutató.

37. ábra: A háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége 2010-ben (1000 kWh)

38. ábra: Háztartási villamosenergia fogyasztók száma 2010-ben

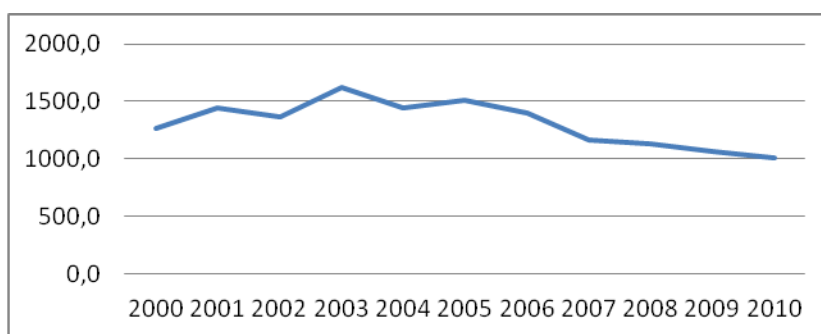

Gáz- és távfűtés

A megye településeinek földgázellátottsága teljeskörű, mindössze a 159 lakosságszámú Bácsszentgyörgyön nem elérhető. Itt a földgázrendszer kiépítése olyan beruházást igényel, amelynek a kis fogyasztói sűrűség miatt, a befektetés megtérülése egyáltalán nem várható. A környezetkímélő infrastruktúrák közül érezhetően dinamikusabb növekedése van a gázfűtésre történő csatlakozásnak 2005-2010 időszakban, ami hozzájárul a szennyezőanyag-kibocsátás csökkenéséhez. Ennek ellenére azonban a megyében 2008-ban az összes értékesített vezetékes gáz mintegy 53%-át fogyasztották el a háztartások és az egy háztartásra jutó vezetékesgáz-fogyasztás – nyilvánvaló összefüggésben a növekvő árakkal – 2005 óta mintegy 25%-kal csökkent.

A távfűtés és melegvíz-szolgáltatás jelenleg négy településen – Baja, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas – biztosított. A távfűtés mintegy 16 000, a melegvíz-szolgáltatás pedig mintegy 15 000 lakást érint.

39. ábra: Egy háztartásra jutó vezetékesgáz-fogyasztás 2010

9. táblázat: Gáz- és távfűtésre kapcsolt lakások alakulása 2005-2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gázfűtésre kapcsolt lakások száma	152 445	154 433	156 163	157 593	159 404	163 028
Távfűtésre kapcsolt lakások száma	15 940	15 910	15 910	15 910	15 946	15 946

1.2. eg) Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

2010-ben Pest megyét és Budapestet leszámítva a megyében szállították el a legtöbb hulladékot (123.732 to). Ennek 83%-a a lakosságtól származott (országos átlag: 75%). Rossz mutató, hogy e mennyiségnek kevesebb, mint 1 %-a szelektíven gyűjtött. 2008-ra Bács-Kiskun megyében a települések mindegyikén megszervezésre került a rendszeres hulladékgyűjtés, ugyanakkor a külterületi lakott helyek nagy aránya miatt csak a lakások 78%-a került bevonásra a szolgáltatásba. A keletkező települési szilárd hulladék mennyisége kisebb mértékben (15%) nőtt az elmúlt években, azonban az összmennyiségben belül a lakossági eredetű hulladék aránya a fogyasztói szokások folyamatos változásának köszönhetően kétszer akkora mértékben növekedett.

A keletkező települési szilárd hulladék gyakorlatilag teljes mennyiségben lerakással kerül

ártalmatlanításra. 2009. július 16-áig valamennyi olyan, környezetszennyező hulladéklerakó bezárt, amelyek működése a légkörre, a vizekre és az emberi egészségre is káros lehet. A bezárások után is legfeljebb 50 km-en belül elérhetőek azok a hulladéklerakók, amelyek modern technológiák alkalmazásával, elegendő kapacitással biztosítják a környezet magasabb fokú kímélését. A nem megfelelő műszaki védelemmel rendelkező hulladék-lerakók bezárását uniós irányelv alapján a hulladékgazdálkodási törvény írta elő. A korszerűtlen, környezetszennyező települési lerakók felszámolásával, rekultivációjával megszűnt a lehetőség a lakossági egyéni hulladékok elhelyezésére, ami az engedély nélküli lerakások számának növekedéséhez vezetett. Az illegális kommunális-hulladék, építési-törmelék stb. lerakók számos településen problémát okoznak.

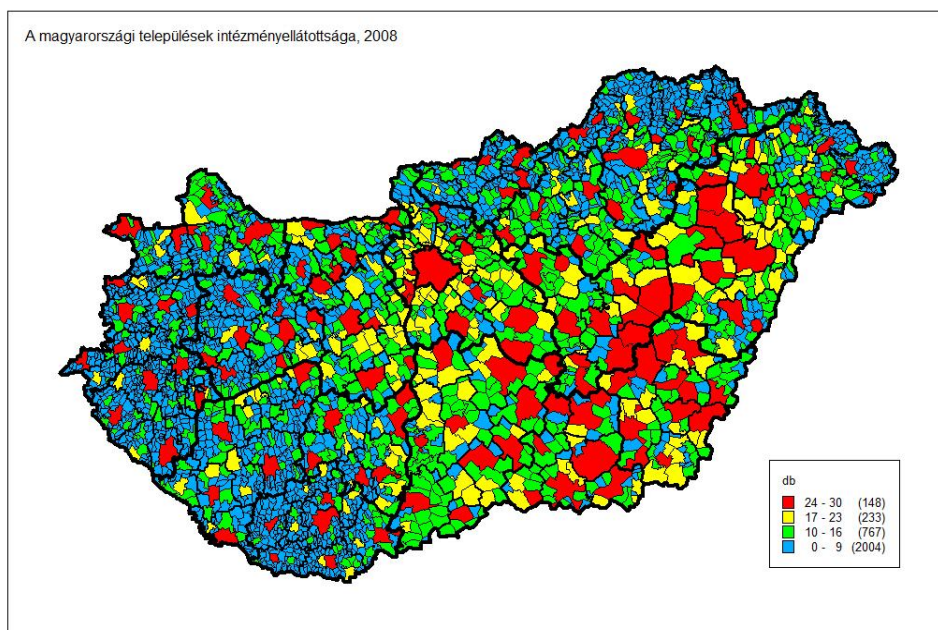
1.2 f) A települések intézményi felszereltsége

Bács-Kiskun megye településeinek intézményellátottsága országos összehasonlításban – mind az alapellátás, mind a középfokú ellátás – tekintetében a legtöbb esetben közepesnek, sőt jónak mondható (40. ábra). Az általánosan kedvező kép elsősorban a megye településstruktúrájának köszönhető, mivel viszonylag kevés az alacsony lélekszámú település, és a nagyobb települések általában képesek az alapellátást biztosító, sőt középfokú intézmények fenntartására. Az ábra a TEIR nyilvántartás természete miatt 2008-as adatok alapján készült, de az azóta eltelt években a kistérségektől származó információk szerint lényeges változás nem történt az intézmény-ellátottsági mutatókban, bár a megye néhány településén korszerűsödtek, bővültek a meglévő intézmények.

Az alsó kategóriába került 27 település¹⁰ esetén feltételezhető, hogy még az alapfokú szolgáltatásokat nyújtó intézmények sincsenek teljes körűen jelen. E települések jellemzően az 1000 fő lakosságszám alatti községek, de van köztük néhány az 1000 főt kismértékben meghaladó település is. A megye leginkább jellemző településtípusán az 1000-5000 fő közötti községekben - néhány kivételtől eltekintve - teljes körűen működnek az alapellátást biztosító intézmények, sőt - sokszor körzeti funkciókat ellátva - megjelennek olyan intézmények is, melyek nem feltétlenül a legszükségesebb alapszolgáltatásokat nyújtják.¹¹ Míg országosan e településkategória az Alföld más megyéin kívül alig van jelen, Bács Kiskun megyében ide sorolható a települések többsége, azaz 59 község, sőt egy város, Hajós is. A harmadik kategóriába került településeken az alapvető intézményeken kívül több és többféle körzeti, illetve középfokú szolgáltatást nyújtó intézmény is működik. E települések lakosságszáma (Apostag kivételével) meghaladja a 2000 főt, és (Lajosmizse város kivételével) nem éri el a 10 000 főt, közülük 11 község és 11 város. Sokszínű és kiterjedt intézményellátottsággal jellemezhető települések kategóriájába a megye tíz városa került, az előző kategória felső határát elérő Jánoshalma kivételével valamennyi jelenlegi kistérségi központ és Tiszakécske. Az összesített intézmény-ellátottsági mutató alapján legjobb kategóriába került településkör tehát tulajdonképpen lefedi a leendő járásközpontokat.

¹⁰ Kunpeszér, Kunbaracs, Felsőlajos, Fülöpháza, Újsolt, Dunatétlen, Öregcsertő, Újtelek, Ordas, Géderlak, Drágszél, Uszód, Gátér, Bócsa, Fülöpjakab, Bugacpusztaháza, Móricgát, Harkakötöny, Pirtó, Imrehegy, Kéleshalom, Érsekhalma, Bácsszőlős, Mátételke, Bácsszentgyörgy, Szeremle és Dunafalva

¹¹ E kategóriába került néhány 1000 fő alatti település is, bár ezek nem mindegyikében teljes az alapfokú intézmények köre.

40. ábra: Intézményellátottság a hazai településeken¹²

A községek, városok intézményellátottságának összesített értékelése azonban Bács-Kiskun megye esetében nem ad valós képet a lakosság intézményekhez való hozzáféréseinek helyzetéről, és az országos ábra sokkal kedvezőbb helyzetben tünteti fel a megyét, mint amilyen az a valóságban. A hagyományos tanyás településszerkezetnek köszönhetően ugyanis a megyét még ma is a külterületi lakosság viszonylag magas aránya jellemzi. Bár a tanyavilág igen differenciált, és a külterületen élők egy része ma már szuburbán tanyán, vagy az anyatelepüléssel már szinte összenőtt sortanyán él, a tanyai lakosok a városi, községi intézményeket nehezebben tudják elérni, mint a falvakban, városokban lakók. Különösen igaz ez a Homokhátság vegyes szórványtanyáin élőkre, vagy a klasszikus kunsági tanyák lakosaira, szociális szempontból pedig a tanyai lakosok mintegy 30-40%-át kitevő hátrányos helyzetű csoportokra, az idősekre, vagy a szociálisan rászoruló családokra.

¹² Az ábra a TEIR következő 30 mutatójának (2008) felhasználásával készült:

Egészségügy: háziorvosi székely, házi gyermekorvosi szolgálat, gyógyszerár, járó beteg szakellátás, mentőállomás, szülészeti ellátás, kórház léte

Oktatás: óvoda, általános iskola, középiskola, szakiskola, vagy szakiskolai feladat-ellátási hely, kollégiumi feladat-ellátási hely léte

Szociális ellátás: nappali ellátást nyújtó idősök „klubjának”, bölcsőde, időskorúak átmeneti vagy tartós elhelyezést nyújtó otthonának léte

Kultúra: önkormányzati könyvtár, művelődési otthon jellegű intézmény, múzeum léte

Kereskedelem, szolgáltatás: posta, ruházati szaküzlet, iparcikkjellegű üzlet és áruház, piac, benzinkút, bankfiók léte

Sport, szabadidő: sportcsarnok vagy sportpálya, uszoda vagy fürdő gyógyfürdő léte

Igazgatás: önkormányzati iroda, munkaügyi központ léte

Egyéb: vasútállomás, távolsági buszmegálló léte

Minden esetben 1 pontot ért az intézmény, szolgáltatás léte. Az összesített pontszám szerint soroltuk be a kategóriákat:

0-9 – jellemzően hiányos az alapvető intézmények köre

10-16 – néhány olyan intézmény is működik, mely az alapellátást biztosító intézményeken túlmutat

17-23 – több körzeti, illetve középfokú szolgáltatást nyújtó intézmény is működik

24-30 – sokszínű és kiterjedt a középfokú intézményhálózat

Oktatási és egészségügyi intézményellátottság

Az oktatási és egészségügyi intézményellátottság terén sajátos kettősség jellemzi a megyét. Míg az alapfokú, középfokú szolgáltatásokat nyújtó intézményekkel az országos átlagot közelítően, vagy akár azt meghaladóan ellátott, a speciális vagy felsőfokú szolgáltatásokat nyújtó intézmények gyakran hiányosak. Igaz ez a felsőoktatásra, a speciális szakellátást nyújtó járóbeteg-ellátásra, a kórházi ágyakra, illetve az egyéb speciális szolgáltatásokra, mint például a prevenciós szolgáltatások, a valamilyen problémával küzdő gyermekek vagy fogyatékos személyek ellátása, a krízisközpontok, vagy a támogató szolgáltatások.

Csupán hat 500 fő lakosságszám alatti községnek nincs óvodája, de még ebből a körből is működtet óvodát 3 település. Bár az óvodai férőhelyek száma ellentétben az országos trendekkel az utóbbi 10 évben kicsit csökkent, az óvodák kihasználtsága kis mértékben a Budapest nélkül számolt országos átlag alatt marad (90,2 % szemben a 91,4 %-al). Kistérségenként e téren nincs jelentős különbség, csak Kecskemét térségében nagyobb az óvodák kihasználtsága. A településenkénti szórás azonban már sokkal nagyobb. Kicsi a kapacitás pl. Dunavecsén, Lajosmizsén, Izsákon, míg néhány kistépülésen a férőhelyek 60 %-a sincs feltöltve.

Az általános iskolai osztálytermek száma – a gyermeklétszám csökkenésével és a kistérségi feladatellátás megszervezésével párhuzamosan – az országos tendenciához hasonlóan jelentősen csökkent az elmúlt tíz évben (2406-ról 2094-re). Önálló általános iskola egyáltalán nem működik 10 kistépülésen, illetve csak alsó tagozat van másik 13 községben. (ld. 35. ábra). E települések köre szintén elsősorban az 1000 fő népességszám alatti kategóriából kerül ki.¹³ Bács megyében az egy osztályra jutó tanulólétszám (19,5) még mindig alacsonyabb, mint az országos (20,2), vagy a regionális átlag (20,3). Az iskolaépületek kihasználtsága azonban megfelelő, hisz alig van néhány település, ahol az osztályok száma lényegesen az osztálytermek száma alatt marad. Néhány településen viszont az osztályok igen szűkösnek férnek el (pl. Baja, Kiskunhalas, Tompa, Bugac). Az iskolák, óvodák fenntartói eddig túlnyomórészt (80-85 %-ban) a települési önkormányzatok, illetve azok társulásai voltak, de jelen vannak a megyében az egyházi, alapítványi intézmények is, bővítve a pedagógiai kínálatot. Az általános iskolák működtetésének állami kézbe vétele új folyamatokat indíthat el, de ennek hatásai jelenleg még nem megbecsülhetők. Feltételezésünk szerint mindenképpen veszélyhelyzetben vannak az aprótelepülések még működő iskolái, sőt általában a 2000 fő lakosságszám alatti községek iskolái is.

Középfokú oktatási intézmények a megye 12 nagyobb városában működnek. A városok közül nincs középiskola Dunavecsén, Hajóson, Izsákon, Kecelen, Kerekegyháza, Lajosmizsén, Mélykúton, Soltvadkerten, Szabadszálláson és Tompán. Kecelen azonban működik szakiskola, illetve további 8 városban.¹⁴ A középiskolai osztálytermek száma az országos tendenciáknak megfelelően 16 %-al, a szakiskolai osztálytermek száma azt jóval meghaladóan, majd 60 %-al magasabb, mint 2001-ben. A középiskolai feladat-ellátási helyek korábbi folyamatos növekedése azonban 2008 után megtorpant. A gimnáziumi feladat-ellátási helyek száma a 2001-től 2008-ig 30-ról 46-ra növekedett, majd 2010-re már újra 43-ra csökkent. A szakközépiskolai feladat-ellátási helyek száma 2001-ben még 50 volt, 2008-ban is 49, ma már csak 43. A szakiskolák feladat-ellátási helyeinek száma töretlenül nő, míg

¹³ A kis lélekszám ellenére azonban van 8 osztály Kunpeszéken, Kömpöcön, Zsanán, Csikérián, Harkakötönyön, Gátéren, Pirtón és Géderlakon.

¹⁴ Szakiskolák: térségi integrált szakképző központok (TISZK) Kecskemét, Kalocsa, egyéb: Kunszentmiklós, Kiskunfélegyháza, Kiskőrös, Kecel, Kiskunhalas, Jánoshalma, Bácsalmás.

2001-ben 33 volt, ma már eléri a 44-et. A középiskolák és szakiskolák fenntartói szerkezetét változatosság jellemzi. A 2010/2011-es tanévben települési önkormányzat volt a fenntartója a szakiskolák felének, és a középiskolák 42 %-nak, alapítvány, természetes személy a szakiskolák 23 %-nak, a középiskolák 19 %-nak. Elsősorban gimnáziumok vannak egyházi működtetésben (a középiskolák 13 %-ban). Az 1000 lakosra jutó nappali középiskolások száma a megyében (40,8) az országos (44), illetve a regionális átlag (44,3) alatti, míg az 1000 lakosra jutó nappali szakiskolások száma (17,1) jelentősen meghaladja az országos (13,9), és a regionális átlagot (15,9) is. A megyében tanuló középiskolások túlnyomó többségben (92 %) megyei lakosok, de a megyében lakó középiskolásoknak csupán 87 %-a jár Bács-Kiskun iskoláiba.

Természetesen a megye is kivette a részét az elmúlt 10-15 év felsőoktatási „boom”-jában. A felsőoktatással már történelmileg rendelkező városokban (Kecskemét, Baja) az ott működő főiskolák, főiskolai karok egyesültek, megerősödtek, új infrastrukturális fejlesztésekkel¹⁵ és új képzési szakirányokkal bővültek¹⁶, miközben más városokban is megjelent a felsőoktatás. Kecskemét és Baja továbbra is a megye hagyományos és jelentős felsőoktatási központjai. A Kecskeméti Főiskola három – 2000 előtt önálló főiskolaként működő - karán (Gépipari és Automatizálási, Kertészmérnöki, Tanítóképző) elsősorban alapszakokon és az egyes karokon elérhető felsőfokú szakképzéseken, továbbképzéseken folyik az oktatás, Baján pedig a Tanítóképző Főiskola és a Felsőfokú Vizgazdálkodási Technikum egyesítésével 1996-ban létrejött Eötvös József Főiskola működik két karral (Neveléstudományi valamint Műszaki és Közgazdaságtudományi kar) alapszakokat és felsőfokú szakképzést, továbbképzést kínálva. Kecskemét város felsőoktatási palettáját színesíti a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Zoltán Zenepedagógia Intézete ahol angol nyelvű alapszak és mesterképzési szak, valamint továbbképzés folyik. A fenti intézményeken kívül Kecskeméten még két helyen folyik egyetemi oktatás. A Szegedi Tudományegyetem ÁOK repülő-orvosi tanszéke a Magyar Honvédség Kecskeméti Repülőkórházában működik, míg a Nyugat-Magyarországi Egyetem formatervező tanszéke szilikátművészeti képzésének oktatásait a Nemzetközi Kerámiastúdióban tartja. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar és a Károli Gáspár Református Egyetem közösen levelező jogászképzést is indított Kecskeméten, de 2011-ben jogszabályi módosítások miatt ezt már nem hirdették meg. 2009-ig a városban működött a Gábor Dénes Főiskola kihelyezett képzése is.

A Tomori Pál Főiskola Kalocsai székhellyel alakult, mivel alapítói lehetőséget láttak a Budapest - Pécs - Szeged oktatási centrumok által határolt, a gazdasági felsőoktatás szempontjából lefedetlen területben. 2004-től rendelkezik akkreditációval, Kalocsán, Kecskeméten, és Budapesten indított gazdálkodási és bölcsészeti alapszakokat, OKJ szakokat és szakirányú továbbképzéseket. Kiskunfélegyháza a Facultas Alapítvánnyal együttműködve a Pannon Egyetem képzési helyévé vált, és indított 2009-ben politikai tanácsadó felsőfokú továbbképzést, majd 2010-ben nemzetközi tanulmányok mesterszakot, melyet 2012-ben is meghirdettek. Kiskunfélegyháza város képzési kínálatát 2012-től a Szolnoki Főiskola kihelyezett képzései is bővítik.¹⁷ 2004 szeptemberében a Kecskeméti Főiskola a bácskai

¹⁵ Kecskeméti Főiskola: kollégiumi fejlesztés a volt szovjet laktanya területén, tudósház. Eötvös József Főiskola: új épületegyüttes, könyvtár és kollégium a Sugovica partján.

¹⁶ Kecskeméten a hagyományos kertészmérnöki képzés mellett gazdasági és vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási agrármérnöki, a hagyományos gépészmérnöki képzés mellett informatikai, valamint a Mercedeshez kapcsolódóan járműipari képzés, Baján a nemzetiségi tanító és óvodapedagógus képzés, informatikus könyvtárosi képzés, andragógiai képzés, illetve az építőmérnöki képzés mellett környezet mérnöki képzés, valamint a gazdálkodási és menedzsment szakirányok.

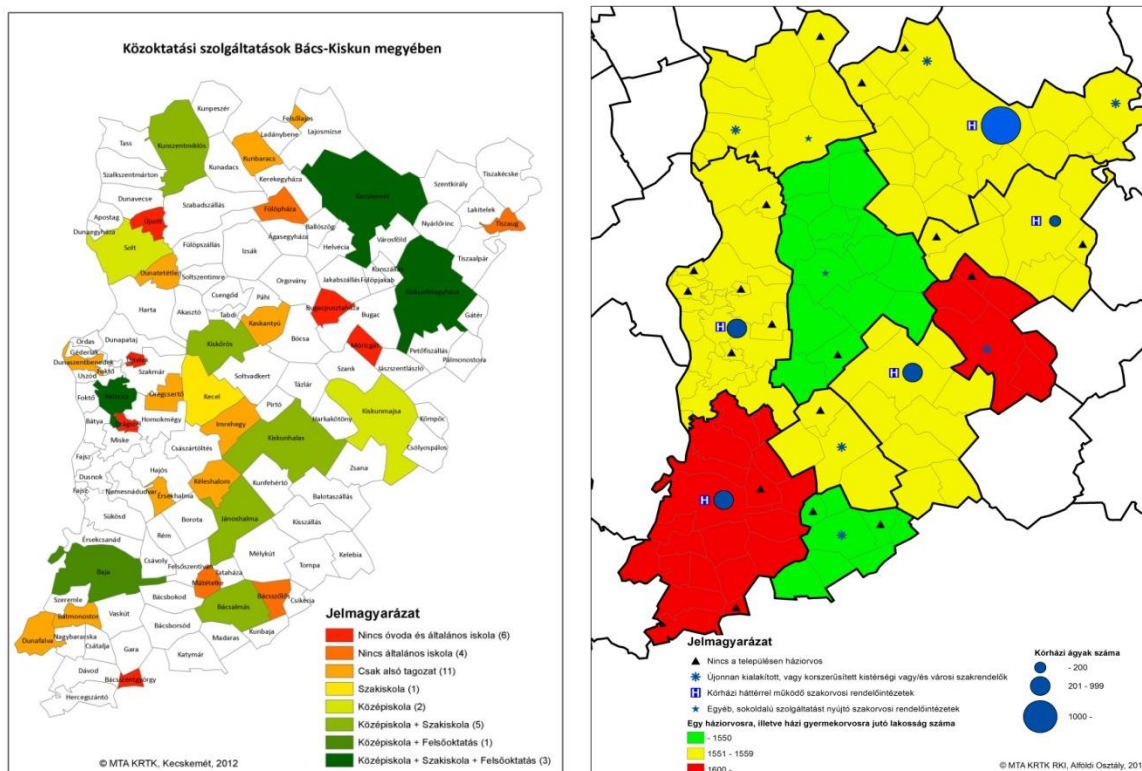
¹⁷ Idegenforgalom-marketing, turizmus - vendéglátás, nemzetközi gazdálkodás szakirányokkal

hagyományokra építve és a határon túli szerbiai hallgatókra is számítva, kihelyezett főiskolai kart indított Bácsalmáson, mely azonban ma már szintén nem vesz fel új hallgatókat.

2010-ben a hivatalos statisztika szerint az ország 114 felsőoktatási intézményéből 5 működött a megye területén. A megyében nincs tudományegyetem, ez alapvetően meghatározza a felsőoktatás helyzetét. A felsőfokú képzésben a műszaki, informatikai, pedagógiai és agrár-alapképzési, valamint szakképzési területek dominálnak. A 2000-es évek közepétől jelen van gazdasági, pénzügyi szakemberek képzése is. A mesterképzés szinte teljesen hiányzik a megyei felsőoktatási palettáról. 2012-ben a Kodály Intézeten kívül csak a Kecskeméti Főiskola Kertészeti Karán hirdettek meg mesterképzést. A megyei felsőoktatásban résztvevők száma 2005 óta folyamatosan és erőteljesen csökken. 2010-ben az országos hallgatói létszámnak csupán 1,9 %-tanult a megyében. A megye felsőfokú intézményeinek jövőjét elbizonytalanítják a 2012 évben bekövetkezett változások a felsőoktatás finanszírozási rendszerében. Az államilag finanszírozott helyek csökkenése önmagában megingatta a kecskeméti kertészeti kart, illetve a bajai nem műszaki karokat, és nem indulhat államilag finanszírozott képzés a Tomori Pál Főiskolán sem. Bár a műszaki karoknál az államilag finanszírozott helyek növekedtek, kérdés, hogy sikerül e feltölteni ezeket a szakokat megfelelő diákokkal. A 2012-es felvételi adatok alapján mind a felvételizők, mind a felvettek száma jelentősen csökkent a megyében működő főiskolákban. A szeptemberben kezdő új hallgatók száma Kecskeméten nem éri el a tavalyi létszám 70 %-át, Baján 60 %-át, Kalocsán pedig épp, hogy meghaladja a felét. Ekkora mértékű csökkenés már rövidtávon is veszélyezteti a főiskolák működőképességét. Az állami főiskolákat az intézményi átszervezés is érinti. A korábbi hírekkel ellentétben a Kecskeméti Főiskola nagy valószínűséggel önálló intézmény maradhat, de a bajai Eötvös József Főiskola önállósága megszűnik. Kecskeméten a Mercedes gyárhoz szorosan kapcsolódó úttörő jellegű duális autóipari mérnökképzés jelenthet további perspektívát.

Az egészségügyi alapellátás területén a megye ellátottsága országos viszonylatban közepesnek mondható. Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosság száma (1576) az elmúlt 10 évben - az országos trendnek megfelelően – sajnos emelkedett. Kicsit kedvezőtlenebb, mint az országos (1548), és a dél-alföldi (1516), de jobb, mint a megyék országos átlaga (1601). Az átlag azonban viszonylag jelentős területi különbségeket takar. Míg a Kiskörösi és Bácsalmási kistérségben ez a mutató 1500 alatt van, addig a Bajai kistérségben 1660, és a Kiskunmajsai kistérségben 1626. Az egy háziorvosra jutó betegforgalmi eset azonban még így is a „háziorvossal jól ellátott” Bácsalmási kistérségben a legmagasabb (16 110), míg a Kiskunmajsai kistérségben a legalacsonyabb (9 858). Húsz olyan település volt 2010-ben, amely nem házi orvosi székhely, közülük kettő lakosságszáma meghaladja az 1000 főt. A háziorvosi rendelés ezeken a településeken csak a hét néhány napjára és azon belül is csak rövid időtartamra korlátozódik. A háziorvosi ügyeletet az önkormányzatok általában a nagyobb települések orvosi rendelőiben önállóan, vagy társulás keretein belül biztosítják.

41., 42. ábra: Közoktatási és egészségügyi szolgáltatások Bács-Kiskun megyében

Forrás: MTA KRTK 2012

A gyógyszerári ellátás országos viszonylatban kedvező. A 2010-es statisztikai nyilvántartás szerint 46 községben nincs gyógyszerári, az 1000 fő népességszám alatti településeken, illetve az 1000-2000 fő közötti települések közel felében. A statisztikai adat azonban minden jel szerint nem mutatja ki a fiókgyógyszerárak egy részét, mivel az érintett települések közül néhányban honlapjuk szerint működik fiókgyógyszerári. 2000 fő felett – a Kecskeméttel határos Városföld kivételével – mindenhol van gyógyszerári.

Járó-beteg szakrendelést a nagyobb városok rendelőintézetek nyújtanak. Ma már minden kistérségben működik szakrendelő, de különböző a felszereltségük. Azokban a városokban, ahol kórház is van, a rendelőintézet általában egy intézményben működik a kórházakkal. Az utóbbi években a TIOP és a DAOP pályázatainak köszönhetően sokat fejlődött a szakellátás. Kiskunmajsán, Lajosmizsén, Dunavecse, Bácsalmáson, Tiszakécskén, Jánoshalmán, Kiskörösen EU támogatással építettek, illetve fejlesztettek korszerű egészségügyi központot, vagy szakrendelőt bővülő és sokoldalú járó-beteg rendeléssel. Foghíjasak azonban Kunszentmiklós szakrendelői funkciói, és - Dunavecse kivételével - igen szűk körű a szakellátás valamennyi 2001 után várossá nyilvánított településen.¹⁸ A száz lakosra jutó megjelenési eset a járó-beteg szakellátásban (590) országos és regionális összehasonlításban alacsony (országos átlag 719, regionális átlag 681), ami egyszerre tükrözi a szakorvosi ellátás hiátusait és azt is, hogy a megyében lakók egy része csak a legszükségesebb esetekben, vagy egyáltalán nem fordul orvoshoz. Azokban a községekben, ahol nincs önálló gyermekorvos, vagy fogorvos, az ellátást esetenként mozgó szakorvosi szolgálatok látják el.¹⁹ Több

¹⁸ Magát a rendelőépületet Szabadszálláson is felújították önkormányzati forrásból.

¹⁹ (Elsősorban a megyei kórház, illetve a városi kórházak, szakrendelők működtetésében Pl. Kalocsa, Kiskörös, illetve Kecskemét környékén a szülészeti, nőgyógyászati ellátás terén is.)

községben működik - esetenként felújított - egészségház²⁰, melyben az alapszolgáltatások mellett (házi orvos, gyógyszerár) bizonyos járó-beteg szakszolgáltatások, vagy egyéb egészségügyi szolgáltatások is elérhetők (pl. fogorvos, gyermekorvos, eseti szűrővizsgálatok, tanácsadás stb.). A járó-beteg szakellátás rendszerének legfrissebb átalakítása egyes esetekben nehézséget okozhat a megye lakóinak, hisz a különböző ellátások különböző szakrendelőkhez tartozhatnak, és ugyanazon településen lakóknak a különböző ellátásokért más-más településre kell utazniuk, sőt esetleg más-más megyébe.

Bács-Kiskun megye kórházi ellátottsága az országos színvonaltól jóval elmarad. 2010-es adatok alapján a megyében a tízezer lakosra jutó kórházi ágyak száma csupán 57 volt, míg a régióban ugyanez a szám 65, országosan pedig 71. Bács-Kiskun helyzete ebből a szempontból Pest megye után a legrosszabb a megyék között. A 2000-es adatokhoz képest ráadásul jelentős a csökkenés, mely elsősorban a 2007-es egészségügyi reformlépéseknek köszönhető. Az ágykihasználás azonban még így is a megyék közül az egyik legalacsonyabb (70 %-os). A megyében 2 kiemelt un. súlyponti kórház működött Kecskeméten és Kiskunhalason, az első 2012-ig folyamatosan a megyei önkormányzat kezelésében, a második 2004-től a HospInvest magánszolgáltató, majd 2009 szeptemberétől újra a városi önkormányzat kezelésében. Területi kórházak voltak még Baján, Kiskunfélegyházán és Kalocsán, a városi önkormányzat kezelésében. Speciális feladatai mellett 1995-től polgári betegeket is fogadott a Kecskeméti Repülőkórház. A 2012-es egészségügyet érintő változások a megye kórházait is érintették. Az eddig önkormányzati fenntartású kórházak a Nemzeti Erőforrás Minisztérium irányítása alá kerültek, az intézmények fenntartói, operatív irányítási feladatait pedig a Gyógyszerészeti és Egészségügyi Minőség- és Szervezetfejlesztési Intézet (GYEMSZI) vette át. A tervek szerint fúzióval olvad a Kecskeméti megyei kórházba a kalocsai és a kiskunfélegyházi intézmény. Az utóbbiban már 2010 óta csak rehabilitációs és krónikus belgyógyászati osztályok működnek, Kalocsa a fúzióval várhatóan elveszíti önállóságát, de szülészete, nőgyógyászata, csecsemő és gyermekgyógyászata megmarad. A bajai Szent Rókus Kórház továbbra is önálló intézmény marad, ágyszáma nem változott és ellátási területe is bővült. Jelenleg több fejlesztés is zajlik a kórház területén. 3,3 milliárdos TIOP projekt keretében új épülettömb épül, illetve fejlesztik a műszerállományt, valamint kisebb projektek keretében megújul a pszichiátria épülete, biomassza erőmű, és egészségfejlesztési iroda létesül. Ma a kórház gyakorlatilag teljes ellátási körrel, 17 - köztük pszichiátriai, traumatológiai, stroke – szakiránnyal működik, hasonlóan fontos körzeti szerepet betöltve, mint korábban a súlyponti kórházak. Jelentős fejlődést hozhat a megye életében a Kecskeméti Kórház fejlesztése, ami nem csupán az épület és a műszerállomány megújítását eredményezi, hanem bővíti az informatikai rendszert (telemedicina, telepatológia stb), lehetővé teszi centralizált komplex ellátások biztosítását, és országos szolgáltatást nyújt az arc-fejnyak gyógyítás valamint regionális szolgáltatást az onkológiai kezelés területén. Ma már a kórházban 37 szakág működik, köztük specializált sebészeti, csecsemő és gyermekgyógyászati osztályokkal. A Kiskunhalasi Kórház fejlesztését hátráltatta a Hospinvest körüli botrány. Jelenleg 16 szakág működik az intézményben. A fenntartó változása után az új Széchenyi terv keretében nyert 3,2 milliárd Ft-os támogatással azonban megújul a betegirányítási rendszer, új műszerek kerülnek beszerzésre, és bővül, megújul az épület, mely a szüléset és a gyermekellátás korszerűsítését teszi lehetővé. A beruházás várhatóan 2013 tavaszán fejeződik be.

²⁰ Pl. Kunfehértó, Bácsbokod, Dunapataj, Homokmégy, Csátalja, Csávoly, Madaras, Kerekegyháza.

Szociális intézményrendszer

A szociális intézményrendszer helyzetét lehet a legkevésbé megítélni megyei átlagok alapján, mivel az ellátással szemben támasztott követelményeket nagymértékben meghatározzák a megye társadalmi sajátosságai, illetve annak megyén belüli különbségei. A szociális problémák sűrűsödési pontjai egyértelműen a megye leghátrányosabb helyzetben lévő kistérségei és települései (Bácsalmási, Jánoshalmi kistérség), illetve azok a tanyai térségek, ahol nagy számban élnek idősek, illetve olyan szociálisan veszélyeztetett családok, melyek azért laknak tanyán, mert a városi megélhetést nem tudják finanszírozni. Fontos sajátossága az is a megyének, hogy bár Békés és Csongrád megyénél általában alacsonyabb, de országos átlagnál jóval gyakoribb különböző devianciák megjelenése (alkoholizmus, öngyilkosság), illetve feltételezhető a pszichiátriai betegségek nagy száma is. Ezek megelőzése, hatásainak kezelése alapvetően a szociális intézményrendszer komplex feladata. Az intézményellátottság mutatóinak megyei átlaga összességében egy-egy ellátástípusban nem marad el jelentősen az országos mutatóktól, ez azonban nem jelenti feltétlenül azt, hogy a kihívásoknak megfelelő színvonalú és struktúrájú az intézményrendszer. Az elmúlt években azonban jelentős fejlődés tapasztalható, mely egyrészt a kistérségi együttműködések, másrészt a szociális szféra szereplőinek egymás közti, valamint a civil szférával való együttműködésén alapul. Külön említést érdemel a megye sajátosságaihoz illeszkedő tanyagondnoki hálózat működése, mely a finanszírozási nehézségek ellenére is jelentősen bővült.

Ha külön vizsgáljuk az egyes ellátási formákat - mivel ez nem kötelező önkormányzati feladat - a legkevésbé fejlett a bölcsődei hálózat. A kilencvenes évek közepének bölcsődebezárásai után, ma azonban újra bővül a bölcsődék köre.²¹ A városok felében azonban még ma sincs bölcsőde. A bölcsődék a Bácsalmási és a Kalocsai kistérségen kívül minden kistérségben túlszűfoltak, a megyében 100 férőhelyre átlagosan 122 gyermek jut, de egyes kistérségekben több mint 140.

Időskorúak nappali intézménye nem működik a városok közül Hajóson és Izsákon, valamint a 2000 fő lakosságszám feletti községek közel felében. Az 1000 és 2000 fő lakosságszám közötti településkörben akad azonban néhány melyekben ilyen intézmény is van.²² Az ezer 60 éves és idősebb lakosra jutó férőhelyek száma kiugróan alacsony (4,6) a Kiskunfélegyházi kistérségben, a legmagasabb pedig a Kiskunmajsai kistérségben (25,3). Házi segítségnyújtás valamennyi városban, sőt - Császártöltés kivételével - valamennyi 2000 fő feletti településen elérhető, és szociális étkeztetés is csak Tompán nem. A kisebb településeken is gyakori mindkét szolgáltatás elérhetősége, csak 17 községben nincs szociális étkeztetés, és 12 községben nem működik házi gondozói szolgálat. Öröndetesen növekedett az utóbbi években a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás elérhetősége. Nem működik ilyen rendszer a Kalocsai, Bácsalmási és Jánoshalmi kistérségben, kevés a Kecskeméti és a Kiskunfélegyházi kistérségben, az optimálistól elmarad a Bajai és a Kiskunhalasi kistérségben, az optimálisat azonban eléri, sőt meghaladja a Kiskőrösi, a Kiskunmajsai és a Kunszentmiklósi kistérségben.

Jelentősen növekedett a családsegítő szolgálatok által ellátott települések száma (2000-ben még 46 település, ma már 101 település), ami önmagában öröndetes, ez esetben azonban

²¹ 2010-ben már a megye 19 településén volt bölcsődei férőhely, melyek közül a keceli, soltvadkert, kunszállási, bugaci, dusnoki, kunbajai, orgoványi férőhelyek az elmúlt 4-5 évben nyíltak. Azóta Kunbaján és Madarason is létesült bölcsőde, és tervezik bölcsőde létesítését Jakabszálláson, Lajosmizsén, valamint bővítik a bölcsődét Lakitelken.

²² Dávod, Felsőszentiván, Ágasegyháza, Fajsz, Csátalja, Kunbaja, Borota

sajnos a növekvő igények is kikövetelik a szolgáltatás bővülését.²³

A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények száma – főleg az önkormányzati intézmények összevonásának következtében - az elmúlt tíz évben 51-ről 46-ra csökkent a megyében, de a telephelyek és férőhelyek száma nőtt. (66-ról 78-ra, illetve 3958-ról 4797-re). A férőhelyek kihasználtsága az országos átlagnál (95,5 %) egy kissé magasabb (97,4 %)

Az utóbbi 10 év legfontosabb fejleménye a megyében a tanyagondnoki szolgálatok megjelenése, majd fokozatos bővülése. Ezek a szolgálatok olyan közösségi szolgáltatást biztosítanak a tanyás vidékeken, amely igazodik az egyéni és közösségi igényekhez, és sok rászoruló számára az egyetlen segítség- és információforrást jelentik a külvilággal való kapcsolattartásban. 2000-ben még csak falugondnokok működtek a megye 25 kistélepülésén. A 2010-es statisztikai adatok alapján azonban már a megye 56 településén működött falu vagy/és tanyagondnoki szolgálat, melyet 10 falugondnok és 67 tanyagondnok látott el. A falu és tanyagondnokok szövetségének nyilvántartása szerint 2012-ben 33 falugondnok működik a megye 30 településén, és 43 tanyagondnok a megye 31 településén.²⁴ A megye legtöbb tanyás településén tehát dolgoznak tanyagondnokok, bár számuk – a finanszírozási nehézségek miatt - az utóbbi két évben csökkent. A „tanyás” városok és nagyobb lélekszámú községek azonban minden jel szerint kevésbé tartják fontosnak ezt a szolgáltatást. A 3000 ezer fő alatti „tanyás” települések közül csupán hat olyan akad, melyben nincs tanyagondnok, míg a városok, illetve a 3000 ezer fő feletti községek közül tizennégy²⁵

Kulturális és közösségi szolgáltatások

A kulturális és közösségi szolgáltatások terén Bács-Kiskun megye kimagaslóan jól teljesít. Ezt már a statisztikai mutatók is jelzik. Az ezer lakosra jutó könyvtári egységek száma (2 636) például a dél-alföldi megyék közül itt a legmagasabb, de országos viszonylatban is kedvező (a megyék átlaga 2 381). Csak két apró faluban nem működik könyvtár, ráadásul a megyei Katona József Könyvtár 2005-ben elindította Bács-Kiskun Megyei Könyvtárellátási Szolgáltatást, melynek segítségével a bekapcsolódó kistélepüléseken élő lakosság is helyben jut hozzá korszerű könyvtári szolgáltatásokhoz. Az ehhez szükséges könyvtárhelyiség biztosítása az önkormányzatok feladata, amelynek bővítését, megújítását pályázati források bevonásával segíti a megyei könyvtár. Jelenleg a megye 59 községe kapcsolódott már be ebbe a hálózatba. A könyvtárak nagyon gyakran egyben információs pontként, sőt művelődési, közösségi központként is működnek.

A megyében 2 színház működik, a nagy múltú Kecskeméti Katona József Színház és a 2006 óta működő Kalocsai Színház, valamint Baján van egy színházterem, ahol vendéglőadásokat mutatnak be. Szinte minden Bács megyei településen van valamilyen formában működő közösségi, vagy művelődési ház. A művelődési házakban is gyakoriak a színházi előadások, egyéb kulturális rendezvények. A színházi előadások száma a megyében 700 körül van egy évben. A muzeális intézmények száma ugyan – az összevonások következtében - 2000 óta 47-

²³ A veszélyeztetett illetve gyámság alatt álló gyermekek ezer megfelelő korú személyre jutó száma (126,8 illetve 18,9) az országos átlagot (110,1 illetve 16,8) jelentősen meghaladja, bár a megyék átlagánál (140,4 illetve 21,9) kicsit jobb.

²⁴ Két településen tanya és falugondnok is működött, így az ellátott települések száma 59.

²⁵ Nincs tanyagondnok Kecskeméten, Izsákon, Jánoshalmán, Kecelen, Kiskunhalason, Kunszentmiklóson, Lajosmizsén, Solton, Soltvadkerten, Szabadszálláson, Tiszakécskén, valamint Lakitelken, Tiszaalpáron és Orgoványban. Kiskunfélegyházán is csak nemrég indult tanyagondnoki szolgálat 2 körzetben.

ről 38-ra csökkent, de a kiállítások száma 122-ről 192-re nőtt. Ezek többsége természetesen a nagyobb városokban elérhető, de a megye településeinek többségében van valamilyen kiállítás. Minőségi változást hozhat a kistelepüléseknek az Integrált Községi Szolgáltató Terek program, mely többfunkciós szolgáltató központok létrehozásával teszi lehetővé a helyben elérhető alapszolgáltatások körének bővítését, minőségének javítását. A megyében a legnagyobb a pályázati aktivitás a Bajai, a Jánoshalmi és a Bácsalmási térségben volt, de támogatást jellemzően nem ezekben a térségekben nyertek. Ma 17 címbirtokos, 31 címbirtokos és támogatást elnyert település van a megyében, és Szabadszálláson, Felsőlajoson, Ágasegyházán, Szakmáron és Balotaszálláson és Fülöpjakabon már működik a támogatás segítségével kialakított IKSZT.

Kereskedelmi, szolgáltató, szabadidő és sport intézmények

A kereskedelmi és szolgáltató intézményekkel való ellátottság a megyében jónak mondható. A tízezer lakosra jutó kiskereskedelmi egységek száma a megyében 169, mely az országos (156) és a régiós átlagnál (161) is magasabb. A megye mezőgazdasági jellegéhez illeszkedően a megye több mint 25 településén működik piac, vagy vásár - köztük több községekben - melyek az utóbbi években jelentősen fejlődtek. (Megújult a kecskeméti piac, fedett piac lett pl. Bugacon, Balotaszálláson.) Benzinkutak is sűrűn találhatók a megyében. Sportpályák, egyéb sportlétesítmények szinte minden községben vannak, és egyesületek, klubok működnek, többször speciális kínálattal például judo, íjászat, tánc, stb. Kiemelendő, hogy a megye 10 településén²⁶ van gyógyfürdő, további 2 településen²⁷ strand, és Kalocsán, Kiskunfélegyházán, valamint Kecskeméten uszoda, melyeket természetesen nem csupán a turisták, hanem a megyei lakosok is használnak.

Igazgatási intézmények

Az igazgatási intézmények is megfelelő sűrűségűek. A községek, miután megfelelő népességszámúak, általában önálló polgármesteri hivatalt működtetnek. 2010. január 1-én 22 körjegyzőség működött a megyében, melyekhez 45 település tartozott, ezek keretében 24 község nem volt körjegyzőségi székhely. Jelentős változást hozhatnak azonban az új önkormányzati törvény rendelkezései, nem csak azért, mert a körjegyzőségek közös polgármesteri hivatallá alakulnak, hanem azért is, mert az új szabályozás szerint a 2000 fő népességszám alatti települések nem tarthatnak fenn önálló önkormányzati hivatalt. A megye községei közül 65 nem éri el ezt a népességhatárt, és igen sok köztük a határmezsgyén mozgó település.²⁸

Jelenleg a városok közül csak a népességszám szerint legkisebbeken, Mélykúton, Tompán, Hajóson nincs okmányiroda. Dunavecsén már elérhető egy aliroda, és a város reményei szerint itt később kormányablak is létesül. Munkaügyi hivatalok működnek minden jelenlegi kistérségi központban, illetve Tiszakécskén. A Nemzeti Adó és Vámhivatal ügyfélszolgálatot működtet Kecskeméten, Baján, Kiskunhalason, Kalocsán és Kiskőrösön. Az Országos

²⁶ Dávod, Kalocsa, Kecskemét, Kiskőrös, Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós, Lakitelek, Nagybaracska, Tiszakécske,

²⁷ Kunfehértó, Akasztó

²⁸ 2010 év végén Kunfehértó népessége éppen elérte a 2000-es határt, de természetes fogyás és negatív vándorlási különbözet jellemezte, míg Ágasegyháza, Apostag, Dávod, Felsőszentiván, Hercegszántó, Szentkirály népességszáma meghaladta az 1900 főt, illetve Bócsa, Csávoly, Nemesnádudvar az 1800 főt, de e települések népessége is fogyott, bár Ágasegyháza és Dávod pozitív vándorlási különbözettel büszkélkedhet.

Nyugdíjbiztosító Igazgatóságnak Kecskeméten kívül Baján működik kirendeltsége. A Bács-Kiskun Megyei Kormányhivatal Egészségbiztosítási Pénztár Szakigazgatási Szerve ügyfélszolgálatot Kecskeméten, Baján, Kiskunhalason, Kalocsán, Kunszentmiklóson működtet. A Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal körzeti irodát tart fenn Kecskeméten, Szalkszentmártonban, Kiskunfélegyházán, Kiskőrösön, Kalocsán, Kiskunhalason, Kiskunmajsán, Baján és Jánoshalmán, kiterjedt falugazdász hálózatot működtetve.

A járásek és járási hivatalok kialakítása várhatóan változtat az igazgatási szolgáltatások intézményrendszerén. Az ígéretek szerint a járási központok mindegyikén, sőt más nagyobb településeken is működnek majd naponta reggel nyolctól este nyolcig nyitva tartó kormányablakok, amelyek átvesszik az okmányirodai feladatok jelentős részét, és amelyekben elérhetőek lesznek a jelenlegi kormányablakok szolgáltatásai (pl. GYED, családi pótlék ügyintézés), illetve egyéb államigazgatási szolgáltatások is.

Bács-Kiskun megyében a közbiztonsági helyzet országos viszonylatban nem igazán kedvező. Mind a regisztrált bűncselekmények számát, mind az ismertté vált bűnelkövetők lakhelyét tekintve a megyék közül az 5 helyen állt. A megye települései 7 rendőrkapitánysághoz tartoznak, Baja, Kecskemét, Kalocsa, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kunszentmiklós központtal, de rendőrőrsök további 12 településen működnek²⁹, valamint a helyi rendőri jelenlétet 56 körzetben összesen 93 körzeti megbízott biztosítja. Határrendészeti kirendeltség működik Bácsalmáson, Bácsbokodon, Hercegszántón és Kelebián. A megye településeinek közbiztonsági helyzetét javítja a polgárőr egyesületek tevékenysége, melyek szinte valamennyi (106) településen működnek. Köztük néhány - a tanyai térségek sajátosságaihoz illeszkedően - lovas járőrökkel teljesít szolgálatot.

1.2 g) Települések jellemző lakásviszonyai

Lakásállomány

Bács-Kiskun megyében 2011. január 1-én 238 834 lakást regisztrált a statisztika. Ennek kétharmada (66,3 %) a 22 városi jogállású településen, egyharmada (33,7 %) pedig a községekben található. Kecskemét egymagában a megye lakásainak ötödét koncentrálja (19,6 %). A lakásállomány abszolút többsége magántulajdonban van. Az önkormányzati tulajdonú lakások aránya mindössze 1,8 %. A 4 288 önkormányzati tulajdonú lakás több mint 40%-a 1945 előtt épült, s csak alig 5 % fiatalabb 20 évesnél. A lakásállomány 6,7 %-át kitevő, közel 16 ezer távfűtéses lakás képviseli az 1970-es és 1980-as években, nagypaneles technológiával épült, lakótelepi otthonokat.

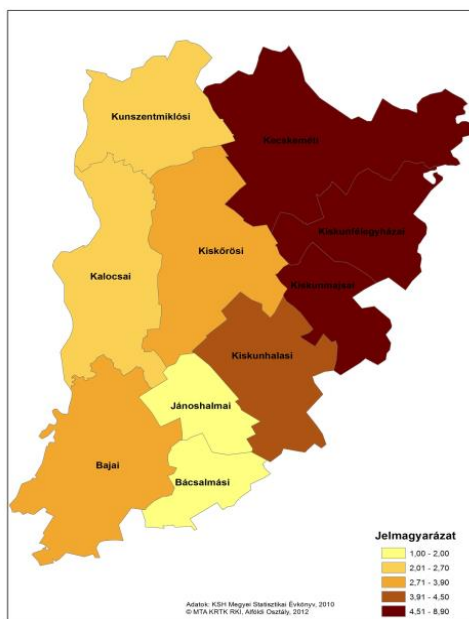
A megyében a rendszerváltozást megelőző két évtizedben összesen több mint 83 ezer lakás épült a megye településein, 1990 és 2010 között viszont már csak 22 ezer. 2001 és 2010 között 11 101 új lakás épült, miközben 2274 lakás megszűnt, így összességében a megye lakásállománya 3,8 %-kal bővült, míg országos szinten csaknem 7%-kal nőtt a lakásállomány. A megyében így az új építésű (10 évesnél fiatalabb) lakások 4,6 %-os aránya messze elmarad a 7,8%-os országos átlagtól. Az elmúlt évtizedben az épített lakások száma csak 2001-2005 között volt viszonylag magas, köszönhetően a kedvező lakásépítési célú, előbb forint, majd devizaalapú hiteleknek. Ebben az öt évben évenként 1200-1500 új lakást adtak át, miközben a megszűnt lakások száma 200-325 között mozgott. Az utóbbi néhány évben azonban – a gazdasági recesszió hatására – abszolút mélypontját érte el a lakásépítés: 2009-ben és 2010-

²⁹ Tiszakécske, Lajosmizse, Bácsalmás, Nagybaracska, Solt, Soltvadkert, Kecel, Izsák, Jánoshalma, Kiskunmajsa, Tompa, Szabadszállás

ben már csak 630, illetve 693 új lakást vettek nyilvántartásba, azaz éves szinten kevesebb, mint 3%-re csökkent a lakásállomány megújulási üteme, ami csak töredéke a megye lakásállományának egészséges megújulásához szükséges értéknek. A 2012. évi első féléves adatokból egyelőre nem látható érdemi élénkülés a megye lakáspiacán, de úgy tűnik, a helyzet nem romlik tovább, ellentétben az országos szinten érzékelhető jelentős visszaeséssel.

A lakásállomány növekedése településtípusonként egyenlőtlenül ment végbe. Miközben a városokban 6,6%-os volt a növekmény (ami alatta marad a főváros nélkül számított városi átlag 9,0%-nak), addig a községekben 1,2%-os csökkenést regisztráltak, szemben az országos falusi átlag 4,4%-os emelkedésével.³⁰ Az új építésű lakások területi megoszlása a megyében erősen koncentrált: a lakásépítések közel fele Kecskeméten, további harmada pedig a többi városban összpontosul. A lakásépítés dinamikáját vizsgálva csupán három olyan város található a megyében, ahol a 2001 és 2010 között épült lakások száma megközelíti vagy meghaladja a település lakásállományának 10 %-át: Kerekegyháza (11,9 %), Kecskemét (10,1 %) és Lajosmizse (8,1 %). Ezzel szemben a kisvárosokban a 3 %-ot sem éri el ez az arány, de még Baján vagy Kalocsán is csak 4 %. A községek többségében csak elvétve épül új lakás. Kivételt képez néhány városkörnyéki szuburbán falu – mint például Helvécia – ahol népesebb városokat is megszégyenítő lakásépítési tevékenység zajlik.

43. ábra: A 2001 – 2010 között épített lakások aránya az összes lakáshoz viszonyítva (%)

Forrás: KSH alapján

A lakásállomány minősége

A megye lakásállományának kommunális ellátottsága és komfortossági mutatói a legtöbb tekintetben elmaradnak az országos átlagtól. Ez elsősorban a külterületi lakások jelentős számával magyarázható. A tanyák többsége 50 évnél régebben épült, és évtizedekig csak korlátozott lehetőség nyílt a korszerűsítésükre. Mivel nem tudták követni a kor követelményeit, mára minden tekintetben elavulttá váltak. A legtöbb tanya számára nincs mód a vezetékes ivóvíz-, szennyvíz és gázhálózathoz történő csatlakozásra. A korszerű

³⁰ Bács-Kiskun megyén kívül Békés, Tolna és Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt még megfigyelhető a falusi lakásállomány csökkenése.

közműpótló berendezések költségesek, elterjedésük lassú.

2010 év végén a megye teljes lakásállományának 87,7 %-a számára volt elérhető a közüzem ivóvíz-szolgáltatás, ami csupán 3,9 százalékponttal több, mint tíz évvel korábban. Napjainkban is mintegy 30 ezer külterületi lakóingatlanban kell egyénileg (pl. fűt kút) gondoskodni az ivóvízről. Míg a Bajai és a Kalocsai kistérségben 95 % körüli a vezetékes ivóvízzel ellátott lakások aránya, addig a jelentős tanyavilággal rendelkező Kiskunfélegyházi és Kiskunmajsai kistérségben csak 70 % ez az arány.

A lakossági közművek közül a legnagyobb lemaradás a közüzem szennyvízcsatorna-hálózat kiépítettsége tekintetében tapasztalható. A megye lakásállományának csak kevesebb mint fele (47,6 %) van bekapcsolva a közüzem szennyvízhálózatba. Ennek ellenére jelentős fejlődésről beszélhetünk, hiszen 2000-ben ez az arány mindössze 24,4 %-volt. Tíz év alatt tehát lényegében megduplázódott azoknak a lakásoknak a száma, ahol már megoldott a keletkezett szennyvíz elvezetése és kezelése. A megye 119 települése közül jelenleg 52 rendelkezik közüzem szennyvízcsatorna-hálózattal, közülük 28-ban az elmúlt évtizedben épült ki a rendszer. A jelentős területi különbségeket jól szemlélteti, hogy míg a Kalocsai kistérségben 66,0 %-os a bekötött lakások aránya, addig a Bácsalmási és a Jánoshalmi kistérségben az 5 %-ot sem éri el.

A vezetékes gázszolgáltatás – Bácsszentgyörgy kivételével – a megye valamennyi településén igénybe vehető. A vezetékes gázt fogyasztó háztartások lakásállományon belüli aránya 2000 és 2010 között – megyei szinten – 69,7 %-ról 76,5 %-ra emelkedett, a Bajai, a Kalocsai és a Kecskeméti kistérségben meghaladja a 80 %-ot (sőt a Bajai esetében 85 %-ot is), ellenben a Kiskunmajsai kistérségben még mindig csak 58,8 %.

A lakásállomány általános komfortosságát jellemző mutató a fürdőszobával ellátott lakások aránya. Ez Bács-Kiskun megyében 85,5 %, ami országos összehasonlításban a legalacsonyabbak közé tartozik.

Ma már a megye mind a 119 településén megoldott a háztartási hulladék rendszeres gyűjtése és elszállítása. 2000-ben még csak 88 településről volt ez elmondható. A hulladékszállítási szolgáltatás kiterjesztésének köszönhetően tíz év alatt 63,1 %-ról 77,1 %-ra emelkedett a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya. A mutató elvárhatónál alacsonyabb értéke ez esetben is elsősorban a nagyszámú külterületi lakóingatlannal hozható összefüggésbe.

A megye lakásállománya sok tekintetben kétarcú. Különösen igaz ez a településállomány felét kitevő tanyás községekre, ahol a belterületi lakóingatlanok fiatalabb életkora, magasabb komfortfokozata éles ellentétben áll a külterület lassan pusztuló tanyavilágával. A kétarcúságot erősíti azonban az a tény is, hogy a lakásállomány megújulásához nélkülözhetetlen új lakásépítések döntő többsége napjainkban egy nagyon szűk települési körhöz kötődik.

1.2 h) Településhálózati adottságok

1.2. ha) Településhierarchia

A megye jelenlegi, 119 önálló településből álló településrendszere megyehatár változásokkal,³¹ valamint egyes településrészek és csoportos tanyák önálló településsé formálódásával (pl. Városföld, Helvécia 1952, Móricgát 1993 stb.) alakult ki. 2011-es adatok szerint a legnagyobb kiterjedésű, az ország területének mintegy 9%-át elfoglaló megyénk területén a települések 4,2 %-a található, melyeken a lakónépesség 5,25%-a él. A megye népessége 2002 óta 3,9 %-al csökkent, a községekben élő népesség jelentősen megfogyatkozott, míg a városi népesség összességében alig változott. A rendszerváltozást követő évtizedek alapvetően nem változtattak a megye hagyományos mezővárosi, tanyás településszerkezetén, melynek következtében a megye településsűrűsége és népsűrűsége ma is jóval alacsonyabb az országos átlagnál. Bács-Kiskun - Somogy után - a legritkábban lakott megyénk, és a településsűrűség is csak Békés és Hajdú-Bihar megyében alacsonyabb.

Első megközelítésben lényegi változást a településstruktúrában a városok számának és a városi népesség arányának növekedése, ezzel párhuzamosan a városok és a községek átlagos népességszámának erőteljes csökkenése jelez (10. táblázat). A települések népességszám és jogállás szerinti megoszlásának változása jól jelzi, hogy az erőteljes urbanizációra utaló adatok elsősorban adminisztratív intézkedések következményei.

10. táblázat: Népsűrűség, településhálózat, 2001-2011

	2001			2011		
	Bács-Kiskun	Dél Alföld	Ország (Bp.nélkül)	Bács-Kiskun	Dél Alföld	Ország (Bp.nélkül)
városok száma	17	41	237	22	53	327
községek száma	102	201	2 898	97	213	2 826
száz km ² -re jutó települések száma	1,4	1,3	3,4	1,4	1,4	3,4
népsűrűség fő/m ²	65	75	109	62,1	71,4	89,2
a városi népesség aránya, %	62	66,8		68,2	72,5	63,2
a városok átlagos népesség-száma, fő	19 978	22 361	20 193	16 263	17 906	15 960
a községek átlagos népességszáma, fő	2 023	2 143	1 259	1 722	1 788	1 073

Forrás: KSH

Az 1950-es megyerendezés idején csupán 5 város alkotta a megye városhálózatát.³² A 80-as évek közepéig Kisköröst nyilvánították várossá, majd a 80-as évek második felében további öt települést.³³ A rendszerváltást követő várossá nyilvánítási hullám hatására viszont duplájára növekedett a megye városainak a száma. Jelenleg a megye 119 településéből 22-nek van városi jogállása. 2001 után lettek városok a megye legkisebb népességszámú városai, előbb

³¹ 1996-ban az addig Baranya megyéhez tartozó Dunafalva, majd 1999-ben az addig Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez tartozó Tiszaug község csatlakozott a megyéhez.

³² Kecskemét, Baja, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kalocsa

³³ Bácsalmás, Tiszaújváros, majd Kunszentmiklós, Kiskunmajsa és Jánoshalma

Tompa (4581 fő), Dunavecse (3970 fő), Kerekegyháza (6327 fő), majd Hajós (3160 fő) és Mélykút (5196). Bár a várossá nyilvánítási hullámok nem csak a megyét érintették, mégis figyelemreméltó, hogy ma már a megyében a települések 18,5 %-a város, melyekben a népesség majd 70 %-a él. (Országos viszonylatban ugyanezek az adatok 10,4, illetve 63,2 %.)

11. táblázat: A megye településeinek népességszám és jogállás szerinti tagozódása

a települések nagyságrendje	1990		2001		2011	
	összesen	ebből város	összesen	ebből város	összesen	ebből város
- 499	4	0	5	0	9	0
500 – 999	15	0	18	0	19	0
1 000 – 1 999	30	0	34	0	37	0
2 000 – 4 999	47	0	42	0	35	3
5 000 – 9 999	10	3	11	8	10	10
10 000 – 49 999	9	7	8	8	8	8
50 000 – 99 999	0	0	0	0	0	0
100 000 -	1	1	1	1	1	1
összesen	116	11	119	17	119	22

Forrás: KSH

Az 5 ezer fő feletti települések - ma már valamennyi város - száma, és megoszlása alig változott az elmúlt 20 évben. Egy település (Tompa) azonban „lecsúszott” az 5000-9999 fős kategóriából az eggyel alacsonyabb kategóriába, illetve egy nagyobb település (Jánoshalma) népességszáma 10 000 fő alá csökkent. Bár ugyanabban a statisztikai kategóriában maradt, de jelentősen, majd 4000 fővel csökkent Kiskunfélegyháza lakossága is. A megye jelenlegi városai közül növekedést az elmúlt években csak Kecskemét és Kerekegyháza tudott felmutatni. A mai magyar népességfogyás mellett jelentős eredmény azonban, hogy több város³⁴ gyakorlatilag megőrizte népességét. A településhierarchia élén nyilvánvalóan ma is a megyeközpont Kecskemét áll, mely az egyetlen 100 ezer fő népességet meghaladó város. Itt él a megyei lakosság ötöde, a megyei városi lakosság közel harmada. A megyeközpont ráadásul dinamikusán nő, így súlyának további erősödése várható. (Kecskemét súlya a megyében már ma is erőteljesebb, mint Budapesté az országban.) Népességszám alapján a következő város Baja 37,5 ezer fővel. A megyében tehát lényegében hiányzik az az „alsó nagyváros” kategória, melyet a KSH nyilvántartások az 50-100 ezer fő közötti, míg egyes kutatók a 40-100 ezer fő közötti városokkal azonosítanak. A 10-50 ezer fő közötti városok körében nyolc város található, melyek közül csak három (Baja, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas) éri el a 20 ezres népességszámot. Ebből a településkörből - a három 20 ezer feletti városon kívül - Kalocsa, Kiskőrös és Kiskunmajsa jelenlegi kistérségi, leendő járási központ. A másik két 10 ezer fő feletti város, Tiszakécske és Lajosmizse, a jelenlegi Kecskeméti kistérségben található, közülük a leendő járási rendszerben Tiszakécske körül új önálló járás formálódik. A legtöbb - szám szerint tíz - város az 5-10 ezer fő lakosságszámú körbe tartozik, közülük Jánoshalma (9032 fő), Kunszentmiklós (8628 fő) és Bácsalmás (6851 fő) kistérségi, és leendő járási központ.

A megye egyik régi jellegzetessége az aprófalvak feltűnően alacsony aránya. Míg Magyarországon minden harmadik településen kevesebben élnek 500 főnél, Bács-Kiskun

³⁴ Kecel, Kiskőrös, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós, Lajosmizse, Soltvadkert, Tiszakécske, Tompa

megyében csak minden tizenharmadikban. 1990 óta azonban több mint kétszeresére nőtt az ilyen települések száma, és ennél is nagyobb mértékben a bennük élőké. Bár a Dél-Alföldi régió más megyéiben még ennél is erőteljesebb volt az apró-települések számának növekedése, a többi megyében az 500-999 fő közötti községek száma csökkent, míg Bács-Kiskun megyében ez a településkategória is növekvő számban és arányban van jelen. A mai helyzetben azonban a legfontosabb mutató a 2000 fő alatti népességszám, hiszen az új önkormányzati törvény szerint e településeken nem alakítható önálló polgármesteri hivatal. Míg 1990-ben csupán 49 település tartozott e körbe, 2011-es adatok szerint már 65 ilyen település van.³⁵ 1990 és 2011 között a 2000 fő és 4999 fő közötti településkategória csökkent a legnagyobb arányban (47 helyett ma már csak 35 ilyen település van a megyében). Ezek közül a települések közül ma már 3 város (Tompá, Dunavecse, Hajós).

Ha a közigazgatási határok közötti népességszám alapján soroljuk be a megye községeit, városait nem kapunk teljes képet a megye településszerkezetéről. Az ily módon képzett adatok ugyanis eltakarják, hogy Bács-Kiskun megyében leginkább elterjedt egy jellegzetes, európai viszonylatban is sajátos településforma, a tanya. A 2001-es népszámlálás adatai szerint a megye lakosságának több mint 12 %-a külterületen élt. Bár friss statisztikai adatok nincsenek, de a legújabb tanyakutatások alapján feltételezhető, hogy ez a népességarány csak kis mértékben csökkent. A hagyományos tanya ugyan egyre kevesebb és az elhagyott tanyák száma is gyarapodott, de a szuburbán tanyák számának növekedése, illetve elszegényedett – gyakran többgyermekes – családok beköltözése az olcsó megélhetést biztosító tanyákra részben biztosították a külterületi lakosság „utánpótlását”. 2001-ben a megye öt kistérségében³⁶ haladta meg a külterületeken élők aránya a 10 %-ot, és a megyében 9 olyan települést találhattunk, ahol többen éltek külterületen, mint belterületen.³⁷ Létszámában a legtöbb külterületi lakos Kecskeméten élt (13 732 fő), de Kiskunfélegyházán (4441), Kiskunhalason (3441) és Lajosmizsén (3438) is magas volt ez a szám.

A településtípusok térbeli megoszlásának ábrázolásakor - a megyei sajátosságoknak megfelelően - nem követtük egy az egyben a KSH besorolást. Ábránkon külön kategóriát képeznek a 10 000 és 20 000 fő közötti városok, és a 1000-2000 fő közötti községek.

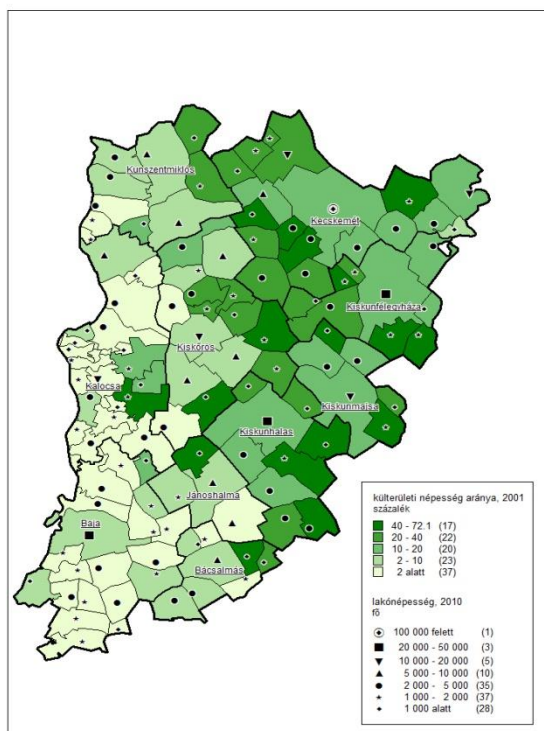
Ha lakosságszám szerint ábrázoljuk a településeket (44. ábra), országos összehasonlításban egy viszonylag kiegyensúlyozott településszerkezetet kapunk. Ha azonban részletesebben szemügyre vesszük az ábrát, egyensúlytalanságokra lelünk. A szerb határ-menti periferiákon hiányoznak a nagyobb, 5000 fő feletti települések, sőt az egész Duna menti sávban találunk olyan „foltokat”, ahol nincs ilyen település. Nincs egyáltalán 10 ezer fő feletti város a Bácsalmási, Jánoshalmi és a Kunszentmiklósi kistérségben. A másik három érintett kistérség közül kettőben Baja és Kalocsa szigetszerűen emelkedik ki körzetéből, de körülöttük viszonylag jelentős földrajzi távolságban is csak kis és apró települések sorakoznak. A Kiskunhalasi és a Kecskeméti kistérségben viszont „sűrűsödnek” a városok, mindkét térségben 4-4 db. 5000 fő feletti város található. Az 1000-2000 fő közötti és az 1000 fő alatti települések egyenletesen eloszlának a megye egész területén. Tanyák szinte az egész megyében vannak, de a megye homokhátsági térségeiben sokkal intenzívebben vannak jelen.

³⁵ A törvény szerint a 2010. január 1-i állapotot kell figyelembe venni, de a megye településeinek több mint felén e szerint sem lesz lehetőség önálló hivatal működtetésére.

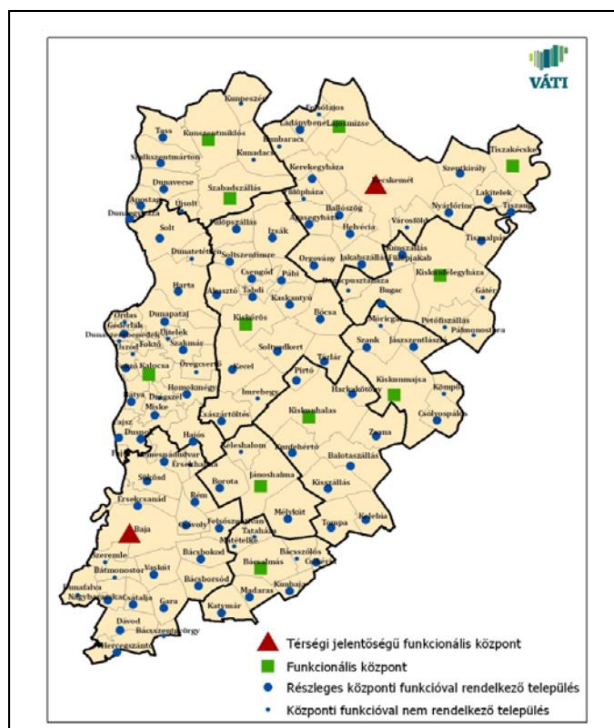
³⁶ Kiskunmajsai kistérség (20,5%), Kiskunfélegyházi kistérség (19,8%), Kiskunhalasi kistérség (17,8%), Kecskeméti kistérség (17,4%) Kiskörösi kistérség (11,2%)

³⁷ Bácsszőlős, Fülöppjakab, Fülöpháza, Helvécia, Imrehegy, Kéleshalom, Móricgát, Petőfiszállás, Zsana

44., 45. ábra: A megye településszerkezete lakosságszám és települési funkciók szerint

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Forrás: VÁTI 2009

Ha a településhierarchiát nem népességszám, hanem települési funkciók szerint vizsgáljuk kicsit más képet kapunk. A VÁTI a funkcionális városi térségek (FVT) kialakítását megalapozó vizsgálatában (2009) a településeket meglévő közigazgatási és közszolgálati funkcióik alapján is besorolta (45. ábra).³⁸ A megye városai közül egyetlen sem került az un. „komplex funkcionális központ” városok közé.³⁹ Kecskemét és Baja ugyanabban a kategóriában szerepel, az ország 31 un. térségi jelentőségű funkcionális központja között. E szerint a vizsgálat szerint tehát Baja – korábbi jelentőségét részben megőrizve – egyfajta társközponti szerepet tölt be a megyében. Az un. funkcionális központ kategóriába a megye 11 városa került. Miután országosan is csupán 170 ilyen település van, a megye ilyen léptékű központokkal jól ellátott. Ebbe a körbe került – Baján kívül - valamennyi kistérségi központ, valamint másik három a megye északi részén található város. (Tiszakécske, Lajosmizse és Szabadszállás). A megye további 75 települése un. részleges központi funkcióval rendelkezik. Különösen kedvező a megye helyzete tehát, hisz az utóbbiakkal együtt 88 olyan települése van, mely valamilyen központi funkcióval is rendelkezik. Ez utóbbi településkör kedvező helyzetét azonban veszélyezteti az önkormányzati törvény módosítása, illetve a járási rendszer, hiszen ide tartozik például több 2000 fő alatti település, mely önálló hivatal nélkül veszít igazgatási funkcióiból és valószínűleg a közszolgáltatásokat is kevésbé lesz képes ugyanazon a szinten biztosítani. Központi funkcióval nem rendelkező település a településállomány mindössze egynegyede, 31 település. Közülük a legrosszabb helyzetben azok a települések vannak, melyekről viszonylag nehezen elérhető egy-egy nagyobb város.⁴⁰

³⁸ Ez a vizsgálat azért hoz kicsit más eredményt, mint az intézményellátottság fejezetben bemutatott vizsgálat, mert 60 különböző közigazgatási és közszolgálati funkció jelenlétének súlyozott értékével számol.

³⁹ Ide csak Pécs, Székesfehérvár, Miskolc, Debrecen, Szeged került.

⁴⁰ pl. Kunpeszér, Dunatetétlen, Kunbaracs, Ordas, Fülöpháza, Bugacpusztaháza, Dunafalva, Bácszentgyörgy.

A funkcionális városi térségek gazdasági potenciálját bemutató legújabb 2012-es vizsgálatok kissé átrajzolják az FVT struktúrát, egyben egy újfajta „városhierarchiát” is felállítanak. Gazdasági erő szerint a megyében ma még a korábbinál is jobban kiemelkedik Kecskemét, mely az ország valamennyi városa közül – megelőzve Pécsét - a 7. a rangsorban. A következő város Baja a 27-ik, hasonló pozíciót elfoglalva, mint néhány megyeszékhely⁴¹. Egymást követik a „középmezőnyben” a 41., 42., 43. helyen Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas és Kiskőrös. Ennél kisebb gazdasági potenciállal bír Kalocsa, de még mindig a „középmezőnyben” van, mely az 53-ik. Végül még három város került az FVT vonzásközpontok körébe, Kunszentmiklós, Kiskunfélegyháza, és Bácsalmás, de ezek a városok már egyértelműen az utolsó ötödben vannak. (a 85., a 90. és a 112. helyen.).⁴²

1.2.hb) A településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai

A településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatainak témaköréhez vezet át a VÁTI 2009-ben készült un. hálózati potenciál vizsgálata (46. ábra). Ebben az esetben a mutató azt fejezte ki, hogy egy-egy településről különböző közfunkciók elérhetősége (beleértve az országos, illetve regionális funkciókat) mennyi időt vesz igénybe. Ebből a szempontból kiemelkedő hálózati potenciállal a megyében 15 település rendelkezik, leginkább Kecskemét, Kiskunfélegyháza és azok közvetlen vonzáskörzetébe tartozó települések. Ehhez körhöz kapcsolódik a Budapest-Kecskemét- Kiskunfélegyháza-Szeged tengely közelében nyugatra Kiskunhalas, keletre pedig Tiszakécske város. Önálló „szigetként” jelenik meg Kalocsa, mely az egyetlen ilyen város a megye nyugati sávjában, a Duna mentén. Magas hálózati potenciállal rendelkező települések közé 28, általában a legmagasabb kategóriájú településekhez közeli település került besorolásra. Egy-egy folttól eltekintve (Solt, Kalocsa és a hozzá szorosan kapcsolódó Foktő és Bátya, valamint Baja) a Duna mentén, illetve a Kiskunhalas, Kiskőrös, Kiskunmajsa városvonaltól délre-délnyugatra nincs ilyen település. A megye településeinek zöme, szám szerint 34 közepes hálózati potenciállal rendelkező település. A gyenge hálózati potenciállal rendelkező települések nagy része olyan körzetben van, ahol maga a központ is közepes, vagy gyenge hálózati potenciállal rendelkezik. Az elégtelen hálózati potenciállal rendelkező települések szinte kizárólag a magyar-szerb határ mentén találhatók. Ez a „település-hierarchia” nagymértékben függ a település földrajzi elhelyezkedésétől, és közúthálózati elérhetőségétől, így még a korábbiaknál is erőteljesebben felhívja a figyelmet arra, hogy a megyében a kapcsolatok kialakítása szempontjából a legjobb helyzetben azok a települések vannak, melyek az M5 autószertrádáról, azaz Budapestről, Kecskemétről (vagy esetleg Szegedről) jól megközelíthetők, és a legrosszabb helyzetben azok, melyek délen, a magyar-szerb határ mentén találhatók. Még Baja, a saját potenciálja alapján „térégi funkcionális központ” város is egy kategóriával „lejjebb csúszott”, és nem bír kiemelkedő hálózati potenciállal. A határ-menti térségben fájdalmasan hiányzik az a kapcsolati háló, mely korábban virágzóvá tette Bácska ma államhatárral megosztott, de történelmi, földrajzi, gazdasági és kulturális szempontból organikus egységet képező térségét. Baja nem maradt egy olyan nagyobb térség központja, mely elhúzódik a Duna mentén Zomborig, Apatinig, míg egyes határ-menti települések „elvesztették” természetes vonzásközpontjukat, Szabadkát, miközben - miután Újvidék lett a Vajdaság központja - maga Szabadka is a „perifériára” került. Az elmúlt években Szerbia uniós csatlakozásra való felkészülésével megélnékültek a szerb-magyar kapcsolatok, de ez egyelőre érdemi változást nem hozott a településközi kapcsolatokban, és elsősorban kulturális és tervezési együttműködésekre korlátozódik. A megye déli, délnyugati területein a fejlődés záloga

⁴¹ pl. Békéscsaba, Kaposvár, Nagykanizsa, Salgótarján, illetve a nem megyeszékhely megyei jogú város Sopron.

⁴² Forrás: NGM 2012

egyértelműen csak a magyar-szerb határ-menti kapcsolatok megélénkülése és a települések közötti intenzív együttműködés lehet. Csak reménykedhetünk, hogy Szerbia valóban uniós tagállam lesz, mely enyhíthet a határ elválasztó jellegén. Az ábrán a Duna elválasztó határjellege is megmutatkozik. Jelentősen javíthatna a Duna-menti településközi kapcsolatokon, így Baja kapcsolatrendszerén, ha a Duna-menti régió fejlesztései erőteljesen érintenék a térséget és javítanának a Dunai hajózás feltételein.

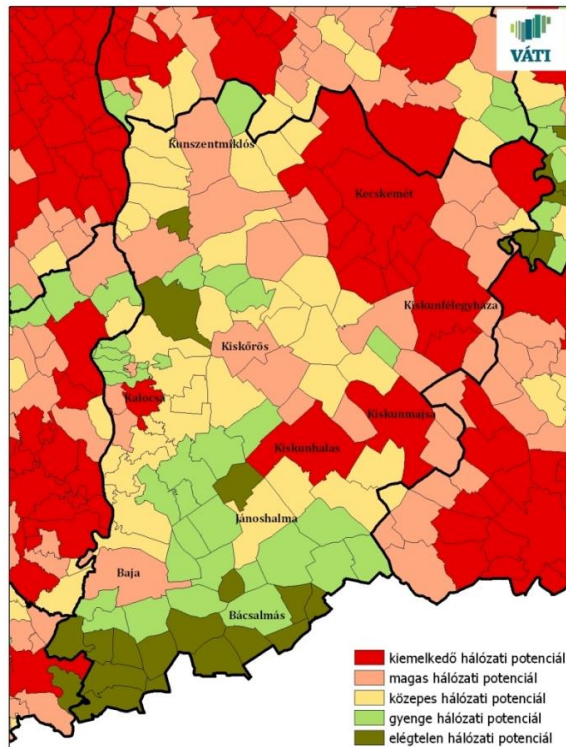
A települések komplex módon értelmezett „reálkapcsolatait”, azaz a települések közötti valós munka- és lakóhelyi, közlekedési, közép fokú ellátási kapcsolatokat mutatta be az a szintén a VÁTI-ban készült munka, mely az ország területét – a 2001 évi népszámlálás adatai alapján – un. „funkcionális városi térségek”-re (FVT) osztotta (47. ábra) Ez a „besorolás” már erőteljesen figyelembe vette a munkaerő-piaci vonzáskörzeteket is. A vizsgálat alapján az országban 113 olyan térséget határoltak le, melynek központja egy-egy különböző hierarchiaszinten lévő város. Az első hierarchiaszint Budapest, melynek vonzáskörzetébe 18 kistérség települései tartoztak, a második szint az un. „pólusvárosok”⁴³, melyek 2-5 kistérséget vonzottak, a harmadik a regionális jelentőségű funkcionális nagy- és középvárosok, a negyedik pedig a térségi szerepkört betöltő funkcionális kisvárosok köre volt. A vizsgálat alapján ekkor a Kunszentmiklósi kistérség települései a Budapesti FVT-be kerültek. Bács-Kiskun megyében egyébként csak a harmadik hierarchiaszintű város volt jelen, Kecskemét, mely saját kistérségén kívül más megyékben lévő településekre⁴⁴ és más Bács megyei kistérségek irányába is munkaerőpiaci vonzást gyakorolt. A megye többi városa közül csupán Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Bácsalmás, Baja, Kalocsa, Kiskőrös kerültek a térségi szerepkört betöltő funkcionális kisváros kategóriába, melyek térségei jellemzően saját kistérségükkel egyeztek meg.⁴⁵ Az egyetlen kivétel Kiskunhalas, mely a Jánoshalmi kistérség települései számára is vonzásközpontnak bizonyult. A fel nem sorolt, a teljes megyei városhálózat egynegyedét adó városok – minimális kivételtől eltekintve – jószerével csak saját lakosságukat látják el. Ez részben a településrendszer mezővárosi, tanyás múltjának tudható be, de összefüggésben van a várossá nyilvánítások rendszerváltás óta kialakult gyakorlatával is. A leginkább figyelemreméltó, hogy – a Kunszentmiklósi és a Kecskeméti térségen kívül – alig tapasztalt a vizsgálat más megyébe, vagy akár más kistérségbe átnyúló vonzás-kapcsolatokat.

⁴³ Székesfehérvár (6), Debrecen (5), illetve Pécs (4), Szeged, Győr, és Veszprém (3-3), Miskolc (2)

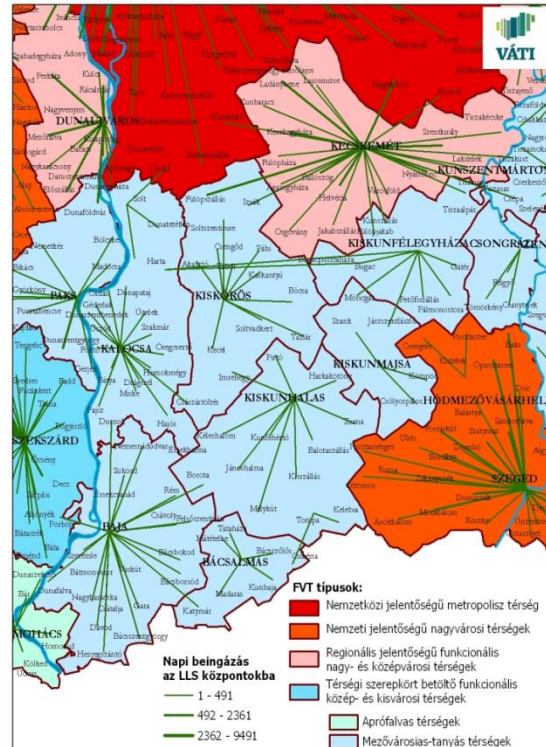
⁴⁴ Nagykőrös, Kocsér - Pest megye, Tiszasas, Csépa – Szolnok megye

⁴⁵ A korábbi vizsgálatok (lásd Csáthi B.(1998): Vonzásviszonyok és térkapcsolatok Bács-Kiskun megyében. Alföld Kutatási Program. Zárójelentés. Kecskemét: MTA RKK ATI) azt mutatták, hogy Bács-Kiskun megyében Kecskemét, Baja, Kalocsa, Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza körül formálódtak valamennyi fontos közép fokú funkció terén jól kirajzolódó, különböző intenzitású övezetekre tagolódó vonzáskörzetek. Kunszentmiklós, Kiskőrös, Kiskunmajsa, Jánoshalma és Bácsalmás kevesebb funkcióban és kisebb területi hatást kifejtve, de bizonyos értelemben vonzásközpontoknak tekinthetők.

46. ábra: Települések hálózati potenciálja

47. ábra: Funkcionális várostérségek

forrás: VÁTI (2009)

A fenti vizsgálat a 2001-es népszámlálás adatainak feldolgozásával készült. Az azóta eltelt 11 évben a szekszárdi Szent László Duna-híd 2003. évi, valamint a dunaújvárosi Pentele Duna-híd 2007. évi átadása gyorsabb megközelítést teremtett Szekszárd és Dunaújváros felé Bács-Kiskun megye irányából, illetve fordítva. E kapcsolatok intenzitása azonban a tapasztalatok szerint nem érte el a várt mértéket, bár a Kunszentmiklói térség kapcsolatai valóban élénkültek Dunaújvárossal. Az NGM-ben kialakított 2012-es besorolásban már Kunszentmiklós térsége önálló FVT-ként jelenik meg, bár ez a változás valószínűleg a megyehatárok „tiszteltben tartása” miatt következett be, de annyiban valós változást is tükröz, hogy kissé gyengültek a Kunszentmiklói térség kapcsolatai Budapesttel, illetve a budapesti agglomerációval. A legnagyobb hatást a munkaerő-piaci vonzáskörzetekre várhatóan a Mercedes gyár átadása jelentheti, de e beruházás munkaerő-piaci hatásai egyelőre még nem érzékelhetők más megyék, vagy a megye többi kistérsége irányába.

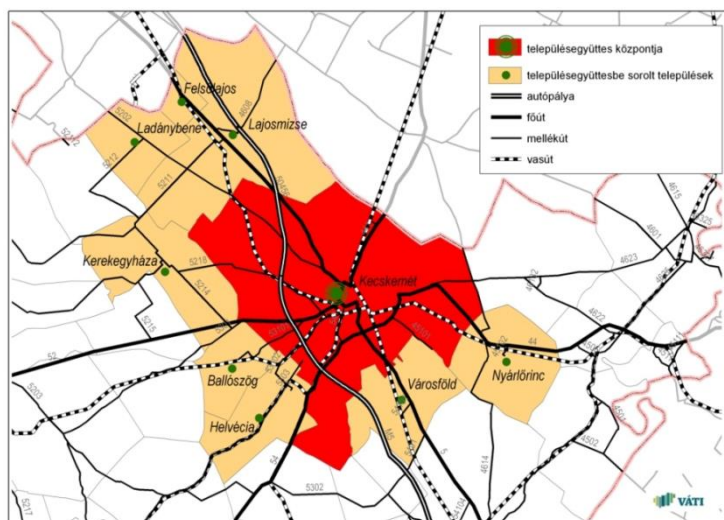
A megye települései közötti tipikus kapcsolatrendszer tehát – néhány „részben önállósult város” kivételével - a vonzásközpont város és a környező községek kapcsolatait jelenti. A nem kistérségi központ városok közül úgy tűnik egyedül Tiszakécske volt képes kisebb „saját” vonzáskörzetet kiépíteni, de ez a központi szerepkör egyelőre csak a közszolgáltatásokra, és az igazgatásra korlátozódik. Az egyes városok vonzáskörzetének kiterjedtségére, és a részben ettől függő, vagy ezt befolyásoló a kistérségi és járás határok kérdéskörére a következő fejezetben részletesen kitérünk. A településközi kapcsolatok másik leginkább jellemző típusa nem jelenik meg a közigazgatási határokkal ábrázolt térképeken, ez ugyanis a tanyák és az anyatelepülés falu, illetve a város közötti igen intenzív kapcsolatok, melyek a szolgáltatások igénybevitelétől, a bevásárlástól, a piaci kapcsolatokig terjednek.

A városok közötti kapcsolatok szempontjából a megye sajátossága, hogy egymástól igen távol fekszik a két legerősebb centrum, Kiskemét és Baja, melyek vonzásterületei is ÉNY–DK

irányban megosztottak, így a városok közötti versengésnek, de munkamegosztásnak, együttműködésnek sem lehetnek igazán színterei. Nem alakultak ki a megyében városegységek sem, bár igen laza formációnak tekinthető a Kiskunfélegyháza-Kecskemét - Nagykőrös kapcsolatrendszer, mely a földrajzi elhelyezkedésből adódóan nem működhet egyfajta, kölcsönösen összefüggő módon, viszont fontos csomópontjává válhat a Dél-Alföldet a központi régióval összefűző városhálózatnak. Az interurbán kapcsolatok másik típusát a Kecskemét–Lajosmizse reláció adja, melynek egyik pólusa egy nagyváros, a másik pedig egy, a középfokú ellátó funkciók teljes skáláját, így hegemon vonzáskörzetet kiépíteni képtelen közeli kisváros. Összetartozásuk, mely nagyrészt a régióban jellemző sajátos mezővárosi múltban gyökerezik zömmel egyirányú, de igen intenzív népességmozgásokban ölt testet. Az egymáshoz közeli egyéb városok (Kiskőrös – Soltvadkert - Kecel, Kunszentmiklós – Szabadszállás - Solt, Kiskunhalas - Jánoshalma) kapcsolatrendszerét elzárkózás, illetve bizonyos típusú versengés jellemzi, bár a települések potenciális befektetők felé való kiejánlása, és a turizmus terén esetenként megjelenik az együttműködés is.

A szuburbanizációs folyamatok érdemben csak Kecskemétet és környékét rajzolják át fokozatosan és kezdik egy egységes urbanizált térré alakítani a ma még részben „város-falu” típusú kapcsolatokon keresztül szerveződött hálózatot. Baja térségében még nagyon gyengén mutatkoznak a szuburbanizációs tendenciák. A KSH 2003-as besorolása szerint az egyetlen – bár kezdeti stádiumban, de mégis - formálódó agglomeráció volt a megyében, a Kecskeméti település-együttes. E vizsgálat szerint e településkörben már kimutatható a központ és a közelében fekvő települések közötti funkcionális kapcsolat, de azok intenzitása még gyenge és az olyan jellegű területi összefonódás, összeépülés, amely az agglomerációk létrejöttének egyik sajátos kritériuma még csekély mértékű, vagy hiányzik. A 2003 óta eltelt majd tíz évben azonban tovább erősödött e településkör kapcsolatrendszere, és markánsan megjelentek olyan tipikus nagyvárosi problémák, melyek a beépítettség növekedéséből, a megnövekedett településközi forgalomból, vagy a szegregáció erősödéséből adódnak. A szuburbanizáció részben a városhatáron belül zajlik, hisz a lakosság a környező külterületi tanyákra, a vállalkozások pedig a külterületi zöldmezőkre költöznek, „belakva” a főútvonalak mentén a települések közötti nem urbanizált területeket.

48. ábra: A kecskeméti település-együttes (KSH lehatárolás)

1.2 hc) Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések

A települések közötti együttműködések a megyében hosszú ideig nem képezték a tartós feladatmegosztás, funkciómegosztás alapját, sokkal inkább konkrét „akciókra” (pl. egy-egy közös beruházás, vagy más projekt) szerveződtek, területfejlesztési célokat szolgáltak, vagy a táji, nemzetiségi, történeti összetartozást voltak hivatottak demonstrálni. A települések együttműködésének alapstruktúráját azonban ma már egyértelműen a 2004 után kialakított kistérségek, illetve az ahhoz illeszkedő többcélú kistérségi társulások rendszere adja, melyek keretében több feladatkörben kiterjedt együttműködés bontakozott ki. A mai kistérségi rendszerben Bács-Kiskunban 10 kistérség került lehatárolásra.

12. táblázat: A Bács-kiskun megyei kistérségek fő adatai (2010)

	települések száma	1000 fő alatti település	város	10 000 fő feletti	lakosságszám (fő)	terület (km ²)	népsűrűség (fő/km ²)
Bácsalmási	8	3	1	0	16 458	381	43,2
Bajai	20	3	1	1	73 049	1 190	61,4
Jánoshalmi	4	1	2	0	15 959	399	40,0
Kalocsai	20	7	3	1	50 891	1 029	49,4
Kecskeméti	18	3	4	2	173 607	1 483	117,1
Kiskőrösi	15	2	4	1	55 121	1 130	48,8
Kiskunfélegyházi	9	2	1	1	45 395	718	63,3
Kiskunhalasi	9	3	2	1	44 610	826	54,0
Kiskunmajsai	6	2	1	1	19 517	485	40,2
Kunszentmiklósi	10	2	3	0	30 234	803	37,7

Forrás: KSH

A kistérségi szerveződésekben illetve a kistérségek lehatárolásában a 90-es évek közepétől gyökeres változás nem történt, bár akad néhány település, mely kistérséget, sőt megyét váltott. (Lásd 49. ábra). Ezek a változások a Kunszentmiklósi - Kalocsai, a Kiskunhalasi - Kiskőrösi, valamint a Kiskunfélegyházi - Kiskunmajsai kistérségek „határtérségeit” jellemezték. A mai kistérségek mind terület, mind lakosságszám, mind településszám, mind településstruktúra szempontjából igen heterogének. (12. táblázat) További differenciáló tényező, hogy egy-egy kistérségben milyen arányban vannak jelen tanyák. Az együttműködés fő területeit ugyan erőteljesen meghatározta a többcélú kistérségi társulások szabályozása és finanszírozása, a heterogenitás logikus következménye, hogy a települések közötti feladatmegosztás, és az együttműködés – társulási megállapodásokban rögzített – módja is sok mindenben különbözik.

Már az ellátott feladatok köre is jelentős differenciákat mutat (lásd 26. melléklet). Minden kistérségi társulás felvállalta ugyan a pedagógiai szakszolgálatok egy körének ellátását, de ez a kör – elsősorban a kistérségben lévő városok kapacitásainak függvényében - különbözik. Egyes kistérségek csupán két feladat ellátására vállalkoztak, majdnem mindenhol a gyógytestnevelés ez egyik, és ehhez vagy a logopédia, vagy a továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás társul. Más kistérségekben mindhárom szolgáltatást megszervezik, de a feladatok szinte teljes körét - beleértve a nevelési, vagy gyógypedagógiai tanácsadást, illetve fejlesztést is - csak a Bajai, a Kiskunfélegyházi és a Kunszentmiklósi térségben. Nem terjed ki a társulási megállapodás az alapfokú oktatásra a Kunszentmiklósi és a Kiskunmajsai

kistérségben, míg a Kecskeméti és a Kiskőrösi kistérségben a közös kistérségi oktatási intézmény nem alapfokú feladatokat (középiskolai képzés, szakképzés) is ellát. A szociális ellátás területén igen változatos a kép, a kistérségi együttműködés azonban több kistérségben (Bajai, Jánoshalmi, Kecskeméti, Kiskunhalasi, Kiskunmajsai, Kunszentmiklósi) a szolgáltatások igen széles körére terjed ki, az idősek, betegek ellátásán kívül a pszichiátriai betegek, vagy a fogyatékosok ellátására is. Családsegítő vagy/és gyermekjóléti szolgálatot csupán két társulás nem működtet (Bácsalmás, Kiskőrös). Két kistérségben kistérségi bölcsőde működik (Bácsalmás, Kiskunmajsa), másik két kistérségben pedig családok átmeneti otthona (Jánoshalma, Kiskunhalas). Az egészségügy terén az orvosi ügyelet közös megszervezése mindenhol megtörtént. A közművelődési területen a mozgókönyvtári szolgáltatás is jellemzően a társulások keretein belül szerveződik. A többcélú társulások által felvállalt egyéb feladatok közül a leggyakoribb a belső ellenőrzés, de több társulás keretét ad területfejlesztési,⁴⁶ környezet- és természetvédelmi, állat- és növény-egészségügyi, közműfejlesztési együttműködéseknek. A felvállalt feladatok között megjelenik a turizmus, az idegenforgalom, a bűnmegelőzés, a sport, vagy a közmunka összehangolása, sőt államigazgatási feladatok közös ellátása is. A társulási megállapodásba foglalt egyéb feladatok köre a Kalocsai és a Kunszentmiklósi kistérségben a legszélesebb.

A feladatok ellátásának módja, megszervezésének keretei talán még nagyobb változatosságot mutatnak, mint maguk a feladatok. A pedagógiai szakszolgálati feladatokra önálló egységes kistérségi intézményt csak a Felső-Kiskunsági és Dunamelléki Többcélú Kistérségi Társulás hozott létre Kunszentmiklós központtal, mely telephelyeket működtet a kistérség 9 településén. A feladatokat a többi kistérségben jellemzően a központi városban működő intézmény (városi, kistérségi, esetleg megyei fenntartású) látja el az egész kistérség területén. A Kecskeméti kistérségben Tiszakécske jelenik meg önálló alközpontként. Az oktatási feladatok esetén három kistérségi társulás tart fenn kistérségi szintű intézményt (Bácsalmás, Kecskemét, Kiskőrös). Míg a kiskőrösi és a bácsalmási térségben (egy-két település kivételével) valamennyi településen a társulás intézményének tagintézményei látják el az alapfokú közoktatási feladatokat, addig Kecskeméten a kistérségi intézmény elsősorban középiskolai és szakiskolai, illetve részben óvodai feladatokra szerveződött. Az alapfokú oktatási feladatokra itt a kistérségi társulás több településpár, településhármas⁴⁷ intézményfenntartó társulásával kötött megállapodást. Néhány település iskolái saját fenntartásban működnek, míg Ladánybene a kistérségen kívüli Kunadaccsal alapított intézményfenntartó társulást. A mikro-térségi társulás a jellemző feladat-ellátási forma több más kistérségben is. A Bajai kistérségben Baja és Dávod önálló fenntartású iskoláiban, Hercegszántó az Országos Horvát Nemzetiségi Önkormányzat által fenntartott iskolájában látja el közoktatási feladatait, de valamennyi többi település mikro-térségi intézményfenntartó társulások keretében.⁴⁸ Kalocsán szintén mikro-térségi társulások fedik le a teljes kistérséget.⁴⁹ A többi négy kistérségben azonban csak néhány település fogott össze az

⁴⁶ A megalakuláskor ez kötelező eleme volt a többcélú társulásnak, ma már nem az.

⁴⁷ Orgovány-Ágasegyháza, Helvécia-Ballószög, Jakabszállás-Fülöpkab, Lajosmizse-Felsőlajos, Lakitelek-Tiszaug-Nyárlőrinc

⁴⁸ A Bácskai Közoktatási Intézményfenntartó társulás 3 kistérségi és 2 kistérségen kívüli település társulása Felsőszentiván központtal, a Felső-bácskai KIT 4 kistérségi és 1 kistérségen kívüli településé Nemesnádudvar központtal. Csátalja-Nagybaracska, Gara-Bácsszentgyörgy, Sükösd-Érsekcsanak, Szeremle-Dunafalva, Vaskút-Bátmonostor külön kétoldalú társulást alapított.

⁴⁹ Kalocsa – Dunaszentbenedeki – Homokmégyi – Öregcsertői – Szakmári – Újteleki – Uszód külön óvodai, bölcsődei és külön általános iskolai intézménnyel, Hajós – Miske – Drágszél, Foktő és Bátya, Dunapataj – Géderlak – Ordas, Harta – Dunatétlen, Dúsnok – Fajsz, ez utóbbi két esetben a közös intézmény egyben művelődési központ.

oktatási feladatok ellátására.⁵⁰

A szociális, gyermekjóléti feladatok ellátásának keretei szintén heterogének. A Felső-Kiskunsági és Dunamelléki Többcélú Kistérségi Társulás Egyesített Szociális Intézménye valamennyi szolgáltatást ellátja szinte a Kunszentmiklósi kistérség egész területén, bár egyes esetekben különböző területi kiterjedésben. A Kiskunhalasi kistérségben is valamennyi szociális szolgáltatást a kistérségi komplex szociális intézmény nyújtja. A Kiskunmajsai kistérségben a gyermekjóléti, családsegítő szolgálatot szintén kistérségi intézmény látja el, az egyéb szociális szolgáltatásokat azonban jellemzően a református egyház. Kivétel Jászszentlászló és Móricgát, mely valamennyi szociális és oktatási feladatra (sőt a könyvtári és fogorvosi ellátásra) önálló társulást hozott létre. A Bajai kistérségben a különböző szolgáltatástípusokra a kistérségi társulás különböző intézményekkel és különböző ellátási területeken kötött megállapodást. A teljes kistérséget lefedve két családsegítő és gyermekjóléti szolgálat működik, Baja, illetve Gara központtal (utóbbi Sükösd alközponttal). A jelzőrendszeres házi segítségnyújtást a kistérségi szolgáltató intézmény látja el hét Bajai és öt Bácsalmási kistérségbe tartozó településen. Az idősek, fogyatékosok, hajléktalanok ellátásában a református egyház működik közre az első két esetben az egész kistérséget lefedve. A Felsőszentiváni Szociális Szolgáltató Intézmény négy kistérségi és három kistérségen kívüli településen nyújt szolgáltatást a házi segítségnyújtás, illetve az idősek nappali ellátása területén. A Kecskeméti kistérségben szintén mikrotérségi társulások látják el a felvállalt feladatokat, a különböző szolgáltatástípusokban különböző összetételben. A Kalocsai kistérségben négy mikrotársulás működteti a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatot.⁵¹ A Kiskunfélegyházi kistérségben csak a város körüli 3-5 település vesz részt a közös feladatellátásban a házi segítségnyújtás és a gyermekjóléti szolgáltatások területén, illetve Bugac és Bugacpusztaháza működtet közösen szociális szolgáltató központot. A kiskörösi társulás csak idősek otthonát működtet Kiskörösi és Császártöltési telephellyel.

Az egészségügy területén az ügyeleti ellátást szinte minden kistérségben általában „körzetekre” bontva látja el egy-egy nagyobb település. A mozgókönyvtári szolgáltatás mindenhol a megyei könyvtárral való együttműködésben működik a kis településekre kiterjedve.

A több települést átfogó, „nagy” társulásokban, azaz a Bajai, Kalocsai és a Kecskeméti kistérségben tehát széleskörű a feladatellátás és az együttműködési háló sűrű, szövevényes, mikro-társulásokkal tagolt. A Kecskeméti kistérségben egyértelműen kirajzolódnak olyan mikro-térségek, településpárok, melyek kapcsolatai igen szorosak és több feladat ellátására kiterjednek.⁵² A Bajai kistérségben kevésbé egyértelmű ez a csoportosulás, bár tendenciájában itt is nyomon követhető a déli, az északi, illetve a keleti területek településeinek egymással erősebb kapcsolatrendszer, míg a Kalocsai kistérséget az jellemzi, hogy főleg a központ körül szerveződnek elkülönülő mikrotérségek, de a távolabbi déli, illetve északi részeken kevésbé intenzív az együttműködés. A bajai és a kalocsai kistérség esetén a szorosan

⁵⁰ A jánoshalmi térségben Jánoshalma Kéleshalommal, a kiskunhalasiban Kiskunhalas-Pirtóval, illetve Imrehegygel, a kiskunfélegyházaiban Kiskunfélegyháza Gátérrel és az óvoda tekintetében Petőfiszállással hozott létre intézményfenntartó társulást. A Kiskunmajsai kistérségben a közoktatás tekintetében az intézményfenntartó társulások a többcélú társulás keretein kívül működnek, Jászszentlászló és Móricgát működtet közösen iskolát, illetve Csölyospálos iskolája a Csongrád megyei Üllés-Forráskút települések intézményének tagintézménye.

⁵¹ Dusnok – Fajsz – Bátya, Dunaszentbenedek – Foktő – Géderlak – Ordas – Uszód, Hajós – Császártöltés – Drágszél – Miske, Öregcsertő – Dunapataj – Dunatétlen – Harta – Szakmár – Újtelek

⁵² Tiszakécske körül Szentkirály, Lakitelek, Tiszaug és Nyárlőrinc községek, Ballószög – Helvécia – Jakabszállás – Orgovány községek együttese, illetve Lajosmizse-Felsőlajos, Kecskemét-Városföld, Kunbaracs-Kerekegyháza településpárok.

együttműködő „mikrotérségek” esetenként más kistérségbe is „átnyúlnak”.⁵³ A szintén „nagy” Kiskörösi kistérségben szűkebb a feladatellátás, de az általában Kiskörösi központtal a teljes kistérséget lefedi. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a kistérség „szélein” számos olyan település található, mely egyes feladatokra más kistérségek társulásaihoz csatlakozott.⁵⁴ A „közepes” méretű társulásokban, azaz a Kiskunfélegyházi, a Kunszentmiklósi és a Kiskunhalasi kistérségben a Kiskörösi kistérségnél tágabb, de a „nagy” kistérségeknél szűkebb a felvállalt feladatok köre. Mindhárom kistérség esetén több fontos területen (szociális ellátás, pedagógiai szakszolgálatok egyes elemei) jelen van a kistérségi szintű (vagy majdnem az egész kistérségre kiterjedő) egységes ellátási rendszer, de megjelennek a mikrotérségi társulások is. A Bácsalmási kistérség - bár kilenc település tartozik hozzá - lakosságszáma kicsi és központja is viszonylag gyenge, így az itt ellátott feladatok köre viszonylag szűk, de az általában az egész térségre kiterjed. Egyes települések így a Bajai kistérség mikro-térségi társulásaihoz csatlakoztak. Végül a két, mind településszámban, mind lakosságszámban kicsi kistérség is eltér egymástól. Míg a Kiskunmajsai kistérségben sokoldalú és változatos a települések együttműködése, a teljes kistérségre kiterjedő ellátást a mikro-térségi társulásokkal kombinálva, addig a Jánoshalmi kistérségben viszonylag szűk a felvállalt feladatok köre, és jellemzően még ez is „megosztva” szerveződik. Mélykút ugyanis elkülönül, és egyes esetekben Borota is a Bajai kistérség településeihez kapcsolódik. Mélykút azonban nem az egyetlen „elkülönülő” település Bács-Kiskun megyében, ugyanis több olyan város, amely nem kistérség-központ (Solt, Szabadszállás, Mélykút, Lajosmizse, Soltvadkert, Kecel, Izsák) kevésbé vesz részt az együttműködésekben, mint az erre rászoruló kistérségek. Az egyetlen kivétel Tiszakécske, mely a mikro-térségi együttműködésekben „kvázi” saját kistérséget alakított ki.

A kistérségi társulás keretein belül szerveződő együttműködésekben kívül a települések más módon is összefognak. A tipikus társulások az ivóvízminőség javítására, a szennyvízkezelésre és a hulladékgazdálkodásra jöttek létre, általában a kistérségénél nagyobb területet összefogva, bár ma is megjelennek még a kisebb, településközi infrastruktúrafejlesztésre létrejött együttműködések. Külön említést érdemel, hogy a települések kapcsolataiban megjelennek a szerb, esetleg horvát testvértelepülések, amelyekkel elsősorban kulturális együttműködést alakítanak ki, illetve több megyei település tagja a Bánát-Triplex Confinium EGTC-nek, mely eredetileg a magyar, román és szerb határ-menti települések közötti együttműködés érdekében jött létre, sajnos azonban eddig a szerb oldal hivatalos formában még nem vehet részt benne. Bár nem csupán önkormányzatok a tagjai, de a települések közötti együttműködések kereteit jelentik a működő LEADER csoportok. A megyében jelenleg öt HACS működik, általában több kistérség településeire kiterjedően. A csoportokat összefogó jogi személyiségű szervezetek a Dunamelléki LEADER Egyesület Hajós központtal, a Felső-Bácskai Vidékfejlesztési Nonprofit Kft. Bácsalmás központtal, a Homokhátság Fejlődésért Nonprofit Kft. Nyárlőrinc központtal, a Kiskunok Vidékéért Egyesület Kiskunfélegyháza központtal, és az ÜDE-KUNSÁG Vidékfejlesztési Nonprofit Kft. Kiskörös központtal.

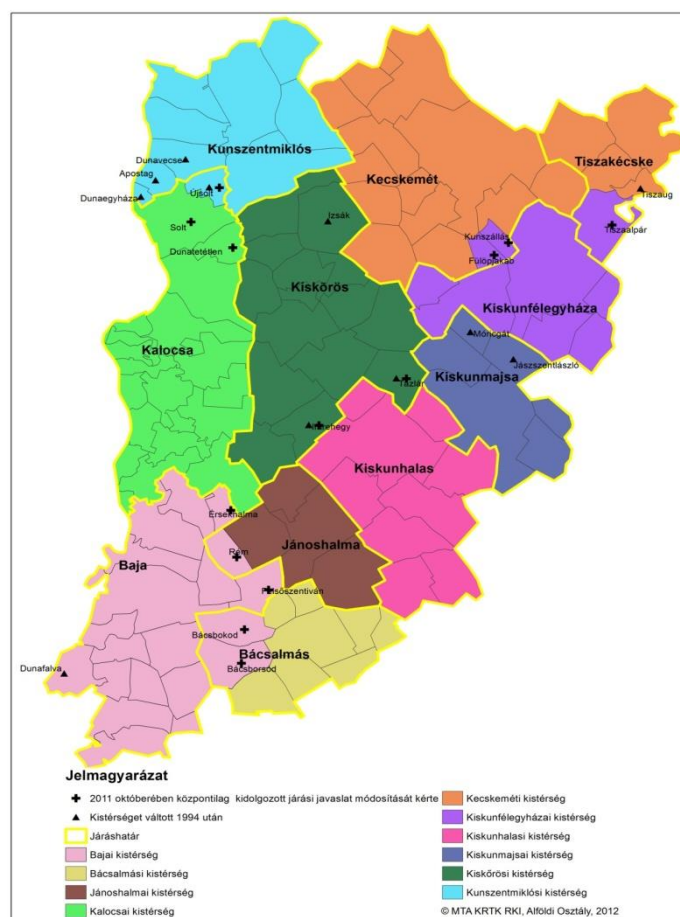
A települések közötti együttműködés rendszerében várhatóan alapvető változást hoz az új önkormányzati törvény, illetve a járásrendszer. Az új önkormányzati törvény a települési önkormányzatok által ellátandó feladatokat csak általánosságban határozza meg, és ágazati törvényekre bízta azok különböző méretű, vagy hierarchiaszintű településekhez való differenciált telepítését. A legfontosabb már ismert változás, hogy az általános iskolai oktatás

⁵³ A Bajai kistérség esetén Mátételke, Tataháza, Katymár a Bácsalmási kistérségből, Borota a Jánoshalmi kistérségből, sőt Hajós a Kalocsai kistérségből. Kalocsa esetén Császártöltés a Kiskörösi kistérségből.

⁵⁴ Fülöpszállás, Izsák a Kunszentmiklósi kistérséghez, pontosabban Szabadszálláshoz, Császártöltés a Kalocsai kistérségben szerveződő mikro-térséghez, Imrehegy pedig Kiskunhalashoz,

teljességgel kikerült az önkormányzati feladatok köréből. A megfelelő ágazati törvény szerint a 3000 fő feletti települések ugyan vállalhatják iskoláik üzemeltetését, de ez a kistérségi együttműködések szempontjából irreleváns. A többi iskola állami kézbe kerül, és állami feladat lesz az iskola nélküli, vagy csak alsó tagozatos iskolával rendelkező településeken is a közoktatás megszervezése. A szociális szakellátások köre szintén állami feladat lesz. Ez a települések közötti lehetséges együttműködések területét a közoktatás terén az óvodai ellátásra, a szociális ellátások terén az alapellátásra szűkíti. A települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló törvény 2013. január 1. napjától hatálytalan. A ma jól működő többcélú kistérségi társulások a törvény erejénél fogva megszűnnek, illetve 2013. június 30.-ig lehetőség lesz azok új törvénynek megfelelő átalakítására. Az önkormányzati feladatok ellátására önkéntesen ugyanis továbbra is létrehozható társulás. A megye települései általában az – eddig ismeretlen - finanszírozási feltételek függvényében hoznak majd döntést arról mely feladataikat szeretnék társulásos formában ellátni. A tervek szerint leginkább a szociális területen, illetve az orvosi ügyeletekben kívánják fenntartani az együttműködések.

49. ábra: Kistérségek és járások Bács-Kiskun megyében

Bár a járási rendszer elsősorban az államigazgatási feladatok ellátásának kereteit adja meg, de teljességgel kizárt, hogy ne befolyásolná a települési önkormányzatok kapcsolatrendszerét is. Elegendő arra gondolnunk, hogy a 2000 fő alatti települések a jelenlegi szabályozás szerint csak saját járásuk területén belül alakíthatnak közös polgármesteri hivatalt más településsel. A törvényalkotó egyébként jelenleg nem szabályozza, hogy társulások járáshatárokon belül alakíthatók-e, vagy azokon átnyúlóan is létesíthetők, de a mindennapi igazgatási kapcsolatrendszer a járáshatáros szerveződések erősíti. Az új járások kialakítása során az

eredeti - 2011 októberében központilag készített - tervezet több ponton eltért a korábbi kistérségi besorolástól. A legfontosabb változás az volt, hogy Tiszakécske központtal járás formálódott négy korábbi Kecskeméti kistérséghez és egy Kiskunfélegyházi kistérséghez tartozó településsel. Az egyéb módosítások a Kunszentmiklósi - Kalocsai, valamint a Kiskunhalasi - Kiskőrösi „határmezsgyét” érintették volna. Több település azonban átsorolást kezdeményezett a tervezethez képest (lásd 49. ábra). Végül két kivétellel (Tiszaalpár a Tiszakécskei járásban, Felsőszentiván pedig a Bajai járásban maradt) ezeket a kéréseket átvezették. A Tiszakécskei járás megalakításán kívül, a járások határai most másképp térnek el a kistérségi határoktól, mint a tervezetben. Kiskunhalas, Kiskunmajsa és Kiskőrös esetén a járás területe végül megegyezik a mai kistérség területével. Kalocsa és Kunszentmiklós térségének viszonylatában végül nem az utóbbi gazdagodott három településsel, hanem épp Kalocsához került át Újsolt. Kecskemét „elvesztette” az új Tiszakécskei járáshoz tartozó négy települését, de a járáshoz csatolták Kunszállást és Fülöpjakabot. A Kiskunfélegyházi járás így végül három településsel lett kisebb. A Jánoshalmi járás egy településsel, a Bácsalmási három településsel nagyobb lett, mint korábbi kistérsége, mely területtel a Bajai járás területe csökkent.

Ha összevetjük az új járásrendszert a jelenlegi mikro-térségi struktúrákkal meglepő következtetésekre jutunk. A Bácsalmási és a Jánoshalmi kistérség növelésével tán erősödhetnek a „kis” járásközpontok, a másik oldalról azonban lehet, hogy veszélybe kerülnek a már jól működő mikro-társulások, melyek a korábbi kistérségi rendszerben a Bajai kistérség keretében, de „külsős” települések bevonásával működtek.⁵⁵ Solt, Dunatetetlen, sőt Harta eddig meglehetősen „távolságtartással” vett részt a Kalocsai kistérség társulásában, igaz a Kunszentmiklósi kistérséghez sem kötődött (ahogy az ide „tartozó” Újsolt sem). Így „viszonylagos függetlenségüket” várhatóan e települések továbbra is megtartják. A Tiszakécskei járás létrehozását az eddig kialakult mikro-térségi együttműködések is részben alátámasztják. Általában Nyárlőrinc is csatlakozott azonban ehhez a mikro-térséghez, de az új járáshatár „leválasztja” erről a térségről, míg Tiszaalpár esetén nincsenek a Tiszakécskéhez való kapcsolódásnak együttműködési előzményei. Kunszállás és Fülöpjakab már eddig is erősen kötődött a Kecskeméti kistérséghez, elsősorban Jakabszálláshoz, így járási besorolásukat az eddigi kapcsolatrendszerükhöz illeszkedik.

1.2 i) Térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása

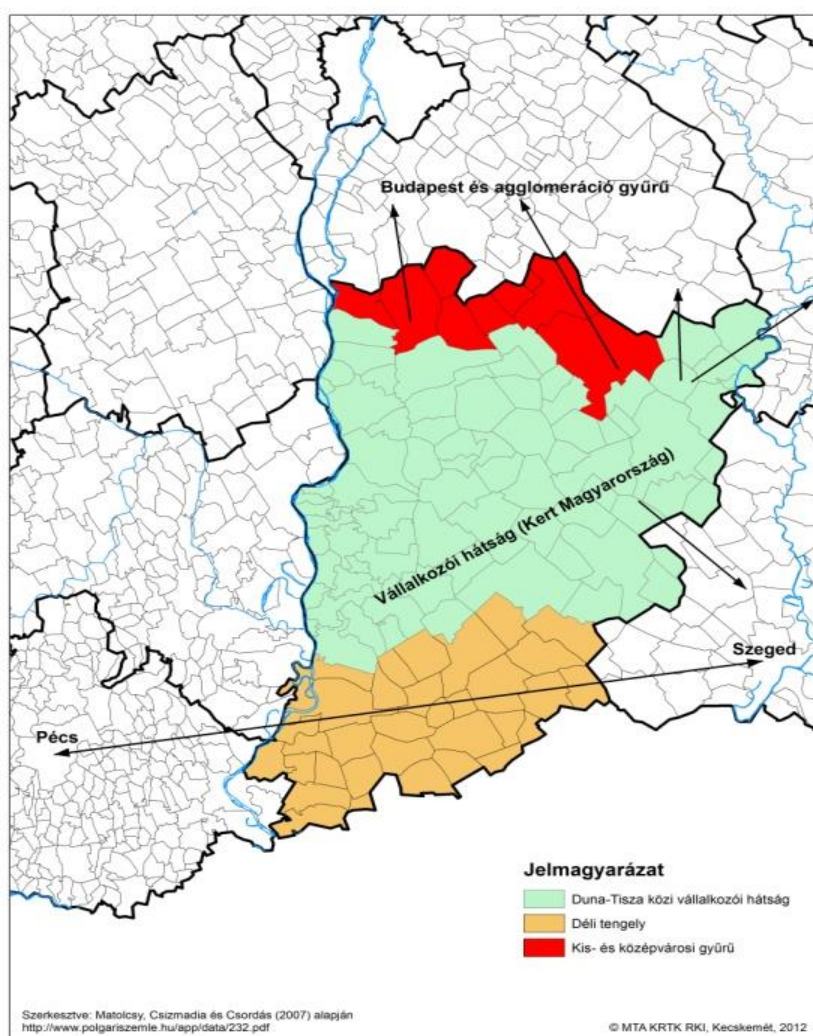
Bács-Kiskun megye térszerkezetét alapvetően a természeti adottságok határozták meg egészen az 1950-es évek elejéig. A mezőgazdaság, mint a gazdasági vezető ágazata természetszerűleg szorosan függött a talaj és klimatikus adottságoktól és a vízrajzi viszonyoktól. Ezek alapján két nagy termelési körzetet lehetett azonosítani a Homokhátságot és a Dunamelléket. Ez utóbbi terület tovább bontható még a Dunavölgyi-síkságra és a Bácskára. Mindegyik térszerkezeti elem sajátos táji agrártermelési jellemzőkkel, és ezekhez kapcsolódó települési és társadalmi attribútumokkal is bírt.

Az 1950-es elején meginduló, majd 1962-ben véget érő szövetkezetesítés az agrártermelés technikai, gazdasági és társadalmi alapjait jelentősen módosította. A Dunavölgyi-síkságon és a Bácskában homogenizálta a szövetkezeti rendszerben, míg a Homokhátságon egyfajta vegyes struktúra maradt fenn a szakszövetkezetek kialakításával. Az 1960-as években meginduló általános vidéki modernizáció, majd a felfutó vidéki iparosítási hullám okozott kisebb térszerkezeti változásokat. A népesség a nagyobb városokba áramlott (Kecskemét,

⁵⁵ Borota, Mátételke és Tataháza döntését valószínűleg az is motiválta, hogy reménykednek abban, hogy LHH besorolású kistérség tagjaként speciális elbírálásban részesülnek a fejlesztések terén.

Baja), a mezőgazdaság fokozatosan elvesztette meghatározó szerepét, és helyette az ipar és szolgáltatások fejlődése volt meghatározó. Ennek eredményeként a falvak egy-egy vonzáskörzetbe csoportosultak a mezővárosok körül, Kecskemét kiemelkedő vonzása mellett. A rendszerváltás után a mezőgazdaság és az ipar válsága, valamint a szolgáltatási szektor fejlődése szintén a városi központoknak kedvezett. Ez a folyamat egyrészt funkcióbővülést hozott (pénzügyi, ipari, adminisztratív tekintetben) másrészt funkcióvesztést is, hiszen Kecskemét teljesen elvesztette korábbi regionális agrárközponti szerepkörét. Emellett jelentős fejlődési tényező volt a 2000-es évek első felében az M5 autópálya Szegedig történő kiépítése is. Meghatározó volt a megye északi területei számára Budapest és agglomerációjának gyors fejlődése, melynek döntő folyamata a lakosság és a vállalkozások szuburbanizációja volt e térségben.

50. ábra: Térszerkezeti elemek Bács-Kiskun megyében Matolcsy et. al. 2007 alapján

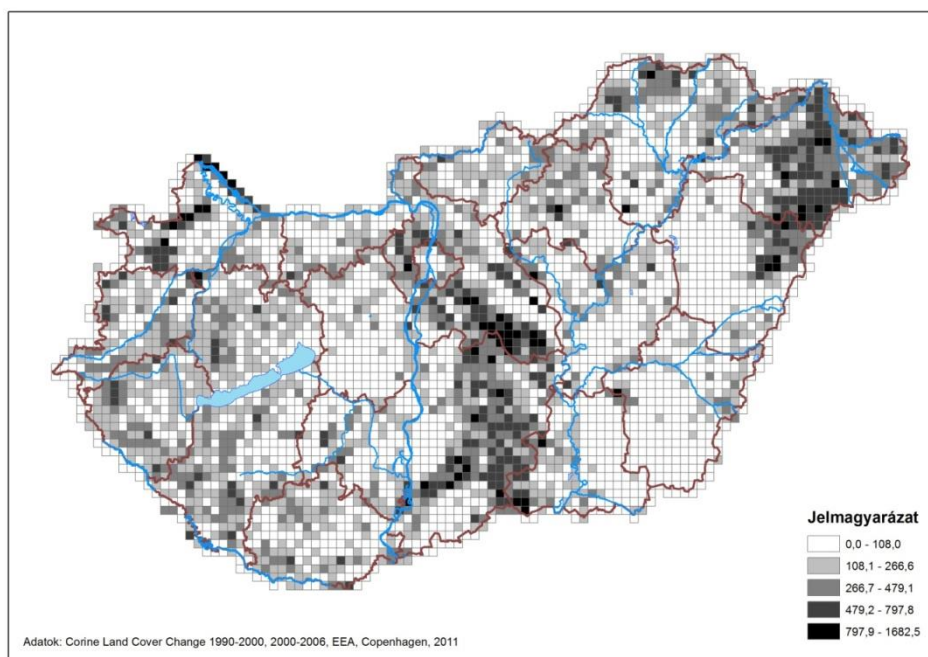
Napjainkban a megye északi peremterületei (Kunszentmiklós-Kecskemét vonal) egyre szorosabb közlekedési, gazdasági kapcsolatba kerülnek az agglomerációs gyűrűvel. A megye középső területein a homokhátsági sajátosságokra, hagyományokra alapozva, kialakult egy erős kis- és középvállalkozásokkal (élelmiszeripar, műanyagipar stb.) jellemezhető térség, melyet a szakirodalom a Duna-Tisza közí vállalkozói hátsággént definiál (Matolcsy et al., 2007). A Bács-Kiskun jelenlegi harmadik térszerkezeti egysége a Pécs-Szeged közötti déli

tengelyhez tartozik. Jellemzője a térségnek, hogy a délszláv háború miatt az 1990-es években a fejlődése lelassult a bizonytalanság és határon átnyúló kapcsolatok megszűnése miatt. Jelenleg a déli autópálya térségi szakaszának megépítése adhatna lendületet a térség további növekedéséhez. A 2010-es évek elején tehát három térszerkezeti elemet azonosíthatunk Bács-Kiskun megyében, melyek közül kettő – a megye északi peremén található kis- és középvárosi gyűrű, valamint a Pécs-Szeged közötti térség megyei része „a déli tengely” - az országos nagyobb térszerkezeti elemekhez kapcsolódik, míg a Duna-Tisza közí vállalkozói hátság alapvetően a megye területén található, de kapcsolattal Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye határ menti területeihez is (összességében a Kert Magyarország térségeként definiálhatjuk).

1.2 j) Térségi területfelhasználás vizsgálata

Az 1.2/ab pontban a mezőgazdasági terület és a termőterület elemzéséhez kapcsolódva vizsgáltuk a térségi területfelhasználás további alakulását. A CORINE földhasználati változásokat bemutató adatbázisai (1990-2000 és 2000-2006 közötti) alapján szerkesztett térkép alapján azt látjuk, hogy országos összevetésben Bács-Kiskun megyében a földhasználat instabil. Különösen jellemző ez a megye homokhátsági részén, annak is elsősorban az északi, Pest megyével határos területén, valamint délen Illancs térségében.

51. ábra: Földhasználat változások CORINE adatok alapján 1990-2006

Forrás: MTA KRTK 2011

Az 1.2/ab pontnál a változások tendenciáit már összefoglaltuk, itt további két negatív folyamatra kívánjuk felhívni a figyelmet. Az első a művelés alól kivett területek 1990 utáni gyors növekedése, a másik pedig a táj homogenizálódása, tehát a tájökölógiai diverzitás csökkenése. A területfelhasználást 1990 után alapvetően meghatározó folyamat a megyében a települési területek (EEA - urban sprawl) növekedése. 1990-óta mintegy 50 e ha-ral nőtt a kivett művelési ágú területek nagysága (ez a megye teljes területének 6 %-át jelenti). A folyamat háttérében a szuburbanizáció, a gazdaság átalakulása, valamint a nagyarányú vonalas infrastruktúra-fejlesztések állnak. A földhasználat átalakulása legszembetűnőbben

Kecskemét esetében mutatható ki. A rendszerváltás után a kárpótlás révén a város környéki földterületek magántulajdonba kerültek és az új tulajdonosok nem mezőgazdasági termelésben hasznosították, hanem kicserélték azokat. A városi magas ingatlanárak mellett az 1990-es évek végétől egyre többen költöztek a ki a belterület peremére, vagy éppen a közelebb eső külterületekre. A lakosság mellett a gazdaság is jelentős térfoglalást hajtott végre, hiszen a beruházások jelentős többsége zöldmezős beruházásként új ipari parkokban, valósult meg (csak a Mercedes maga több mint 400 ha-ral növelte a gazdasági területek nagyságát a városban.)

A probléma sajátos vetülete Bács-Kiskunban, hogy a megmaradt tanyás tájat (főleg a korábbi mezővárosok környékén) az építési tilalom feloldása után (1986), de különösen az elmúlt 10-15 évben a megsokasodott új külterületi beépítések veszélyeztetik. A fő probléma az, hogy ezek az új épületek alapvetően csak lakófunkciót látnak el, és ennek következtében a hagyományos tanyákon folyó gazdasági tevékenység szinte „zavarja” az itt élőket. Ugyanez azonban fordítva is igaz, az új beépítések által felhasznált területek közé a tanyák szinte beszorulnak, és kénytelenek feladni a korábbi mezőgazdasági tájhasználati rendszerüket, gazdálkodási lehetőségeik beszűkülnek.

A másik kiemelt probléma a vizsgálataink alapján (szegélyszűrés és területhasználati osztályok számának elemzése referencia egységekre a CORINE adatbázison), hogy a Duna-Tisza köze homokos hátsági területein végbemenő földhasználati változások egyik fontos jellemzője, hogy a tájat alkotó alapegységek (patch-ek) mérete egyre nagyobb, ami az azonos besorolású területhasználati kategóriák kiterjedésének köszönhető. Ez egyértelműen a tájökölógiai diverzitás csökkenését jelenti, melynek egyik következménye lehet a biológiai diverzitásban bekövetkező negatív változás. Tekintettel, hogy e területek a természetvédelem, illetve más ágazatok pl.: a turizmus számára is fontosak, illetve környezeti szempontból rendkívül érzékenyek, ezért szükséges lenne a jövőben a területfelhasználás tervezési és monitoring rendszerének a felállítása a megyében. Ez a megoldás a művelés alól kivett területek kontrollálásában is segítséget nyújthat, hiszen az itt elvesző mezőgazdasági területek (és termőtalaj) a megye legértékesebb természeti erőforrását képezik.

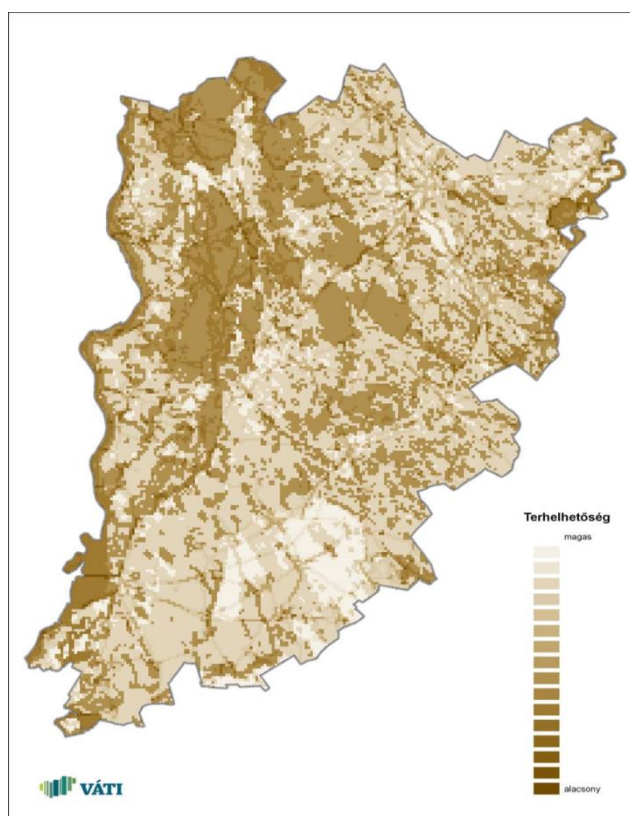
1.2 k) A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása

A megye tájterhelhetőségi vizsgálatai alapján⁵⁶ a térség legkevésbé terhelhető tájai a Dunamenti-síkság, az Alsó-Tiszavidék és a Homokhátság területén találhatók (52. ábra).

Ezek azok a területek, amelyek a különböző környezeti és antropogén tájterhelésekre (közlekedési, illetve környezeti infrastruktúra, extenzív mezőgazdasági földhasználatok, illetve ipari-termelői területfelhasználások) különösen érzékenyek: természetközeli területek (természetvédelmi területek mag- és puffertületei, ökológiai folyosók, gyepek, erdők, mocsaras területek), illetve a kiváló termőhelyi adottságú erdő- és mezőgazdasági területek, felszín alatti vizek szempontjából érzékeny területek és tanyás térségek.

⁵⁶ Bács-Kiskun megye területrendezési tervben (VÁTI 2012) szereplő BCE Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszékén kidolgozott tájterhelhetőség vizsgálati módszertana alapján

52. ábra: Bács-Kiskun megye tájterhelhetősége

Forrás: VÁTI 2012

Az alacsony érzékenyséű térségek többnyire a megye nyugati és északnyugati természetes állapotokat közelítő, magas biodiverzitású területei, amelyek természetsszerűleg nem érnek véget a megyehatároknál, így a későbbi fejlesztések során fokozott partnerségi együttműködést kívánnak a szomszédos megyékkel, illetve a déli szomszédjainkkal, elsősorban Szerbiával. Ilyen (közös figyelmet érdemlő) tájak első sorban a Szekszárdi és Paksi mikrotérségekkel együtt kezelendő Gemenci erdő, illetve a Duna és ártere (a Tolnai Duna), a Kunszentmiklósi kistérségben a Felső-Kiskunsági szikes puszták és turjánvidék, a Kiskunfélegyházi és Kecskeméti kistérségekben (a Csongrádi és Kunszentmártoni térségekkel határos) Alpár-Bokrosi Tisza-ártéri öblözet.

A fenti folytonosság szempontjából egyfajta „belső” térségek: a Kalocsai kistérség Kiskunsági szikes tavai és az Orjegi turjánvidék, a Felső-Kiskunsági szikes tavak és Miklapusztá, a Kecskeméti kistérségben Ágasegyháza-Orgoványi rétek, valamint a Kiskörösi kistérségben található Izsáki Kolon-tó.

A dél-Kiskunhalasi, Jánoshalmi és Bajai Bácskavidék jobb minőségű szántói és a városkörnyéki térségek esnek bele a magasabb terhelhetőségű területekbe.

2. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése

2.1. Ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területfejlesztési tervek

Az Országgyűlés 97/2005. (XII.25.) OGY határozatával elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepció célja, hogy – az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepcióval összhangban – kijelölje az ország területfejlesztési politikájának célkitűzéseit, elveit és prioritás-rendszerét, megteremtve a területi szempontok konzekvens érvényesítésének lehetőségét, mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos és területi programok kidolgozásában. A területfejlesztési politika fő funkciója az ország területileg harmonikus és hatékony működésének és kiegyensúlyozott, fenntartható területi fejlődésének megteremtése, valamint a területi leszakadás mérséklése. A területfejlesztési politika átfogó céljai 2020-ig:

1. Térségi versenyképesség
2. Területi felzárkózás
3. Fenntartható térségfejlődés és örökségvédelem
4. Területi integrálódás Európába
5. Decentralizáció és regionalizmus

Országos, Bács-Kiskun megyét is érintő területi célok 2013-ig:

1. A régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok megerősítése és a városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése

Cél, hogy az ország a főváros mellett rendelkezzen néhány komplex fejlesztési pólussal, melyek a fejlődést közvetítik, kisugárzó erejükkel fogva generálják régió- és országhatárokat is átlépő hatóterületeik fejlődését. Magas szintű kulturális, szolgáltatási és munkahelyi kínálatukkal képesek régiójuk számára megtartani a legképzettebb munkaerőt is. Dél-alföldön Szeged Kecskeméttel, Békéscsabával és Hódmezővásárhellyel – mint alközpontokkal – együttműködve tölti be a pólus funkciókat.

2. Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása

Bács-Kiskun megye déli része az ország hagyományosan legelmaradottabb perifériális térségei közé tartozik. A terület alapvetően a vidékies (rurális) térségek kategóriájába esik, hiszen népsűrűsége az országos átlagnál jóval alacsonyabb, és magasabb az agrárgazdaságban foglalkoztatottak aránya. Felzárkóztatásának feltétele, hogy megtartsa erőforrásait – népességét, azon belül is elsősorban a képzettebb rétegeket – és fejlődéséhez új erőforrásokat tudjon mozgósítani.

3. Országos jelentőségű integrált fejlesztési térségek és tématerületek

A Tisza-térség fenntartható felzárkóztatása

A térség integrált fejlesztésének alapvető célja a táji rendszer működőképességének biztosítása és az ökológiai kritériumoknak megfelelő fenntartható társadalmi, gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése. Bács-Kiskun megye a Közép-Tisza menti térségben található települései (Tiszakécske, Lakitelek, Tiszaug, Tiszaalpár) révén érintett a terület- és vidékfejlesztési, valamint környezetgazdálkodási beavatkozások összehangolásában.

A Duna-mente fenntartható fejlesztése

A Duna-mente fenntartható fejlesztése az európai jelentőségű ökológiai, közlekedési tengely integrált programokkal történő hasznosítását jelenti, amelyben kitüntetett szerep jut a komplex tájgazdálkodási, környezet- és természetvédelmi, területfejlesztési és vidékfejlesztési beavatkozásoknak. Mivel Bács-Kiskun megye Ny-i határát a Duna alkotja, kiemelkedően fontos a tájhoz alkalmazkodó területfejlesztési, tájgazdálkodási programok indítása, a mezőgazdasági, halászati, erdő- és vadgazdálkodási, ökoturisztikai- és infrastruktúra-fejlesztések összehangolása, a természeti területek, tájak, természeti és kulturális értékek, Natura 2000 területek megőrzése, fenntartása, a biodiverzitás megőrzése, az árvízvédelem és vízkészlet-gazdálkodási rendszerek kiépítése.

A termálvízkincs integrált térségi hasznosítása

A magyarországi felszínalatti vizek és ezen belül is kiemelten a termálvízkincs védelme, megőrzése, illetve fenntartható és integrált térségi hasznosítása a területfejlesztési politika országosan kiemelt célja és kiemelt területfejlesztési feladata. Bács-Kiskun megyében található a régióban a legkevesebb üzemelő termálkút (37 db). A kutak jellemzően mezőgazdasági hasznosításúak, gyógyfürdők Kiskunmajsán, Dávodon, Tiszakécskén, Kecskeméten találhatóak.

A megújuló energiaforrások részarányának növelése

A megújuló energiavagyon nemzetgazdasági szempontból kiemelt helyen szerepel. A megye biomassza potenciálja az országos átlagot 50 %-kal haladja meg. Ezzel kapcsolatban a legjelentősebb művelési ág a szántóterület, a legnagyobb tüzelőanyag forrás potenciál a kalászos gabonák szalmája és a kukoricaszár. A térségben találhatók szélerőművek telepítésére alkalmas területek, ahol a szélesebbésség éves vonatkozásban 6 m/s vagy nagyobb, de ezek telepítésénél számos korlátozó tényezőt kell figyelembe venni. Termál kutakat helyi energetikai célokra is használnak, a geotermikus energiát főleg a mezőgazdaság, az ipar használja fel, de távfűtési célra is használnak hévizet. Az országos átlagot meghaladó – területi megoszlásban homogén – napsugárzás miatt a potenciális megújuló energiaforrások szempontjából a megye különösen fontos szerepet tölthet be hazánkban.

4. Határ menti területek együttműködésének erősítése

Magyarország határ menti térségei többnyire az ország elmaradott, alacsony társadalmi-gazdasági státuszú területei. Ezeknek a perifériális helyzetben lévő térségeknek sajátos elhelyezkedésük, az átértékelődő szerepű országhatár jelenléte kitörési pont lehet, amennyiben ennek lehetőségeit, mint erőforrást ki tudják használni. Az alapvető cél, hogy a felértékelődő határmentiségből, a határ szerepének megváltozásából adódó előnyöket a térségek a megújulás erőforrásaként kamatoztatva tudják fejlődésük motorjává formálni.

5. Rurális (vidékes) térségek területileg integrált fejlesztésének prioritásai

A fejlesztési prioritások közül Bács-Kiskun megyét elsősorban a „helyi értékek és erőforrások fenntartható hasznosítása”, a „tanyás térségek revitalizálása, a halmozottan hátrányos helyzet enyhítése”; valamint a „Homokhátság teljes területén a kedvezőtlen demográfiai és a természet degradációs folyamatainak megállítása, a helyi adottságokhoz illeszkedő mezőgazdasági termelés biztonságának megőrzésével, a ritkán lakott agrártérségek, gazdaságok fejlesztésével, a szükséges agrárszerkezet-váltással, a kedvezőtlen vízgazdálkodás helyreállításával” érintik.

Az egyes kistérségek érintettsége az OTK területi céljaiban

Országos területi célok 2013-ig		Bajai	Bácsalmási	Jánoshalma	Kalocsai	Kecskeméti	Kiskőrösi	Kiskunfélegyházi	Kiskunhalasi	Kiskunmajsai	Kunszentmiklósi
Versenyképes budapesti metropolisz-térség megteremtése											
A régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok megerősítése és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése											
Elmaradott térségek, külső és belső perifériák felzárkóztatása											
Országos jelentőségű, integrált fejlesztési térségek és tématerületek	Balaton-térség tartós versenyképességének megteremtése a fenntartható térségi rendszer kialakításával										
	Tisza-térség fenntartható felzárkóztatása										
	Duna-mente fenntartható fejlesztése										
	Termálvízkincs integrált térségi hasznosítása										
	Megújuló energiaforrások részarányának növelése										
Határ menti területek együttműködésének erősítése											
Rurális térségek területileg integrált fejlesztési prioritásai											

Jelmagyarázat:

Nem érintett		Területileg nem kijelölten érintett		Néhány településével érintett		Kistérségi szinten vagy kiemelten érintett	
--------------	--	-------------------------------------	--	-------------------------------	--	--	--

2.1.b) Országgyűlés, kormány, ágazati fejlesztési stratégiák érvényes vonatkozásai

Új Magyarország Fejlesztési Terv / Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakeret 2007-2013 (2007.)

Magyarország az Európai Unió tagjaként 2007 és 2013 között közösségi fejlesztési támogatásra jogosult. Az uniós források igénybevételéhez készült a II. Nemzeti Fejlesztési Terv.

Az Új Magyarország Fejlesztési Tervet (ÚMFT) a Kormány, mint Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakeretét az 1103/2006. (X. 30.) Korm. határozattal fogadta el.

Az ÚMFT legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése. Ennek érdekében hat kiemelt területen indít el összehangolt állami és uniós fejlesztéseket: gazdaságfejlesztés, közlekedésfejlesztés, társadalom megújulása, környezeti és energetikai fejlesztés, területfejlesztés, államreform. A stratégiai célok elérését ágazati (Államreform, Elektronikus Közigazgatás, Gazdaságfejlesztési, Környezet és Energia, Közlekedés, Társadalmi Megújulás, Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program) és regionális (7 darab) operatív programok támogatják, amelyek kiegészülnek a Végrehajtás Operatív Programmal.

A 2007-2013 között Magyarország számára elérhető források körülbelül kétharmadát sikerült támogatási szerződéssel lekötöni eddig. A jelenlegi tervezés során figyelembe kell venni a az ÚMFT forrásfelhasználásának tapasztalatait.

Új Széchenyi Terv

Magyarország versenyképességének javítása, tíz év alatt egymillió új munkahely teremtése hét kitörési pont mentén – ezek a legfőbb céljai a 2011. január 14-én elinduló Új Széchenyi Tervnek (ÚSZT). Az ÚSZT középpontjában a foglalkoztatás dinamikus bővítése, a pénzügyi stabilitás fenntartása, a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése, valamint hazánk versenyképességének javítása áll. A tízéves gazdaságstratégia kijelöli azokat a kitörési pontokat és a hozzájuk kapcsolódó programokat, amelyek biztosítják Magyarország hosszú távú fejlődését. Programok:

- 1. Gyógyító Magyarország – Egészségipari Program:** Az egészségipar magában foglalja a gyógyító-megelőző és rehabilitációs szolgáltatásokat, a kiszolgáló- és háttérágazatokat, az ezeket megalapozó kutatásokat, az egészségtudatos életmódhoz kapcsolódó termékek gyártását és forgalmazását. Ez az ágazat az egyik legígéretesebb lehetőség a kitörési pontok között. Az egészségipar kitörési pontként akkor tud funkcionálni, ha megfelelő, fizetőképes kereslet lesz termékei és szolgáltatásai iránt. Ebben a külföldi és a hazai keresletre egyaránt számítani kell, mint ahogyan ez bebizonyosodott a korábbi egészségturisztikai fejlesztések esetében is.
- 2. Zöldgazdaság-fejlesztési Program:** A 21. században egy ország sikere jelentős mértékben függ attól, hogy a fosszilis energiahordozókra épülő felhasználási struktúra által kiváltott problémákat – ellátásbiztonság, növekvő árak stb. – hogyan tudja kezelni az energiatakarékosság, az energiahatékonyság, az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások felhasználásával. Az energiapolitika alapvetéseit legutóbb az MVM Zrt. által 2006. novemberben közzétett „Magyarország Energiapolitikai Tézisei 2006–2030”

című anyag fogalmazta meg. Az abban foglalt megállapítások részben helytállóak, de azóta jelentős változások következtek be.

3. **Otthonteremtési Program:** Az utóbbi években a lakásügy hiányzott a kormányzat fókuszterületei közül, nem volt országos lakásprogram, távlati lakáspolitikai célkitűzés, jövőkép. Az előző kormányzati ciklusban pozitív irányba mutatott a 36/2009. (V.12.) OGY- határozat elfogadása és egyéb építésigazgatási szabálmódosítások, de ezek megvalósítása jórészt elmaradt. A pályázati típusú lakástámogatások meghirdetése többnyire esetleges jellegű volt, a pályázati rendszer eredményessége a célok kitűzése híján jórészt nem volt mérhető. A CO₂ kvóta értékesítéséből befolyt pénzek felhasználására a Zöld Beruházási Rendszer (ZBR) program 2009-ben kiírásra került. A lakásépítések száma több évtizedes mélypont felé tart. A lakosság jelentős része egyre nehezebben tudja megfizetni a lakhatási terheket. A magántulajdonú lakások fenntartása sok helyen nem megoldott; a bérlakás állomány, a bérlakásépítés aránya kirívóan alacsony.
4. **Vállalkozásfejlesztési Program:** A program célja egyrészt, hogy visszaadja a hitet, hogy tisztességesen vállalkozni érdemes, hogy minél több fiatal és szakmát váltó, pályamódosító felnőtt tekintse vonzó és kíváncsós életpályának a vállalkozást; másrészt a vállalkozások növekedése, bővülése előtti akadályok lebontása a fejlesztéshez szükséges forrásokhoz való hozzáférés javításával és az adminisztrációs terhek csökkentését szolgáló intézmények megerősítésével; harmadrészt a munkahelyek, illetve a foglalkoztatottak számának növelése. A Vállalkozásfejlesztési Program három fő prioritásra (Vállalkozásélénkítés – A vállalkozói aktivitás növelése; Szövetségben a vállalkozókkal a munkahelyekért; Üzleti környezetfejlesztés) támaszkodva segíti a vállalkozások fejlődését.
5. **Tudomány – Innováció Program:** A gazdasági növekedés forrásai között az egyik legjelentősebb tényező az innováció. Társadalmi funkciója szerint az életminőség javulásának a biztosítója, a vállalkozóknak pedig meghatározó versenyelőnyt jelent. Az évtized közepére az adottságainkra épülő hatékony tudomány-, technológia- és innováció-politika végrehajtása, új értékeket létrehozó, originális termékekre és szolgáltatásokra épülő hazai és regionális piac megerősítése és a tudatos szellemi export további mintegy 1,5–2 százalékos nemzetgazdasági növekedést generálhat. A program célja, hogy az innováció útján dinamizálja a gazdaságot, és 4 év elteltével a gazdasági növekedés az egyéb intézkedések és az innováció hajtóereje révén érje el Magyarországon az EU-országok közötti legmagasabb értéket. A gazdasági cél eszközeként az is célkitűzés, hogy az ország K+F ráfordítása az évtized közepére érje el a GDP 1,5 százalékát, és az összesített innovációs mutató alapján mért innovációs teljesítmény érje el az EU-átlagot, a következő ciklusban pedig az EU-országok felső harmadába kerüljön.
6. **Foglalkoztatási Program:** Az új magyar kormány legfontosabb célja a foglalkoztatás növelése. A magasabb foglalkoztatás megvalósításának elengedhetetlen feltétele új munkahelyek létrehozása. A korábbi gazdaságpolitika és foglalkoztatáspolitikai átalakítására van szükség. Egyszerre több területen kell nagymértékű, átfogó változtatásokat eszközölni, szükség szerint megváltoztatva a gazdaság, a társadalom szereplőinek elvárásait, viselkedését. Paradigmaváltásra van szükség. Az „Első az értéktérítő munka” elv alapján minden lehetséges eszközzel azok munkába állását kell támogatni, akik képesek a munkavégzésre, és a befizetések által előteremtett hagyományos pénzbeli ellátásokkal és szolgáltatásokkal azon emberek méltó megélhetését biztosítani, akik munkára képtelenek.
7. **Közlekedésfejlesztési Program:** A közlekedés a gazdaság és a társadalom szerves kiszolgáló hátterét alkotja. Hasznai közé tartozik általában az elérhetőség biztosítása, a

területi egyenlőtlenségek kiegyensúlyozása, a személyek, áruk és szolgáltatások mobilitásának lehetővé tétele, gazdaság- és térségfejlesztő multiplikátor hatása, valamint közvetlenül is hozzájárul a GDP-hez. Ugyanakkor számos – nem, vagy csak részben ellentételezett – költséget is ró a társadalomra, amelyek közösségi szinten jelentkeznek. Alapvető cél a közlekedésből származó hasznok maximalizálása a társadalmi terhek minimalizálása mellett. Magyarországon több európai gazdasági folyosó is áthalad, ezért az Új Széchenyi Terv kiemelten foglalkozik a tranzitszerepből adódó lehetőségekkel, mind az áru-, mind a személyszállítás területén. Fejleszteni kell az olyan kombinált szállító megoldásokat, mint például a vasúti és közút szállítás összekapcsolása, illetve ki kell építeni a valódi használaton alapuló elektronikus díjfizetési rendszert.

A kitörési pontok közös sajátossága, hogy sokféle iparágat integrálnak, mindegyiknél komoly esély van arra, hogy a fejlesztés már középtávon, európai és globális léptékben is versenyképes hazai termékek, szolgáltatások és vállalatok megjelenéséhez vezessen.

Az Új Széchenyi Terv – hasonlóan az elsőhöz – a vállalkozók, az önkormányzatok és az állam közös kockázatviselésén alapul. Az állam alapvetően a hazánk rendelkezésére álló uniós támogatásokkal vesz részt a fejlesztési kockázatközösség megteremtésében. 2011 és 2013 között az Új Széchenyi Terv 2000 milliárd forint európai uniós támogatás és hazai forrás felhasználásával számol.

Az Új Széchenyi Terv szemléletében és célkitűzéseiben harmonizál az Európai Unió 2020-ig szóló gazdaságpolitikai stratégiájának célkitűzéseivel. Az Európa 2020 stratégia céljai és a magyar gazdaságpolitika prioritásainak találkozása világosan tükröződik az Új Széchenyi Terv kitörési pontjaiban is.

Az ÚSZT megvalósítása jelenleg félidőben tart. Az uniós források lekötésére 2013 végéig, azok elszámolására 2015 végéig van lehetőség.

Az Európa 2020 Stratégia Végrehajtását Megalapozó Előzetes Nemzeti Intézkedési Terv (2010)

Magyarország előzetes Nemzeti Intézkedési Terve elsősorban arra törekszik, hogy bemutassa az Európa 2020 Stratégia uniós szintű kiemelt célkitűzéseire hozzájáruló magyar nemzeti vállalatokat, valamint az ezek eléréséhez a magyar kormány által tervezett intézkedéseket. Nemzeti Intézkedési Terv először röviden bemutatja a magyar gazdaság fejlődését leíró középtávú makrogazdasági pályát, majd a magyar gazdasági növekedést fékező legfontosabb strukturális szűk keresztmetszeteket és az azok kezelésére tervezett kormányzati intézkedéseket. Ezt követően a Nemzeti Intézkedési Terv ismerteti az európai szintű kiemelt célokhoz kapcsolódó magyar nemzeti vállalatok számértékét, és egyben előzetesen vázolja a számszerű célkitűzések teljesítése érdekében a magyar kormány által tervezett legfontosabb intézkedéseket. Végül a Nemzeti Intézkedési Terv kitér azokra az általánosan elfogadott horizontális és módszertani kérdésekre, amelyek figyelembe vétele megkerülhetetlen a tervezés és végrehajtás során. A dokumentum országos és nem területi vállalatokat illetve intézkedéseket tartalmaz. A Végleges Nemzeti Intézkedési Tervet a Kormány 2011 áprilisában benyújtotta az EB-nek.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) - amelyet a Kormány az 1100/2005 Korm. határozattal fogadott el - készítése 2002-ben kezdődött el, és 2006-2013 közötti időszakra határozta meg a turizmusfejlesztés cél és eszközrendszerét. Az NTS az életminőség javítását tűzte ki célul, és a majdani fejlesztési irányok meghatározását a turizmus számára fontos értékek alapján kívánja felvázolni. A Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia javaslatot tett a legfontosabb, egyben legsürgetőbb beavatkozást igénylő területekre. A turizmusfejlesztés prioritásai:

- A hazai turizmus versenyképességének növelése
- A turisztikai termékfejlesztés nemzeti szintű prioritásai
- Innováción alapuló kínálatfejlesztés
- Regionális szintű desztináció-fejlesztés
- A piaci igényeknek megfelelő szálláshelykínálat és vendéglátás kialakítása
- Az iskolarendszerű képzés erősítése
- A turizmus általános megítélésének és elfogadottságának a javítása
- Regionális intézményrendszer átalakítása

A középtávú célokat megfogalmazó és a beavatkozási területeket átfogóan kijelölő fejlesztési dokumentum sok területen minőségi változást eredményezett a turizmus fejlesztésében. Ugyanakkor 2008-tól az ország romló költségvetési helyzete, a hitelválság illetve a 2008-ben kiteljesedett világgazdasági válság miatt a turizmus fejlesztésének kormányzati szintű támogatása nem a tervek szerint valósult meg Bács-Kiskun megyében sem.

Az **Új Széchenyi Terv Gyógyító Magyarország – Egészségipari Program** a turizmus számára is új irányt jelölt ki, amely szükségessé tette az alsóbb szintű tervezési dokumentumok felülvizsgálatát, megújítását. A 2005-ben elfogadott Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) időtávja 2013-ig szól, így annak megújítása szükségessé vált. A 2005. óta eltelt időszakban sokat változott a turizmus hazai és nemzetközi környezete – elég a világgazdasági válság hatásaira gondolnunk –, ami szintén indokolta a célok, prioritások és eszközök újrafogalmazását.

Az új, 2011 és 2020 közötti időszakra szóló turizmusfejlesztési stratégia megalkotásának első lépéseként egy új turizmusfejlesztési koncepció készült, amely a részletesebb stratégia alapvető irányait fekteti le. A koncepció azonosítja az ágazat jellemző belső és külső adottságait, problémáit, meghatározza a jövőképet, továbbá rögzíti a jövőkép elérését biztosító felső szintű célokat és prioritásokat.

A koncepció *jövőképe szerint 2020-ban* Magyarország Európa legnépszerűbb egészségturisztikai desztinációja lesz. A Gyógyító Magyarország program eredményeként az ország területén több magas színvonalú, egymástól jól megkülönböztethető szakmai profilú kínálattal rendelkező gyógyhely várja a vendégeket. Az egészségturizmus döntően termálfürdő kincsre épülő ága mellett hasonló ismertségnek és népszerűségnek örvend az orvosi szolgáltatásokon alapuló egészségügyi turizmus. A kínálat piacra vitelét hatékony és jól szervezett országmarketing támogatja, az egészségturizmusra épülő országmárka külföldön jól ismert. A magyarok körében népszerű a belföldi üdülés, amely a külföldi nyaralás reális alternatívájaként jelenik meg. Mind a szolgáltatók, mind a lakosság nyitottan, barátságosan viszonyul a turistákhoz. A turizmus intézményrendszerének alapja a helyi és térségi

desztinációmenedzsmment szervezet, amely az önkormányzatok és turisztikai vállalkozások valamint civil szervezetek együttműködésével tölti be a házigazda szerepét a látogatók felé. A helyi TDM szervezetek térségi összefogásával alakul ki egy-egy területegység kínálati profilja, a regionális szintű TDM szervezetek látják el a belföldi és határmenti marketing tevékenységet. A nemzeti turisztikai desztinációmenedzsmment szervezet összehangolja a regionális szervezetek tevékenységét, kutatási szolgáltatásokkal, egységes informatikai rendszer működtetésével nemzetközileg is piacképes kínálatot alakít ki. Az egészségturisztikai attrakciók és szolgáltatások mellett változatos természeti értékeinket, épített és szellemi örökségünket a keresleti trendeket követő minőségű, és kreatívan bemutatott turisztikai termékként kínáljuk az utazóknak. A desztinációk turisztikai kínálatuk elemeiből felépített csomagként jelennek meg a látogatók számára. A turizmus fejlesztése a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás gondolatának és követelményrendszerének gyakorlati alkalmazásával történik. Az ágazat sikere a foglalkoztatás terén is látványosan megmutatkozik, a növekvő vendégforgalom kiszolgálása mind a diplomás és szakképzett munkaerő, mind az alacsonyabban képzett rétegek számára biztos munkalehetőséget jelent. A turisztikai vállalkozások kiszámítható jogi és közgazdasági környezetben működnek, ami a szektorban korábban jelen lévő fekete- és szürkegazdaság látványos visszaszorulását eredményezte. Összességében nemzetközileg is versenyképes turisztikai szektor várja a vendégeket Magyarországon.

Az NTS keretében hat rész stratégia készült el: kerékpáros, kulturális, öko, ifjúság, lovas, egészség turizmus fejlesztési stratégia.

Az új turizmusfejlesztési stratégia vitaanyaga elkészült. Elfogadása ez év őszén várható. A helyzetelemzés e pontját érdemes a stratégia elfogadása után felülvizsgálni.

A kerékpáros turizmus fejlesztési stratégiája 2010-2015

A nemzetközi tapasztalatok alapján az előremutató és fenntartható fejlesztési politikát folytató országok jelentős lépéseket tettek és tesznek folyamatosan annak érdekében, hogy turisztikai desztinációikat kerékpárosbarát módon fejlesszék. Ennek érdekében született meg Magyarország kerékpáros turizmus fejlesztési stratégiája. A fejlesztési terv prioritásai:

- Szervezeti háttér, együttműködések fejlesztése
- Kínálatfejlesztés
- Kerékpáros turizmus marketingjének fejlesztése

Az NTS-ben a turisztikai termékfejlesztés regionális szintű prioritásai között megjelenik a kerékpáros turizmus fejlesztése. Fontos feladatként határozza meg a nemzetközi kerékpáros útvonalhálózatokhoz való kapcsolódáshoz szükséges hiányzó, valamint az ökoturisztikai helyszínekhez vezető útvonalak kialakítását, a megfelelő szolgáltatások kiépítését, illetve az utak karbantartásához szükséges megfelelő ellenőrző és szankcionáló rendszer kialakítását. A Dél-alföldi turizmusfejlesztési stratégia prioritásai között szerepel az aktív turizmus fejlesztése, amely magába foglalja a kerékpáros turizmus feltételeinek javítását a nemzetközi kerékpáros útvonalhálózatokhoz való kapcsolódáshoz szükséges, még hiányzó útvonalak és a megfelelő szolgáltatások kialakításával. A Kerékpáros Magyarország Program 2007-2013 a kerékpáros közlekedés és szabadidős célú kerékpározás (ezen belül a kerékpáros turizmus) fejlesztésére irányuló átfogó lépéseket, valamint a kerékpározással összefüggő kérdések kezelésére alkalmazható megoldásokat hivatott bemutatni.

A fejlesztési tervek ellenére a megyében továbbra sem beszélhetünk komplex kerékpáros turisztikai termékről, még a legfejlettebb infrastruktúrával rendelkező helyszíneken sem.

A stratégia felülvizsgálata eredményeinek időközi értékelése és a dokumentum felülvizsgálata célszerű lenne.

Kulturális Turizmus Fejlesztési Stratégia 2009-2013

A Kulturális Turizmus Fejlesztési Stratégia az NTS-sel összhangban a következő célokat fogalmazta meg: nemzetközileg versenyképes és fenntartható termékek; a magyar kultúra elemeinek megőrzése, hasznosíthatóvá tétele; tudatos keresletépítés; a kulturális vonzerőkre épülő országimázs; a nemzetközi kulturális turisztikai együttműködések nyomán határon átnyúló kapcsolatok és a fenntartható turizmus. A stratégia célok eléréséhez az alábbi prioritások fogalmazódtak meg:

1. A kulturális turizmus szervezeti-működési kereteinek megteremtése
2. A kulturális turizmus jogszabályi kereteinek megteremtése
3. A kulturális turizmus gazdasági alapjainak biztosítása
4. Kulturális kínálatra épülő attrakciófejlesztés
5. Kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése
6. A kulturális-turisztikai marketing erősítése
7. A humán erőforrás háttér biztosítása

A kulturális turizmus széles kínálata (világörökségi helyszínek, a nemzeti és történelmi emlékhelyek, a szellemi örökségen alapuló vonzerők, a turisztikai vonzerőt jelentő rendezvények, a vallási, hitéleti motivációjú utazások, a kortárs kultúra, a kreatív kultúra) ellenére Bács-Kiskun megyében nemzetközi jelentőségű attrakciót a fejlesztési források bevonása ellenére sem sikerült kialakítani.

A stratégia felülvizsgálata eredményeinek időközi értékelése és a dokumentum felülvizsgálata célszerű lenne.

Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (2008)

Az NTS a nemzeti szinten kiemelt turisztikai termékek közé sorolja a kulturális és természeti értékeken alapuló örökségturizmust, ennek megfelelően szükség volt egy országos ökoturizmus stratégia kidolgozására. Annak érdekében, hogy az ökoturizmus fejlesztése a jövőben a természetvédelem és a turizmus szempontjainak kiegyensúlyozott érvényesítésével, környezeti, gazdasági és társadalmi hatásaiban fenntartható módon valósuljon meg, az alábbi elérendő célokat, feladatokat és eszközöket határozták meg:

1. Az *I.Prioritás* az ökoturisztikai attrakciók – köztük leginkább a védett természeti területek – jobb „használhatóságát” elősegítő fizikai, azaz infrastrukturális fejlesztéseket tartalmazza.
2. A *II.Prioritás* tartalmazza a meglevő vagy fejlesztések eredményeképpen javuló adottságok jobb kihasználását célzó programok, szolgáltatások fejlesztését.
3. A *III.Prioritás* az ökoturizmus humán komponensére összpontosít, a tevékenység valamennyi kulcsszereplőjére – környezetvédők, turisztikai szakemberek, szolgáltatók,

turisták – nézve megfogalmazva az indokolt fejlesztési irányokat. A humán fejlesztésben a szakmai felkészítés mellett kiemelt szerepet játszik a szemléletformálás is.

4. A *IV.Prioritás* az ökoturizmusban kiegészítő, „beszállító” szerepet játszó tevékenységekkel foglalkozik, amelyek egyrészt a területek jobb elérését, másrészt a turisztikai kereslet mélyebb kiaknázását – és ezáltal nagyobb helyi jövedelem realizálását – teszik lehetővé.
5. Az *V.Prioritás* az ökoturisztikai kínálat ismertségének növelését, az ismeretek hangsúlyainak alakítását, valamint a szolgáltatások értékesítésének fellendítését szolgáló marketing-tevékenységeket részletezi, a reálisan alkalmazható kommunikációs eszközök megnevezésével.
6. A *VI.Prioritás* a területre érkező látogató-forgalom menedzsmentjével foglalkozik, kitérve az interpretációs technikák alkalmazására, valamint a hatékony helyi tájékoztatási és útbaigazítási rendszerek kialakítására.
7. A *VII.Prioritás* foglalja magában a többi tárgyalt terület hatékony szervezéséhez és irányításához szükséges szervezeti rendszer kialakításával kapcsolatos teendőket, valamint az olyan, szervezeti alapon megvalósítandó tevékenységeket, mint a márkanév-használat vagy a monitoring-rendszer.

A megyében kevésbé sikerült a turizmus-fejlesztésre rendelkezésre álló forrásokat az ökoturizmus fejlesztése érdekében mozgósítani. A stratégia felülvizsgálata eredményeinek időközi értékelése és a dokumentum felülvizsgálata célszerű lenne.

Lovasturizmus termékfejlesztési stratégia 2007-2013 (2009.)

A dokumentum értelmében a lovas turizmus 2007-2013 közötti időszakra megfogalmazható stratégiai célja: Magyarország váljon lovas barát turisztikai desztinációvá. A célok az alábbi területeken megvalósuló beavatkozásokkal érhetők el:

- emberközpontú és hosszú távon jövedelmező fejlődés,
- a turistafogadás feltételeinek javítása
- attrakciófejlesztés
- emberi erőforrás fejlesztés
- PR és marketing
- hatósági szabályozás

A stratégia a dél-alföldi régióra külön meghatározza a javasolt fejlesztéseket:

- A lovas tanyák szolgáltatásainak fejlesztése mellett a terápiás lovaglás a gyógy- és termálfürdőkhöz közeli lovas tanyák esetén kiemelten támogatandó. Fontos feladat a tevékenységek finanszírozási oldalának megteremtése megvizsgálva a társadalombiztosítási és a mezőgazdasági és vidékfejlesztési források igénybevételeének lehetőségét.
- Az emberi erőforrások fejlesztése keretében a lovagláshoz, lótenyésztéshez szükséges eszközök készítéséhez kapcsolódó szakmák (kovács, bognár, szíjgyártó) oktatása, „felélesztése” szükséges, aminek a régióban komoly hagyományai vannak.
- További lovas túraútvonalak kijelölése indokolt.
- A hagyományörző lovas programok (honfoglalás kori hagyományokat ápoló programok, huszárbandériumok, lovas íjászat) nagyobb támogatás esetén jelentősebb vonzerőként szerepelhetnének a régió kínálatában.
- A dokumentum marketing tekintetében a lovas rendezvények és westernfarmok promóciójának nagyobb támogatását; a lovas ajánlatok ifjúsági korcsoportnak szánt

kiadványokban való hangsúlyosabb jelenlétét, valamint lovas rendezvénynaptár kiadását is javasolja.

- Szervezeti keretek fejlesztése érdekében a minden régióban egy-egy regionális lovas klaszter létrehozását indokolja.

Az előző fejlesztési időszakban megfogalmazott célokat csak részben sikerült megvalósítani. A lovas turizmus a hagyományos turisztikai vonzerők egyik kiemelkedő területe napjainkban is. Mindezek alapján javasolható a lovas stratégia időközi felülvizsgálata és a 2013-2020 időszakra vonatkozó fejlesztési stratégia elkészítése.

Kincsem Nemzeti Lovas Program (2012)

A Kincsem Nemzeti Lovas Program - amelynek célja a lóhasználat és a lovas tevékenység feltételeinek javítása, fejlődési pályára állítása, a fenntarthatóság alapjainak megteremtése - kiemelkedően fontos jelentőségű megyénk számára, annak ellenére is, hogy a kiemelt projektjavaslatok közül egy sem érinti Bács-Kiskunt.

A Program által megfogalmazott legfőbb cél, hogy a lovaságazat egyre inkább képes legyen az önfenntartásra. A program a lovaságazatra olyan befektetési területként tekint, mint amelyik a vidékfejlesztés szerves és fontos húzóágazata. A program összefogja a lovaságazat fejlesztéséhez szükséges intézkedéseket, egységes keretbe foglalja a nemzeti lovaskultúra-oktatást, a lovasturizmust, a lótenyésztést, a lovassportokat, a lovasterápiát, és a lóversenyést.

A program végrehajtása a kormánydöntést követően azonnal megkezdődött, és már az idén számos területen jelentős előrelépés történt. A kormány a program elfogadása mellett a következő döntéseket hozta:

- Részletes akcióterv készül a lovaskultúra oktatásának köznevelésbe történő bevezetésére.
- A kormány megvizsgálja a szabad terephasználat jogszabályi biztosításának lehetőségét, megtörténik az erdőtörvény szükséges módosítása.
- Elkészül Magyarország lovastúra-hálózata és annak digitális térképe.⁵⁷
- A kormány a lovaságazat önffinanszírozó képességének megteremtése érdekében egyetért a lóverseny fogadási rendszer és hálózat bővítésével, valamint egy önálló lóversenytörvény megalkotásával.
- Elkészül az állami ménesekről szóló törvény.
- Megtörténik a lovaságazat támogatási rendszerének felülvizsgálata, valamint hatósági intézményrendszerének megerősítése, és egységes informatikai rendszerének továbbfejlesztése.
- A miniszterelnöki megbízott javaslatot tesz a lovaságazatot érintő képzési rendszer átalakítására.
- A hatékony és egységes állami irányítás érdekében elkészül a lovaságazati vagyongatászer, és amennyiben szükséges új szervezeti és irányítási rendszer kerül bevezetésre.
- Az érintett miniszterek áttekintik a lovasterápia hazai terápiás kezelésekre történő beépítésének és annak egészségbiztosítási rendszerbe való befogadásának lehetőségét.

⁵⁷ Bács-Kiskun megyén a tervezett 5. számú - Marhatolvajok útja halad át. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat az IPA program keretében szerb-magyar közös lovas útvonalak kialakítását, a lovas kultúra fejlesztését tűzte ki célul. A program megvalósítására 2013-14-ben kerül sor.

- Felmérésre kerül a Szilvásvárad Lovasközpont, a Nemzeti Lovarda, a Ludovika Lovarda, a Lovasberényi Lovasközpont, a Bábolnai Nemzeti Ménesbirtok, a Mezőhegyesi Állami Ménes és a Kincsem Park fejlesztésére rendelkezésre álló források köre és igénybevételük lehetősége.
- A nemzetgazdasági miniszter és a vidékfejlesztési miniszter elkészíti a lovaságazati marketing akciótervét.
- Megtörténik a lovaságazathoz kapcsolódó jelentős épített örökségi helyszínek teljeskörű feltárása, azok újrahasznosítási és felújítási lehetőségeinek vizsgálata, valamint az ehhez kapcsolódó átfogó forrástérkép is elkészül

Tervezett lovastúra-útvonalak – Forrás: Kincsem Nemzeti Lovas Program

Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009-2024

Az Országgyűlés 88/2009. (X. 29.) OGY határozata fogadta el a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát, amely a 2009-2024 közötti időszakra határozza meg az fiatal korosztállyal kapcsolatos célkitűzéseket, eszközöket, teendőket. Az állami, regionális, helyi szintű ifjúsági feladatok között szerepel az ifjúsági turizmus infrastrukturális és jogi eszközrendszerének figyelemmel kísérését és kidolgozása, az ifjúsági turizmus és szabadidő (gyermekek iskolán kívül szervezett) eltöltését segítő programok fejlesztésének stratégiai kérdéseinek és az érintett miniszterek ezzel kapcsolatos feladatainak összehangolása. Mivel a stratégiát a szociális tárca készítette, ezért itt is a szociális jellegű turizmusról van szó. A kulturális értékteremtés, kultúraközvetítés feladatok között megemlíti az ifjúsági turizmust, az ifjúsági szakmai utazást, mint az inter-kulturális tanulás egyik eszközét. A fiatalok számára a sportlétesítmények és a kulturális programok elérhetőségének növelése a tudatosság és a társadalmi integráció fejlesztési javaslatok között szerepel. A nonprofit ifjúsági turizmus jelen stratégiának nem része.

Ifjúsági turizmus fejlesztési stratégia (2010.)

A stratégia összeállításának célja a magyarországi ifjúsági turizmus hosszú távú fejlesztési irányainak kijelölése, valamint a hatékony fejlesztés megvalósításához szükséges szakmai munka szervezeti kereteinek és tartalmi vonatkozásainak meghatározása. A stratégia igazodik az NTS-ben megfogalmazott alapvető célkitűzésekhez. A stratégiai prioritásokat, illetve a hozzájuk tartozó intézkedéseket az alábbi tartalmi jellemzők által meghatározott rendszerbe foglaltuk:

- Az 1. prioritás az ifjúsági turizmus fejlesztéséhez szükséges alapozó tevékenységet tartalmazza. Ezek között érintjük a legfontosabb infrastrukturális fejlesztéseket, a humán erőforrások területén mutatkozó igényeket, valamint a magánberuházók ösztönzését célzó intézkedéseket. A javasolt intézkedések révén olyan fejlődési pályát rajzol fel, amely egyszerre vezet az 6-30 éves korosztályok körében Magyarország imázsának javulásához és az ifjúsági turizmus jövedelemtermelő képességének növekedéséhez.
- A 2. prioritás a vonzerők és a rájuk épülő ifjúságturisztikai termékek fejlesztésére koncentrál, részben újfajta attrakciók létrehozását célozva, nagyjából azonban a vonzerő- és termékkínálat „ifjúságbarát” jellegének megteremtését elősegítő intézkedésekre alapozva.
- A 3. prioritás a legfontosabb szolgáltatás-fejlesztési elvárásokat foglalja össze, a szállásadás, a vendéglátás és a közlekedés tekintetében. A javasolt intézkedések zöme ebben az esetben is a meglévő termékszerkezeten belüli korrekciókat irányozza elő. A prioritás ezen túlmenően kitér az ifjú turisták részére eladható termékek kínálatára is.
- A 4. prioritás az ifjúságturisztikai kínálat megismerésének javítását, ismertségének növelését, az ismeretek hangsúlyainak alakítását, valamint a szolgáltatások értékesítésének fellendítését szolgáló marketing-tevékenységeket részletezi, a reálisan alkalmazható kommunikációs eszközök megnevezésével.
- Az 5. prioritás foglalja magában az ifjúságturisztikai fejlesztések hatékony szervezéséhez és irányításához szükséges szervezeti háttér kialakításával kapcsolatos teendőket, valamint a szervezeti alapon megvalósítandó minőségbiztosítási tevékenység felépítésének lépéseit. A prioritás nem számol új államigazgatási szervezet létrehozásával.

A dél-alföldi régióban a fejlesztés hangsúlya:

Infrastruktúra	Vonzerők és termékek	Egyéb kapcsolódó szolgáltatások és fejlesztések
Közösségi terek fejlesztése, aktív turizmus lehetőségeinek megteremtése telekommunikáció	tematikus regionális és városnéző túrák, öko- és aktív turisztikai programok	turisztikai információs portál létrehozása, rendezvénykínálat bővítése, a jelenlegi kínálat egy részének „megfiatalítása” (pl. gasztronómiai versenyek)

A Dél-Alföldi Régió Turizmusfejlesztési stratégiája az ifjúsági turizmus támogatását, fejlesztését emeli ki, és azt, hogy egyik ága, az iskolai kirándulások inkább az örökség-, míg a szünidei táborozások inkább az aktív turizmus részét képezik. Az ifjúsági turizmus alatt itt is az iskoláskorúak osztálykirándulásait és a táborozásokat értik.

Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégia (2007.)

Az „Országos egészségturizmus fejlesztési stratégia” célja egy olyan javaslat elkészítése, amely megfelelő koncepcionális iránymutatást tartalmaz az egészségturisztikai fejlesztések tekintetében, és amely az egészségturizmust az ország turizmusfejlesztési irányvonalaihoz igazítva hivatott elhelyezni. A tanulmány az NTS pilléreire alapozva mutatja be az egészségturizmus fejlesztésének stratégiai pontjait, alapot képezve a regionális fejlesztések számára.

Az Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégia” elkészítésének létjogosultságát elsősorban adottságaink indokolják. A tanulmány állást foglal abban, hogy az egészségturizmus hazai fejlesztését elsősorban termálvizeinkre kell alapozni, ezért a fejlesztéseket döntően a termálvizek komplex hasznosításának keretei között kell értelmezni. Hasonlóan stratégiai jelentőségű kérdés, hogy a jövő egészségturisztikai fejlesztései egyben településfejlesztési feladatokat is felvetnek, ezért az egészségturizmus fejlesztése primér módon kapcsolódik az önkormányzatokhoz is. Mindemellett kardinális meghatározója az egészségturizmus további fejlesztési irányainak az egész magyar egészségügy jövőbeli alakulása, a szakmai háttér, valamint a képzési, kutatási feladatok vonatkozása egyaránt.

A regionális turizmusfejlesztési stratégiában az egészségturizmus (gyógy- és termálturizmus) az első turizmusfejlesztési prioritási pont: gyógyhatású termálvízen alapuló, speciális egészségügyi ellátásra, gyógyhatású termékek előállítására és forgalmazására épülő integrált gyógyturizmus fejlesztése. A régió OP-jában megfogalmazott intézkedések illeszkednek a Geo-Termál programhoz is, amelynek célja a régió termálvizeinek többlépcsős, tudatos hasznosítása.

Sport XXI. Nemzeti Sportstratégia 2007-2020 (2007.)

A stratégia hazánk szabadidő- és versenysportjának középtávú fejlesztési prioritásait jelöli meg, azzal a céllal, hogy többek között az egészség megőrzésén keresztül javítsa az ország társadalmi, gazdasági helyzetét. A Nemzeti Sportstratégia eszmeisége egy ideális, távoli jövőképet vázol fel, célrendszere pedig azt a hosszútávon elérni kívánt állapotot jeleníti meg, amelyet az elkövetkezendő években a sportpolitika eszközrendszerének felhasználásával szükséges megvalósítani. A stratégiában megfogalmazott célok: életminőség javítása, a sport kapcsolatrendszerének fejlesztése, egészséges társadalom, sport és tudástartalom összekapcsolása, harmonikus társadalom és közösségi kohézió, sport mint innováció, nemzeti és közösségi identitás erősítése, esélyegyenlőség.

A kis- és középvállalkozások fejlesztésének stratégiája 2007-2013

A dokumentum több, a Kormány által elfogadott, a kis- és középvállalkozások fejlesztését érintő dokumentumra (Kis- és középvállalkozás-fejlesztési koncepció, Üzletre hangolva program, Középtávú tudomány-, technológia és innováció politikai stratégia, Magyarország középtávú külgazdasági stratégiája) épülve – a Konvergencia program kereteit figyelembe véve – kormányzati szinten fogalmazza meg a kis- és középvállalkozások fejlesztésének 2007-2013. közötti időszakra vonatkozó stratégiáját.

A stratégia által kitűzött négy fő beavatkozási területen kitűzött célok mindegyike – a

támogató szabályozási környezet, a finanszírozási források bővülése, a vállalkozói tudás fejlődése és a vállalkozói infrastruktúra fejlesztése – a stratégia fő célkitűzését a kis- és középvállalkozások gazdasági teljesítményének javítását szolgálja. A horizontális célok eléréséhez rendelt eszközök a külpiacokon való megjelenés ösztönzését és a közvetlen munkahelyteremtést szolgálja.

Üzletre hangolva (2007.)

Az "Üzletre hangolva" programot és annak első évre vonatkozó intézkedési tervét a Kormány 2007 áprilisában fogadta el a kormányzati deregulációs programmal együtt. Az intézkedések jelentős hányada a cég- és adóadminisztráció egyszerűsítéséhez kapcsolódik, mellettük nagyobb számban szerepelnek a verseny tisztaságát, a jogbiztonság növelését, a közigazgatási eljárások minőségének javítását és az engedélyezési eljárások gyorsítását célzó lépések is. A cég- és adóadminisztráció teljes spektrumát átfogják az elektronikus közigazgatás területén az adminisztratív eljárások egyszerűsítését szolgáló fejlesztések. A program mérlegét megvonva több területen számolhatunk be jelentős előrelépésről, így például: a cégalapítás, illetve a cégeljárások egyszerűbbé, olcsóbbá, gyorsabbá tétele, emelkedik a kötelező könyvvizsgálati értékhatár, a vállalkozói "körbetartozások" mérséklése, ingyenes céginformáció, ÚMFT forrásainak felhasználásával elindult a mikrohitelezési program.

Kis- és középvállalkozás-fejlesztési koncepció (2007.)

Összhangban a Kisvállalkozások Európai Chartájával, a Közösség lisszaboni programjával és az annak megvalósítását célzó Modern KKV-politika a növekedésért és a foglalkoztatásért c. bizottsági közleménnyel a magyar Kormány nagy jelentőséget tulajdonít a hazai kis- és középvállalkozásoknak. Ezért a kisvállalkozások számára a lehető legjobb üzleti környezet kialakítására kell törekedni, mivel a fejlett üzleti környezet, a széles értelemben vett üzleti szolgáltatások hozzájárulnak a versenypiacok hatékony működéséhez, a piaci pozíciók erősítéséhez.

A kis- és középvállalkozás-fejlesztési politika céljai a következők:

Fő célok:

- A kis- és középvállalkozások jövedelemtermelésének növekedése, közelítés a fejlett EU tagállamok szintjéhez.
- A kis- és középvállalkozások foglalkoztatotti létszámának növekedése, humán tőkeállományuk minőségének javítása.

A célok megvalósításához rendelt eszközök: a közvetlen támogatások és pénzügyi eszközök, valamint az üzleti szolgáltatások fejlesztése.

Külgazdasági Stratégia (2011.)

A Külgazdasági Stratégia fő célja, hogy 2011 és 2015 közötti időszakban a külgazdaság-politika prioritásainak kijelölésével, eszközeinek finomhangolásával hozzájáruljon a Kormány növekedési, egyensúlyi és foglalkoztatási céljainak a megvalósításához. Ennek megfelelően a Külgazdasági Stratégia prioritásait az Új Széchenyi Tervben megfogalmazott célok és

fejlesztési irányokkal összhangban határozták meg, fókuszában a hazai kkv-k nemzetközi piacokon való térnyerésének elősegítése áll. A Stratégia hozzájárul az ÚSZT-ben megfogalmazott célhoz, amely szerint a következő 10 évben egymillió új, adózó munkahelyet kell létrehozni Magyarországon. A kkv-k nemzetközi piacokon való térnyerése a foglalkoztatottsági mutatók mellett a fizetési mérlegre és a költségvetési egyenlegre is pozitívan hat. Exportbővítési és befektetésösztönzési törekvéseink az ÚSZT-ben is rögzített perspektivikus ágazatokra fókuszálnak, amelyek a várható világpiaci kereslet és a magyar gazdaság adottságai alapján a leginkább alkalmasak a hazai gazdaság – főként a kkv-k – megerősítésére.

A Kormány munkahely-teremtési prioritása összhangban van az Európai Unió EU 2020 stratégiájának foglalkoztatás bővítési céljaival, és az ennek elérése érdekében tett magyar vállalással, ami 75%-os foglalkoztatottsági szint elérését tűzte ki célul 2020-ra. A Külgazdasági Stratégia a kkv-k nemzetközi piacokon való térnyerése, és ennek köszönhetően létrejövő új munkahelyeken keresztül az EU 2020 keretében vállalt kötelezettségeink teljesítését segíti elő.

A külgazdaság fő feladata, hogy hozzájáruljon Magyarország növekedési, foglalkoztatási és egyensúlyi céljainak eléréséhez: új munkahelyek teremtése, külső egyensúly megteremtése és hosszú távú megőrzése, a külső adósság terheinek csökkentése, finanszírozási biztonságának megteremtése, kkv-k megerősítése. E feladatok megoldása az eddiginél jóval erősebb állami szerepvállalást kíván.

A Külgazdasági Stratégia általános célja, hogy elősegítse a magyar gazdaság exportteljesítményének növekedését, hozzájáruljon a kivitel szerkezetének kiegyensúlyozottabbá válásához, elősegítse a hazai tulajdonú vállalkozások nemzetközi piacokon való szerepének növekedését, elősegítse a külső egyensúly tartós megvalósítását, a felhalmozódott külső adósság biztonságos finanszírozása feltételeinek megteremtését, ösztönözze a külföldi befektetők magyarországi beruházásait.

Középtávú tudomány-, technológia és innováció politikai stratégia 2007-2013 (2007.)

A Kormány 2007. március 28-án elfogadta a 2007-2013 időszakra vonatkozó középtávú tudomány-, technológia- és innováció-politikai stratégiáját (TTI Stratégia). A TTI Stratégia megteremti annak elvi kereteit, hogy a tudomány, a technológiai és az innováció összehangolt és egymásra épülő fejlődése pozitív eredményeket biztosítson mind a gazdaság, mind a társadalom számára. A stratégia szorosan és konkrétan kapcsolódik a Kormány programjához, azon belül különösen az „Innováció a vállalkozások versenyképességéért” és a „Tudomány” című fejezetekhez. Célja, hogy Magyarország már középtávon olyan országgá váljon, ahol a gazdaság hajtómotorja a tudás és az innováció, és a vállalatok a globális piacon versenyképes termékekkel, szolgáltatásokkal jelennek meg.

A TTI Stratégia az alábbi öt prioritási területre jelöl ki feladatokat:

- A tudományos kutatás eredményei befogadásának és hasznosításának kultúrája.
- Minőség-, teljesítmény- és hasznosítás-vezérelt, hatékony nemzeti innovációs rendszer.
- Megbecsült, a tudásalapú gazdaság és társadalom igényeinek megfelelő kreatív, innovatív munkaerő.
- A tudás létrehozását és hasznosítását ösztönző gazdasági és jogi környezet.
- A globális piacon versenyképes hazai vállalkozások, termékek és szolgáltatások.

(Az új tervezési időszakra vonatkozó Nemzeti Innovációs Stratégia elkészítése és elfogadása folyamatban van. Elfogadása esetén ez a pont frissítendő.)

Stratégia a magyarországi megújuló erőforrások felhasználásának növelésére 2008-2020 (2008.)

A stratégia elsődleges célja, hogy koncepcionális keretet adjon Magyarországon a megújuló energiahordozó felhasználás növeléséhez, hozzájáruljon a megújuló technológiák és alkalmazásuk terjedéséhez, e technológiák hatékonyságának javításához, valamint társadalmi elismertetéséhez, népszerűsítéséhez elsődlegesen a piaci eszközökre, illetve a versenyre alapozva.

A dokumentum az egyes hazai megújuló energiahordozó fajták energiapolitikai jelentőségét tekinti át. Megvizsgálja az egyes energiahordozók hazai adottságait, rendelkezésre állását, az előállítás alapanyag feltételeit, a felhasználás lehetőségeit, valamint azokat a környezeti hatásokat, amelyek a felhasználás korlátját jelenthetik. A stratégia a beavatkozás eszközrendszerét is megfogalmazza.

A fejlesztési dokumentumban megfogalmazott stratégiai cél, hogy Magyarországon 2020-ban a megújuló energiaforrások felhasználása összesen 186,4 PJ-t tegyen ki, ezen belül az egyes felhasználási területek szerint a villamosenergia-termelésben 79,7 PJ-t (9470 GWh), a hőtermelésben 87,1 PJ-t, az üzemanyag-fogyasztáson belül 19,6 PJ bioüzemanyagot használjon fel az ország.

A stratégia területi megállapításokat nem tartalmaz, megyei szintű felmérést a dokumentum egyik alapját képező, az MTA által készített megújuló energiahordozó-potenciál elemzés tartalmaz.

Középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia (2004.)

Középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia egyfajta esernyőstratégia szerep betöltésére készült. Célja, hogy megteremtse az összhangot az összetett fejlesztési és intézkedési rendszeren belül. A stratégia megvalósítása két szakaszra bomlik. Az első a fejlesztések számára kedvezőbb környezet megteremtését szolgálja, a második a célprogramok megvalósítását. A dokumentum által leírt központi kormányzati intézkedési-fejlesztési rendszert kiegészíti az alulról építkező tervezési rendszer. A stratégia három fő részre tagolódik. Az első rész helyzetértékelést tartalmaz, a második rész a jövőképet (hosszútávú és középtávú célokat, mint például az egész életen át tartó tanulás, oktatási egyenlőtlenségek mérséklése, minőségi fejlesztés, pedagógus szakma támogatása, tárgyi feltételek és intézményrendszer hatékonyságának javítása stb.) fogalmazza meg, míg a harmadik rész az eszközrendszert határozza meg. A stratégia a középtávú célok elérése érdekében 24 darab célprogram megvalósítását javasolja.

Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv 2007-2013 (2007.)

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv célja a Vidékfejlesztési Program sikeres lebonyolításához szükséges keretek megteremtése. A Stratégia a magyar vidékfejlesztési program 2007-2013 közötti stratégiai kereteit tartalmazza. A Stratégia a lisszaboni célkitűzésekkel és a Göteborgban megfogalmazott elvekkel összhangban kívánja megteremteni a mezőgazdaság fejlesztéséhez, a vidék környezeti értékeinek megőrzéséhez, a vidéki térségek gazdaságának megerősödéséhez és a vidéki társadalom kohéziójához szükséges fejlesztési kereteket.

A Stratégia legfőbb célja, hogy – összhangban az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel és a vonatkozó közösségi és hazai fejlesztési dokumentumokkal – kijelölje az agrár-vidékfejlesztés irányait, célkitűzéseit, és meghatározza a célok elérésének módját, eszközeit. A Stratégia átfogó célja, hogy a nemzeti sajátosságokra alapozva hozzájáruljon a vidéki térségek fenntartható fejlődéséhez az európai vidékfejlesztési politika keretei között.

A vidékfejlesztés megfogalmazott prioritásai:

- A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása;
- A környezet és a vidék állapotának javítása;
- A vidéki térségek életminőségének javítása és a diverzifikáció ösztönzése;
- A helyi kapacitás kiépítése a foglalkoztatottság és a diverzifikáció érdekében.

A Stratégiában 15 beavatkozási akció került meghatározásra.

- Az információk és tudás elterjesztésének támogatása;
- A kor-szerkezetváltás támogatása;
- Gazdasági és termelési szerkezetváltás;
- Befektetés a minőségi termék-előállításba (élelmiszeripar)
- Infrastrukturális támogatások;
- Agrár-környezetgazdálkodási, Natura 2000 és erdő-környezetgazdálkodási támogatás;
- A Kedvezőtlen Adottságú Területek és a hagyományos mezőgazdasági táj megőrzése;
- Beruházási támogatás a környezeti előírások betartása és a vízgazdálkodás érdekében;
- Az erdőtelepítés és -gazdálkodás támogatása;
- A jó minőségű és egyenletes mennyiségű víz biztosítása
- A talajok védelmének megerősítése;
- Az állatjóléti kifizetések biztosítása;
- A diverzifikáció, mikro-vállalkozások és turizmus támogatása;
- Az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és a természeti és kulturális örökség megőrzése (falumegújítás);
- A helyi kapacitásépítés támogatása.

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap forrásainak felhasználásáról és hasznosulásáról nem áll rendelkezésre kellő mennyiségű és minőségű adat, hogy azokat a megyére vonatkoztatva értékelni lehessen.

Nemzeti Vidékstratégia 2013-2020 (2012.)

A Nemzeti Vidékstratégia (NVS) célja, hogy Magyarország vidéki térségeinek nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszer-termelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. Legfontosabb területei a vidéki foglalkoztatás növelése, az erőforrásokat fenntarthatóan hasznosító, kiegyensúlyozott üzemszerkezetű mező- és erdőgazdálkodás, a sokszínű termelési szerkezet, a helyi élelmiszertermelés és piacok, továbbá a város-vidék kapcsolatok helyreállítása, a magasabb hozzáadott értékre alapozott élelmiszer exportlehetőségeink kihasználása, a szövetkezés fejlesztése, a vidék helyi közösségeinek megerősítése, a vidéki életkörülmények és a népesedési mutatók javítása, valamint a biológiai sokféleség megőrzése.

A stratégia 2020-ig terjedő időtávja egyrészt a benne foglalt nemzetstratégiai szintű célok megvalósítását szolgáló programok ütemezett kidolgozásához és végrehajtásához, másrészt az Európai Unió Európa 2020 Stratégiájához és a kapcsolódó, 2014–2020 közötti programfinanszírozási időszakhoz illeszkedik.

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv továbbfejlesztett változata, amely 2007-2013 közötti időszakra intézkedés-szinten tartalmazza a mezőgazdaságra és vidékfejlesztésre vonatkozó prioritásokat. Ezen prioritások az alábbi felsorolás szerint foglalhatók össze:

- A mezőgazdasági, az erdészeti és az élelmiszer-feldolgozási szektorok versenyképességének javítása, a termelési szerkezetváltás elősegítése;
- A versenyképes agrárgazdaság humán feltételeinek megteremtése, különös tekintettel az innovációs készség és a piacorientált szemlélet terjesztésére;
- A fenntartható gazdálkodás garanciáinak erősítése;
- A vidéki foglalkoztatási gondok enyhítése, a jövedelemszerzési lehetőségek bővítése, az életminőség javítása, a szolgáltatásokhoz való hozzájutás könnyítése;
- Helyi közösségek fejlesztése.

Az ÚMVP a megfogalmazott célok elérése érdekében fejlesztési tengelyeket (I. tengely: A mezőgazdasági és erdészeti ágazatok versenyképességének javítása, II. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése, III. tengely: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása, IV. tengely: LEADER), beavatkozási akciókat és intézkedéseket határoz meg.

A dokumentum tartalmazza a tengelyek és intézkedések részletes leírását, a finanszírozás ütemtervét és az intézményrendszerét is.

Darányi Ignác Terv 2012

A Nemzeti Vidékstratégia céljainak eléréséhez, programjainak végrehajtásához szükséges eszközöket és intézkedéseket a Darányi Ignác Terv foglalja keretbe. Ennek alappillérei, fő intézkedési területei az alábbiak:

- a jogszabályi környezet megújítása, életszerűvé tétele;
- hatékony, ügyfélbarát támogatási és intézményrendszer kialakítása;

- szemléletformálási, képzési programok és akciók indítása;
- uniós és hazai társfinanszírozású programok kidolgozása és indítása;
- nemzeti finanszírozású programok kidolgozása és indítása.

A vidékstratégiai célok megvalósításához elsődlegesen az agrár- és vidékfejlesztést, környezet-, természetvédelmet és vízügyet szolgáló, az európai vidékfejlesztési, kohéziós és regionális politikához kapcsolódó uniós, valamint a nemzeti költségvetésben biztosított, hazai források összehangolt felhasználása szükséges. A stratégia megvalósítását segítő központi pénzügyi eszközöket a Közös Agrárpolitika, a Közös Halászati Politika, továbbá a kohéziós és regionális politika keretében Magyarország számára rendelkezésre álló források, egyéb nemzetközi források, valamint a nemzeti források jelentik. Ezeket a központi eszközöket helyi és térségi pénzügyi eszközök a vidéki települési önkormányzatok településfejlesztési, helyi gazdaságfejlesztési forrásai, továbbá az uniós kohéziós és regionális politika, valamint a hazai területfejlesztési politika keretében a vidéki térségek fejlesztését segítő decentralizált fejlesztési források egészítik ki.

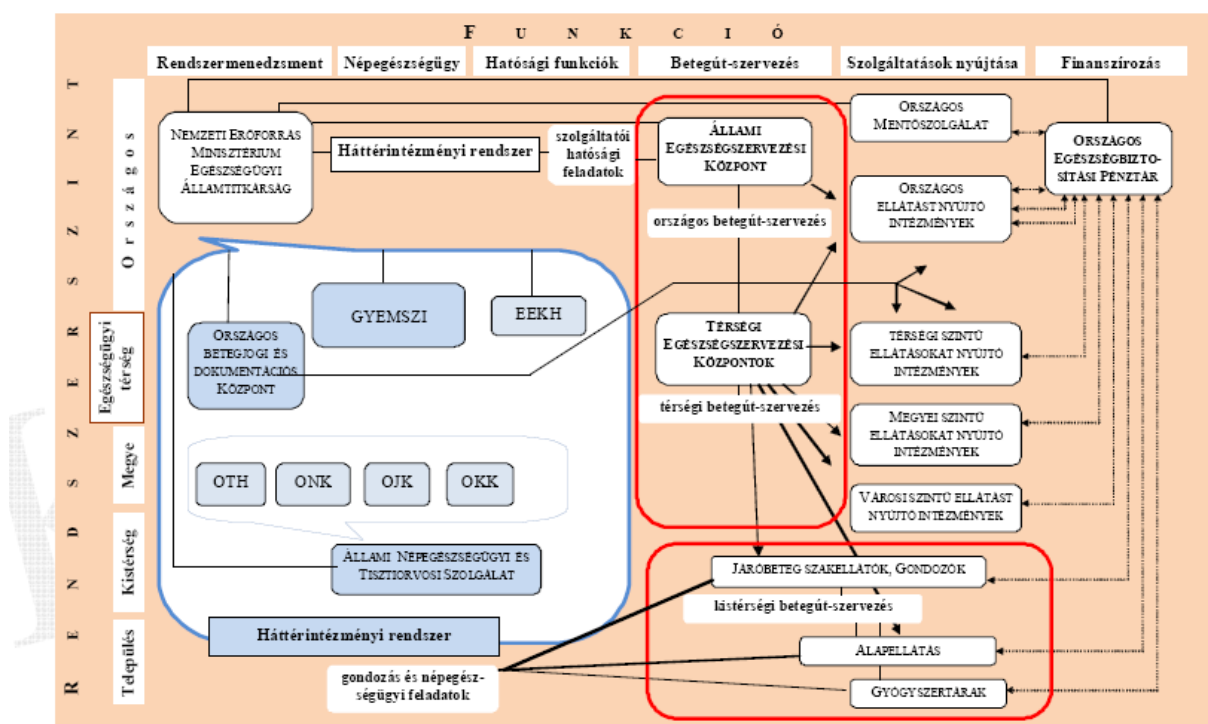
A tárca azt tervezi, hogy minden évben elkészíti azt az összefoglaló, tájékoztató anyagot, amely részben az elmúlt időszakot és annak tapasztalatait értékeli, összegzi a Nemzeti Vidékstratégia által kitűzött célok szempontjából, másrészt kibontja a következő évre vonatkozó programokat, feladatokat és intézkedéseket.

Semmelweis Terv (2011)

A Semmelweis Terv egészségpolitikai szakmai koncepció, amely átfogó keretek ad az egészségügyi ágazat újjáépítését célzó összes részterületi stratégiai és akciótervnek. A dokumentum alapvetése, hogy a lakosság egészségügyi állapota alapvetően határozza meg a nemzet sorsát és a jövőre vonatkozó kilátásait. A helyzetelemzés alapján a stratégia azonnali válságintézkedést és egy új egészségügyi rendszermodellt fogalmaz meg. A Terv 2010-2018 között fogalmaz meg fő intézkedéseket.

Az új modell legfontosabb elemei:

- Új szervezeti keretek kialakítása a kapacitástervezési, menedzsment-koordináció, betegút-szervezési illetve az ezeket támogató részfunkciók figyelembe vételével.
- Az ellátási szintek és az egyéb ágazati szektorok közötti koordináció növelése a megelőzés sikerének növelése érdekében.
- Egységes társadalombiztosítási modell az OEP vezetésével.
- Az állam fokozódó szerepvállalása. A NEFMI felügyelete alá tartozó új intézmény országos központtal és területi egységekkel.
- A helyi viszonyokat figyelembe vevő területi és helyi struktúra-átalakítási programok.
- A különböző fenntartásban működő egészségügyi szolgáltatók közös stratégia mentén történő újjászervezése.

Vázlatos rendszermodell – Forrás: Semmelweis Terv

A megfogalmazott prioritások:

1. az ágazat rövid-, és hosszabbtávú pénzügyi, gazdasági és szervezeti konszolidációját lehetővé tévő forrásjuttatás és a rendelkezésre álló fejlesztési források új prioritások mentén történő átcsoportosítás;
2. a nagyobb állami felelősségvállalást jelentő, az intézmények közötti együttműködést, a struktúra-átalakítást és a betegút-szervezést (BÚSz) támogató, új állami egészségügyi szervezési intézményrendszer kialakítása, és ennek segítségével a szükséges strukturális átalakítások megvalósítása;
3. a struktúra-átalakítás keretében az egészségügyi és a szociális ágazatban tervezett fejlesztések összehangolása, az alapellátás és a járóbeteg-szakellátás megerősítése illetve kompetenciáik tisztázása, valamint a sürgősségi ellátás újjászervezése;
4. a népegészségügyi program megújítása és az egészségügyi ellátórendszerhez, valamint az egészségügyi ellátórendszer népegészségügyi szempontokhoz való hatékony illesztése;
5. a betegek jogainak hatékonyabb érvényesítését és a nemkívánatos események, műhibák megelőzése, számuk minél alacsonyabbra szorítása, korai felismerése, illetve az ezekkel kapcsolatos károk ellentételezése és a rendszerszintű minőségjavulást lehetővé tevő új intézményrendszer kialakítása;
6. az egészségügyi dolgozók számára reális és kiszámítható perspektívát jelentő, az egyes foglalkozási csoportokra kidolgozott egészségügyi életpálya-modellek, a szakképzési rendszer átalakítása
7. az ágazati informatika újragondolása, új alapokra helyezése (adatstruktúrák átalakítása, közhiteles nyilvántartások megújítása, egységes kezelése, adatok elérhetővé tétele) és rendszerszintű fejlesztése;
8. a gyógyszerpolitikában új prioritások kijelölése, a hatékonyság növelése, a befogadási rendszer transzparenciája és rugalmassága, a gyógyszerbiztonság növelése és a gyógyszertárak egészségügyi ellátói szerepének visszaállítása, erősítése;

9. valamint a gazdasági fejlődés szempontjából is kitörési pontot jelentő egészségturizmus fejlesztése, az egészségügyi képzésbe, illetve az egészségiparba történő beruházások rendszerszerű támogatása.

Az ÚSZT keretében rendelkezésre álló forrásokból támogatható (1) az egészségügyi felsőoktatás, továbbképzés és szakképzés fejlesztése, (2) az ellátórendszer struktúra-átalakítása, és (3) az egészségiparhoz és egészségturizmushoz kötődő kiegészítő intézményrendszer, a természetes gyógytényezőkkel való gazdálkodás fejlesztése.

Magyarország energiapolitikája 2008-2020

Az Országgyűlés az energiapolitika területén elérendő célokat és a feladatokat a *2008-2020 közötti időszakra vonatkozó energiapolitikáról szóló 40/2008. (IV. 17.) OGY határozatban* foglalta össze.

Magyarország energiapolitikája az ellátásbiztonságot, a fenntarthatóságot és a versenyképességet célozza. Hangsúlyozza, hogy elsődleges jelentőségű a környezetvédelmi szempontok figyelembe vétele és az Európai Unió közösségi céljaihoz való igazodás. A hazai energiaforrások részarányát - a lehetőségekhez mérten - növelni kell a kiegyensúlyozott energiaforrás-struktúra megteremtése érdekében. A technológiai előrehaladás egyik kulcs a hazai energetikai kutatás-fejlesztés és oktatás határozottabb támogatása.

Fontos cél a fajlagos energiafelhasználás csökkentése, a megújuló energiaforrások és a hulladékból nyert energia arányának növelése, a környezetbarát technológiák térnyerésének elősegítése. Meg kell teremteni a magyar energiapolitika és a klímapolitika közötti összhangot. A megújuló forrásokból előállított üzemanyagok előállításának támogatásával a közlekedéspolitika is közelíthet a környezetbaráttá válás felé. Figyelembe kell venni, hogy a célok eléréséhez elengedhetetlen az állami támogatási lehetőségek megteremtése és az Unió által kínált támogatási eszközök igénybe vétele.

A lakosság körében törekedni kell a környezet- és energiatudatos szemlélet kialakítására, fontos, hogy az energiatudatosságot már az iskolákban lássák-tanulják a gyerekek, így a Nemzeti Alaptantervbe is szükséges beleépíteni. A szemléletváltással elérhető lesz, hogy növekedjen az igény az energiatakarékosságra és az energiahatékonyságra.

Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve 2010-2020 (2010.)

A cselekvési terv legfontosabb feladata azoknak az alapelveknek, cselekvési irányoknak és intézkedéseknek a kijelölése, amelyekkel teljesíthető az Európai Unió által Magyarország számára előírt – megújuló energiaforrások felhasználására vonatkozó 2020-ra érvényes – 13 százalékos célértéket jelentősen meghaladó, ambiciózusabb megújuló részarány – 14,65 százalék. A vállalások mértékének tekintetében ezzel a célértékkel Magyarország a tagállamok rangsorában a középmezőny alsó részébe lép elő.

A cselekvési tervben megfogalmazott intézkedések az energia- és klímapolitikai célok megvalósításának előmozdítása mellett a magyar gazdaság fejlődését és versenyképességének növekedését, új munkahelyek létrehozását, a vidék fenntartható fejlesztését is szolgálják,

hiszen a megújuló energiaforrások alkalmazása, elterjedése a zöldgazdaság fejlesztés eszközrendszerén keresztül a magyar gazdaság egyik kitörési pontját jelentheti.

A cselekvési terv felvázolja azokat a szabályozási ösztönzőket és adminisztratív eszközöket, amelyekkel előremozdítható az alternatív energiaforrások felhasználásának terjedése és meghatározza azokat az egyéb intézkedéseket (oktatás, szemléletformálás), amelyek az ambiciózus célérték eléréséhez szükséges társadalmi szemléletalakítást szolgálják.

Magyarország Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve 2008-2016 (2011.)

Az Európai Parlament és Tanács a tagállamoknak Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terv (NEHCsT) elkészítését, illetve időszakos felülvizsgálatát írja elő. Magyarország I. NEHCsT felülvizsgálata, azaz a II. NEHCsT Magyarország II. Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve az európai uniós elvárásokkal, valamint a kapcsolódó nemzeti stratégiákkal, tervekkel összhangban készült el.

Magyarország Nemzeti Reform Programjában megjelenő EU 2020 célkitűzések és a Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve dokumentumban megfogalmazott vállalást tekintve irányadónak a célszámok vállalásában történő koherencia megtartása érdekében: Magyarország 2020-as vállalása 10%-os teljes energiamegtakarítás. A struktúraváltás keretében a zöldgazdaság fejlesztése, az Új Széchenyi Tervben megfogalmazottakkal összhangban az „energiahatékony Magyarország” gazdaságának egyik kitörési iránya.

A NEHCsT tartalmazza azon intézkedések ismertetését, amelyek révén az ország el kívánja érni az általa meghatározott célszámot. A tervezett intézkedéseknek közvetlen célja mellett közvetett célja, hogy az intézkedések példája által szemléletváltozást indítson el a társadalomban, melynek eredményeképpen az energia valós értéke tudatossá válik. Ez a szemléletváltozás visszahat a természeti erőforrásokkal való bánásmódra, és ezáltal a környezetvédelmi, klímavédelmi és fenntarthatósági törekvéseket is támogatja. A II. NEHCsT elsődleges célja a rendelkezésre álló források hatékony felhasználásával a lehető legnagyobb megtakarítás elérése a végső energiafelhasználásban 2016-ig.

Magyarország II. Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve azokat a már folyamatban lévő, illetve tervezett energiahatékonysági intézkedéseket vázolja fel, amelyekkel Magyarország végső energiafelhasználását, a 2008-2016. közötti időszak 9 évében átlagosan évi 1%-kal tudja mérsékelni.

2.1.c) Szomszédos térségek koncepcióinak, programjainak hatásai

Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiója 2007.

A 2. fejlesztési prioritáson, „a gazdasági kapcsolatok élénkítése: a tőke-, áru-, személy- és információáramlás feltételeinek javításán” belül, a turizmus fejlesztése programban kiemelésre került az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark Bugaccal és Kiskunmajsával történő térségi együttműködésének fejlesztése, a kulturális örökség tematikus útvonalakra való felfűzése.

A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása programban Bács-kiskun megyével is kapcsolatos elképzelés az M9/M47 gyűrűirányú gyorsforgalmi út fejlesztése, mely Szekszárdtól kiindulva Kiskunhalas és Kiskunmajsa érintésével vezetne Orosházásig, illetve az M5/M43. csomópont – 6. sz. főút (M6) közötti szakasz kiépítése kapcsán, az M9-es Kiskunhalas és Szeged közötti szakasza. A fejlesztési elképzelések között szerepelt a következő útvonalak másodrendű főúti jellemzőkkel történő kiépítése:

- 451-es út-Csongrád D-i elkerülő-Kiskunfélegyháza-M5;
- Szeged-Kiskunmajsa, Kistelek-Kiskunmajsa-Soltvadkert.

A nagytérégi közúthálózat kapacitásának növelését, a növekvő közúti tranzit útkárosodás nélküli levezetését célzó, a 11,5 t-s burkolat megerősítési programok között szerepelt az 5408-as út Szeged-Kiskunhalas közötti szakasza.

Az Országos Kerékpárút Törzshálózat megyei elemei között a dokumentum kiemeli a Csongrádi kerékpárút, illetve a Körösvölgyi kerékpárút ütemezett kiépítését, melyek (Szeged) Kiskunmajsa (-Jászszenlászó) -Bugac, valamint (Csongrád-) Kiskunfélegyháza - Bugac-pusztaháza nyomvonalon meg is valósultak.

A megépült csongrádi 451 sz. elkerülő út gyorsítja a közlekedést Szentes és Kecskemét között. A többi közlekedési fejlesztési elképzelés nem valósult meg.

A 4., „a térségi kapcsolatok erősítése, régióépítés” prioritáson belül az Integrálódás európai gazdasági-társadalmi terekbe programban Bács-Kiskun megyével is kapcsolatos javasolt intézkedés a Szeged Biopolisz fejlesztési pólus program régióra gyakorolt húzó hatásának erősítése a Budapest-Kecskemét-Szeged tengely menti településkapcsolatok erősítésével. A két megye városai között egyre élénkülő gazdasági kapcsolat létesül az autópai beruházások révén.

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Koncepció 2010.

A dokumentum a dinamikus tranzittérséggé válás eszközeként határozza meg a gyorsforgalmi úthálózat kiépítését, ahol kiemelésre került az M8-as gyorsforgalmi út Szolnok-Kecskemét közötti szakaszának megépítése. Ez mellett a megye és térségei elérhetőségének javításában meghatározónak tekinti a meglévő főúthálózati elemek felújítását. E célkitűzést szolgáló, Bács-Kiskun megyét érintő fejlesztési elképzelés a 44. számú főút fejlesztése.

A megyei stratégiai célok között szerepel a kiegyensúlyozódó Tisza-mente létrehozása, melynek egyik eszköze a térségi együttműködések elmélyítése. Ehhez szükség van a regionális és térségi együttműködések erősítésére, melyen belül a legfontosabb feladatok között szerepel a Szolnoki kistérség és a Tiszazug kapcsolatainak fejlesztése Kecskemét felé, illetve az M8-as gyorsforgalmi út megvalósítása nyomán adódó nagytérégi kapcsolatok kialakítása.

Sem az M8-as gyorsforgalmi út kiépítése, sem a 44.-es főút fejlesztése nem valósult meg.

Fejér Megye Területfejlesztési Koncepciója 1997.

A megye és a térségek közlekedési hálózatának és létesítményeinek fejlesztési elképzelései között nevesítve szerepelt Dunaújvárosnál az új Duna-híd megépítése. A híd 2007-ben átadásra került.

Pest Megyei területfejlesztési stratégia és operatív program 2003.

Ez a dokumentum is a közlekedésfejlesztés részeként kiemelt fejlesztési feladatként határozta meg a dunaújvárosi Duna-híd megépítését.

Magyarország-Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013.

A Program hosszú távú célja egy olyan fenntartható és biztonságos környezetben együttműködő régió létrehozása, ahol az együttműködés hangsúlya a közös kulturális és természeti örökség megőrzésén, a gazdasági lehetőségek hatékony kiaknázásán, valamint a közös oktatási, kutatási tevékenységek erősítésén van. Ezen célok teljesülése elősegíti a munkahelyteremtést, valamint a Schengeni külső határ okozta periféria-helyzet negatív hatásainak mérséklését.

Támogatásra jogosult területek:

- Bács-Kiskun megye
- Csongrád megye
- Vajdaság Autonóm Tartomány.

Prioritások: 1. infrastruktúra és környezet
2. gazdaság, oktatás és kultúra

A program keretében támogatást nyert magyarországi projektrészek száma összesen 167, ebből 40 db Bács-Kiskun megyei kedvezményezetté.

Legjelentősebb projektek:

- Baja-Zombor közút 1. szakasza,
- Baja-Bezdán csatorna rekonstrukcióját célul tűző vízgazdálkodási projekt,
- „Jégesőháló – Közös magyar-szerb jégeső elhárító hálózat megvalósíthatósági tanulmánya” című projekt (a projekt megvalósítója a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat partnerségben a Szerb Hidrometeorológiai Szolgálattal és a Vajdasági Magyar Gazdák Szövetségével).

INNOAXIS – A magyar-szerb határ-menti térség együttműködéseit megalapozó dokumentumok 2011.

Az INNOAXIS pályázat célterületét átszeli ugyan a Szerbia és Magyarország között húzódó határ, de a két oldal adottságai nagyon hasonlóak, mivel egy történelmileg összetartozó

térségről van szó. A szomszédos területek összehangolt fejlesztése erősítené a két ország közötti kapcsolatot.

Környezeti ágazati stratégia: A szerb-magyar határ-menti térségben elsődleges feladat az érintett tájak és településkörnyezeti rendszerek megóvása, a környezetvédelmi tevékenységek összehangolása. A térség komplex fenntarthatóságának és fejlődésének egyik legfontosabb feltétele a korszerű környezetgazdálkodás és az élhető környezet megteremtése. Legfőbb stratégiai cél: a környezettudatosságra épülő fenntartható környezetgazdálkodás kialakítása, valamint a javuló környezetminőség biztosítása a határon átnyúló együttműködések segítségével. Prioritások: együttműködések az erőforrásvédelem és a korszerű hulladékgazdálkodás terén; vízgazdálkodási együttműködések kialakítása és megújítása; a környezettudatosság fokozása, tudatformálás, oktatási képzési metódusok átadása a szerbiai településeknek; alternatív energiahasznosítás; fenntartható tájgazdálkodás előmozdítása, vonzó rekreációs és ökogazdálkodási környezet biztosítása a vizsgált határterületen; élhetőbb települési környezet kialakítása.

Határon átvívelő felsőoktatás és tudományszervezés: Támogatandó a határokon átvívelő, kutatói és felsőoktatási intézmények hálózatos tevékenysége közös projektumok, konferenciák és kiadványok révén. A következő 10 év teljesíthető célkitűzései:

- intézményfejlesztés
- a nemzetközi kapcsolatok fejlesztése
- a szakemberi mobilitás, tudományos információcsere
- a vajdasági társadalomtudományi kutatások támogatása
- a természettudományi kutatástervek összehangolása.

Turisztikai fejlesztések: A turizmus összehangolt fejlesztésével, a közös turisztikai termék- és infrastruktúrafejlesztéssel, a turisztikai együttműködések kialakításával egy európai léptékkel is színvonalas kínálat jöhetne létre.

A határon átnyúló turizmusfejlesztésekor figyelembe kell venni, hogy a közvetlen a határ menti térségből érkező vendégekre nem jellemző a szálláshelyek igénybe vétele, de a turisztikai szolgáltatóknál jelentős bevételt termelhetnek.

Prioritások: a turisztikai termékek versenyképességének növelése, a terület megközelíthetőségének javítása; az együttműködés fokozása.

2.1.d) OTrT és területrendezési tervek térséget érintő vonatkozásai

Az országos területrendezési tervet a 2003. évi XXVI. törvény tartalmazza. A módosított OTrT törvényt az Országgyűlés 2008. június 9-én fogadta el. A törvény többek között előírta, hogy a már elfogadott megyei területrendezési terveket – közöttük a Bács-Kiskun megyeit is – 2011. december 31.-ig a módosított törvénnyel összhangba kell hozni. Fenti törvényi kötelezettségnek való megfelelés érdekében kezdődött el Bács-Kiskun megye területrendezési tervének felülvizsgálata és módosítása. A megyei területrendezési terv módosításának jogszabályi háttere az OTrT törvény mellett alapvetően a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) számú Korm. rendelet. Ez utóbbi jogszabály felhatalmazása alapján Bács-Kiskun megye területrendezési terve módosításának megalapozása – az előkészítő és a

javaslattevő fázis összevonásával – egyfázisú tervezési és egyeztetési folyamatban került kidolgozásra.

Az országos és térségi jelentőségű infrastrukturális hálózatok és építmények egyfelől meghatározóak a területi folyamatok alakításában, másfelől működtetésük, fejlesztésük területfelhasználási feltételeket, kööttségeket jelent. A közlekedési hálózatban a gyorsforgalmi úthálózathoz az M5 autópálya megvalósult, de az M8, M9 és M44 gyorsforgalmi utaknak csak a nyomvonala szerepel a tervekben. A rendezési terv tartalmazza a főúthálózat elemeit, az új főúti kapcsolatokat és a főutak tervezett településselkerülő szakaszait. Természetesen tartalmazza valamennyi infrastrukturális elemet is a meglévő és a tervezett szakaszokkal egyaránt.

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezet az összes szántóterület mintegy 38 %-át teszi ki a megyében. A kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek megóvása érdekében a törvény a beépítésre szánt területek kijelölését a 76/2009. (IV. 8.) Korm. rendeletben meghatározott területrendezési hatósági eljárás lefolytatásához köti.

Bács-Kiskun megyében a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi területekre fokozott veszélyt jelent, hogy a felszíni szennyeződésre érzékeny, magas talajvízállású, dunai kavicssterasz területén találhatók. Emellett a fajlagos vízfogyasztás elmúlt években bekövetkezett csökkenésével a szennyvizek koncentráltabbakká válva kerülnek ki környezetbe. Az övezetre vonatkozó szabály a bányászattal kapcsolatban fogalmaz meg korlátozásokat.

Az ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete 44 települést érint. A földtani adottságokból adódóan a nemfémes ásványi nyersanyag-előfordulások jellemzőek, ezek közül is az építőipari és építőanyag-ipari nyersanyagok. Jelentős ezen kívül az alacsony fűtőértékű tőzeg kitermelhető mennyisége, és fontos ásványi nyersanyag a hordalékon lerakódott kavics, homok és az agyag, de szénhidrogén kutatási terület is előfordul a megyében.

Az együtt tervezhető térségek övezetébe tartozó településegységek átlagosnál intenzívebb funkcionális kapcsolataik következtében speciális térszerkezeti jellemzőkkel rendelkeznek, melyeket indokolt szabályozott keretek között kezelni és összehangolni. A Központi statisztikai Hivatal által országosan lehatárolt 19 településegységből Bács-Kiskun megye területén a Kecskeméti településegység található.

A kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezetének bevezetését az ország védelmi képességét meghatározó, a NATO tagságból eredő, valamint a nemzetközi szerződéseiben vállalt kötelezettségei teljesítéséhez szükséges területek és objektumok fenntartása indokolja. A megyében kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi területek Kalocsa, Kecskemét és Kunpeszér közigazgatási területén találhatók.

A magterületek természetességüket, ökológiai funkciójukat tekintve az ökológiai hálózat természetvédelmi szempontból legfontosabb elemei. Az övezet Bács-Kiskun megyében az egyedi jogszabállyal védetté nyilvánított országos jelentőségű védett természeti területeket (NP, TK, TT), az országos jelentőségű védelemre tervezett és a nemzetközi védelem alatt álló (ramsari, bioszféra rezervátum) területeket, illetve a Natura 2000 területek nagyobb részét fedi le, összesen mintegy 135 ezer hektár kiterjedéssel.

Felszínalaktani tagolódása alapján Bács-Kiskun megyében a folyók és holtágak, a csatornák,

ritkább esetben a megmaradt erek és fokok képezik a folytonos folyosókat. Ezen vízfolyásokra ráfűződve sorakoznak az értékes természetközeli területek, melyek láncolata adja a megszakított folyosókat. Az ökológiai folyosó övezeti előírása a beépítésre szánt területek kijelölését a magterület övezetével azonos módon szabályozza. Az övezeti előírás kibővül a közlekedési infrastruktúra hálózatok, a közművezetékek és járulékos közműépítmények elhelyezésére, valamint a külszíni művelésű bányatelek létesítésére, illetve bővítésére vonatkozó korlátozó szabályokkal. A pufferterületek Bács-Kiskun megyében a magterületekhez és az ökológiai folyosókhoz szorosan kapcsolódva helyezkednek el. Jellemző, hogy míg a megye nyugati részén a védőövezet a védett természeti területek körül nagy kiterjedésben terül el és azokkal szerves kapcsolatban van, addig a keleti részen az ökológiai folyosók mentén, vagy egyes szigetszerűen elhelyezkedő védett természeti területek körül kisebb foltokat alkot csak. A törvény a beépítésre szánt területekkel kapcsolatban állapít meg korlátozó szabályt.

Bács-Kiskun megye erdőtelepítésre alkalmas területei szórtan helyezkednek el, főként a megye É-i (Solti-sík Ny-i, Kiskunsági-homokhát É-i részén és a Pilisi-Alpári-homokhát, Dél-Tisza-völgy, Tiszazug kistáj területén), középső (Illancs kistáj területén) és K-i részén, patkó alakban (Kiskunsági-löszöshát D-i, a Bugaci-homokhát K-i, és a Dorozsma-Majsaihomokhát É-i részén). A térségi komplex tájrehabilitációt igénylő – 50 ha-t meghaladó – területek a megyében általában a különböző építési célból kitermelt anyagok gödrei, anyagnyerő-helyek, tőzeg, vagy más anyagok bányagödrei, korábbi katonai lőterek, gyakorlóterek, felvonulási területek és felhagyott hulladéklerakók. Az ennél kisebb méretű tájsebeket és azok rehabilitációs feladatait a településrendezési tervekben kell előirányozni.

A világörökség és világörökség-várományos terület övezetében Bács-Kiskun megyéből Dunafalva a „Római limes – Ripa Pannonica magyarországi szakasza” egyik helyszínéül, Kecskemét pedig a „Lechner Ödön autonóm premodern építészet” megnevezésű helyszín egyik elemeként szereplő Városháza épülete miatt került besorolásra. A vonatkozó szabályok a területfelhasználással, a bányászattal, az infrastrukturális hálózatokkal és építményekkel kapcsolatban állapítanak meg korlátozásokat. A történeti települési terület övezetében a történeti településközpontok, a történeti kertek, a jelentős régészeti lelőhelyek, az országos és helyi védelem alatt álló területek, valamint ezek környezete, védőövezetei tartoznak. A történeti települési terület övezetében Bács-Kiskun megyéből 14 település tartozik. Ezek a települések számottevő és változatos kulturális örökséggel rendelkeznek, a kulturális örökségi helyszínek épített örökségi értékük mellett sok esetben kimagasló történeti és természeti jelentőséggel is bírnak, amelyek komplex kibontása, a nagyközönség számára hozzáférhetővé tétele jelentős turisztikai vonzerőt is eredményez. Az övezethez tartozó szabályozás a történeti településkép megőrzését segíti elő.

Rendszeresen belvízjárta területek a megye területének mintegy 21%-át teszik ki. Nagy kiterjedésben É-D irányban a Duna vonalával párhuzamosan összefüggő sávot alkotnak a Csepeli-sík, a Solti-sík és a Kalocsai-Sárköz területén, kisebb területen pedig a Tisza mentén a Dél-Tisza-völgy területén ugyanilyen irányú elrendeződésben. Ezen kívül a rendszeresen belvízjárta területek kisebb foltokban a megye középső területén is szinte mindenhol előfordulnak. Az elmúlt belvizes időszakok tapasztalatai alapján a károk megelőzése érdekében a törvény előírja, hogy a rendszeresen belvízjárta terület övezetével érintett települések településrendezési tervéhez belvízrendezési munkarészt kell készíteni és beépítésre szánt terület csak az ott meghatározott feltételek teljesülése esetén jelölhető ki.

A nagyvízi meder övezet a hullámtereket, a folyók partvonalát és az árvízvédelmi töltés közötti területeket és a nyílt ártereket, a folyók medréből kilépő víz által szabadon elönthető

területeket tartalmazza. Bács-Kiskun megyében a töltésezett folyók hullámterei jelentős, összesen mintegy 25.300 ha kiterjedésűek. A hullámterek 4/5-e a megye szinte teljes nyugati határvonalán végighúzóódó Duna mentén, kisebb területtel pedig a Tisza mentén húzódnak.

Bács-Kiskun megyében a földtani veszélyforrás területének övezete meredek szakadó partok, tőzeg előfordulások és mozgó futóhomok felszínek regisztrálása és potenciális veszélyeztetettség alapján 10 települést érintenek.

A vízerózióknak kitett terület övezete az 5 %-nál meredekebb és szántó hasznosítású területek által érintett településeket foglalja magába. Bács-Kiskun megyében a vízerózióknak kitett terület övezete által érintett 29 település döntő része a Duna-menti síkság középtáj területén helyezkedik el. A területrendezés leginkább a területfelhasználás változtatásán keresztül segítheti az erózió elleni védelmet, mint a megfelelő földhasználat- és birtokszerkezet kialakításának befolyásolása. A szélerózióknak kitett terület övezetének kijelölése és szabályozása a deflációnak kitett területek megóvását célozza. Az övezetbe azok a települések sorolódtak be, ahol olyan talajfoltok találhatók, melyek fizikai félesége homok, homokos vályog, vagy tőzeg-kotu. Bács-Kiskun megyében a szélerózióknak kitett terület övezete 9 kivétellel valamennyi település érinti.

A megyei területrendezési terv a térségi szerkezetre vonatkozóan ajánlásokat fogalmaz meg, melyek segítik a tervben leírt szabályozásnak való megfelelést.

2.1. e) Környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások

A 96/2009. (XII.9) Országgyűlési határozat tartalmazza a 2009-2014. közötti időszakra szóló **Nemzeti Környezetvédelmi Programot**, melynek átfogó céljai: a települési élet és környezetminőség javítása; a környezetbiztonság erősítése; természeti erőforrásaink és értékeink megőrzése; fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése. A program összhangban van a vonatkozó EU politikával (6. környezetvédelmi akcióprogram) valamint egyéb Uniós stratégiákkal. A program jellegénél fogva olyan szemléletet kíván kialakítani, mely valamennyi jövőbeli fejlesztésnél érvényesülhet. Vagyis a környezetvédelmi szempontoknak be kell épülniük a megyei területfejlesztési tervezésbe. Általános érvényesség mellett térségünk számára kiemelten fontos, hogy a Nemzeti Környezetvédelmi Program az éghajlatváltozásra való felkészülést külön kezeli. Ez Bács-Kiskun megye Homokhátsági területei számára jelenti azt, hogy esély van egy olyan komplex program kidolgozására illetve megvalósítására, mely megoldást kínál a térség problémáira.

A megyei szintű területfejlesztéshez szorosan kapcsolódó jogszabályok a következők:

Környezetvédelem

A környezet védelmét a Környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény határozza meg. A törvény célja (kötv. 1. § (1) bek. alapján) az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása, a környezet egészének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme, a fenntartható fejlődés biztosítása. Alapvető törvény, mely meghatározza a környezeti elemek körét és védelmükre vonatkozó általános szabályokat, a környezetvédelmi felelősséget, a környezetvédelmi igazgatást, a helyi önkormányzatok környezetvédelmi feladatait, illetve a környezet védelmének alapfeltételeit. Egyúttal felhatalmazást ad a kormánynak és a minisztereknek, hogy egyes részletesebben szabályozandó területekkel kapcsolatban (határértékek, kár mértékének megállapítása stb.)

rendeletet alkossanak.

Itt csak azok a jogszabályok kerülnek felsorolásra, melyek közvetlenül érintik a területfejlesztést. Az egyes települések fejlesztései során a következő főbb előírásokat javasolt figyelembe venni:

- a légszennyezetségi agglomerációk és zónák kijelöléséről szóló 4/2002 (X.7.) KvVM rendelet
- a környezeti zaj és rezgés elleni védelem egyes szabályairól szóló 284/2007 (X.29.) Korm. rendelet
- vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény
- felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004 (VII.21.) korm. rendelet
- a felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területen lévő települések besorolásáról szóló 27/2004 (XII. 25.) KvVM rendelet
- felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004 (VII.1.) Korm. rendelet
- vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004 (VII.21.) Korm. rendelet
- vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 27/2006 (II.7.) Korm. rendelet
- szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználásának és kezelésének szabályairól szóló 50/2001 (IV.3.) Korm. rendelet
- a vízszennyező anyagok kibocsátásaira vonatkozó határértékekről és alkalmazásuk egyes szabályairól szóló 28/2004 XII. 25.) KvVM rendelet
- a használt és szennyvizek kibocsátásának ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 27/2005 (XII.7.) KvVM rendelet
- felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi információs rendszer (FAVI) adatszolgáltatásáról szóló 18/2007. (V. 10.) KvVM rendelet
- az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 201/2001 (X. 25.) Korm. rendelet
- 123/1997. (VII. 18.) Kormányrendelet a vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízellátási művek védelméről
- a Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programmal összefüggő szennyvízelvezetési agglomerációk lehatárolásáról szóló 26/2002. (II. 27.) Korm. rendelet
- hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII tv.
- a területi hulladékgazdálkodási tervekről szóló 15/2003 (XI.7.) KvVM rendelet.
- a hulladékgazdálkodási tervek részletes tartalmi követelményeiről szóló 126/2003 (VIII. 15.) Korm. rendelet
- a veszélyes hulladékokkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 98/2001 (VI. 15.) Korm. rendelet
- a hulladékok jegyzékéről szóló 16/2001. (VII.18.) KöM rendelet
- a települési hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 213/2001. (XI. 14.) Korm. rendelet
- a köztisztasággal és a települési szilárd hulladékkal összefüggő tevékenységekről szóló 1/1986. (II. 21.) ÉVM-EüM együttes rendelet
- a települési szilárd és folyékony hulladékkal kapcsolatos közegészségügyi követelményekről 16/2002. (IV. 10.) EüM rendelet
- az építési és bontási hulladék kezelésének részletes szabályairól szóló 45/2004 (VII. 26.) BM-KvVM rendelet

Természetvédelem és tájvédelem

Alaptörvénynek tekinthető a természet védelméről szóló 1996. évi LIII törvény, melynek célja:

- a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése;
- a természetvédelem hagyományainak megóvása, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése.

Ez a törvény határozza meg a tájvédelemmel, élőhelyek védelmével kapcsolatos általános szabályokat, a természeti területekkel kapcsolatos szabályokat, a természet védelmének tervezési és szervezeti rendszerét, az eljárásjog szabályait és szankcióit.

Természetvédelemmel és tájvédelemmel kapcsolatos jogszabályok:

- 1800/1974. számú OTvH határozat a Kiskunsági Nemzeti Park alapításáról
- A Kiskunsági Nemzeti Park védettségének fenntartásáról szóló 134/2007 (XII.27.) KvVM rendelet
- A Duna-Dráva Nemzeti Park létesítéséről szóló 7/1996 (IV.17.) KTM rendelet
- Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 14/1977. OTvH számú határozata a Gemenci Tájvédelmi Körzet létesítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 3/1992. (II. 10.) KTM rendelete a Gemenci Tájvédelmi Körzet fokozottan védett területeinek kijelöléséről.
- Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 11/1975. OTvH számú határozata a kunfehértói holdrutás erdő természetvédelmi területté nyilvánításáról
- Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 12/1975. OTvH számú határozata a kéleshalmi homokbuckák természetvédelmi területté nyilvánításáról
- Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 2/1976. OTvH számú határozata a Szelidi-tó természetvédelmi területté nyilvánításáról
- Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 11/1976. OTvH számú határozata az Orgoványi Tájvédelmi Körzet létesítéséről
- Az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnökének 14/1978. OKTH számú határozata a csölyospálosi réti mészkő – és dolomit – feltárás védetté nyilvánításáról
- A környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter 7/1990. (IV. 23.) KVM rendelete egyes természeti területek védetté, valamint helyi jelentőségű természetvédelmi területek országos jelentőségűvé nyilvánításáról, továbbá természetvédelmi területek határának módosításáról (Császártöltési Vörös mocsár (Őrjeg) Természetvédelmi Terület létrehozása; Dámányadacsi-rét Természetvédelmi Terület létrehozása; Kiskőrösi Turjános Természetvédelmi Terület létrehozása; Kunadacsi Turjános Természetvédelmi Terület országos jelentőségű természeti területté minősítése; az Izsáki Bikatorok és a Fülöpházi Hosszú-rét országos jelentőségű természetvédelmi területté nyilvánítása)
- A környezetvédelmi miniszter 2/1990. (VI. 13.) KöM rendelete a Hajósi-kaszáló és löszpartok, (valamint a Kecskeri-pusztai természeti területek) védetté nyilvánításáról, (a Tiszatelek-tiszaberceli ártér Természetvédelmi Terület bővítéséről, és természetvédelmi kezelők megnevezéséről)

- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 14/1992. (VI. 30.) KTM rendelete a Kiskunhalas-Fejétki Mocsár Természetvédelmi Terület, a Bácsalmási Gyapjas Gyűszűvirág Termőhelye Természetvédelmi Terület létesítéséről és a Péteri-tavi Madárrezervátum Természetvédelmi Terület bővítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 15/1994. (IV. 29.) KTM rendelet a Sóstó-legelő Természetvédelmi Terület létesítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 22/1996. (X. 9.) KTM rendelete a Kiskunsági Nemzeti Park bővítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 23/1998. (VII. 10.) KTM rendelete az Érsekhalmai Hét-völgy Természetvédelmi Terület létesítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 24/1998. (VII. 10.) KTM rendelete a Kunpeszéri Szalag-erdő Természetvédelmi Terület létesítéséről
- A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 25/1998. (VII. 10.) KTM rendelete a Hajósi Homokpuszta Természetvédelmi Terület létesítéséről
- A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 10/2005. (V. 13.) KvVM rendelete a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén lévő védett természeti terület erdőrezervátummá nyilvánításáról
- A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 16/2005. (VII. 14.) KvVM rendelete a Jászszentlászlói Kalmár-erdő Természetvédelmi Terület létesítéséről
- Az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet
- A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X.18.) Korm. rendelet
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet
- A Dunával kapcsolatos egyes nemzetközi környezetvédelmi feladatokról szóló 28/1991. (IV. 30.) OGY határozat
- A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló programról szóló 1107/2003. (XI. 5.) Korm. határozat
- A Duna és a Tisza árvízvédelmi műveinek felülvizsgált fejlesztési feladatairól, valamint a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelésére vonatkozó koncepcióról (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) szóló 1022/2003. (III. 27.) Korm. határozat

Az országos jelentőségű természetvédelmi területek mellett helyi jelentőségű természetvédelmi területek is léteznek. Hatályos önkormányzati rendelettel, illetve a jogelődök által védetté nyilvánított természetvédelmi területek tartoznak ide.

Település és terület megnevezése		terület
Bácsalmás		
• Bácsalmási Kossuth-park	(2/37/TT/90)	3,9 ha
Borota		
• Csókás nyárfás erdő -	(2/18/TT/74)	4,4 ha
Bugac		
• Farkasordító-domb	(2/6(2/TT/02)	13,7 ha
• Homokbuckás-domb (Akácfa u.)	(2/46/TT/95)	2,6 ha
• Kishomoki-buckák	(2/61/TT/02)	20,7 ha
Császártöltés		
• Löszpusztamaradvány	(2/31/TT/84)	15,8 ha

Település és terület megnevezése		terület
Csengőd		
• Csengődi-erdő	(2/69/TT/07)	21,2 ha
• Csengődi-közpark	(2/67/TT/07)	0,4 ha
Dunapataj		
• Dunapataji szigetek és hullámtéri erdők	(2/29/TT/84)	18,8 ha
Érsekcsanád		
• Tölgyes	(2/15/TT/74)	1,6 ha
Fülöpszállás		
• Káposztáskerti-erdő	(2/39/TT/92)	18,9 ha
Hajós		
• Pulykási-nyárerdő maradványa	(2/14/TT/74)	19,1 ha
Homokmégy		
• Homokmégyi Örjegi-legelő	(2/54/TT/96)	1.104,9 ha
Kecel		
• Berek-erdő	(2/30/TT/84)	48,0 ha
• Bekósarok és Rózsaberek	(2/52/TT/96)	125,4 ha
• Keceli Látó-sziget	(2/53/TT/96)	265,9 ha
Kecskemét		
• Kertészeti Egyetem Főiskolai Karának botanikus kertje	(2/2(2/TT/77)	1,1 ha
• Mária-kápolna rétje	(2/38/TT/90)	19,6 ha
• Ménteleki Zombory-birtok	(2/60/TT/02)	25,4 ha
• Móricz-emlékfa kocsányos tölgy	(2/23/TT/79)	
• Nyíri Hét-fa	(2/8/TT/73)	
• Széktői Szabadidőközpont	(2/59/TT/02)	95,8 ha
Kelebia		
• Egyhajú virág és tarka sáfrány termőhelye	(2/19/TT/77)	0,1 ha
Kerekegyháza		
• Csordajárasi közlegelő	(2/4(2/TT95)	13,3 ha
• Homokbuckás, borókás-nyáras	(2/43/TT/95)	52,1 ha
• Kunpusztai gyepterület	(2/41/TT/95)	352,6 ha
Kiskunhalas		
• Mocsárciprusok	(2/20/TT/77)	
• Nádas-sziget	(2/63/TT/05)	8,7 ha
• Sóstói-parkerdő	(2/64/TT/05)	19,6 ha
• Csetényi park	(2/71/TT/07)	18,1 ha
• Tarka sáfrány termőhelye	(2/72/TT/07)	2,2 ha
Kiskunmajsa		
• Kiskunmajsai-homokbuckák	(2/27/TT/84)	361,1 ha
Kunadacs		
• Hodályi-fenyves	(2/11/TT/73)	451,4 ha
• Szürke nyárral elegyes gyöngyvirágos-tölgyes	(2/3/TT/58)	318,5 ha
Kunbaracs		
• Baracsi-kaszálók	(2/73/TT/99)	kb. 211,0 ha
• Borókás buckák	(2/33/TT/84)	77,0 ha
• Gyertyános-tölgyes	(2/4/TT/58)	13,4 ha

Település és terület megnevezése		terület
• Hajólapos	(2/74/TT/99)	39,1 ha
• Hosszúláp	(2/75/TT/99)	19,2 ha
• Orchideás	(2/76/TT/99)	2,1 ha
Kunpeszér		
• Gyöngyvirágos-tölgyes	(2/2/TT/58)	66,8 ha
• Kunpeszéri-tölgyes (A Nagy-tölgyfai-tag erdőállománya)	(2/7/TT/66)	176,9 ha
• Nyíres-nyáras	(2/5/TT/66)	116,8 ha
Ladánybene		
• Madaras-tó	(2/26/TT/84)	184,5 ha
Nyárlőrinc		
• Nyárlőrinci tölgyes erdő	(2/28/TT/84)	15,0 ha
Pirtó		
• Homokbuckák	(2/34/TT/84)	36,0 ha
Szabadszállás		
• Strázsa-hegy	(2/10/TT/73)	4,5 ha

2.1.f) 20 ezer feletti városok településfejlesztési és gazdaságfejlesztési programjai, koncepciói

Bács-Kiskun megyében 4 település rendelkezik 20 ezer fő feletti lakos számmal: Baja, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas. A települések jogszabályi kötelezettségüknek eleget téve elkészítették településrendezési tervüket, településfejlesztési koncepciójukat és gazdaságfejlesztési programjukat. Az európai uniós források felhasználása érdekében a városok megalkották az integrált városfejlesztési stratégiájukat (IVS) és akcióterületi terveiket. Az alábbiak során ezeket a fejlesztési dokumentumokat vizsgáljuk meg a kitűzött célok és az elért eredmények alapján.

Baja

Baja Város Gazdaságfejlesztési programja 2007-2010

A gazdasági program az Ötv. előírásai alapján, annak megfelelően készült el, azzal a szándékkal, hogy meghatározza mindazon célokat és feladatokat, amelyek az önkormányzat által nyújtandó kötelező és önként vállalt feladatok biztosítását, fejlesztését szolgálják a 2007-2010 közötti időszakban.

A gazdasági program az önkormányzat költségvetési lehetőségeivel összhangban, a gazdasági, környezeti adottságokhoz, valamint a városfejlesztési koncepcióhoz (Öko-Baja 2005-2020) és a kistérségi területfejlesztési koncepcióhoz igazodva készült el. A gazdasági program a fő irányokat, célkitűzéseket határozza meg, amelynek alapján, szükség szerint módosítva készült el Baja Város Fejlesztési Stratégiája 2007-2013.

A gazdasági program egy kiinduló, összegző jellegű megalapozása – a 2007-2010-es időszakra – a társadalmi egyeztetés keretében, a helyi elképzelések integrálásával elkészítendő, 2007-2013-as időszakra szóló Fejlesztési Stratégiának. A gazdasági program jobban összpontosít az önkormányzati feladatokra, szervezeti struktúrára és pénzügyi

lehetőségekre, míg a később elkészülő Fejlesztési Stratégia komplexebb, átfogóbb képet ad a város továbbfejlesztésére vonatkozóan; konkrétan megvalósítható projekteket dolgoz ki a társadalmi igények, és a térségfejlesztési célszerűség kompromisszumos egyesítésével, meghatározza azokat az irányokat, amelyek mentén a város középtávú fejlődése megvalósulhat.

A gazdasági program alapvető célja az, hogy a helyi közösség partnerségén, együttműködésén alapulva olyan lehetőségeket tárjon fel, amelyek megvalósításával Baja városa élhetőbbé válik, a városok közötti versenyben megállja helyét, vonzóbbá válik mind a befektetők, mind pedig a turisták számára és aktívan hozzájárul a térségközponti funkciói ellátásához.

A gazdasági program az önkormányzati feladatrendszerből kiindulva, a helyi gazdasági folyamatok helyi eszközökkel, helyi és külső forrásokból megvalósítható irányadó programjait vázolja fel.

A helyzetelemzésből adódóan a város stratégiai kitörési irányait az alábbiakban rögzíti:

- Az idegenforgalom fejlesztése
- Az agrár-kereskedelmi központ szerep megerősítése
- Könnyűipari és energetikai fejlesztések
- Térségi szolgáltató-központi szerep fejlesztése

A dokumentum meghatározza a fejlesztési programokat, azok alapvető céljait és a megvalósításhoz vezető lépéseket. Fejlesztési programok:

- Vállalkozásfejlesztés, befektetés-ösztönzés
- Foglalkoztatás-bővítés
- Városfejlesztés
- Közszolgáltatások fejlesztése
- Helyi adópolitikai célok
- Városüzemeltetés
- Vagyongazdálkodás

Baja Városfejlesztési Stratégiája 2007-2013 (2007.)

A városfejlesztési stratégia az önkormányzat költségvetési lehetőségeivel összhangban, a társadalmi, gazdasági, környezeti adottságokhoz igazodva, a városfejlesztési koncepcióból (Öko-Baja 2005-2020) kiindulva és a kistérségi területfejlesztési koncepcióhoz, valamint az egyéb (regionális, országos) fejlesztési dokumentumokhoz igazodva készült. A stratégia részletes, megalapozó helyzetfeltárás alapján a 2007-2013-as időszakot felölelve, az EU költségvetési ciklusához igazodva, így a Közösségi Stratégiai Referenciakeret által biztosított forrásokhoz való hozzáférhetőséget is figyelembe véve meghatározza a valóban megvalósítható fejlesztési irányokat, figyelembe véve valamennyi előzetes tervezési anyagot, valamint a helyi közösség véleményét is.

Alapcél: Baja vonzó, versenyképes, harmonikusan fejlődő térségközponttá tétele.

Átfogó cél: a környezeti és természeti értékeket megőrző városfejlesztés, valamint a nyílt, együttműködő városi közösségek, szervezetek tudatos fejlődése.

E célok figyelembevételével fogalmazódott meg a középtávon megvalósítandó három prioritás:

- A helyi adottságokra épülő gazdaságfejlesztés,
- A természettel harmonizáló városi környezetalakítás és
- A társadalmi megújuló-képesség támogatása.

A meghatározott prioritások egybevágóan az „ÖKO-Baja” 2005-2020 által meghatározott fejlesztési irányokkal.

A prioritásokon belül specifikus célok kerültek megfogalmazásra:

- Komplex turisztikai fejlesztések
- Vállalkozásokat támogató infrastruktúra fejlesztése
- Az agrárgazdaság megújulásának támogatása
- Forrásbevonó- és megkötő képesség erősítése
- Városi infrastruktúra fejlesztése
- Városi közszolgáltatások hatékonyabbá tétele
- Természeti és építészeti adottságok megőrzése, környezettudatosság fejlesztése
- Foglalkoztatási, oktatási, egészségügyi és szociális fejlesztések
- Helyi kulturális értékek gyarapítása

A prioritások megvalósítása érdekében 108 projektjavaslat került megfogalmazásra. A beruházások becsült összértéke közelíti a 80.000 millió forintot.

Integrált Városfejlesztési Stratégia (2008.) 2007-13

Az integrált városfejlesztési stratégia Baja város jövőképét 15-20 éves időtávra határozta meg, a város egészére vonatkozik, illeszkedik a településfejlesztési koncepcióhoz, ugyanakkor utalást tesz a város vonzáskörzetébe tartozó települések feladatmegosztására. A dokumentumban megfogalmazott jövőkép: élhető, versenyképes, harmonikusan fejlődő, környezeti és természeti értékeket megőrző térségközpont.

A célok eléréséhez konkrét mutatókat (lakónépesség, élve születés) fogalmaz meg és hozzájuk célértéket rendel 2026. időponttal.

A városrészi célokat két tematikus célkitűzés mentén csoportosítja:

- A gazdaságot és a turizmust generáló, térségi szinten fenntartható városfejlesztés.
- A városi közösségek és a helyi társadalom differenciált, innovatív fejlesztése.

A tematikus célok elérésének méréséhez mutatókat (vállalkozások száma, kiskereskedelmi üzletek száma, vendéglátó helyek száma, álláskeresők száma, felsőfokú végzettségűek aránya) és célértékeket fogalmaz meg 2016-ig.

Keleti városrészi cél: A városrész infrastrukturális hiányainak pótlása, a helyi társadalom felzárkóztatása, az ipari területek betelepítésének elősegítése.

Nyugati városrészi cél: A dunai kapcsolatok erősítése: kikötő- és logisztikai fejlesztések, a vízi turizmus feltételeinek javítása; lakótelep környezet élhetőbbé tétele.

Központi városrészi cél: A történelmi belváros funkcióbővítő városképi, gazdasági- és környezeti célú fejlesztése; kihasználatlan területek gazdasági célú hasznosítása

Déli városrészi cél: A dinamikusan fejlődő lakóövezet szolgáltatási hátterének megerősítése, a kihasználatlan területek gazdasági célú hasznosítása.

A városrészi célok elérésének mérésére mutatókat (lakónépesség száma, felsőfokú végzettségűek aránya és foglalkoztatott nélküli háztartások száma) és célértékeket fogalmaz meg 2010-ig.

Az IVS három prioritást fogalmaz meg:

- helyi adottságokra épülő gazdaságfejlesztés
- természettel harmonizáló városi környezetalakítás
- társadalmi megújuló-képesség támogatása,

melyek mentén 101 indikatív tevékenységet / projektet határoz meg.

A kitűzött célértékek elérésének megállapításához még nem állnak rendelkezésre adatok. Az IVS felülvizsgálata, megújítása hamarosan esedékes.

Az ÚMFT keretében körülbelül 250 darab olyan pályázat került támogatásra, melyek pályázói bajai székhelyűek vagy telephelyűek. Számában túlnyomó többségben vállalkozásfejlesztési pályázatok szerepeltek eredményesen. Meg kell még említeni az oktatási intézmények fejlesztését, a város-rehabilitációs, szemléletmódot formáló, az innováció és K+F projekteket. Támogatást nyert a bajai kórház megújuló energiafelhasználás alapú fűtőkorszerűsítése. Kiemelt projektként nevesítették a bajai halászléfőző fesztivál infrastruktúrájának megteremtését célzó beruházást.

Kecskemét

Kecskemét Megyei Jogú Város gazdasági programja 2013-2014 (2012.)

A gazdasági program céljai és prioritásai az alábbiak

Átfogó cél: Kecskemét váljék egy értékeit megőrző, harmonikus gazdaságfejlesztést mutató, nyitott, és innovatív várossá, amely képes egyensúlyt teremteni a gazdaság fejlődése, illetve társadalmi környezeti értékek és érdekek között.

Stratégiai célok:

- A helyi adottságokat figyelembe vevő, több lábon álló gazdaságfejlesztés ösztönzése, vállalkozóbarát gazdasági környezet kialakítása.
- A tudásalapú gazdaság alapjainak megerősítése, a város oktatási, kutatás-fejlesztési és innovációs kapacitásának növelése.
- Az energiatudatos, erőforrás-hatékony és környezetbarát gazdasági fejlesztési elképzelések ösztönzése, előtérbe helyezése, a megújuló energia felhasználás arányának növelése.
- Kecskemét térségi és városhálózati szerepkörének erősítése, kedvező közlekedéshálózati helyzetének kihasználása, a kistérséggel és a környező településekkel való kapcsolatok bővítése.
- A gazdaság igényeire is nyitott, a munkaerőpiaci kihívásokra reagáló oktatási-képzési rendszer kialakításának, fejlesztésének támogatása.

- Hosszútávon fenntartható, élhető, minőségi városi környezet és magas szintű közszolgáltatások (pl. kultúra, szociális ellátás, egészségügy) biztosítása.
- A befektetés-ösztönzés és tökevvonás feltételeinek javítása, a városmarketingben rejlő lehetőségek kihasználásával.

Kecskemét Megyei Jogú Város a helyi és a város szűkebb térségének gazdaság fejlesztésével kapcsolatos elképzeléseit hat prioritás keretében, az adott prioritásokhoz tartozó programokon keresztül kívánja megvalósítani.

Prioritások:

- „Tudásalapú gazdaság” (a munkaerő-kínálat, az oktatási-képzési és az innovációs kapacitás versenyképességének növelése)
- „Fenntartható gazdaság” (környezetipar, energetika, turizmus, mezőgazdaság és élelmiszeripar)
- „Húzó gazdaság” (járműipari, logisztikai fejlesztések, beszállítói programok)
- „Nyitott gazdaság” (a város tökevvonó és kooperációs képességének fejlesztése)
- „Támogató infrastruktúra” (a gazdaság infrastrukturális háttérfeltételeinek javítása)
- „Élhető környezet” (városfejlesztés, városüzemeltetés, kulturális fejlesztések, társadalomfejlesztés, szolgáltatásfejlesztés)

A tervezett beavatkozási programok:

Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata törekedett arra, hogy – a jelenlegi nehéz gazdasági helyzetben, jelentős közigazgatási és önkormányzati reformok közepette – Gazdasági Programjában megfogalmazott céljai és tervezett fejlesztései reálisak és teljesíthetők legyenek a program időszaka (2013-2014) alatt. Éppen ezért a stratégiai dokumentumba olyan már futó beruházások, pályázati szakaszban lévő projektek, vagy előkészítés alatt álló (nagyobb részt „pályázatértett”) programok, fejlesztési elképzelések kerültek, melyek talán kevésbé függnék a külső körülmények változásaitól. A város 11 programcsoporthoz kapcsolódóan fogalmazta meg, s ezek keretében igyekszik megvalósítani tervezett beavatkozásait.

Gazdaságfejlesztési irányok, tervezett beavatkozási programok:

- Járműipari és közvetlen kapcsolódó ipari ágazatok fejlesztési programja;
- A helyi KKV-k beszállítói képesség növelésének programja;
- Komplex agrár- és vidékfejlesztési program (tanyaprogram, a mezőgazdaság jövedelemtermelő képességének növelése, élelmiszerbiztonság fokozása, alkalmazkodó, környezettudatos és energia hatékony mezőgazdaság támogatása, mezőgazdasági és agráripari klaszterek létrehozása);
- Turizmusfejlesztési program (szálláskapacitás bővítés, üzleti-, konferencia- és egészségturisztikai fejlesztések, kulturális és szabadidő turizmus erősítése);
- Városi közszolgáltatás-fejlesztési program (szociális és oktatási intézmények felújítása, bővítése, közműberuházások folytatása, városüzemeltetés korszerűsítése);
- Közúthálózat-, közlekedés- és tömegközlekedés-fejlesztési program (Intermodális pályaudvar és kapcsolódó közösségi közlekedési fejlesztése, Kecskemét térségi elérhetőségének javítása, Kecskemét Megyei Jogú Város elővárosi közlekedési rendszereinek fejlesztése, a városi és térségi kerékpárút-hálózat fejlesztése);
- Energiagazdálkodási és energiahatékonysági program (Középületek, közintézmények, illetve közterületi világítási rendszer energiatakarékos működtetése, energiahatékonyságának javítása);

- A lakóépületek, illetve az ipari-kereskedelmi létesítmények energiatakarékos működtetését, energiahatékonyságának javítását szolgáló programok; Helyi megújuló energiaforrások [biomassza, biogáz, geotermikus energia, nap és szélenergia] lehetőség szerinti minél nagyobb arányú, decentralizált felhasználása);
- Ipari park, ipari- és logisztikai területek fejlesztése program (déli iparterület fejlesztés, északi ipari és logisztikai terület kialakítása, fejlesztése);
- Humánerőforrás-fejlesztés programja (duális képzés fejlesztése, műszaki felsőoktatás erősítése, át- és továbbképzési programok bővítése, ifjúságfejlesztési programok);
- Komplex városfejlesztés programja (városrehabilitációs programok, Rudolf-laktanya és szomszédos területeinek hasznosítása és fejlesztése, Homokbánya területének komplex fejlesztése, új bérlakások építése, Széktói rekreációs terület fejlesztése);
- Városi arculatfejlesztési program (városmarketing akciók).

A gazdaságfejlesztést átható horizontális tervezési szempontok:

A kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés és a harmonikus városfejlődés érdekében, kiemelt figyelmet kell fordítani a tervezett fejlesztéseket átható, következő „horizontális” szempontokra is:

- Esélyegyenlőség, egyenlő hozzáférés elve
- Fenntarthatóság
- Területi és társadalmi kohézió
- Foglalkoztatás, munkahelyteremtés

A város különböző fejlesztései során fontos horizontálisan érvényesítendő szempont az esélyegyenlőség és az egyenlő hozzáférés biztosításának elve. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében különös figyelmet kell fordítani minden infrastrukturális fejlesztés és városrehabilitációs akció keretében az alacsony státuszú, vagy fogyatékkal élő emberek helyzetére is. Kiemelten fontos a település minden lakója számára az alapvető közszolgáltatásokhoz, információhoz való hozzáférés biztosítása (társadalmi kapcsolatok erősítése, lakossági tájékoztatás fejlesztése [helyi médiaszervezetek, Mária rádió], nyilvánosság növelése), valamint a hátrányos megkülönböztetés és a szegregáció minden formájának megakadályozása. Az egészséges és fenntartható környezet igényeinek való megfelelés. Kecskemét a környezetileg érzékeny Duna-Tisza-közi Homokhátság területén fekszik, ahol a környezeti veszélyek fokozottabban jelentkezhetnek/jelentkeznek (talajvízszint-süllyedés, légszennyezettség, deflációra érzékeny talaj), ezért a jövőben a városnak gazdaságfejlesztési döntései során kiemelt figyelmet kell fordítani a környezeti fenntarthatóság biztosítására. Fontos az egészséges, rendben tartott, s a közösség által is védett városi környezet megóvása, az optimális tájhasználat kialakítása, a zöldfelületek növelése. Az egészségesebb lakókörnyezet kialakítása, az okszerű víz- és hulladékgazdálkodás, a termőföldek és a természeti táj védelme, továbbá a környezettudatos gondolkodás együttesen biztosíthatja a – klímaváltozás miatt egyre veszélyeztetettebb – Homokhátság ökológiai viszonyainak stabilizálását, illetve a lakosság egészségi állapotának javulását.

Egy város egészének fejlődése csak abban az esetben lehet harmonikus, ha a városon belül nincsenek nagy fejlettségbeli, funkcionális és társadalmi különbségek. A területi és társadalmi kohézió növelésével mérsékelhetők az egyes városrészek között az életszínvonalbeli, elérhetőségi és szociális különbségek, illetve erősíthetők a városrészek egymás közötti „élő” kapcsolatai.

A város fejlesztése során a foglalkoztatás lehetőségeinek biztosítása, bővítése és az ahhoz

szükséges megfelelő képzettség megteremtése az egyik, ha nem a legfontosabb teendő. A lakosság szociális biztonságérzetét és életkörülményeit alapvetően meghatározza a stabil és kiszámítható munkahelyek jelenléte. Éppen ezért az egyik legfontosabb gazdaságfejlesztési cél a munkahelyteremtés és a munkahelyek megőrzése, illetve új vállalkozások elindításának megkönnyítése. Különösen a helyi munkaerőpiacra való bejutás lehetőségét kell fejleszteni a keresletnek megfelelő képzések biztosításával, a lakosság vállalkozási kedvének és innovativitásának növelésével, melyben kiemelt szerepet kell játszania a város felsőfokú oktatási intézményeinek, vállalkozásfejlesztési szervezeteinek, kamaráinak és kutatóintézeteinek. Meg kell teremteni az atipikus foglalkoztatás feltételeit (pl. részmunkaidős munka, távmunka) a teljesebb körű foglalkoztatás érdekében, valamint javítani szükséges a települések között a munkavállalási célú ingázás lehetőségeit.

Integrált Városfejlesztési Stratégia 2007-2013 (2008.)

Az integrált városfejlesztési stratégia forrásszerző tervdokumentum, amely az európai tervezési és finanszírozási ciklusokhoz is igazodva 5-7 évre rögzíti a város által megvalósítandó jelentősebb fejlesztési programokat, azok városszerkezeti (területi) beágyazottságát, integrált települési hatásait a környezetre, a társadalomra, a város vonzáskörzetére egyaránt.

Jövőkép: Kecskemét gazdaságában és társadalmában egyaránt megújulóképes, innovatív, európai értékeket hordozó és hagyományait tisztelő, környezettudatos várossá válik.

Átfogó cél: Kecskemét a kitűzött jövőkép elérése érdekében a következő 15-20 éves időtartamra szóló, átfogó célt határozza meg: környezetileg, társadalmilag és gazdaságilag kiegyensúlyozott, fenntartható városfejlődés

A városrészi célokat hét tematikus célkitűzés mentén csoportosítja: közúthálózat fejlesztés és közlekedésszervezés, gazdaságfejlesztés, oktatásfejlesztés, aktív szabadidő és egészséges életmód ösztönzés, kulturális sokszínűség, minőségi környezet, környezettudatos szemlélet.

Városrészi célkitűzések:

- Történelmi városterület: Gazdag kulturális és idegenforgalmi funkcióval bíró, egybefüggő, emberközpontú közterületi rendszer kialakításával a történelmi Főter keretein túlmutató, valódi belvárosi érzés és városképi arculat megformálása. A városközpontot övező, mezővárosi múltú visszatekintő lakóterületek környezeti és társadalmi vitalitásának értékörző módon történő növelése.
- Északi kertvárosi öv: Szorosabb belső közlekedési kapcsolatok kiépítése, a városrészközpontok megerősítése, az előregedő népességgel és épületállománnyal rendelkező lakóterületek vitalitásának megújítása, barnamezős városrehabilitáció.
- Széchenyiváros: A kulturális és szabadidős lehetőségek körének bővítése, a panelos épületállomány energetikai és homlokzati felújítása, a közterületek színvonalának emelése, új kertvárosias beépítéssel a lakótelep és a kerteségek közti harmonikus lakókörnyezeti átmenet megoldása.
- Zöld folyosó: A meglévő zöldterületek értékeinek megőrzése, a zöldterületi rendszer kiterjesztése, az aktív szabadidő eltöltési lehetőségek komplex, színvonalas, egymásra épülő kínálatának megteremtése, korszerű Gyógyintézeti Központ és kapcsolódó egészségturisztikai potenciál kialakítása.
- Nyugati kertvárosi öv: A belső területi kohézió és kapcsolatok erősítése, új

lakónegyedek révén a kertvárosi jelleg továbbfejlesztése, rendezett megjelenésű, funkciógazdag nyugati városkapu kialakítása, innovációorientált vállalkozási környezetet biztosító technológiai park létesítése.

- Déli városrészek: A lakó és gazdasági területek minél zavartalanabb együttélésének biztosítása, a Mercedes beruházáshoz kapcsolódó ipari-logisztikai fejlesztések optimalizált, racionalizált és környezetbarát megvalósítása, a korszerűtlenné vált gazdasági telephelyek barnamezős revitalizációja.
- Városkörüli szatellit települések: A várostól való függés oldása érdekében a helyi munkalehetőségek és a helyben igénybe vehető szolgáltatások körének bővítése, a lakosság helyi identitását megerősítő egyedi kulturális arculat és vonzó települési környezet kialakítása.
- Kertségek: A lakókertes fejlődést elősegítő közterület-szabályozás végrehajtása, a kertművelési tradíciók megőrzése, a színvonalasabb helyi ellátás megszervezése.
- Tanyás külterület: A mezőgazdasági földhasználat prioritása, a szervezett keretek között folytatott, nagy hozzáadott értéket produkáló termelés ösztönzése, a mezőgazdasági kultúrtáj értékeinek megőrzése, a városból történő tömeges kiköltözés visszaszorítása, a lakóházépítés környezeti és földhasználati feltételekhez kötése.
- Repülőtér és védőövezete: A katonai repülőtér polgári használatának lehetővé tétele, a harcászati repülésben rejlő idegenforgalmi potenciál intenzívebb kihasználása, a környék természetes élőhelyeinek kiterjesztése, viszonylagos háborítatlanságuk biztosítása.

Az IVS három prioritást fogalmaz meg

- megújuló, innovatív gazdaság- és vidékfejlesztés
- kultúra-gazdaság és idegenforgalom fejlesztése
- magas színvonalú oktatási és szolgáltatási intézményrendszer fejlesztése

Az IVS 11 fejlesztési programcsomagot és ezen belül 49 programot nevesít.

Az ÚMFT keretében közel 800 darab kecskeméti székhelyű / telephelyű pályázó pályázata került támogatásra. A megítélt támogatás összege 41 221 172 864 forint. A támogatott projektek túlnyomó többsége gazdaságfejlesztési célú, összegében azonban a KÖZOP-ból (17 486 326 992 Ft) részesült legnagyobb arányban Kecskemét. Ez utóbbi a térségi elérhetőség javítását szolgáló projektek támogatását jelenti. A tíz legnagyobb méretű projekt a közlekedésfejlesztést, gazdaságfejlesztést illetve a KETISZK infrastrukturális fejlesztését segítette.

Kiskunfélegyháza

Kiskunfélegyháza Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája (2008.)

Az integrált városfejlesztési stratégia forrásszerző tervdokumentum, amely az európai tervezési és finanszírozási ciklusokhoz is igazodva 5-7 évre rögzíti a város által megvalósítandó jelentősebb fejlesztési programokat, azok városszerkezeti (területi) beágyazottságát, integrált települési hatásait a környezetre, a társadalomra, a város vonzaskörzetére egyaránt.

A hosszú távú stratégiai célja: fenntartható, stabil gazdasági növekedés elérése, mely ideális városi környezetet teremt, ezáltal vonzóvá teszi Kiskunfélegyházát és térségét lakói, a

letelepedni szándékozók és az ide látogató turisták számára egyaránt.

Átfogó célok:

1. A város népességmegtartó képességének megteremtése, a humán erőforrások átfogó fejlesztése.
2. A város dinamizálása, a gazdasági-társadalmi fejlődés hatásaként a területi kisugárzás, ellátóképesség növelése, térségközpont szerep növelése.
3. A város jelentős közúti, vasúti közlekedési-, forgalmi- és üzleti összekötő szerepére épülő modernizációs fejlesztések elindítása az észak-nyugatról dél-keletre áramló fejlődés trendjeiből, folyamataiból következő közvetítői kereskedelmi, termelési, logisztikai kapacitások kiépülésének elősegítésével.

Kiskunfélegyháza a fenti átfogó célok elérése érdekében a következő stratégiai célok irányába történő elmozdulást tűzte ki célul:

- a város turisztikai központ - fürdővárosi funkciójának erősítése a térség természeti adottságainak kihasználása mellett;
- a város logisztikai központ szerepének erősítése – a kedvező földrajzi – közlekedési fekvését kihasználva;
- a város iskolavárosi funkciójának megerősödése – a kistérségi viszonyokon túlmutatóan is;
- Versenyképes mezőgazdaság és élelmiszeripar kiépítése, magas hozzáadott értéket képviselő, minőségi termékekre építve;
- életminőség javítása (környezet, lakásállomány, szociálisan leromló területek felzárkóztatása)

A fejlesztés középtávú célja, a 2015-ig megfogalmazott tematikus célok összhangban vannak a stratégiai célokkal. A dokumentum indikátorokat és 2015-ig elérendő célértékeket határoz meg.

A fentiekben bemutatott átfogó és stratégiai célok elérése érdekében a következő legfontosabb fejlesztési prioritásokat jelölték meg:

1. Munkahelyteremtés
2. A középszintű oktatása fejlesztése
3. Fenntartható gazdaságfejlesztés
4. A mezőgazdaság és vidékfejlesztési beavatkozások
5. Idegenforgalmi fejlesztések
6. A városképi karakter és értékek védelme, a városközpont élettellel való megtöltése
7. Szociális biztonságot erősítő beavatkozások
8. Közlekedésfejlesztés
9. Közmű és környezetvédelmi fejlesztések
10. A helyi kötődések erősítése
11. A térségi központi funkció erősítése

A dokumentum városrészi (Belváros, Központi belterület, Petőfi lakótelep, Bankfalu, Kossuth város, Déli városrész, Kertváros, Bikahegy és az Alsótemető környéke, Városi parkerdő és a déli iparterületek, Móraváros és Közelszőlő, Vásártér és környéke, Zöldmező lakótelep, Aranyhegyi lakótelep, Molnár-telep, Ipari-park, Külterület) jövőképeket határoz meg, melyek eléréséhez célokat rendel 2010-ig és 2015-ig. A célok

megvalósításához vezető kulcs és egyéb projektet rögzíti. Az eredményességet jól meghatározott indikátorokkal teszi mérhetővé.

A városi mutatók és a városrészi célok alapján két kategóriában határozták meg akcióterületeket:

- városi jövőkép és célok szempontjából kitörési pontot jelentő funkcióbővítő rehabilitáció területei,
- A szegregálódott vagy a szegregálódás veszélyével érintett területek, mint a szociális városrehabilitáció akcióterületei

Az akcióterületek célja és fejlesztési elképzelései:

- 1) Főtér rehabilitációs akcióterület: Az akcióterületi fejlesztés célja, hogy a Béke tér környéke váljon a város kulturális, adminisztratív, kiskereskedelmi szolgáltatásokat nyújtó rendezett főterévé. A cél érdekében a fejlesztés integráltan tartalmazza a köztéri elemek megújításának, a közlekedési és parkolási problémák megoldásának és területen található kiskereskedelmi funkció fejlesztését. Az akcióterületen 6 projektet nevesít a dokumentum, Az akciótervi fejlesztések becsült összköltsége 2 Mrd forint.
- 2) Rekreációs akcióterület: Az akcióterületi fejlesztés célja, hogy a Fürdő környékén egy olyan rekreációs-wellnes városrész alakuljon ki, amely hatékonyan kapcsolja össze a város kedvező adottságait: a Kórház és a Termál és Gyógyfürdő szolgáltatásait, a hagyományosan magas színvonalú biotermelés adta lehetőségeket és a környező kistérség alföldi táji természeti pihenés nyújtotta lehetőségeit (pl. lovasrehabilitáció). A fejlesztési dokumentum 6 projektjavaslatot nevesít, összességében az akcióterületen mintegy 4-5 milliárd forint befektetésből, amelynek mintegy felét magántőkéből, negyedét uniós pályázatok forrásaiból és negyedét önkormányzati finanszírozásból tervezi megvalósítani.
- 3) Kossuth utca rehabilitációja: A fejlesztés fő célja, hogy a lakó, oktatási és kiskereskedelmi funkciókat harmonikusan összekapcsoló városrészé váljon. Ennek érdekében elsősorban a minőségi közterek és közparkok kialakítása, a műemléki épületek reprezentatív megjelenítése, a parkolási és közlekedési problémák megoldása és a közterület-használat minőségének javítását tűzi ki célul a fejlesztés. A dokumentum 7 projektet nevesít, a beruházások összköltségét nem becsüli.
- 4) Móra téri akcióterület: A fejlesztés fő célja, hogy a tér rendezésével nagy felületű összefüggő minőségi közterület jöjjön létre, amelyet a Kalmár kápolna zár le. A tér ennek eredményeképpen központi funkciókkal bővíthet és bekapcsolódhat a főtér vérkeringésébe. Az IVS 6 projekt megvalósítását tűzi ki célul, a beruházások költségére vonatkozó becslést nem tartalmaz.
- 5) Parkerdő rehabilitációs akcióterület: A cél, hogy a Városi Parkerdő a város több generációt kiszolgáló pihenő, szórakozó övezetévé váljon. A fejlesztés célja, egyrészt, hogy növelje a városban elérhető szabadidős tevékenységek körét, ezáltal növelve a városlakók életminőségét és javítva az idelátogatók számára nyújtott szórakozási lehetőségek körét, és csökkentse a Belváros zsúfoltságát, leterheltségét. A Parkerdő hasznosítására 6 projektjavaslatot nevesít a dokumentum, és említi a komplex fejlesztési koncepció elkészítésének szükségességét.
- 6) Ipari park fejlesztési akcióterület: A fejlesztés célja, hogy egy dinamikusan fejlődő innovációs és logisztikai központ alakuljon ki a területen. A dokumentum konkrét projektelképzeléseket nem tartalmaz.

- 7) Délibáb utcai szegregátum akcióterület: Az akcióterület fő célkitűzése, hogy a területen kialakult szegregáció és szegregálódási folyamat megállításra kerüljön, a területen lakók jövedelmi és munkahelyhez jutási kilátásai javuljanak, valamint a terület ingatlanpiaci értéke növekedjen. A terület fejlesztési projektjeit az IVS mellékletét képező anti-szegregációs terv tartalmazza.
- 8) Majsai úti lakótelep szociális rehabilitációs akcióterülete: A fejlesztés fő célja, hogy a városrész lakosságának és ingatlanjainak elöregedéséből származó szociális kockázatokat csökkentse, a terület értékvesztését megállítsa és visszakapcsolja a város fejlődésének vérkeringésébe. Az akcióterületen 8 darab projektet terveznek, 600-700 millió forint értékben.
- 9) Darvas téri szociális rehabilitációs akcióterület: A fejlesztés célja, hogy a területen megfigyelhető szociális lecsúszást megállítsa, a terület ingatlanjainak elértéktelenedését megakadályozza. A dokumentum 8 tervezett projektet nevesít.

Az IVS a fejlesztései elképzeléseket ütemezi, fontosságuk szerint csoportosítja és hozzá rendeli a bevonható pályázati forrásokat. Ugyanakkor a felvázolt fejlesztések megvalósulása jelentős magánereőt feltételez.

Kiskunfélegyháza Város Gazdasági és Munka Programja 2011-2014 (2011.)

Az Önkormányzatokról szóló többszörösen módosított 1990. évi LXV. tv. alapján készült Kiskunfélegyháza Város Gazdasági és Munkaprogramja, mely készítése során figyelembe vették a kistérségi ágazati fejlesztési programokat és az egyes projektekhez készült megvalósíthatósági tanulmányterveket.

Fő fejlesztési célok

- Meg kell teremteni a város népességmegtartó képességét
- A térségközpont szerep növelése - régiósítás
- Intermodális közút hálózat fejlesztése
- Alternatív energia kapacitás kihasználása
- Turisztikai vonzás körzet kiterjesztése, erősítése
- A kórház új, egyedi térségben egyedülálló elemekkel történő fejlesztése
- A szennyvízcsatorna hálózat befejező ütemének megvalósítása

A fejlesztések prioritásai:

A fenntartható vidékfejlesztés (környezeti-gazdasági-települési-társadalmi-jogi) feltételeinek megteremtése és gyakorlati alkalmazása.

1. Komplex gazdaságfejlesztés alkalmazása, különös tekintettel a korszerű vertikumú mező- és élelmiszergazdaságra, valamint új, versenyképes, tudásalapú termelő és szolgáltató ágazatok befogadására.
2. A város közvetítő, összekötő szerepkörének erőteljesebb kihasználása, kommunikációs és informatikai szolgáltatási rendszer kiépítése térségi szerepkörrel.
3. Térségi és regionális programok alkalmazása a döntéshozatal során
4. A térségi, helyi identitás fejlesztése, területfejlesztési intézményrendszer kiépítése a területi-gazdasági-társadalmi kohézió erősítésével.
5. Zöldgazdaság élénkítő szerepe.
6. Alternatív energia források kihasználása / felhasználása
7. Ipari területek marketing stratégiájának felépítése.

8. A fejlesztés prioritásai közé integrálódjon be a folyamatos település szerkezet követése.
9. Energia takarékos és környezetkímélő lakás felújítási programok kiterjesztése.
10. Térfigyelő rendszerek kiépítése pályázat útján a város frekvenciált területein.

A fejlesztési prioritásokhoz a dokumentum programokat határoz meg. A feladatok ágazati bontásban is megjelennek a fejlesztési dokumentumban.

Az ÚMFT keretében több mint 110 darab kiskunfélegyházi székhelyű pályázó pályázata került támogatásra, 2 870 576 668 forint összegben. Jelentős többségét számban és összegben is a gazdaságfejlesztési pályázatok képezik. Nagyon alacsony a DAOP forrásából megvalósult projektek száma, összege.

Kiskunhalas

Integrált Városfejlesztési Stratégia (2008.)

Az integrált városfejlesztési stratégia az európai tervezési és finanszírozási ciklusokhoz is igazodva rögzíti a város által megvalósítandó jelentősebb fejlesztési programokat, azok városszerkezeti beágyazottságát, integrált települési hatásait a környezetre, a társadalomra, a város vonzáskörzetére egyaránt.

A célrendszer felépítésének legfelső szintjén a város hosszú távú (átfogó) céljai találhatók, melyek mintegy 15-20 éves időtávra szabnak átfogó jövőképet a város egésze számára. Ezek a célok összhangban vannak a városra - illetve a kistérségre - vonatkozó hosszú távú településfejlesztési koncepcióval, és ezen keresztül a területi beosztás magasabb szintjeire készített (regionális, országos) területfejlesztési koncepciókkal.

A középtávú (tematikus) célok a hosszú távú célokat szakterületek, a város egészére vonatkozóan beazonosítható fő fejlesztési irányok alapján részletezik. Tekintettel arra, hogy az egyes hosszú távú célok megvalósulását egyenél több tematikus cél is támogathatja, illetve egy tematikus cél több hosszú távú cél eléréséhez is hozzájárulhat, a köztük lévő kapcsolat nem szigorú hierarchikus (1:n) formában, hanem n:n formában írható le.

Az egyes tematikus célokon belüli középtávú (program) célok konkrét célcsoportra, illetve a fejlesztési irány egy-egy konkrét részterületére szabott programok megvalósítására vonatkoznak, melyek hatása több akcióterületre (városrészre), illetve akár az egész városra kiterjedhet. A célrendszer felépítésének áttekinthetősége és kezelhetősége érdekében első lépésben eltekintettünk attól, hogy egy rövid távú cél több középtávú célt is szolgálhat, és a rövid távú (program) célok meghatározó jellegét alapul véve soroltuk be őket egy-egy középtávú (tematikus) cél alá.

A rövid távú célokon belül meghatározható részletes rövid távú (projekt) célok az egyes programok konkrét városrészhez, illetve akcióterülethez kapcsolását jelentik.

Ennek megfelelően a fő stratégiai célok:

1. A város hosszú távú versenyképességének javítása
2. A kohézió erősítése, partnerségek fejlesztése
3. A város fenntartható fejlődési pályára állítása
4. A városi lakosság életfeltételeinek javítása

A város által kitűzött középtávú (tematikus) célok a hosszú távú célok eléréséhez szükséges szakterületi részcélokat foglalják magukban, ahol egy tematikus cél több átfogó cél megvalósítását is szolgálja. Tematikus célok:

- A gazdasági környezet fejlesztése, hosszú távú gazdasági fejlődési pálya kialakítása Idegenforgalom és turizmus fejlesztése
- Az egészségügy fejlesztése, az általános egészségi állapot és életkilátások javítása
- Környezetvédelem és az alpinfrastruktúra fejlesztése
- Komplex terület rehabilitációs programok
- Oktatás és kultúra fejlesztése
- Társadalmi és térségi kohézió erősítése

Középtávon programokat és rövid távon konkrét projekteket (156 darab) határoz meg a dokumentum. Az IVS tartalmazza a városrészi lehatárolásokat (Belváros, Alsóváros, Felsőváros, Tabán, Sóstói lakótelep, Délnyugati városrész, Felső- és Alsóöregszőlők, Kertváros, Oncsa lakótelep és ipartelep, külterületek), illetve azok célkitűzéseit, majd összeveti a város egészére vonatkozó célkitűzésekkel a stratégiai célrendszer városrészi szintű egységeinek konzisztenciája, koherenciája érdekében

Gazdasági program 2007-2013 és annak kiegészítése

Az önkormányzatokról szóló többszörösen módosított 1990. évi LXV. törvény 91. § (1) bekezdése értelmében Kiskunhalas Város elkészítette gazdasági programját és költségvetését.

Fő feladata, hogy arányt és irányt szabjon a fejlesztés, gazdálkodás és működtetés elsősorban 2010-ig, és azt meghaladóan is (2013-ig).

A gazdasági programban világossá teszi az önkormányzat költségvetési és adópolitikáját, az intézmény hálózatot érintő elképzeléseket, a vagyongazdálkodási célokat, az egészségügyre, szociális ellátásra, oktatásra, kultúrára, településfejlesztésre és városüzemeltetésre vonatkozó terveket. Mindazt, ami az önkormányzat kötelező és önként vállalt feladata, melynek megvalósítása során számít a város lakosságának, a területén működő vállalkozások közreműködésére, támogatására és összefogására.

A Gazdasági Program általános és hosszú távú célja a város kistérség-központi szerepkörének további növelése, a város és intézményeinek zavartalan és kiegyensúlyozott, költségtakarékos működtetése, fejlesztése, a megfelelő vállalkozói környezet kialakítása, a lakosság életkörülményeinek, munkahelyteremtésének javítása és az európai uniós, valamint a hazai források hatékony kihasználása.

A célok megvalósítására a kormányzati elképzelésekkel összhangban, és a II. Nemzeti Fejlesztési Terv ismeretében az alábbi prioritások alapján tervezik az operatív programokban megtestesülő beavatkozásokat:

1. Gazdaságfejlesztés
2. Közlekedésfejlesztés
3. Társadalmi megújítás
4. Környezeti és energetikai fejlesztések
5. Turisztikai potenciál javítása
6. Közszolgáltatások fejlesztése

A Stratégiai Programban megfogalmazott prioritásokat az alábbi beavatkozási csoportok szolgálják:

- Helyi kis- és középvállalatok (kkv-k) jövedelemtermelő képessége javításának, illetve új vállalkozások létrejöttének az elősegítése
- Az üzleti infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése
- Úthálózat fejlesztése
- Kerékpárút-hálózat fejlesztése
- Járda-program megvalósítása
- Foglalkoztathatóság javítása
- Oktatási rendszer eredményességének és hatékonyságának növelése
- Humán infrastruktúra fejlesztése
- Egészséges és tiszta település, települési környezet fejlesztése
- Környezetbarát energetikai fejlesztések
- Turisztikai beruházások elősegítése
- Turisztikai irányvonalak kijelölése
- Közszolgáltatások körének bővítése
- Közszolgáltatások korszerűsítése

A beavatkozási csoportokon belül konkrét projektek kerültek kidolgozásra.

A II. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében több mint 150 darab kiskunhalasi székhelyű / telephelyű pályázó pályázata részesült támogatásban, mintegy 2 607 848 574 forint összegben. Számában és összegében is a gazdaságfejlesztési tárgyú támogatott projektek dominálnak jelentősen.

2.1.g) A térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai

Dél-alföldi Operatív Program 2007-2013.

A Dél-alföldi Régió átfogó célja a fenntartható növekedés biztosítása, a foglalkoztatás bővítése, valamint a területi különbségek kiegyenlítése. Specifikus célok:

- a regionális gazdasági erősítése és versenyképességének növelése, az innováción alapuló gazdasági szerkezetváltás elősegítése
- a lakosság életkörülményeit meghatározó települési, környezeti állapot javítása a régió kohéziójának erősítési érdekében.

A DAOP-ban megfogalmazott prioritások:

- I. Regionális gazdaságfejlesztés
- II. Turisztikai célú fejlesztések
- III. Közlekedési infrastruktúra-fejlesztés
- IV. Humáninfrastruktúra-fejlesztések
- V. Térségfejlesztési akciók

Bács-Kiskun megyében 2007 és 2012 között a Dél-alföldi Operatív Program keretében nyújtott támogatások felhasználását a Helyzetelemzés 2.3.a pontjában mutatjuk be.

Dél-alföldi regionális szakképzés-fejlesztési stratégia 2009.

A nemzeti fejlesztési tervekkel és az országos szakképzés-fejlesztési stratégiákkal

összehangolt regionális szakképzés-fejlesztés kialakításának szükségességét a régiócentrikus európai támogatási rendszer, nemzeti gazdaságpolitika, fejlesztéspolitikai tervezés, programalkotás, valamint a helyi jellegű szakképzés-fejlesztési stratégiák is indokolták.

A stratégiában kidolgozásra került a munkaerőpiaccal adekvát szakképzés dél-alföldi modellje, amely 3 komponensből áll:

1. Összehangolt regionális munkaerő-piaci információs- és előrejelző rendszer
A rendszer magában foglalja a munkaerőforrás adatbázis, valamint a munkaadók és a fejlesztési munkaerő-piaci adatbázis létrehozását és a komplex kereskedelmi prognózist.
2. Összehangolt regionális szakképzés-fejlesztés
Tartalmazza:
 - az iskolarendszerű szakképzés adatbázisának létrehozását,
 - az iskolarendszerű szakképzés fejlesztését,
 - az intézmények közötti kooperáció fejlesztését,
 - a foglalkoztatást elősegítő képzési programok rendszerének kialakítását,
 - képzési kibocsátási adatbázis létrehozását.
3. A munkaerő-piaci kereslet és kínálat regionális összehangolásának intézményesítése
A munkaerő-piaci kereslet és kínálat intézményesített regionális összehangolását egy regionális szinten működő szakképzési testület, regionális munkaerő-piaci konferenciák, a szakképzésből kikerült tanulók, hallgatók munkahelyi megfelelésének nyomon követése és a pályaválasztási intézményrendszer továbbfejlesztése biztosítja.

Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák

A LEADER Helyi Akciócsoportok önkormányzatokból, vállalkozókból és civil szervezetekből öntevékeny módon szerveződött helyi közösségekből alakultak az ÚMVP Irányító hatóság elismerését, illetve jogi személyiségű szervezeti formává történő alakulásukat követően.

Bács-Kiskun megyében 5 Akciócsoport működik, melyek 2007-2008-ban elkészítették a saját térségük adottságaira és lehetőségeire építő Helyi Vidékfejlesztési Stratégiáikat, amelyek megvalósítása is az ő feladatuk a 2013-ig tartó időszakban, a források odaítélésének felelősségével együtt.

A programok végrehajtása során elért tapasztalatok, eredmények, a világban és az országban zajló társadalmi és gazdasági folyamatok 2011-ben szükségessé tették a stratégiák felülvizsgálatát.

A HVS-ek felülvizsgálatának célja, hogy a fenti folyamatok, változások figyelembe vételével a stratégiák megfelelően tükrözzék a változó gazdasági környezetre reagáló fejlesztési igényeket és lehetőséget biztosítsanak a források hatékony felhasználására.

A felülvizsgálatok során elfogadott módosítások:

A **Dunamellék LEADER Helyi Akciócsoport** a felülvizsgálat eredményeként megállapította, hogy a térség legfontosabb adottságai, problémái és lehetőségei nem változtak nagymértékben, ezért nem a fő célkitűzések módosítására volt szükség, hanem azok elérése érdekében megfogalmazott intézkedések átgondolására, komplex, egymásra épülő javaslatok kidolgozására. Az intézkedések megújításra kerültek, egyes elemeket megerősítettek, egyeseket átfogalmaztak, illetve új intézkedéseket dolgoztak ki. Nagyobb hangsúlyt fektettek

a gazdaságfejlesztésére.

A **Felső-Bácska Helyi Akciócsoport** Stratégiájában a változások nagy része a gazdaság fejlesztési célterület esetében vált szükségessé. Itt négy új intézkedést fogalmaztak meg, és a stratégiába bekerült a falusi szálláshelyek felújítása, illetve a mezőgazdaság alól kivont területek erdősítése.

A **Kiskunok Vidékéért Egyesület** Stratégiája szerint a térség legfontosabb igénye a vállalkozások, gazdaságok működésének elősegítése, eszközkészletének bővítése, termékeik piacra jutásának elősegítése, hagyományörzés, kulturális, sportolási lehetőségek javítása, turisztikai célú fejlesztések és a civil szervezetek támogatása. A felülvizsgálat során megállapították, hogy a célterületek közül a Helyi termékek előállításának, piacra jutásának elősegítésére nagy igény mutatkozik, valamint továbbra is elsődleges cél a gazdaság fejlesztése, élénkítése.

A **Tiszától a Homokhátságig LEADER Akciócsoport** a felülvizsgálat során 5 célkitűzést határozott meg:

A „térség egészségügyi szolgáltatásainak, elérhetőségeinek fejlesztése” a térségben élők egészség értékének növelését és az egészségtudatos magatartás erősödését célozza.

A „térség szabadidős tevékenységének támogatása a mozgásra való nevelés ösztönzése és a kulturális események népszerűsítése érdekében” célkitűzés a hagyományörzést és a mozgásra való nevelés ösztönzését segíti elő.

A „térségben élő vállalkozók, gazdaságok jövedelemtermelő képességének javítása” és az Önkormányzati külterületi földutak karbantartása, javítása” a térségben élők életfeltételeinek javítását és a munkavállalás lehetőségének elősegítését célozza meg.

A „civil szervezetek a biztonságért” célkitűzés a térség bűncselekményeinek visszaszorítását teszi lehetővé.

Az **ÜDE-Kunság Helyi Akciócsoport** pontosította a Stratégiában megfogalmazott célkitűzéseit és az eredeti 4 helyett ötöt állított fel. Új célkitűzésként szerepel a falusi turizmus fejlesztése, a helyi gazdaságfejlesztés és a térségi erőforrások összehangolása célkitűzés változatlanul maradt, a helyi életminőség fejlesztése célkitűzés helyi identitás fejlesztésére módosult, a humán erőforrás fejlesztése pedig a társadalmi közösségek erősítésére változott.

2.1.h) Vonatkozó egyéb tervek

A **Wekerle terv** fő stratégiai célja a hazai vállalkozások Kárpát-medencei pozícióinak erősítése, mely megvalósítása érdekében két támogató cél került meghatározásra: térségi infrastruktúra összehangolása és az egységes munkaerőpiac megteremtése. Bács-Kiskun megye Vajdaság felé történő nyitásában, mindkettő fontos szerepet játszik. A tervben megjelölt ágazati kitörési pontok közül négy területen megyénkben is elindult a hálózat építés, mely a határokon túl is folytatódik: jármű- és gépipar, élelmiszergazdaság, turizmus és egészségipar, zöldgazdaság.

A **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia** olyan keret jellegű dokumentum, mely valamennyi társadalmi, gazdasági és környezeti területre egy pozitív, fenntartható társadalmasítható jövőképnak megfelelő eszközrendszert és reformkeretet vázol fel. A

társadalmi fenntarthatósággal kapcsolatos országos problémák és kezelésük módja megegyezik az országgal. A fogyó és öregedő népesség, az alacsony foglalkoztatási arány, a képzettség hiányosságai, növekvő társadalmi különbségek, a lakosság rossz egészségi állapota Bács-Kiskun megyében az egyes térségekben eltérően, de általában jellemző mutatóként jelennek meg.

Bács-Kiskun megye országos összehasonlításban is igen kedvező és változatos természeti, ökológiai adottságokkal, természeti értékekkel, természeti területekkel rendelkezik. Országos és megyei cél ezek megőrzése a környezeti fenntarthatóság jegyében. A gazdasági fenntarthatóság számára ma már nem az a legkritikusabb, hogy az adott természeti környezetre egy-egy vállalkozás milyen hatással van, mert a korszerűsödő technológiák és a szigorú szabályozás a környezeti szennyezéseket visszaszorították. Nagyobb gond a fenntarthatóságban, hogy a kis- és középvállalkozói réteg nem tudott megerősödni, így a gazdasági válság „megtizedelte” ezt a szektort. A mezőgazdaságban sokan érdeklődtek az agrár-környezetgazdálkodási programok iránt, de az igényhez képest kevesebben jutottak hozzá a támogatási rendszerhez.

A **Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia** elkészítését az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló 2007. évi LX. tv. (V.28.)3.§ rendelkezése írja elő. A nemzeti stratégia azt írja, hogy a területfejlesztés és a területrendezés felelőssége, hogy olyan területfejlesztési célok kerüljenek meghatározásra és olyan településhálózatok, térfelhasználati kategóriák legyenek kialakíthatók, amelyek a klímaváltozás hatásait figyelembe veszik. A klímaváltozás fenyegető veszélyeit különösen erősen érezzük a 2011. és a 2012. aszályos esztendőket látva. A stratégia a klímaváltozás regionális kihívásai közt nevesíti a Duna-Tisza közti homokhátságot. Az éghajlati forgatókönyvek szerint a hőmérséklet a Duna-Tisza közén a globális értékeknél nagyobb mértékben fog növekedni, és a Homokhátság egyéb tényezőket is figyelembe véve az ország egyik legsérülékenyebb vidéke. E térségben a klímaváltozás várható negatív hatásaihoz való alkalmazkodás stratégiai jelentőségű a térség ökológiai, gazdasági és társadalmi válságának elkerülése érdekében és hosszabb távon a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása érdekében. A stratégia ajánlása szerint a térségre komplex vidékfejlesztési programot kell készíteni és végrehajtani, mely konkrét intézkedésekkel segíti a térség gazdasági, szociális és környezeti problémáinak megoldását.

A **Duna-Tisza Közi Homokhátság Fenntartható Fejlesztése Program** előzetes megvalósíthatósági tanulmánya 2007-ben készült el. A program két átfogó célkitűzést fogalmaz meg: 1. A táji értékek és erőforrások védelme és fenntartható hasznosítása; 2. A népességmegtartó képesség javítása. A célrendszer további hosszú távú illetve középtávú operatív célokra osztozik, melyekhez rendeződnek a végrehajtandó feladatok. A program előnye, hogy valóban komplex, a realitásnak megfelelő elemekből építkező projekteket tartalmazott. A legnagyobb hátránya, hogy „lekéste” a 2007-2013 időszakra szóló fejlesztési elképzelések tervezését. Így először ugyan nevesítve volt az Új Magyarország Fejlesztési Tervben, de a végső elfogadott változathoz már kimaradt. A 2014-2020 időszak újabb esélyt adhat a Homokhátsági programnak, mivel az országos fejlesztési dokumentumokban most is megtalálható. A program potenciális térségi gazdája a Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács, mely kész a program aktualizálására és később a végrehajtás koordinálására.

A **Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program** a közigazgatás átalakítása mellett szót ejt az átalakuló területfejlesztési rendszerről is. Bács-Kiskun megye szempontjából

különösen fontos a területfejlesztés és a vidékfejlesztés közti összhang megteremtése. Viszonylag nagy terjedelemben tárgyalja a regionális kohéziót megerősítő Európai Területi Társulások rendszerét. Bács-Kiskun megye kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik. Többek közt alapítója volt az Eurofuturoscope hálózatnak, de emellett jelenleg is több európai ország térségével folytat különböző együttműködések. A megyei önkormányzatoknál fő feladattá előrelépő területfejlesztés valamint az Európai Területi Együttműködési Programok prioritásának erősödése az Európai Unió Kohéziós Politikájában Bács-Kiskun Megyét is arra ösztönzi, hogy aktív szerepet vállaljon Európai Térségi Társulás megszervezésében.

Az **Európai Unió Duna régióra vonatkozó stratégiájának** célja, hogy lendületet adjon a legkülönbözőbb helyi problémák kezelését, a gazdasági fejlődés ösztönzését, a közlekedés és szállítás, valamint az energiahálózatok javítását, a környezet védelmét és a biztonság növelését célzó hosszú távú együttműködésnek. A stratégiában vázolt cselekvési terv **négy pillérre épül** és a hozzá kapcsolódó 11 cselekvési területre épül: **a Duna régió összekapcsolása a többi régióval** (pl. a mobilitás fejlesztése, a fenntartható energiahasználat ösztönzése, valamint a kultúra és az idegenforgalom előmozdítása); **a környezet védelme a Duna régióban** (pl. a vizek minőségének helyreállítása, a környezeti kockázatok kezelése, a biodiverzitás megőrzése); **gyarapodás és jólét teremtése a Duna régióban** (pl. a kutatási kapacitás, az oktatás és az információs technológiák fejlesztése, a vállalkozások versenyképességének támogatása, valamint az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés); **a Duna régió megerősítése** (pl. intézményrendszer kibővítése és az együttműködés erősítése a szervezett bűnözés leküzdése érdekében). Bács-Kiskun megye nyugati határa a Duna folyó így jelentős mértékben érintett a Duna-stratégia szinte valamennyi témakörében. A közlekedési kapcsolatokban jelentős előrelépés a két Új Duna híd elkészülése, melyek Bács-Kiskun megyét összekötik a Dunántúllal. Ugyanakkor a Duna, mint közlekedési folyosó, messze nincs kihasználva ezen a szakaszon sem. A kulturális sokszínűség jellemző a megye Duna-menti településeire is és a hagyományok jelentős része a folyóhoz kötődik. A Duna megyei szakasza mentén található Natura 2000 területek európai szintű természeti értékeket őriznek. Különösen fontos megtalálni az összhangot a természet és a különböző fejlesztési elképzelések között (kikötő illetve turizmusfejlesztés). A Duna régióban nagyon különböző gazdasági fejlettségű területek találhatók. Bács-Kiskun megye a gazdaságilag fejletlenebbek közé tartozik. A cselekvési terv alapvetően két szakaszt különít el. A 2013-ig terjedő időszakban megyei szinten nem rendelkezünk forrásokkal illetve az egyéb források is elég determináltak, ahhoz hogy azokat a Duna stratégia szolgálatába állítsuk. A 2014-2020 időszak tervezése azonban most folyik, ami lehetőséget ad arra, hogy a Duna menti térségek összehangolják fejlesztési elképzeléseiket. Az újonnan létrejött megyei területfejlesztési szint intézményes bekapcsolása a Duna stratégia tervezésébe és végrehajtásába a sikeres magyar részvételt meghatározó tényező.

Magyarország vízgyűjtő gazdálkodási terve (2009) a Duna-vízgyűjtő magyarországi részére vonatkozóan készült el összhangban az EU Vízköri Irányelvével. A terv részletesen tartalmazza azokat az intézkedéseket, melyek a helyzetelemzés vonatkozó fejezetei szerint Bács-Kiskun megye vízgazdálkodás fejlesztésében is terveznünk kell. A Duna-vízgyűjtő területének kiterjedtsége miatt ezen a területen a megye elsődleges lehetősége illetve feladata az országos programokban való részvétel. Amennyiben lehetőség nyílik térségi komplex programok kidolgozására, akkor annak részei lesznek helyi vízgazdálkodási elemek is. (pl. víztározók, belvízelvezető hálózati elemek, stb.)

2.1. i) A tervezést érintő egyéb jogszabályok

A területfejlesztést és területrendezést alapvetően a területfejlesztésről és területrendezésről szóló **1996. évi XXI. törvény** valamint az **1254/2012 (VII.19.) Kormányhatározat** határozza meg. Az országos szintű tervezést az Országos Területrendezési Terv, a térségi szintű tervezést a megyei területrendezési terv határozza meg. E tervek részletes tartalmi követelményeit, az egyeztetés rendjét stb. a **218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet** határozza meg. A települések az országos és megyei szintű elhatározásokat hozzák összhangba a helyi fejlesztési elképzelésekkel, melyek a településszerkezeti terv és szabályozási terv szintjén jelennek meg. A településrendezési tervek önkormányzati rendelettel elfogadott jogszabályok, melyek biztosítják a nyomvonallal, területi kiterjedéssel ábrázolható fejlesztések összehangolását. A tervezési hierarchiában a legnagyobb léptékű terv a szabályozási terv, így a felsőbb területrendezési szabályokban lehatározott fejlesztések ebben a léptékben válnak pontossá. A településrendezési terv készítésének alapja az Épített környezet alakításáról és védelméről szóló **1997. évi LXXIII. Tv.**(röviden: Étv.) illetve a településrendezési és építési követelményekről szóló **253/1997. (XII.20.) Kormányrendelet** (röviden: OTÉK). Ezek a jogszabályok határozzák meg e települési tervek pontos felépítését, az egyeztetés folyamatát. Az OTÉK és az önkormányzati rendelettel elfogadott helyi építési szabályzatok nemcsak az övezeti kijelölést határozzák meg részletesen, hanem az építmények elhelyezésére, kialakítására is figyelembe veendő szabályokat tartalmaznak. A tervezett létesítmények elhelyezése esetén előzőleg építési engedélyezési eljárást kell lefolytatni, melyet együttesen a **37/2007. (XII. 13.) ÖTM rendelet**, valamint a **193/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet** határoz meg. Ezek a jogszabályok határozzák meg az építésügyi hatósági eljárást, valamint a telekalakítási és az építészeti-műszaki dokumentációk részletes tartalmát. A fejlesztések kivitelezéséhez szükség lehet telekalakítások végre hajtására. Ehhez figyelembe kell venni a telekalakításról szóló **85/2000. (XI. 8.) FVM rendelet** előírásait. Az előzőekben bemutatott településrendezési tervekhez – legfőképpen új fejlesztési területek kijelölése során – szükség lehet megelőző régészeti feltárás elvégzésére a Kulturális örökség védelméről szóló **2001. évi LXIV. Törvény** alapján, amennyiben a terület érintett. Az új tervezett elemek és létesítmények elhelyezése esetén meg kell vizsgálni az adott létesítmény környezetre gyakorolt hatását. A tervek esetén a **2/2005 (I. 11.) Korm. rendelet** alapján kell lefolytatni a környezeti vizsgálatot az érintett államigazgatási szervek bevonásával. Konkrét létesítmény elhelyezés előtt a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárást kell lefolytatni a **314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet** alapján. Az örökségvédelem (műemléki, helyi értékek) esetén figyelembe kell venni a kulturális örökség védelméről szóló **2001. évi LXIV. Törvényt**, az ÉTV-t, Az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló **4/2003. (II.20.) NKÖM rendeletet** és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról szóló **10/2006. (V.9.) NKÖM rendeletet**, valamint az épített örökség helyi védelmének szakmai szabályairól szóló **66/1999. (VIII. 13.) FVM rendeletet**. A **2011. évi LXXVII. törvény** a világörökségről az érintett területekre vonatkozóan tartalmazhat telepítéssel kapcsolatos korlátozásokat, előírásokat.

2.2. A tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása

2.2. a) Partnerségi terv készítése

A Partnerségi terv készítésének háttere

A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) kormányrendelet előírja, hogy a területfejlesztési koncepciók és programok kidolgozása során partnerségi tervet kell készíteni. Mindemellett a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal által kiadott a megyei önkormányzatok tervezés koordinációs feladataihoz kapcsolódó útmutató is megköveteli a dokumentált kapcsolattartást a tervezési feladatokba bevont partnerek kapcsán. Az adott fejlesztési dokumentáció elkészítéséért felelős szervezet által elkészítendő partnerségi tervnek meg kell határoznia, hogy az érintett területen működő intézmények, érdekképviselők, társadalmi szervezetek és vállalkozások közül melyeket és milyen céllal akar a tervezés folyamatába bevonni. A partnerségi terv emellett meghatározza a bevonás választható eszközeit, melyek jelentős része a passzív kommunikációt, azaz a terv ismertetését segítheti elő, például kommunikációs kampány, kiállítások, helyi média, tájékoztató kiadványok, konferenciák révén. A partnerségi tevékenységek egy része az információgyűjtést szolgálja (területi szintű fejlesztési igények felmérése, állampolgári vélemények gyűjtése, nyilvános fórumok, szociológiai kutatás, fókuszcsoporthoz tartozó kutatás), de vannak olyan elemek is, amelyek az aktív, közösségi tervezést is lehetővé teszik (eseti bizottság, munkacsoport-megbeszélések, zsűri). A partnerségi program a területfejlesztési programok végrehajtása során meghatározza az állampolgárok és a szakmai közösségek részvételének szabályait.

Jelen partnerségi terv a 2014-2020-as Európai Unió fejlesztési periódus előkészítő, tervezési fázisára vonatkozóan határozza meg a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat által elkészítésre kerülő fejlesztési dokumentációk elkészítésének partnerségi kereteit. Ennek megfelelően érvényessége kiterjed a megyei területfejlesztési koncepció feltáró – értékelő és a megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának elkészítésére is.

A partnerségi elv és a társadalmi konzultáció alkalmazásának előnyei

A partnerség, mint fogalom alapvetően pozitív asszociációkat vált ki az emberből. Értelmezését olyan kifejezésekkel írhatjuk körül, mint bizalom, összefogás, közös cél, alkalmazkodás, egyenrangú viszony, tolerancia, visszajelzés, gyors és pontos információszerezés. A fejlesztési programok vonatkozásában a partnerségnek a teljes program ciklust át kell fognia, a tervezéstől a megvalósításon át az üzemeltetésig és fenntartásig.

A fenti megközelítésre tekintettel a partnerségben megvalósuló tervezés előnyei az alábbi jellemzőkben érhetőek tetten. A partnerség alkalmazása

- a társadalmi konzultáció révén alapvetően hozzájárul a nagyobb és szélesebb körön alapuló legitimációs szint eléréséhez, a társadalmi felelősségvállalás és felelősségérzet kialakulásához,
- az együttműködések révén elősegíti egy újszerű, komplex látásmód érvényesülését,
- lehetővé teszi a különböző intézményi, szakmai és területi szinteket képviselő partnerek tapasztalatának, tudásának és forrásainak közös hasznosítását,
- hozzájárul olyan struktúrák és együttműködések kialakításához, amelyek az operatív együttműködési időszak lezárását követően is fennmaradnak, és pozitív hatást gyakorolnak az adott térség fejlődésére,
- a partnerség keretei között felhasználni tervezett forrás nem elszigetelten fejti ki hatását, így a társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszereken keresztül a potenciális szereplők csoportjaira, és nem csak elemeire hat.

A partnerségi elv és a társadalmi konzultáció érvényesítésének jelentősége

A partnerség folyamatos érvényesítése számos olyan kontextust is előtérbe helyez, amely első megközelítésben nem feltétlenül tűnik logikusnak és érthetőnek. Az Európai Unió források az elmúlt évek során, Magyarországon, jelentősen hozzájárultak a különböző fejlesztési elképzelések megvalósulásához. Az Unió támogatások jelen vannak a turisztika és a gazdaságfejlesztés területén, a közlekedési és városfejlesztési projektekben, de a társadalmi megújulást és a humán infrastruktúra fejlesztését megcélzó projektekben is. Az ország lakosai egyértelműen hozzáférhetnek a támogatásokat elnyert szervezetek, cégek nevéhez és azt is láthatják, milyen célokra és tevékenységekre, mekkora támogatási összeget sikerült pályázatuk révén elnyerni. Ebben az értelemben a fejlesztésre szánt pénzek, mint közpénzek felhasználása teljesen nyitott keretek között folyik.

A programok előkészítése és a tervezési folyamat során feltétlenül indokolt a partnerség és a társadalmi konzultáció intézményének minél szélesebb körű érvényesítése. A szakmai inputok, vélemények, észrevételek becsatornázása, értékelése és a releváns részek beépítése az érintett fejlesztési dokumentumokba nagymértékben hozzájárul, hogy a dokumentum kidolgozásáért felelős szervezet – jelen esetben a megyei önkormányzat – olyan meghatározó és szakmailag is megalapozott dokumentumot készítsen, amely a helyi társadalom és közösségek részéről is elfogadható és befogadható. A partnerség és társadalmi konzultáció ebben az értelemben hozzájárul a későbbiekben lebonyolításra kerülő fejlesztési programok legitimációjához.

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat szerepe a partnerségi folyamatok működtetésében és bővítésében

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat a megyei területfejlesztési koncepció feltáró – értékelő és a megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának elkészítése során, mint az említett dokumentumok elkészítésért felelős szervezet jelenik meg. A partnerség érvényesítése tekintetében a megyei önkormányzat ugyancsak, mint felelős szervezet értelmezendő. Ebben a szerepben az önkormányzat feladata több, egymásra épülő lépésből épül fel:

- a lehetséges partneri kör feltérképezése az elvégzendő feladathoz kapcsolódóan,
- a feladat egyes elemeihez kapcsolódó partnerségi csoportok kialakítása (a passzív kommunikációba bevont szervezetek, az információgyűjtés célcsoportjai, a dokumentációt véleményezőik valamint az aktív, közösségi tervezés szereplői),
- a partnerségbe bevonásra kerülő szereplők értesítése és – információgyűjtés, véleményezés esetén – felkérése tájékoztatással egybekötött levél révén,
- a partnerség működtetése és megfelelő adminisztrációja.

Az önkormányzatnak valamennyi lépés megvalósításában aktívan és proaktívan kell részt vennie.

A partnerség szereplői: a partnerségben résztvevő szervezetek és személyek

A megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának elkészítését támogató partnerségi kör négy alapvető csoportot jelent:

- 1) Az első csoportba a *passzív kommunikációban résztvevő szereplők* tartoznak, azaz olyan szervezetek, amelyek a **dokumentumok megismertetését** segíthetik elő, például kommunikációs kampány, kiállítások, helyi média, tájékoztató kiadványok, konferenciák révén. Itt kell megemlíteni a helyi, vagy országos nyomtatott és elektronikus média kiadványokat, illetve azokat az esetlegesen tervezhető kiadványokat, amelyek a véglegesített dokumentumról készülnek, pl. összefoglaló a lakosság és a partnerek részére, vagy ismertető szóróanyag. A megyei/helyi nyomtatott és elektronikus sajtó nagyban hozzájárulhat a partnerség széles körű kommunikációjához, ehhez szoros együttműködésre van szükség a regionális/megyei/helyi televíziók, rádiók, online hírportálok és nyomtatott napilapok kapcsolattartóival, újságíróival: pl. Kecskemét TV, Bajai TV, Gong Rádió, Sirius Rádió, Bács megye.hu Kecskemét Online, Kecskeméti Lapok: Petőfi Népe, MTI Bács-Kiskun megye, BAON (Bács on-line) Délmagyarország, Hírös Kecskeméti Hírlap, Alföldi Civil Napló, Régió Napló.
- 2) A partnerség szereplőinek *második csoportja az információgyűjtést szolgálja* (területi szintű fejlesztési igények felmérése). Ki kell emelni a helyi, települési szintű önkormányzatokat, illetve a kistérségi szintű szereplőket, amelyekről – megfelelő felkészítést követően – konkrét fejlesztési elképzelések, és stratégiai irányvonalakat is befolyásoló információk nyerhetők.
- 3) A partnerség szereplőinek harmadik csoportja a **véleményezést** szolgálja szakmai és állampolgári vélemények gyűjtése, nyilvános fórumok, esetleges szociológiai kutatás, fókuszcsoportos kutatás. Ugyancsak az információ szolgáltatás és véleményezés területén lehet szerepük az alábbi szervezeteknek:
 - a) gazdasági érdekképviselők (BKMKIK, klaszterek), agrárkamara,
 - b) területi környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatóságok (ADUVIZIG, ATI-VIZIG, NEKI, Alsó-Duna völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Alsó-Tisza vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága),
 - c) megyei kormányhivatal,
 - d) települési önkormányzatok, különös tekintettel a megyei jogú városokra

- e) kistérségi társulások,
 - f) szomszédos megyei önkormányzatok,
 - g) NFM, NGM, VM, BM, KIM
 - h) Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség NKft.
 - i) Széchenyi Programiroda hálózat
 - j) Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)
 - k) Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács
 - l) Magyar Közút Nonprofit Zrt. Bács-Kiskun Megyei Igazgatósága
 - m) Bács-Kiskun Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
 - n) „Háló” Vajdasági Fejlesztési Alapítvány
 - o) határon átnyúló hatókörű szervezetek (Magyar-Szerb Kereskedelmi és Iparkamara, DKMT), határon túli partnerszervezetek (pl. jó gyakorlatok cseréje révén),
 - p) kutatóintézetek/felsőoktatási intézmények (Kecskeméti Főiskola, MTA RKK, stb.),
 - q) megyei hatókörű civil szervezetek, illetve ernyőszervezetek (kiemelten az esélyegyenlőségi, környezet- és természetvédelmi szervezetek),
 - r) Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége megyei szervezete,
 - s) A vállalkozói szféra érdekeit a DARIB, a VOSZ és a Kamara képviseli a partnerség során. A programozás folyamán folytatódik a már megkezdett fórum sorozat, mely kistérségenként kerül megszervezése a térségben működő vállalkozások részére.
 - t) Központi Statisztikai Hivatal,
 - u) nemzetiségi és kisebbségi érdekképviselések/önkormányzatok,
 - v) MÁV és Volán képviselői,
 - w) Történelmi Egyházak,
 - x) TISZK-ek (térségi integrált szakképző központok) (KETISZK, Bács-Szakma Zrt.),
 - y) Máltai Szeretetszolgálat,
 - z) LEADER közösségek, helyi akciócsoportok
 - aa) egyéb szervezetek.
- 4) A negyedik csoportban az **aktív, közösségi tervezésben közvetlenül is megjelenő partnerek** szerepelnek, amelyek között eseti bizottság(ok), szakmai munkacsoportok játszhatnak szerepet. Itt elsősorban a szakdokumentumok kidolgozásában közvetlenül szerepet vállaló szervezeteket, illetve azok képviselőit érthetjük. Ki kell emelni a területfejlesztési törvényben is nevesített Megyei Területfejlesztési Konzultációs Fórumot, valamint Regionális Területfejlesztési Konzultációs Fórumot.
- a.) Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal térségi-ágazati munkacsoportok
 - b.) Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat munkacsoportjai
 - c.) Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete
 - d.) DARFÜ Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
 - e.) Megyei területfejlesztési konzultációs fórum, (ide értve a szomszédos megyék konzultációs fórumait is, mint Baranya megyei, Tolna megyei, Fejér megyei, Pest megyei, Jász-Nagykun-Szolnok megyei és Csongrád megyei területfejlesztési konzultációs fórum)
 - f.) Regionális területfejlesztési konzultációs fórum
 - g.) Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács
 - h.) Bács-Kiskun Megyei Területfejlesztési Kft.

A partnerségi körök meghatározásakor javasolt figyelembe venni a megyei önkormányzat kötelező és önként vállalt feladatainak ellátásához kapcsolódó saját szabályozásokat is, melyek szintén hozzájárulhatnak a megfelelő partnerség kialakításához.

A partnerség szereplői részéről fennálló feltételek és azok figyelembe vétele

A partnerség négy alapvető csoportjába tartozó szervezetek és személyek a partneri együttműködésre felkérést kapnak a feladatvégzést koordináló megyei önkormányzattól. Ezt követően a partnerek jogosulttá válnak a meghatározott dokumentumok áttekintésére, véleményezésére, illetve, javaslattevésre. A partnerek véleményét, javaslatát az önkormányzat értelmezést követően elfogadhatja, de el is vetheti. Minden esetben szükség van azonban visszajelzésre a véleményező, javaslattevő irányába, melynek során az önkormányzat jelzi, hogy a javaslat, vélemény elfogadására, beépítésére nyílt-e lehetősége.

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat, mint a megyei partnerség koordinátora

A hatályos területfejlesztési törvény (2011. évi CXCVIII. törvénnyel módosított „Területfejlesztésről és területrendezéséről” szóló 1996. évi XXI. Törvény) szabályozza a megyei önkormányzatok területfejlesztési feladatait, melynek részeként a megyei önkormányzat a megye területén összehangolja a kormányzat, az önkormányzatok és a gazdasági szervezetek fejlesztési elképzeléseit. A 218/2009 (X.6.) kormányrendelet meghatározza a területfejlesztési dokumentumok elkészítésének módját, valamint a dokumentumok elkészítésének területi szintjeit, egyben alapvető módszertani segítséget is nyújt a tervezők számára. A jogszabályok alapján egyértelmű, hogy a megyei önkormányzat a megyei területfejlesztési dokumentumok elkészítése során kiemelt, vezető szerepet játszik, s az is, hogy a hivatkozott jogszabály 13. §-a értelmében gondoskodni köteles a partnerség megfelelő érvényesítéséről.

A megyei önkormányzat tehát a partnerség központjává és szervezőerejévé kell, hogy váljon, mivel a jelenleg hatályos területfejlesztési törvény szerint a területi tervezés alapegysége.

A partnerséghez kapcsolódó előírások és a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat feladatai a partnerség kialakításához és működtetéséhez kapcsolódóan

A partnerségi elv érvényesítésének előfeltétele az olyan szabályozási háttér megléte, amely támogatja a partnerek bevonását a 2014-2020-as időszak támogatási forrásait hatékonyan fogadni képes struktúrák kialakításának előkészítési folyamatába. Ebben a tekintetben az alábbiakat szükséges hangsúlyozni:

Jogszabályi háttér:

- A 2011. évi CXCVIII. törvénnyel módosított „Területfejlesztésről és területrendezéséről” szóló 1996. évi XXI. törvény szabályozza a megyei önkormányzatok területfejlesztési feladatait. A partnerségi együttműködésekéről a 13. § rendelkezik.
- 218/2009. (X. 6.) Kormányrendelet
 - 1./ A rendelet 12. § szerint az előkészítő fázis részét képezi a területfejlesztési partnerségi terv végrehajtása és a helyzetértékelés.
 - 2./ 13. § (1) A területfejlesztési koncepciók és programok kidolgozásának része az állampolgárok, a tervezéssel érintett területen működő érdekképviselők, társadalmi szervezetek és vállalkozások tervezésbe való bevonását részletező partnerségi terv. A (2) bekezdés határozza meg a bevonandó célcsoportot, a bevonás eszközeit és részvételi formáit (kommunikációs kampány, kiállítások, helyi média, tájékoztató kiadványok, fórumok, közvélemény-kutatás stb.), valamint a bevonás céljait.
 - 3./ A rendelet 1. sz. mellékletének 2.2. pontja szól a partnerségi folyamatok ütemezéséről (szereplők elképzeléseinek feltárása, partnerségi terv készítése-végrehajtása-visszacsatolásai).
 - 4./ A 3.sz. melléklet 2.1. pontja határozza meg (a Megyei stratégia követelményeinél) a végrehajtásban közreműködő szervezetek közti munkamegosztást, az érdekérvényesítés rendszerét valamint az üzleti és civil szereplők bevonásának módját.
- A Közös Stratégiai Keret szabályait tartalmazó rendelet tervezet szerint a tagállamok a partnerekkel együttműködve, a Bizottsággal folytatott párbeszéd útján előkészítik partnerségi szerződéseiket a 2014-2020-as időszakra vonatkozólag. A partnerségi szerződés a KSK-alapokból az érintett tagállamnak nyújtott összes támogatást tartalmazza.
- Európai Magatartási Kódex

A 2014–2020-as időszakra vonatkozó, KSK - alapokról szóló javaslatok keretében a tagállamok számára egyértelműen kötelező lesz a partnerség megszervezése, a megfelelő partnerek bevonására a programozás különböző szakaszaiban alkalmazott konkrét eljárásokat azonban a nemzeti hatóságok határozhatják meg. A partnerségről szóló európai magatartási kódex minimumkövetelményeket fog meghatározni arra vonatkozóan, hogy az alapok végrehajtása során hogyan valósítható meg az olyan minőségi partnerség, amely ugyanakkor széles teret enged a tagállamoknak a különböző partnerek részvételének megszervezésében.

Mindezen Európai Uniós elvárásokat figyelembe véve a megyei területfejlesztési dokumentumok kialakításakor a lehető legteljesebb mértékben alkalmazni szükséges a partnerség elveit.

A partnerség elvének érvényesítését befolyásoló tényezők

A partnerségi terv összeállítása során mindenképpen szükséges a partnerség elvének

érvényesítését esetlegesen befolyásoló, adott esetben akadályozó tényezők számbavétele. Az alábbiakban áttekintjük és röviden értékeljük azokat a kockázati faktorokat, melyek tehát befolyással lehetnek a partnerségi terv sikeres megvalósítására.

A kockázati tényezők beazonosítása összhangban kell, hogy legyen a partnerségi terv lebonyolítási kereteivel, belső struktúrájával. Az egyes tényezőket típusuk – és a hagyományos, széles körben alkalmazott kockázatkezelési terminológia – szerint az alábbi csoportokba sorolhatjuk:

- **Jogszabályi környezetből adódó kockázatok** közé sorolhatók a törvényi keretek módosulásából adódó kockázatok, vagy a kibocsátási határérték változása.
- **Társadalmi kockázatok** közé tartozik a lakossági ellenállás, vagy érdektelenség, de alapvetően a kommunikációs tevékenységek kudarca, alacsony hatékonysága is e kockázati csoporthoz sorolható.
- **Pénzügyi-gazdasági kockázatok** között egyértelműen meg kell említeni a terv megvalósítás finanszírozási háttérében rejlő kockázatokat.
- **Intézményi, szervezeti kockázatok** között ki kell emelni a megvalósító szervezeti háttér átalakításában, folyamatos változásában rejlő kockázati elemeket, de ugyanígy idetartozik a potenciális célcsoportoknak, partneri körnek jogszabályi változásokból adódó módosulása.

2.2. b) A partnerségi terv végrehajtása

Amint arról a korábbi fejezetben már említést tettünk, a partnerség és társadalmi konzultációban résztvevő szereplők az alábbi csoportok alapján határozhatóak meg:

1. a passzív kommunikációban résztvevő szereplők,
2. az információgyűjtéshez kapcsolódó szereplők,
3. a dokumentumok szakmai véleményezésében részt vevő szereplők,
4. az aktív közösségi tervezésben közvetlenül is megjelenő partnerek.

A szereplők konkrét felsorolása a 2.2.a) fejezetben megtörtént, de ez a felsorolás csak indikatív. A partnerségi kör bővíthető vagy szűkíthető a koncepció készítésének különböző fázisaiban.

Az alábbi tevékenységek együttes célja egy olyan interaktív konzultatív fórum kialakítása, amely a teljes programcikluson keresztül figyelemmel kíséri a folyamatokat és lehetővé teszi a partnerek véleményének és észrevételének becsatornázását a tervezési folyamatba. Fentieknél megfelelően a partnerség és társadalmi konzultáció alapvető formái az alábbiak szerint határozhatóak meg:

1) Kommunikációs tevékenység:

- *A tevékenység célja:* a készülő dokumentumok társadalmi ismertségének növelése, a társadalmi véleményezés lehetővé tétele és a vélemények összegyűjtése, feldolgozása, és lehetőség szerint beépítése.
- *A tevékenység leírása:* a kommunikációs tevékenység végigkíséri a kidolgozásra kerülő fejlesztési dokumentáció egyes készülségi fázisait, gondoskodva annak társadalmi körökben való megismeréséről. Ennek során az érdeklők számára elérhetővé és véleményezhetővé válnak az egyes dokumentumok munkaverziói, illetve – a véleményezést és annak értékelését, valamint az elfogadott vélemények, észrevételek beépülését követően – a végleges dokumentum is.
- *A tevékenység célcsoportja:* a tevékenység célcsoportja a fejlesztési terület, azaz a megye lakossága. A lakosság elérésében partnerként jöhetnek számításba: Kecskemét TV, Bajai TV, Gong Rádió, Sirius Rádió, Bács megye.hu Kecskemét Online, Kecskeméti Lapok: Petőfi Népe, MTI Bács-Kiskun megye, BAON (Bács on-line) Délmagyarország, Hírös Kecskeméti Hírlap, Alföldi Civil Napló, Régió Napló.
- *A tevékenység által érintett dokumentumok:* a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának dokumentuma.
- *A tevékenység illeszkedése a tervezési folyamathoz:* a kommunikációs tevékenység lebonyolítására az egyes dokumentumok munkaverziójának elkészültét követően kerülhet sor, abban az esetben, amennyiben elkészül az adott szakanyag kommunikálható, véleményezhető verziója.
- *A tevékenység lebonyolításának módja:* a tevékenység alapvető módszere az elektronikus közzététel, melynek során az Önkormányzat felhívást helyez el saját honlapján és elérhetővé teszi a dokumentumot megfelelő (pdf) formátumban. A felhívás utal arra, hogy a dokumentummal kapcsolatos észrevételeket milyen határidőig várja. A véleményezésre az Önkormányzat honlapján nyílik lehetőség (<http://fejlesztes.bacskiskun.hu/>). A dokumentum megismerésének és a véleményezésnek biztos és jó eszköze a mindenki számára elérhető és ismert honlap.
- *A tevékenység kimenete:* a tevékenység közvetlen kimeneteként a lakosságtól és egyéb szereplőktől érkezett vélemények fognak az Önkormányzat rendelkezésére állni. A vélemények elfogadása és beépítése a dokumentum készítésért felelős szervezet feladata és felelőssége.

2) Információgyűjtés:

- *A tevékenység célja:* az információgyűjtés célja, hogy az egyes releváns szereplők oldaláról összegyűjtse mindazt az információt, amely az adott fejlesztési dokumentáció elkészítéséhez szükséges lehet.
- *A tevékenység leírása:* az információgyűjtés során az Önkormányzat közvetlen megkereséssel él az érintett partnerek irányába. Ennek során konkrétan megfogalmazza a partnerek irányában, az adott információkérés célját és definiálja az érintett adatszükségletet.
 - a. Vertikális szegmens: Figyelembe véve, hogy a megyei szintű tervezési folyamat során mindenképpen szükséges és elengedhetetlen az alacsonyabb területi szintekről (itt alapvetően a kistérségi és települési szintet értve) származó különböző adatok elérése, az információgyűjtés egyik legfontosabb célterületét Bács-Kiskun megye települései és kistérségei

- jelentik. A települések tekintetében kiemelt fontosságú partner Kecskemét Megyei Jogú Város.
- b. Horizontális szegmens: A másik kiemelkedő területként a megye gazdasági és társadalmi szervezetei, valamint az egyes ágazati értelemben vett szervezetek jelennek meg, amelyek bizonyos szak- és tématerülethez szolgáltathatnak kiemelten fontos információkat.
- *A tevékenység célcsoportja:* célcsoportot a 2.2.a. fejezetben felsorolt partnerek alkotják.
 - a. Területi környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatóságok (pl. ADUVIZIG, ATIVIZIG, NEKI, Alsó-Duna völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, ATIKÖTEVIFE, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság),
 - b. Gazdasági szervezeteket (pl. Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara),
 - c. Civil szervezeteket és/vagy azokat tömörítő szervezeteket, egyéb társadalmi és érdekvédelmi szervezeteket (pl. fogyatékosok érdekvédelmi szervezete, férfiak és nők esélyegyenlőségét képviselő, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségek érdekeit képviselő szervezetek) stb.
 - *A tevékenység által érintett dokumentumok:* a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának dokumentuma.
 - a. *A feltáró-elemző rész* kapcsán a következő alapvető információkra van szükség:
 - i. hatályos kistérségi szintű fejlesztési dokumentumok (kistérségi koncepció és stratégia, illetve operatív program, amennyiben rendelkezésre áll,
 - ii. a feltáró-elemző részhez szükséges kistérségi szintű adatok, a megyei önkormányzat igénye szerint,
 - iii. hatályos települési szintű fejlesztési dokumentumok (településfejlesztési koncepció és stratégia, illetve operatív program, amennyiben rendelkezésre áll),
 - iv. a helyzetelemző részhez szükséges települési szintű adatok, a megyei önkormányzat igénye szerint.
 - b. *a megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának kapcsán* a következő alapvető információkra van szükség:
 - i. kistérségi/települési szintű fejlesztések bemutatása az elmúlt 10 évre visszamenőleg, (települési és) téma specifikus bontásban
 - ii. kistérségi/települési szintű fejlesztési elképzelések bemutatása az elkövetkező 10-20 évre vonatkozóan, (települési és) téma specifikus bontásban
 - *A tevékenység illeszkedése a tervezési folyamathoz:* a tevékenység több ponton is kapcsolódik a tervezési folyamathoz.
 - a. Hozzájárul a feltáró-elemző részhez szükséges háttér adatok beszerzéséhez. Ennek érdekében a feltáró-elemző munka során, lehetőleg annak kezdetekor megtörténik a szükséges kistérségi és települési szintű adatok és fejlesztési dokumentumok, valamint az elmúlt évek fejlesztési beszerzése az érintett partnerektől.
 - b. Hozzájárul a megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának kidolgozásához. Ennek során a megyei önkormányzat begyűjti a kistérségi/települési szinten generált, a következő 10-20 évre vonatkozó

fejlesztési elképzeléseket téma specifikus bontásban, értékeli azokat. A meglévő fejlesztési elképzelések összegyűjtése meg kell, hogy előzze a feltáró-elemző szakasz utolsó időszakát, hiszen a körvonalazódó fejlesztési elképzeléseknek ismertnek kell lenniük a feltáró-elemző munka záró fázisában, annak érdekében, hogy a SWOT elemzés és a lehetséges fejlesztési irányok bemutatása (218/2009, 2.4., a) és b) fejezet) kidolgozásához minden információ rendelkezésre állhasson.

- *A tevékenység lebonyolításának módja:* a tevékenység összetett, mind a célcsoport, mind pedig tartalmát illetően, ezért módszertanilag is több, eltérő lehetséges megoldás is felmerül.
 - a. *Közvetlen megkeresés* során a megyei önkormányzat kijelölt kapcsolattartó révén elektronikus levélben megkeresi a partner szervezet kapcsolattartóját. A levélben tájékoztatja a folyamatban lévő munkáról és felkéri a releváns dokumentum megküldésére, illetve a szükséges és pontosan definiált adatok megadására partnerét. A levélben jelzi az információ szolgáltatás határidejét.
 - b. A témához kapcsolódó *tervezési workshopok* kiváló alkalmat teremthetnek a következő 10-20 évre vonatkozó fejlesztési elképzelések összegyűjtésére, emellett hozzájárulhatnak egyes téma specifikus adatok összegyűjtéséhez és egyéb, releváns egyeztetésekhez is. Mivel a feltáró elemző szakasz lebonyolításának 2012. szeptember 30-ig le kell zárulnia, a tervezési workshopok megrendezésére rendelkezésre álló idő viszonylag kevés, így ezzel kapcsolatban a megyei önkormányzatoknak korlátozott lehetőségük van. A kistérségi és települési szintű fejlesztési elképzelések becsatornázása a tervezési munkába ugyanakkor elengedhetetlen, ezért javasolt legalább kistérségi szintű, vagy több kistérség számára együttesen megtartott rendezvény lebonyolítása. Ennek hatékonysága csak abban az esetben lehet biztosított, amennyiben a kistérségi szint megfelelően tudja képviselni a településeket, azaz előzetes felmérést végez a témában saját területe vonatkozásában.
- *A tevékenység kimenete:* a tevékenység kimeneteként rendelkezésre fognak állni a szükséges információk, alátámasztva a területfejlesztési koncepció egyes fejezeteinek szakmai tartalmát.

3) Szakmai véleményezés:

- *A tevékenység célja:* A tevékenység célja, hogy a készülő dokumentumok megismertetése és véleményezése révén olyan szakmai inputok álljanak rendelkezésre, melyek – a szakmai partnerekkel való együttműködésen alapulva – hozzájárulnak a megyei területfejlesztési szakdokumentumok minőségének javításához.
- *A tevékenység leírása:* A tevékenység során a célcsoportba tartozó szakmai partnerek részére elektronikus megküldésre kerül és/vagy meghatározott felületen elérhetővé válnak a véleményezéssel érintett dokumentumok, amelyeket rögzített időkereteken belül véleményükkel láthatnak el az érintettek. A szakmai véleményezés történhet a társadalmi véleményezéssel párhuzamosan, annak részeként
- *A tevékenység célcsoportja:* a célcsoportot a 2.2.a. fejezetben felsorolt partnerek alkotják.
 - a. gazdasági érdekképviselők (BKMKIK, klaszterek), agrárkamara,

- b. területi környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatóságok (ADUVIZIG, ATI-VIZIG, NEKI, Alsó-Duna völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Alsó-Tisza vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága),
 - c. megyei kormányhivatal,
 - d. települési önkormányzatok, különös tekintettel a megyei jogú városokra
 - e. kistérségi társulások,
 - f. szomszédos megyei önkormányzatok,
 - g. NFM, NGM, VM, BM, KIM
 - h. Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség NKft.
 - i. Széchenyi Programiroda hálózat
 - j. Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)
 - k. Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács
 - l. Magyar Közút Nonprofit Zrt. Bács-Kiskun Megyei Igazgatósága
 - m. Bács-Kiskun Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
 - n. „Háló” Vajdasági Fejlesztési Alapítvány
 - o. határon átnyúló hatókörű szervezetek (Magyar-Szerb Kereskedelmi és Iparkamara, DKMT), határon túli partnerszervezetek (pl. jó gyakorlatok cseréje révén),
 - p. kutatóintézetek/felsőoktatási intézmények (Kecskeméti Főiskola, MTA RKK, stb.),
 - q. megyei hatókörű civil szervezetek, illetve ernyőszervezetek (kiemelten az esélyegyenlőségi, környezet- és természetvédelmi szervezetek),
 - r. Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége megyei szervezete,
 - s. A vállalkozói szféra érdekeit a DARIB, a VOSZ és a Kamara képviseli a partnerség során. A programozás folyamán folytatódik a már megkezdett fórum sorozat, mely kistérségenként kerül megszervezése a térségben működő vállalkozások részére.
 - t. Központi Statisztikai Hivatal,
 - u. nemzetiségi és kisebbségi érdekképviselések/önkormányzatok,
 - v. MÁV és Volán képviselői,
 - w. Történelmi Egyházak,
 - x. TISZK-ek (térségi integrált szakképző központok) (KETISZK, Bács-Szakma Zrt.),
 - y. Máltai Szeretetszolgálat,
 - z. LEADER közösségek, helyi akciócsoportok
 - aa. egyéb szervezetek.
- *A tevékenység által érintett dokumentumok:* a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának dokumentuma.
 - *A tevékenység illeszkedése a tervezési folyamathoz:* a kommunikációs tevékenység lebonyolítására az egyes dokumentumok munkaverziójának elkészültét követően kerülhet sor, abban az esetben, amennyiben elkészül az adott szakanyag kommunikálható, véleményezhető verziója.
 - *A tevékenység lebonyolításának módja:* a tevékenység alapvető módszere az elektronikus közzététel, melynek során az Önkormányzat felhívást helyez el saját honlapján és elérhetővé teszi a dokumentumot megfelelő (pdf) formátumban. A

felhívás utal arra, hogy a dokumentummal kapcsolatos észrevételeket milyen határidőig várja. A véleményezésre az Önkormányzat honlapján nyílik lehetőség (<http://fejlesztés.bacskiskun.hu/>). Egyes esetekben az előzőeket kiegészítheti, hogy a partnerek részére közvetlenül elektronikusan is megküldésre kerül a véleményezéssel érintett dokumentum. Ebben az esetben a véleményezés is történhet elektronikus válaszelevélben.

- *A tevékenység kimenete:* a tevékenység közvetlen kimeneteként a szakmai partnerektől és egyéb szereplőktől érkezett vélemények fognak az Önkormányzat rendelkezésére állni. A vélemények elfogadása és beépítése a dokumentum készítésért felelős szervezet feladata és felelőssége.

4) Az aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat

- *A tevékenység célja:* a tevékenység célja a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisa dokumentumainak kidolgozásában való közvetlen részvétel és feladatvállalás.
- *A tevékenység leírása:* a tevékenység során az egyes szereplők a megállapodásban vállalt feladataiknak megfelelően kidolgozzák a szakdokumentumok vonatkozó részeit. A dokumentumok a tervezési folyamat zárásaként a Megyei területfejlesztési konzultációs fórum elé kerülnek, amely véleményezi és elfogadja azokat. A megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisa dokumentumai a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elfogadó határozatával válnak végleges, legitim dokumentumokká.
- *A tevékenység célcsoportja:* célcsoportot a 2.2.a. fejezetben felsorolt partnerek alkotják.
 - a. Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal térségi-ágazati munkacsoportok
 - b. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat munkacsoportjai
 - c. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete
 - d. DARFÜ Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
 - e. Megyei területfejlesztési konzultációs fórum, (ide értve a szomszédos megyék konzultációs fórumait is, mint Baranya megyei, Tolna megyei, Fejér megyei, Pest megyei, Jász-Nagykun-Szolnok megyei és Csongrád megyei területfejlesztési konzultációs fórum)
 - f. Regionális területfejlesztési konzultációs fórum
 - g. Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács
 - h. Széchenyi Programiroda hálózat
 - i. Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH)
 - j. Bács-Kiskun Megyei Területfejlesztési Kft.
- *A tevékenység által érintett dokumentumok:* a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző, valamint a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának dokumentuma.
- *A tevékenység illeszkedése a tervezési folyamathoz:* a tevékenység végigkíséri a tervezési folyamatot.
- *A tevékenység lebonyolításának módja:* az érintett partnerek az önálló feladat- és munkavégzés mellett szükség szerint meghatározott gyakorisággal személyes szakmai konzultációt tartanak.

- *A tevékenység kimenete:* a tevékenység kimeneteként elkészülnek a jogszabályok és egyéb szakmai követelmények szerint formai és szakmai szempontból is megfelelő tartalmú és minőségű dokumentumok. A dokumentumok a tervezési folyamat zárásaként a Megyei területfejlesztési konzultációs fórum elé kerülnek, amely

A partnerségi elv és a társadalmi konzultáció érvényesítésének lehetőségei

- A partnerek beazonosítása és a megfelelő partneri kör kiépítése: a partnerség elvének alkalmazása és működtetése megköveteli a megfelelő előkészítést. Ennek elengedhetetlen lépése a partnerek beazonosítása és a partnerekkel való kapcsolatfelvétel, amely a partneri kör kialakításához vezet. A jelen dokumentum által érintett partneri kör kialakítása során az Önkormányzat alapvetően a 2.2.a. fejezetben definiált partnereket veszi figyelembe, az ott megadott csoportosítás és kategorizálás szerint.
- A partnerség és a társadalmi konzultáció működtetése:
- A partnerség és a társadalmi konzultáció dokumentálása, a konzultációs eredmények és vélemények beépítésének módszere:
 - i. Kommunikációs tevékenység: a kommunikációs tevékenység során, a társadalmi véleményezést követően online bejegyzések keletkeznek. A véleményezési időszak leteltét követően szükséges a beérkezett vélemények megfelelő formátumú adatbázisba való letöltése, melyet követően megtörténhet a vélemények értékelése és az elfogadott kommentek beépítése a dokumentumokba. A véleményezett társadalmi hozzászólásokat és észrevételeket ajánlott rendszerezett módon, az értékeléssel és indoklással együtt megjeleníteni az Önkormányzat honlapján.
 - ii. Információgyűjtés: az információgyűjtés során a megyei önkormányzat direkt módon megkeresi azokat a partnereket, amelyektől információra van szüksége. Az információgyűjtés ajánlott módja az elektronikus levelezés. Amennyiben az információgyűjtésre a tervezési workshopok módszerét is igénybe veszi az Önkormányzat, a workshopokról megfelelő tartalmú összefoglalót készít, amelynek tartalmát az érintett partnerekkel történt egyeztetést követően véglegesíti.
 - iii. Szakmai véleményezés: a szakmai véleményezésre – ahogyan ezt korábban jeleztük – kétféle lehetősége adódik az Önkormányzatnak. Az egyik javasolt módszer az online feltöltés, amelynek révén az érintett partnerek – megfelelő hozzáféréssel rendelkezve – elérhetik a véleményezendő szakanyagokat és az adott online felületen véleményezni is tudják. A másik alkalmazható megoldás az elektronikus formátumú levelezés, melynek során az Önkormányzat közvetlen levélben keresi meg az érintett partnereket és megküldi számukra a véleményezendő dokumentumot. A szakmai véleményezésre mindkét módszer esetében megfelelő időintervallumot szükséges hagyni a partnerek részére, melyet követően az észrevételek és javaslatok értékelésére, majd az elfogadott hozzászólások átvezetésére, beépítésére kerülhet sor.
 - iv. Az aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerség: a megyei területfejlesztési koncepció feltáró-elemző és a területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisa dokumentumainak kidolgozásában való közvetlen részvétel és feladatvállalás összetett, több szereplős szakmai munka. A munkavégzést, mint a feladat gazdája, a megyei önkormányzat koordinálja: dönt a feladat megosztásáról, a határidőkről, véleményezi és elfogadja a teljesítéseket.

A szakmai feladatvégzés alapidokumentuma a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat, a Békés Megyei Önkormányzat, a Csongrád Megyei Önkormányzat, valamint a DARFÜ Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. között létrejött keretmegállapodás. A feladatvégzés konkrét feltételeit a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat és a DARFÜ Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. között megkötött kétoldali megállapodás rögzíti.

Az aktív közösségi tervezéshez kapcsolódóan a következő dokumentumok keletkeznek: szakmai előzetes és részanyagok, valamint véglegesített dokumentumok. A szakmai egyeztetéseket követően rövid összefoglaló az elhangzottakról.

- Szervezeti és személyi szintű feladatok és felelősségi körök: a megyei önkormányzat által kijelölt feladatmegosztás és felelősségi kör meghatározás alapján

A partnerségi egyeztetés időbeli ütemezése

I. A megyei területfejlesztési koncepció feltáró-értékelő vizsgálatának egyeztetése (2012. február 28.-november 15.)

- kapcsolatfelvétel az egyeztetésben résztvevő partnerekkel;
- az egyeztetést elindító nyitó konferencia (2012. február 28.);
- kistérségi fórumok szervezése;
- részvétel vállalkozói klubok eseményein;
- elektronikus projektgyűjtő rendszer elindítása a megyei honlapon;
- tapasztalatok összegzése, elemzése, visszajelzés a partnereknek;
- Nemzetgazdasági Minisztériummal és Nemzeti Fejlesztési Minisztériummal való folyamatos egyeztetés;
- helyzetelemzés véleményezése a harmadik partnerségi csoportba tartozó résztvevők által.

II. A megyei területfejlesztési koncepció és program javaslattevő fázisának egyeztetése (2012. október 15.-december 15.)

- megyei társadalmi és gazdasági szervezetek, települési önkormányzatok közvetlen megkeresése
- műhelymunka szervezése a megyei közgyűlés tagjainak részvételével (2012. november 29.-30.)
- egyeztetések összegzése, elemzése, visszajelzés a partnereknek.

III. A teljes megyei területfejlesztési koncepció egyeztetése (2012. december 16 – 2013. március 15.)

- Nemzetgazdasági Minisztériummal és Nemzeti Fejlesztési Minisztériummal való egyeztetés; 2013.04.30. 2013.05.22.
- kistérségi egyeztető fórumok lebonyolítása;
- civil egyeztető fórum lebonyolítása;

- a koncepció egyeztetése a 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet 16-19.§-ában előírtak szerint;
- a megyei területfejlesztési koncepció a megyei területfejlesztési konzultációs fórum és megyei közgyűlés elé történő benyújtása és elfogadása.

IV. Társadalmi egyeztetés, véleményezés (2013. június-augusztus)

- 2013.06.19. – Kecskemét, BKM Önkormányzat – Bács-Kiskun megyei területfejlesztési koncepció 2014-2020.

V. A társadalmasítás, egyeztetés során érkezett vélemények, hozzászólások illetve javaslatok feldolgozása, beépítése (2013. augusztus november)

- Ezen időszakban az ÁROP-1.2.11/A-2013 kódszámú, a „Területfejlesztési tevékenység támogatása a konvergencia régiókban lévő megyei önkormányzatok számára” című pályázati felhívás a megyei szintű tervezési feladatok kapcsán bevonandó partnerként nevesítette a regionális fejlesztési ügynökségeket (RFÜ) és rögzíti, hogy a megyék és a regionális fejlesztési ügynökségek további együttműködése e projekt keretei között is támogatandó. Az RFÜ-k nevesített feladata a felhívás értelmében a 2007-2013-as Európai Unió időszakban a regionális operatív programok megvalósítási tapasztalatainak beazonosítása, a fejlesztési szükségletek feltárása a végrehajtási tapasztalatok alapján.

VI.) Az elkészült dokumentum közgyűlés általi elfogadása (2013. 11. 29.)

- A TOP-hoz illeszkedő megyei területfejlesztési részdokumentum (I. fázis – fejlesztési irányok) (A 2013. szeptember 20-ig megküldött fejlesztési irányok pontosításának elfogadása (TOP 3.0 alapján) és azok megküldése az NTH számára)
- A helyzetfeltáró dokumentum elfogadási folyamata lezárult, míg a megyei területfejlesztési koncepció kidolgozási és elfogadási folyamata 2013.11.30-ig zárul le.
- A megyei területfejlesztési program (3a.és 3b. feladatkör) esetében:
- a program köztes verzióját tárgyalja meg az összes területi és ágazati munkacsoport a megyei önkormányzattal a lehetőségek szerint legalább egy-egy alkalommal; ezt követően kerül sor a program megyei tervezéskoordinációs testület általi megtárgyalására, legalább egy alkalommal;
- a program végső verzióját a megyei tervezéskoordinációs testület a közgyűlés általi elfogadás előtt tárgyalja meg.

A partnerség keretében lefolytatott egyeztetéseket a következő táblázat mutatja be:

Partnerségi tevékenység típusa	Cél	Eszköz	Időszak
Kommunikációs tevékenység	Széles társadalmi kör informálása a megyei területfejlesztési tervezési munka hivatalos indításáról	A tervezőmunkát indító nyitókonferencia (2012.február 28., Kecskemét)	2012. február-
Információgyűjtés	Informálás a megyei területfejlesztési tervezésről, információszerzés a korábbi fejlesztési tapasztalatokról és a jövőre vonatkozó tervekről	Kistérségi fórumok, vállalkozó klubok és fórumok	2012. február június
Információgyűjtés	A 2014-2020. időszakra vonatkozó projekt elképzelések gyűjtése	Projektgyűjtő rendszer a megyei honlapon keresztül	2012. február - 2013. március
Információgyűjtés	Összehangolt kistérségi program és projekt gyűjtés	Részvétel kistérségi üléseken	2012. február 2012. december
Szakmai véleményezés	Olyan tervezői csapat létrehozása, mely lefedi a helyzetelemzés valamennyi szakterületét.	Műhelymunkák	2012. június november
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	A helyzetelemzés konkrét anyagának kidolgozása a 218/2009-es kormányrendeletnek megfelelően	Műhelymunkák, szakértői konzultációk	2012. június 2012. szeptember
Szakmai véleményezés	Javaslatok megfogalmazása az országos elvárásoknak megfelelő tartalmú fejlesztési dokumentumokra.	Műhelymunkák, szakértői konzultációk	2012. szeptember november
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Szakmai véleménycsere az egyes tervezési területek tartalmáról.	Műhelymunkák, szakértői konzultációk	2012. október
Kommunikációs tevékenység	A társadalom széles körének informálása arról, hogy elkészült a helyzetelemzés vita anyaga. Felhívás a véleménynyilvánításra.	A helyzetelemzés a megyei honlapon, körlevél valamennyi partnernek, felkérés a véleményezésre.	2012. október november
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	A beérkezett vélemények, javaslatok értékelése, megválaszolása. A beépíthető javaslatok, vélemények integrálása az anyagba.	Műhelymunkák, szakértői konzultációk	2012. október november
Szakmai véleményezés	A megyei közgyűlés bizottságai, majd maga a közgyűlés tárgyalja és dönt a helyzetelemzésről. Az elfogadásra kerülő kiegészítő javaslatok beépítésre kerülnek.	A megyei közgyűlés működési rendjének megfelelő döntéshozatali eljárás	2012. november
Kommunikációs tevékenység	Az elfogadott helyzetelemzést mindenki megismerheti az Interneten keresztül.	Megyei önkormányzat honlapja	2012. november 2013. március
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Szakmai véleménycsere a célok, prioritások, stb. meghatározására.	Műhelymunkák, szakértői konzultációk	2012. november

Partnerségi tevékenység típusa	Cél	Eszköz	Időszak
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Politikai véleménycsere a célok, prioritások, stb. meghatározására.	Műhelymunka a megyei közgyűlés tagjainak részvételével (2012.november 29-30., Veránka sziget)	2012. november
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	A koncepció elkészítése az előírásoknak megfelelően.	Szakértői munka	2012. október 2012. december
Szakmai véleményezés	Egyeztetés Nemzetgazdasági Minisztériummal, Nemzeti Fejlesztési Minisztériummal	Véleménycsere	2012. december 2013. január
Kommunikációs tevékenység	Fórumok és műhelybeszélgetések szervezése a helyzetelemzésről önkormányzati, civil és vállalkozói partnerek bevonásával. Vélemények javaslatok begyűjtése.	Kistérségi és civil fórumok szervezése	2013. január-február
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	A beérkezett vélemények, javaslatok értékelése, megválaszolása. A beépíthető javaslatok, vélemények integrálása az anyagba.	Szakértői munka	2013. február
Szakmai véleményezés	A megyei közgyűlés bizottságai, majd maga a közgyűlés tárgyalja és dönt a a teljes koncepcióról. Az elfogadásra kerülő kiegészítő javaslatok beépítésre kerülnek.	A megyei közgyűlés működési rendjének megfelelő döntéshozatali eljárás	2013. március
Kommunikációs tevékenység	Az elfogadott stratégiát mindenki megismerheti az Interneten keresztül.	Magyei önkormányzat honlapja	2013. március
Kommunikációs tevékenység	Társadalmi egyeztetés, véleményezés	Kistérségi és civil fórumok szervezése	2013. június-augusztus
Szakmai véleményezés	Bács-Kiskun megyei területfejlesztési koncepció 2014-2020.	Véleménycsere	2013.06.19.
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	A társadalmisítás, egyeztetés során érkezett vélemények, hozzászólások illetve javaslatok feldolgozása, beépítése	Szakértői munka	2013. augusztus november
Szakmai véleményezés	Az elkészült dokumentum közgyűlés általi elfogadása	A megyei közgyűlés működési rendjének megfelelő döntéshozatali eljárás	2013. november 29.
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Magyei fórum (1 db)	2012. február
Kommunikációs tevékenység	Szakmai véleménycsere és a társadalom széles körének informálása a célokról, prioritásokról, stb. Uniós forrásból támogatandó megyei projektötletek gyűjtése	Térségi roadshow (	2012. március - június
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Magyei rendezvény (1 db)	2013. szeptember

Partnerségi tevékenység típusa	Cél	Eszköz	Időszak
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Várostérségi rendezvény (11 db)	2013. október – 2014. augusztus
Szakmai véleményezés	Területi koordináció ellátása	Térségi és ágazati munkacsoport ülés (15 db)	2013. november - 2014. augusztus
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Nagytérségi rendezvény (1 db)	2013. december
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Megyék közötti rendezvény (1 db)	2013. december
Szakmai véleményezés	Területi koordináció ellátása	Nagytérségi rendezvény (2 db)	2014. július – augusztus
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Megyék közötti rendezvény (1 db)	2014. augusztus
Aktív közösségi tervezéshez kapcsolódó partnerségi folyamat	Területi koordináció ellátása	Megyei rendezvény (1 db)	2014. szeptember

2.2. c) A partnerségi terv eredményei alapján az egyes szektorok fejlesztési elképzelései

2.2. ca) Az üzleti szektor szereplőinek fejlesztési elképzelései

A partnerségi tervnek megfelelően az üzleti szektor szereplőinek elképzeléseit több kommunikációs csatornán keresztül gyűjtöttük össze. 2012 tavaszán indítottuk útjára a „Tervezzük együtt jövőnket” területfejlesztési fórum sorozatot, melyet a Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával, illetve a helyi önkormányzatokkal együtt szerveztünk. A fórumok keretében mutattuk be a megyei honlapon keresztül működtetett projektgyűjtő rendszert. Ezen túlmenően részt vettünk több a vállalkozók által szervezett eseményen, vállalkozói klubokon. Általánosságban elmondható, hogy a vállalkozók a fórumokon viszonylag kis létszámmal vettek részt, a kimondottan vállalkozói eseményekre többen eljöttek. Az üzleti szektor esetében nem szívesen beszélnek nyílt eseményeken a fejlesztési elképzeléseikről. A következő tervezési időhorizont nagyon távolinak tűnik nekik, sokan a válság sújtotta jelent és közeljövőt szeretnék túlélni, de a középtáv még nagyon homályos nekik. Ez azt jelenti, hogy sokan talpon akarnak maradni, de egyelőre beruházásokban nem gondolkodnak. A személyes találkozók és a projektgyűjtés alapján az üzleti szektor részéről a következő javaslatok illetve igények fogalmazódtak meg:

- A versenyképesség növelésének egyik kulcsa az üzleti szektor képviselői közti együttműködések fejlesztése. Az együttműködések sokfélék lehetnek az egyes ágazatoktól függően. A jármű, műanyag és bútorgyártásban a klaszterek illetve a beszállítói kapcsolatok a jellegzetes együttműködések. Az élelmiszeriparban a szövetkezeti és beszállítói

rendszerek a jellemzőek, míg a turisztikai szervezetek turisztikai desztináció menedzsment szervezeteket hoznak létre.

- A jelenlegi pályázati rendszert bürokratikusnak tartják. A pályázatok elkészítése és megvalósítása egyaránt annyira bonyolult, hogy sokan nem is válladják az ezzel járó terheket. Ugyanakkor egy egyszerű szabályrendszerű és adminisztrációjú, legalább 50 %-os támogatást adó konstrukcióra igény lenne a jövőben is. Szükséges lenne a területfejlesztési és vidékfejlesztési pályázati rendszerek jobb összehangolására, mert a rossz illeszkedés miatt jelenleg vannak vállalkozások, méretük vagy tevékenységi körük miatt sehol nem jutnak hozzá a támogatáshoz.
- A fejlesztések fő célja a jövőben nem a mennyiségi növekedés, hanem a minőségi javulás lehet. A minőség fejlesztése érvényes a termelői és a szolgáltatói szektorra egyaránt.
- A megye déli részén a gazdasági kapcsolatokat erősíteni kell a Vajdasággal. A határtérség kiegyensúlyozott fejlődését komplex, a vajdasági tervekkel összhangban lévő fejlesztési programmal lehet biztosítani.
- Néhány szektorban a fejlesztésnek komoly akadálya a szakképzett munkaerő hiánya. Közelíteni kell a szakképzést mennyiségi és tartalmi szempontból egyaránt a foglalkoztatói igényekhez.
- Innovációs illetve K+F fejlesztési igény elsősorban a nagyobb vállalkozásoknál, a létrejött klasztereknél jelentkezik.
- A fejlesztési terveknel kockázatot jelent a szabályozási környezet nem kiszámítható rendszeres változtatása.
- A megújuló energiával kapcsolatos fejlesztések nagyon drágák, és ebből fakadóan lassan térülnek meg. Jelentős támogatás nélkül ezen a téren nem lesz előrelépés. Másik fontos tényező, hogy a megújuló energia előállításának, átvételének szabályozási környezete valóban minden érintett szereplőt ösztönözzön ezen a területen. (Villamos energia hálózati átvétele, termásvíz visszasajtolási kényszer, stb.)

2.2. cb) Az önkormányzatok fejlesztési elképzelései

Bács-Kiskun megye települési önkormányzatai a 2012. tavaszán, a Megyei Önkormányzat által szervezett területfejlesztési road show-k alkalmával, illetve a www.fejlesztes.bacskiskun.hu honlapon található projektgyűjtő adatlap kitöltésével nevesíthették fejlesztési elképzeléseiket. Ezeket – figyelembe véve a kistérségek, települések fejlesztési dokumentációit is – az alábbiakban kistérségi bontásban foglaljuk össze.

Bajai Kistérség

(Baja, Bácsbokod, Bácsborsód, Bácsszentgyörgy, Bátmonostor, Csátalja, Csávoly, Dávod, Dunafalva, Érsekcsanád, Érsekhalma, Felsőszentiván, Gara, Hercegszántó, Nagybaracska, Nemesnádudvar, Rém, Sükösd, Szeremle, Vaskút)

A kistérség települései legfontosabb fejlesztendő területnek a bel-és külterületi, valamint kerékpárutak építését, felújítását tekinti **(fenntartható közlekedés elősegítése)**, de a fejlesztési elképzelések között szerepel helyi termék közvetlen értékesítési program, helyi piac kialakítása **(KKV-k versenyképességének fejlesztése)**, önkormányzati intézmény

korszerűsítése, felújítása (**oktatás, illetve épületenergetikai fejlesztések**), védőnői szolgálat ellátására alkalmas infrastruktúra kialakítása (**egészségközpont létrehozása**), szociális gondozók képzése (**időseket segítő hálózat megszervezése**).

Az „**ÖKO-Baja**” című településfejlesztési koncepció határozza meg Baja Város hosszú távú fejlesztési céljait 2005-2020. évekre. Ezek között szerepel a város külső elérhetőségének javítása, a helyi adottságokra épülő gazdaságfejlesztés, logisztikai központ és kikötőfejlesztés, a természettel harmonizáló városi környezetalakítás (ökoturizmus fejlesztése), környezet és természet védelme (megújuló energiaforrások használata, szennyvíz- és csapadékvíz-hálózat fejlesztése), kereskedelem, vendéglátás fejlesztése és a társadalmi megújuló-képesség támogatása.

Nemcsak a bajai, de a bácsalmási és a jánoshalmi kistérség fejlődésében is fontos szerepet játszhat az Ekotur projekt, mely a Pí technológián alapuló mezőgazdaságra, feldolgozóiparra, állattenyésztésre, zöldség-gyümölcsstermesztésre, az öntözésre, a halászat fejlesztésére irányul.

Bácsalmási Kistérség

(Bácsalmás, Bácsszőlős, Csikéria, Katymár, Kunbaja, madaras, Mátételke, Tataháza)

A kistérség önkormányzatai legfontosabb fejlesztési feladatnak a **foglalkoztatás támogatását** (ezen belül a foglalkoztatás és munkavállalói mobilitás ösztönzését, a KKV-k versenyképességének fejlesztését, valamint az intézményi kapacitások és a közigazgatás hatékonyságának fokozását), illetve a **szegénység és a társadalmi kirekesztés problémáinak megoldását** tekintik. Ezen belül kiemelt figyelmet fordítanak a szociális ellátások bővítésére, kisgyermekes családok komplex támogatására, időseket segítő hálózat megszervezésére, fenntartható közlekedés elősegítésére. Lényegesnek tartják továbbá az alapfokú oktatási-nevelési intézmények fejlesztését, a megújuló energiaalapú fejlesztéseket.

Jánoshalmi Kistérség

(Borota, Jánoshalma, Kéleshalom, Mélykút)

Jánoshalma **Integrált Városfejlesztési Stratégiájában** 2008-ban jövőképként határozta meg, hogy a település kerüljön ki a halmozottan hátrányos helyzetű települések köréből és mind gazdasági, mind pedig társadalmi jellemzőit tekintve kezdje meg felzárkózását a hasonló nagyságrendű és szerepkörű városok kategóriájában. A 2011-2014-es időszakra vonatkozó **Gazdasági Programban** is ezt a feladatot határozta meg átfogó célként. A legfontosabb fejlesztéspolitikai között szerepel a lakossági és önkormányzati intézmények **energetikai fejlesztései**, a **közúthálózat fejlesztése** (M9-es gyorsforgalmi út megépítése, kerékpárút-hálózat bővítése), a **város környezetminőségének javítása**. Az ipari fejlesztési lehetőségek hiányát pótolva nagy hangsúlyt fektetnek a **turizmus fejlesztésére** is: a helyi adottságokra épülő, fenntartható, minőségi szolgáltatások kialakítására, az ágazat jövedelemtermelő képességének és foglalkoztatásban játszott szerepének növelésére. A **térség gazdaságának fellendítése** érdekében átgondolt oktatási-képzési, foglalkoztatáspolitikai és munkaerő-fejlesztési programok bevezetése, a potenciális befektetők felkutatása, betelepítése, a helyi vállalkozás fejlődésének elősegítése szükséges.

Kalocsai Kistérség

(Bátya, Drágszél, Dunapataj, Dunaszentbenedek, Dunatetétlen, Dusnok, Fajsz, Foktő, Géderlak, Hajós, Harta, Homokmégy, Kalocsa, Miske, Ordas, Öregcsertő, Solt, Szakmár, Uszód, Újtelek)

A kistérség önkormányzatai fejlesztési elképzeléseikben a legnagyobb hangsúlyt a **turisztikai fejlesztésekre** (Szelidi-tó mederkotrása, turisztikai kerékpárút-hálózat fejlesztése, kulturális mikrotérségi rendezvénysorozat, kishajó kikötő és hajótelelő kiépítése), az intézmények **épületenergetikai fejlesztéseire**, a **közüvilágítás energetikai fejlesztésére** és a **közülekedési hálózat fejlesztésére** helyezik. A belterületi csapadékvíz elvezetési rendszer javítása és a szociális és egészségügyi alapszolgáltatások feltételeinek megteremtése, javítása, a közintézmények korszerűsítése, felújítása is több településen szerepel a célok között.

Kiskőrösi Kistérség

(Akasztó, Bócsa, Császártöltés, Csengőd, Fülöpszállás, Imrehegy, Izsák, Kaskantyú, Kecel, Kiskőrös, Páhi, Soltszentimre, Soltvadkert, Tabdi, Tázlár)

A legfontosabb megoldandó feladatot a **fenntartható közlekedés elősegítésében** látják az önkormányzatok. E körbe tartozó fejlesztési elképzelések között szerepel kerékpárút hálózat bővítése, elkerülő út megépítése, 4 számjegyű utak felújítása. Nagy hangsúlyt kap a **KKV-k versenyképességének fejlesztését** célzó tervek, ehhez kapcsolódóan turisztikai (gyógy- és zárandokturizmus), mezőgazdasági fejlesztések szerepelnek az elképzelések között. A **környezetvédelem és az erőforrások hatékonyságának elősegítése** terén főleg vízrendezés és szennyvíztelep rekonstrukció, illetve szennyvízhálózat kiépítése jelenik meg a tervek között. A fejlesztési elképzelések között szerepel még az **alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra áttérés támogatása minden ágazatban**, amely főleg az energiatakarékossági fejlesztésekben mutatkozik meg leginkább.

Kecskeméti Kistérség

(Ágasegyháza, Ballószög, Felsőlajos, Fülöpháza, Helvécia, Jakabszállás, Kecskemét, Kerekegyháza, Kunbaracs, Ladánybene, Lajosmizse, Lakitelek, Nyárlőrinc, Orgovány, Szentkirály, Tiszakécske, Városföld)

A kistérség az új tervezési időszakban legfontosabb fejlesztési feladatának a **megújuló, innovatív gazdaság- és vidékfejlesztést**, az **idegenforgalom** fejlesztését (fürdők, szálláshelyek és attrakciók fejlesztése), valamint a magas színvonalú **oktatási és szolgáltatási intézményrendszer** fejlesztését tekinti. A települések tervezett fejlesztései között kiemelten szerepelnek a kül- és belterületi úthálózatok fejlesztései, illetve a helyi termékek nagyobb arányú piacra jutásának elősegítése érdekében élelmiszeripari feldolgozók és helyi piacok fejlesztése az önfenntartó folyamatok erősítése érdekében.

A Kecskeméti Kistérség településeinek fő fejlesztési vezérelve az önfenntartó képesség fokozása. Ennek a vezérelvnek a konkrét gazdaságfejlesztési és egyéb intézkedések szempontjából a legfontosabb megnyilvánulásai:

- Élelmiszer: helyi termékek fejlesztése, kis feldolgozó üzemek létesítése, valamint ezek logisztikai és értékesítési háttérének megteremtése, közétkeztetés helyi ellátása, vízgazdálkodás és öntözésfejlesztés,

- Energiagazdálkodás: megújuló energiaforrások (első lépésben biomassa, majd a nap és geotermikus energia, stb.) fokozott hasznosítása, energiafelhasználás hatékonyságának növelése, helyi energiatermelési kapacitások kiépítése,
- Társadalom: munkahelyteremtés, bérlet állomány növelése, a szociális ellátórendszer és az oktatási intézmények fejlesztése, kulturális és közösségi intézkedések.

Kecskemét és térsége önkormányzatai az elmúlt években is komoly erőfeszítéseket tettek az idegenforgalmi, turisztikai fejlesztések megvalósítása érdekében úgy, mint termál-, falusi, horgász- és kulturális turizmus stb., és kiemelkedően fontosnak tartják, hogy ezek továbbfejlesztése kerüljön be a koncepcióba.

Kiskunfélegyházi Kistérség

(Bugac, Bugacpusztaháza, Fülöpjakab, Gátér, Kiskunfélegyháza, Kunszállás, Pálmonostora, Petőfiszállás, Tiszaalpár)

A kistérség a fejlesztések fő irányaként a **közlekedési hálózatok fejlesztését** (pl. az M5 autópálya lehajtó terve Kunszállás felé, illetve a kerékpárút-hálózat bővítése), a **fenntartható vidékfejlesztést**, a **komplex gazdaságfejlesztést**, illetve a **turisztikai fejlesztéseket** (lovasturizmus, Kecskemét és Kunszállás közös attrakció fejlesztése, kimagasló kun hagyományápolás) határozzák meg. Nagy hangsúlyt fektetnek az **alternatív energiaforrások hatékonyabb felhasználására** is.

Kiskunfélegyháza Város Gazdasági és Munkaprogramja 2011-2014. meghatározza a település fő fejlesztési céljait: a **közlekedési hálózat fejlesztését**, a **környezetvédelem és az erőforrások hatékonyságának elősegítése** szennyvízhálózat teljes kiépítését, a város turisztikai vonzáskörzetének kiterjesztését, erősítését (Záhonytól-Mohácsig – vízi és kerékpáros túra Magyarországon). A nevesített projektek között szerepel a kiskunfélegyházi sportrepülőtér fejlesztése, mely gazdasági és turisztikai szempontból is jelentős lehet.

Kiskunhalasi Kistérség

(Balotaszállás, Harkakötöny, Kelebia, Kiskunhalas, Kisszállás, Kunfehértó, Pirtó, Tompa, Zsana)

A kistérség önkormányzatai összességében a **közlekedési hálózat fejlesztését**, illetve a **helyi adottságokra épülő gazdaság fejlesztését** célzó projekteket helyezik előtérbe. Nagy hangsúlyt kapnak még az **integrált településfejlesztési programok**, ezen belül is a megújuló energiaforrás felhasználást, a települések környezeti minőségének javítását, a térségi szolgáltató intézmények fejlesztését szolgáló elképzelések. A **vidéki térségek felzárkóztatásának** igénye elsősorban a szociális ellátás fejlesztésével, a tanyák infrastrukturális ellátottságának javításával kapcsolatban jelenik meg. Fokozott figyelmet kívánnak fordítani a turisztikai fejlesztésekre, főleg a gyógy- és lovasturizmus területén.

A fejlesztési elképzelések között kiemelt szerepet kapnak a kistérség – és az ország - **határán átnyúló, a partnerkapcsolatok és kapcsolati tőke fejlesztésére, valamint az egészséges ivóvízellátás megteremtésére** vonatkozó javaslatok, mint például a térségi intézmények, közösségek közötti együttműködés erősítése a kultúra, a sport, a társadalom és az intézményfejlesztés területén, illetve a Szabadka északi részének és Kelebija keleti részének ivóvízellátásának gazdaságosabbá tétele a kelebiai mélyfúrású kutakból.

Kiskunmajsai Kistérség

(Csólyospálos, Jászszentlászló, Kiskunmajsa, Kömpöc, Móricgát, Szank)

A kistérség ebben az évben fogadta el a **Kiskunmajsai Kistérségi Tanyafejlesztési Programot**, melyben meghatározták a tanya térségekre vonatkozó rövid és hosszú távú fejlesztési céljait. Kiemelt fejlesztési szándékként jelenik meg a tanyák és tanya térségek megőrzése, fejlesztése, az ellátatlan tanyák energiaszolgáltatási infrastruktúrájának kiépítése, a szociális ellátások, ezen belül és főleg a tanyagondnoki szolgáltatások fejlesztése. Nagy hangsúlyt helyeznek a tanyagazdaságok fejlesztésére, megújuló energiával történő energetikai megújítására, az induló gazdák támogatására, a tanyai termékek piacra jutásának elősegítésére, a tanya, mint turisztikai attrakció népszerűsítésére.

Valamennyi településen kiemelt cél a megújuló energia hasznosítását célzó fejlesztések megvalósítása. Kiemelt cél Szankon a termálvíz hasznosítása és biogáz kiserőmű megvalósítása, továbbá napelem-park létrehozása. A **környezetvédelem és az erőforrások hatékonyságának elősegítése** érdekében szerepel a tervek között alternatív gyökérvíz szennyvíztisztító kiépítése Csólyospáloson. A **közlekedési hálózat fejlesztése** területén a településeket egymással összekötő 4 számjegyű utak felújítását nevesítették a célok között kiemelten támogatandó a Jászszentlászlót és Móricgát összekötő út fejlesztése. Jászszentlászló tekintetében továbbá a bel- és külterületi, valamint kerékpárutak építését, felújítását és az önkormányzati intézmények korszerűsítését, felújítását tartja a legfontosabb fejlesztendő területnek.

Kiskunmajsa Város a 2011-2014. évekre vonatkozó **Gazdasági Programjában** a következő általános fejlesztési elképzeléseket fogalmazta meg: gazdaságélénkítést, munkahelyteremtést elősegítő beruházások támogatása, intézményi épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosításával, turisztikai szolgáltatások fejlesztése, kerékpárút hálózat fejlesztése.

Kunszentmiklósi kistérség

(Apostag, Dunaegyháza, Dunavecse, Kunadacs, Kunpeszér, Kunszentmiklós, Szabadszállás, Szalkszentmárton, Tass, Újsolt)

A „**Kunszentmiklós 2020 koncepció**” a város és térségének fejlesztési elképzeléseit, szükségleteit tartalmazza 2011-2020. évekre. A tervezett fejlesztések között szerepel a **közoktatás modernizációja** (az intézmények innovációjának fejlesztése, térségi együttműködések kialakítása), **integrált egészségfejlesztés** (helyi és kistérségi szűrőszűrőprogramok, kampányok, az egészségügyi ellátórendszer hatékonyságának javítása, térségi járóbeteg szakellátó központ kiépítése), **fenntartható környezetgazdálkodás** (szilárdhulladék-gazdálkodási rendszer fejlesztése, energiahatékonyság növelése – megújuló energiaforrások alkalmazása, természeti környezet védelme és fejlesztése).

Kiemelt feladatként kezelik az **innovatív gazdasági környezet** kialakítását, az **ipari park infrastruktúrájának fejlesztését**, **innovációs, kutatási partneri együttműködések kialakítását**, a jó gyakorlatok átvételét. A célok között szerepel **alternatív energiaforrásokra épülő üzemek** telepítése az ipari parkba, az élelmiszer- és mezőgazdasági **termékfeldolgozó ipari kapacitások bővítése** és az **ipari szerkezetváltást támogató emberi erőforrások** fejlesztése.

A **helyi mezőgazdasági erőforrás-hatékony fenntartható fejlesztése** érdekében tervezik a tanyai gazdaság, biogazdálkodás ösztönzését, gyógynövény termékpálya kiépítését. Fontosnak tartják **önfenntartó helyi élelmiszer- és mezőgazdasági termékellátó rendszer**

működtetését.

A **turizmus fenntartható fejlesztésén** belül kiemelt célként határozták meg a térségi turisztikai ágazat szervezeti hátterének működésének minőségi megújítását, a gyógy- és az agrárturizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztését.

Fejlesztési elképzelésként nevesítik még a **komplex rehabilitáció térségi modelljének kialakítását**, melynek célja a társadalmi esélyegyenlőtlenségek újratermelődésének megakadályozása, a szociális biztonsági ellátásokhoz, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, a hátrányos helyzetűek integrált ellátása, foglalkoztatása és képzése.

A tervezett M8 autópálya megépítése az egész kistérség vonatkozásában jelentős fejlődést és beruházásokat eredményezhet.

2.2. cc) Társadalmi szervezetek fejlesztési elképzelései

A civil szervezetek fejlesztési igényeit két szempontból csoportosítottuk:

- Tematikus fejlesztési irányok
- Fejlesztéspolitikai eszközök és gyakorlatok a fenntarthatóság és az adminisztratív terhek optimalizálása érdekében.

A civil szervezetek fejlesztési igényeit a helyzetelemző szakaszban az eddigi tapasztalatok, megszerzett támogatások elérhető információi, valamint a támogatási rendszer értékelésének eddigi következtetései áttekintésével dolgoztuk ki. A véleményezési folyamat során is megjelentek olyan észrevételek, amelyek a civil szervezetek tevékenységének egy-egy szeletére irányultak. Mindezeket az információkat olyan céllal összegeztük, hogy a legátfogóbb áttekintést biztosítsák, és a stratégiai tervezés előtt indokolatlan szűkítéseket ne eredményezzenek.

I. Tematikus fejlesztési irányok

Civil szervezetek együttműködéseinek megerősítése, a civil kapcsolatrendszerekbe eddig nem integrált szervezetek bevonása, különböző területi szintekre épülő együttműködési rendszer kialakítása (pl. tehetségszolgálat, ifjúsággal, fiatalokkal, kultúrával, turizmussal foglalkozó civil szervezetek)

A civil szervezetek és a vállalkozói és önkormányzati szektorok közötti együttműködés javítása (pl. turisztikai desztináció-menedzsment (TDM) szervezet(ek) keretében).

Szűrőprogramokra, fogyatékkal élő emberek ellátására, gyermekek és családok ellátására, hajléktalanok, szenvedélybetegek ellátására és prevenciójára, idősgondozásra, tanya- és falugondnoki szolgáltatások támogatására fordítható, folyamatos ellátást lehetővé tevő finanszírozás

Módszertanok, tartalmak megosztása, fejlesztése, terjesztése (pl. szociális szövetkezet, közösségi művelődés, közösségfejlesztés, érdekképviselet, jogsegély-szolgálat, álláskereső)

A civil szervezetek révén megteremtett élő, határon átnyúló kulturális kapcsolatok kibővítése szélesebb tevékenységi körökre, szektorokat átfogó együttműködésre oly módon, hogy abban a civil szféra szerepe is élő legyen és bővüljön.

Önkéntesek bevonását célzó tevékenységek bővítése úgy, hogy az ne a források hiányából fakadó „kényszer-önkétesség” legyen.

Az esélyegyenlőségi célcsoportok számára nyújtott szolgáltatások, ellátások fenntarthatóságának biztosítása, fejlesztése, különös tekintettel a foglalkoztatás elősegítését célzó tevékenységekre.

A fenntartható fejlődés környezeti-társadalmi-gazdasági vonatkozásaihoz kapcsolódó szemléletformálást célzó tevékenységek folytatása a tartós hatások elérése érdekében.

A gazdasági szereplők együttműködésének javítását szolgáló nonprofit keretek fenntartása, bővítése.

Az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek biztosítása és a közösségi tanulási formák népszerűsítése

Örökségmegőrzés (kulturális, természeti és épített) helyi feladatainak ellátását szolgáló egyszerűen elérhető, a fejlesztések léptékéhez illeszkedő támogatása.

A lakosság legszélesebb körét szolgáló egészség-megőrzési és szabadidősport tevékenységek.

II. Fejlesztéspolitikai eszközök és gyakorlatok a fenntarthatóság és az adminisztratív terhek optimalizálása érdekében.

Normatív finanszírozás az ellátások, szolgáltatások biztonságos, folyamatos működtetéséhez pl. a szociális, prevenciós ellátások területén dolgozó civil szervezetek esetében;

A pályázati támogatások egyszerűsítése, kiszámítható, ütemezett folyósítása;

Magas támogatásintenzitás és előlegfolyósítás;

A projektfinanszírozás és a működési kiadások elkülönítését lehetővé tevő finanszírozási, támogatási rendszer (normatív támogatások a működés finanszírozására);

A támogatási összeg nagyságához mérten ésszerű adminisztrációs igény és költség a projektmenedzsment és támogatáslehívási folyamatokban;

Az Európai Unióban alkalmazott 7 éves tervezési ciklus legyen fejlesztéspolitikai alapelv a támogatások esetében is: szisztematikusan és kiszámíthatóan tegye lehetővé a szervezetek számára egymásra épülő projektek, módszertanok megvalósítását.

2.3. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének elemzése

2.3.a) A területfejlesztés forrásainak elemzése

DAOP: A pályázói aktivitás összehasonlító területi alapú elemzése

A következőkben összehasonlító elemzés keretében vizsgáljuk meg először a három megye forrás abszorpciós mutatóit, különös tekintettel a benyújtott, támogatott és leszerződött projektek darabszámára.

A vizsgált időszakban (2007-2013. október) összesen 2751 db beérkezett pályázatból 1082

darab (39,33%) érkezett Bács-Kiskun megyei megvalósítási helyszínre, 728 darab (26,46%) Békés megyei megvalósítási helyszínre és 941 darab (34,21%) pályázat Csongrád megyei helyszínre.

Az összes támogatott pályázat (1297 darab) 38,17%-a (495 darab) Bács-Kiskun megyéhez köthető, míg 22,74% (295 darab) Békés megyéhez, 60,91% (507 darab) Csongrád megyéhez.

Az eddig szerződéssel rendelkező 1099 darab pályázat 37,61 %-a (413 darab) köthető Bács-kiskun megyei megvalósítási helyszínhez, 22,66 %-a (249 darab) Békés megyében valósul meg, míg 39,74 %-a (437 darab) Csongrád megyében kerül megvalósításra.

A megyékre eső támogatások összegét, valamint az egy lakosra jutó támogatás alakulását az alábbi táblázat szemlélteti.

Megye	A megyék lakosságszáma (fő)	Kötelezettségvállalás megyénként (Ft)	1 főre jutó támogatás megyénként (Ft/fő)
Csongrád	422 746	98 738 185 717	233 564
Békés	374 448	61 743 063 795	164 891
Bács-Kiskun	538 456	85 715 140 358	159 187
Összesen	1 335 650	246 196 389 870	184 327

Az összes leszerződött projekt 50,27%-a (551 darab) gazdaságfejlesztési témakörhöz, 173 turisztikai fejlesztéshez, 235 db közlekedésfejlesztési 74 db településfejlesztési és 67 db környezetfejlesztési témához kapcsolódott. Kimagasló a közlekedésfejlesztés (235 db, 21,38%). A pályázatok darabszámát tekintve jóval szerényebb a turisztikai fejlesztések prioritási tengelyre benyújtott pályázatok súlya: a 173 projekt a megye projektjeinek 15,74 %-át jelenti. Az 5. prioritástengelyen a benyújtott pályázatok 12,83 %-a jelent meg (141 darab).

Megkötött DAOP szerződés a megyében 413 darab volt a vizsgált időszakban. Ebből 229 db gazdaságfejlesztés, 56 db turisztikai, 85 db közlekedésfejlesztési, 19 db településfejlesztés és 23 db környezetfejlesztés témában.

A benyújtott és támogatott pályázatok összehasonlító területi alapú elemzése

A következőkben mindenekelőtt tekintsük át, hogyan alakultak Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye forrás felhasználási mutatói az igényelt összeg, a megítélt támogatás, illetve a leszerződött összeg és a kifizetések tekintetében.

Az összes igényelt támogatás a régió vonatkozásában mintegy 449,713 milliárd forint, aminek 37,38%-a 168,128 milliárd forint Bács-Kiskun megyében megvalósítani tervezett pályázatokhoz kapcsolódik. 119,590 milliárd forint (az összes igényelt támogatás 26,59%-a) támogatási igény érkezett be Békés megye DAOP-os pályázatainak keretében, míg Csongrád megye projekt gazdáinak 161,995 milliárd forint (36,02%) támogatási igénnyel nyújtottak be

pályázatot.

Az összes megítélt támogatás a három megye tekintetében 220,325 milliárd forint, melynek 35,50%-a Bács-Kiskun megye pályázóihoz került az elmúlt időszakban. Ugyanez a mutató Békés megye esetében 25,28% (55,708 milliárd forint), míg Csongrád megye esetében 39,21% (86,398 milliárd forint). A Bács-Kiskun megyéből beérkezett támogatási igény 46,52%-át fogadták el a bíráló bizottságok, míg ez az arány Békés esetében 46,58%, Csongrád megye esetében pedig 53,33%. Elmondható tehát, hogy Békés és Bács-Kiskun megye vonatkozásában szinte teljesen azonos a támogatási arány, Csongrád megye ezt az arányt 7%-kal múlta felül.

Az összes szerződött összeg (215,762 milliárd forint) 35,20%-át (75,954 milliárd forint) a Bács-kiskun megyében megvalósuló projektek támogatási szerződésai képviselik, míg Békés megye pályázói kapcsán az arány 25,01% (53,966 milliárd forint), Csongrád megye esetében pedig 39,78% (85,842 milliárd forint).

A kifizetések előrehaladása 2013. november 20-ig 164,403 milliárd Ft-ot tett ki DAOP kapcsán. Bács-Kiskun megye esetében 55,189 mrd Ft, Békés megye esetében 42,507 mrd Ft míg Csongrád megye esetében 66,707 mrd Ft.

A szerződött összeg viszonylatában az előző számadatok sorrendben az alábbiak szerint alakul: Bács megye esetében 72,66 %, Békés megye esetében 78,76% míg Csongrád esetében 77,70 %.

A következőkben tekintsük át, hogyan alakul az igényelt- és megítélt támogatás összege, illetve a leszerződött és kifizetett összeg a vizsgált időszakban a Bács-Kiskun megyei pályázók által benyújtott-, illetve a támogatott pályázatok esetében. Elemzésünket a korábbiakhoz hasonlóan prioritás tengelyenként végeztük el.

Bács-Kiskun megyei megvalósítási helyszínnel összesen 148,802 milliárd forint támogatási igény érkezett be a DAOP Közreműködő Szervezethez. Összességében a legmagasabb támogatási igény a turisztikai célú fejlesztések prioritási tengelyéhez köthető, itt mintegy 45 milliárd forintnyi igényt, az összes igényelt forrás 30,4 %-át rögzíthettük a teljes igénynek. (a közlekedésfejlesztés 40 mrd Ft-tal 27%-os míg a gazdaságfejlesztés 38 mrd Ft igénnyel 25,68 %).

Ha a megítélt támogatás összegének tematikus megoszlását vizsgáljuk, akkor látható, hogy az összesen mintegy 78,219 milliárd forint több, mint negyede, 19,375 milliárd forint, (24,77%) a közlekedési prioritási tengelyhez kapcsolódik. A 16,110 mrd Ft-os részesedéssel az 5. prioritás (térségfejlesztési prioritás) a második helyet foglal el a prioritások rangsorában, ez 20,6%-os részesedést jelent. A harmadik helyezett prioritás 15,934 milliárd forinttal, mintegy 20,37%-os aránnyal az 1. prioritási (gazdaságfejlesztés) tengely, melyet a turisztikai fejlesztések prioritás (17,25 %) és humáninfrastruktúra fejlesztési prioritás (17,00%) követ szinte fej fej mellett.

Leszerződött összeg tekintetében Bács-Kiskun megyében az tapasztaljuk, hogy a 75,954 milliárdos összeg legnagyobb hányada, 24,74%-a a 3. közlekedési prioritási tengelyen megkötött szerződésekhez kapcsolódik (18,797 mrd Ft). Az összes szerződött összeg 20,70%-a, 15,728 mrd Ft az 5. prioritási tengelyhez (térségfejlesztés) kapcsolódik, 17,50%-a, 13,293 milliárd forint a humáninfrastruktúra fejlesztés prioritási tengelyhez köthető, míg 20,31%-a (15,429 milliárd forint) az 1. prioritáshoz (gazdaságfejlesztés). A turisztikai fejlesztések tengelyen megkötött támogatási szerződések a teljes volumen 16,72%-át fedik le 12,705 milliárd forintos támogatással.

Végül, ha a kifizetések előrehaladását vizsgáljuk meg, azt tapasztaljuk hogy a megyében megvalósuló projektek részére kifizetett 55,189 milliárd forintos összeg közel 29,27%-a (16,159 milliárd forint) a közlekedésfejlesztési prioritási tengelyhez kapcsolható. Ugyancsak jelentős kifizetés történt a humáninfrastruktúra és gazdaságfejlesztési tengely esetében sorrendben (11,451 mrd Ft, és 11,421 mrd Ft) ami 20,74% illetve 20,69 %-os arányt jelent. A kifizetések 11,87%-a történt a 2. turisztikai fejlesztések esetében 6,550 mrd Ft-tal, míg a térségfejlesztési prioritás esetében a kifizetések összege 9,606 milliárd forint volt (17,4 %).

Elmondható tehát, hogy a megyében, forintálisan kifejezve a közlekedésfejlesztési témakör kapta a legnagyobb figyelmet: e területen érkezett a legnagyobb támogatási igény, itt volt a megítélt és leszerződött támogatási összeg is a legmagasabb, de a kifizetések terén is kiemelkedik.

A következőkben a hazai területfejlesztési célelőirányzatok keretében felhasznált források térbeli megoszlását vizsgáljuk meg. A Bács-Kiskun megyébe érkezett 2,5 milliárd forint egyharmad részét a TEKI előirányzaton érkező forrás adja. A TEUT és a CÉDE aránya megközelítőleg azonos. A TRFC részesedése a legkisebb, mivel meghirdetésére csak a 2008-as esztendőben került sor. Ebben a megye kistérségei közül a bácsalmási szerepelt a legjobban, ide került a keret közel fele.

Ha intézkedésenként vizsgáljuk a forrásoknak az egyes kistérségenkénti eloszlását, akkor a számok a következőket mutatják:

A TEUT keretében megvalósított belterületi útfejlesztések tekintetében az abszolút nyertes a kecskeméti kistérség volt, amely egyedül vitte el a források több, mint 40%-át. A TEUT terhére a legkevesebb forrás a bácsalmási és a kiskunmajsai térséget gyarapította. Előbbinél a támogatási összeg nem éri el a fél százalékot az összes megyébe jutó forráshoz képest. Viszonylag szerény, 3,5% körüli részesedése volt a kiskunfélegyházi és a kunszentmiklósi kistérségnek. A TEKI források elosztását nézve a legnagyobb összegek a bajai (18%), a kiskörösi (17,4%), valamint a kalocsai kistérségbe (22%) kerültek. Az előirányzat forrásaiból a megyén belül a legkisebb arányban a jánoshalmi és a kecskeméti kistérség részesedett. A LEKI forráselosztása tűnik a legkiegyensúlyozottabbnak. A megye két leghátrányosabb helyzetű kistérsége a jánoshalmi és a bácsalmási megközelítőleg azonos mértékben részesedett a 424 millió forintos keretből. A CÉDE terhére nyújtott támogatások közül érdekes a két szélső adatra felhívni a figyelmet. Amíg az előirányzathoz a megyén belül

minden 5. forint a bajai kistérséget gyarapította, addig a szomszédos Bácsalmásra és térségébe csak minden 117. forint került.

A következőkben a megye kistérségeire lebontva mutatjuk be a Magyarország-Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program támogatásainak hasznosulását, összehasonlíthatóvá téve az együttműködési lehetőségeket és preferenciákat területi szinten.

A Bács-Kiskun megyében támogatást nyert 40 darab projektrész megoszlását mutatja be kistérségek szerint. Az első, ami feltűnik, hogy sem az egyébként pályázati szempontból aktív Kiskőrösi, sem a Kunszentmiklósi kistérség nem nyert támogatást CBC alapból. Kiemelkedő ugyanakkor a Kecskeméti kistérség aktivitása, különösen a gazdaság/ turizmus/ K+F fejlesztések tekintetében (12 projektrész), de a Bajai kistérségben hasznosuló 11 projektrész is jelentős. Ugyanakkor megyei szinten a 2.2 Oktatás és kultúra beavatkozási terület volt a legnépszerűbb 16 darab projektrésszel, melyekből a Kecskeméti, a Bajai és a Kiskunfélegyházi kistérségekben hasznosult a legtöbb.

A megítélt összegeket vizsgálva a Bajai kistérségben hasznosult a legtöbb támogatás 723,2 millió forinttal, amely meghaladja a megyei értéket felét. Ennek oka, hogy a Baja-Zombor közút 1. szakasza önmagában közel 330 millió Ft támogatásban részesült a magyar oldalon, amely összeg a teljes megyei támogatás több mint negyedét teszi ki egyetlen projektrészben. De a Bajai kistérség a környezetvédelmi (1.2 beavatkozási terület) határmenti fejlesztések tekintetében is élen jár a 4 darab nyertes projekt révén lehívott 287,3 millió forint támogatással, mely összeg felét a Baja-Bezdan csatorna rekonstrukcióját célul tűző vízgazdálkodási projekt használta fel. Jelentős forrásigényt jeleznek a Kecskeméti kistérségben megvalósuló gazdaságfejlesztési projektek is (2.1 beavatkozási terület) a 12 projektrész révén hasznosuló 233,5 millió forint támogatással. Az oktatási-kulturális célú beavatkozások mentén figyelhető meg a legkiegyenlítettebb forrásmegoszlás, mivel itt a megye 10 kistérségéből 6-ban kerültek támogatásra projektrészek. A többi terület egyértelműen Kecskemét illetve Baja vonzáskörzetének előnyét jelzi. Mind a nyertes pályázatok számához, mind a megítélt támogatások összegéhez ugyanis több mint 80%-kal járult hozzá e két kistérség megyei összehasonlításban.

2.3.b) A területfejlesztés intézményrendszere

A területfejlesztés magyarországi intézményi kereteit, valamint a közreműködők feladat- és hatásköreit a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény határozza meg. Legjelentősebb módosításait az alábbi jogszabályok jelentették:

- Az 1999. évi XCII. törvény célja a csatlakozással elérhető uniós források kezelésének előkészítése volt. Ennek érdekében kibővítette az Országos Területfejlesztési Tanács munkájában részt vevő delegáltak körét, kötelező érvényű lehatárolással erősítette a regionális szintet, átalakította a képviseletet a regionális és megyei fejlesztési tanácsokban.
- A 2004. évi LXXV. törvény megváltoztatta az országos, a regionális, illetve a megyei területfejlesztési tanácsok hatásköreit, felügyeleti rendszerét és megalakította a kistérségi területfejlesztési tanácsot. A módosítás továbbá meghatározta a régió és a

kistérség fogalmát, valamint lehatárolásuk általános szempontjait, melyek szabályozását egyben az OGY hatáskörébe sorolta.

- A 2011. évi CXCVIII. törvény a 2012. január 1-i hatállyal a megyei önkormányzatok felelősségévé tette a területfejlesztési és a területrendezési feladatok ellátását. A megye területfejlesztési hatásköre felöleli a döntéseket megalapozó vizsgálatokat, a megyei területfejlesztési koncepció kidolgozását, továbbá dönt a megyei fejlesztési források felhasználásáról. Ezzel egyidejűleg megszűntek a regionális, a megyei és a kistérségi területfejlesztési tanácsok, előbbiek jogutódjává a területileg érintett megyei önkormányzat vált. Létrejötték a megyei területfejlesztési konzultációs fórumok, melyek célja a megyei jogú városok bekapcsolása a döntéshozatal előkészítésébe.

A területfejlesztési törvény a különböző célterületi egységeket (régió, megye, kiemelt térség és kistérség) összefoglaló néven térségként említi. A megye meghatározása azonban nem a területfejlesztési törvényben történik, mivel a felsorolt térségek között egyedülként az Alaptörvény alapján része az állam területi tagozódásának, egyúttal közhatalmi és közigazgatási funkciókkal is rendelkező helyi önkormányzata van.

A területfejlesztéssel és –rendezéssel kapcsolatos feladatmegosztás szintjei tekintetében megkülönböztethetünk központi állami és területi szerveket, utóbbiak közé sorolandóak a decentralizált területi államigazgatási szervek is. A releváns területi egységeket a legalsóbb szintektől az országosak felé haladva mutatja be az alábbi felsorolás:

A kistérségek a területfejlesztési politika legalapvetőbb szintjei. A kistérség egyfelől statisztikai-tervezési kategória, másrészt funkcionális területfejlesztési társulás is lehet. A kistérségi területfejlesztési tanácsokat a területfejlesztési törvény legutóbbi módosítása szüntette meg, ugyanakkor az önkormányzati társulás intézménye, mint opcionális fejlesztési együttműködési lehetőség megmaradt a települési önkormányzatok kezében (10.§).

Megyei önkormányzati hatáskörbe kerültek a megszűnő regionális illetve a megyei területfejlesztési tanácsok feladatai. A módosítás ugyanakkor a 14/A § révén lehetőséget biztosít a megyei területfejlesztési konzultációs fórum létrehozására.

A régiókkal kapcsolatban elmondható, hogy a 2011. évi CXCVIII. törvény 2012. január 1-i hatállyal megszüntette az országos alatti szintű (azaz a kistérségi, megyei és régiós) területfejlesztési tanácsokat – a 15. § szerinti térségi fejlesztési tanácsokat leszámítva. A néhai regionális fejlesztési tanácsok munkaszervezetei – immár a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium tulajdonát képezve – azonban megmaradtak, és a területfejlesztési törvény 17.§-a delegál számukra feladatokat. A régió területén működő megyei közgyűlések elnökei továbbá regionális területfejlesztési konzultációs fórumot hozhatnak létre.

A területi államigazgatási szervek a kormányzati területfejlesztési feladatok végrehajtásában, ellenőrzésében szakmai segítségnyújtással és információszolgáltatással vesznek részt. 2011. január 1-jével létrejötték a kormányhivatalok, melyek 14 területi államigazgatási szervet integrálnak.

Az Országgyűlés a területfejlesztési politika legfőbb intézménye. Feladatait a jelenleg hatályos területfejlesztési törvény részletesen szabályozza.

A Kormány általános feladata, hogy biztosítsa a térségi politika érvényesülését, részint a kormányzati, részint a közigazgatás-irányítási funkciójának megfelelően.

A területfejlesztésért felelős miniszter a szakterület felelős irányítója, egyúttal az Országos Területfejlesztési Tanács elnöke is. Jelenleg a területfejlesztésért a nemzeti fejlesztési miniszter felelős. A további miniszterek elsősorban az ágazati és funkcionális minisztériumok jellegétől függően vesznek részt az egyes feladatok végrehajtásában.

A területfejlesztési törvény a partnerség elvére alapozva a térségi politika országos szintű koordinatív, döntés-előkészítő, javaslattevő, véleményező és törvényben meghatározott döntési jogosítványokkal is rendelkező szervként létrehozta az Országos Területfejlesztési Tanácsot (OTT). Legfontosabb feladata összehangolni a központi, ágazati és a térségi fejlesztési elképzeléseket.

2.3.c) A területfejlesztés hatékonysága

Regionális összevetésben, a 2007-2013-as időszak tekintetében mind a benyújtott pályázatok támogatási igénye, mind pedig a megítélt támogatás és a leszerződött összeg tekintetében a megye mutatói a kedvezőnek mondhatók regionális összevetésben.

Az ágazati operatív programok esetében Csongrád és Bács-Kiskun megye szinte azonos volumenű fejlesztési forráshoz jutott. Jelentős különbség Csongrád javára a KÖZOP esetében tapasztalható, itt a szegedi elektromos tömegközlekedési projekt valamint az M43-as fejlesztése jelent komolyabb tételt. Gazdaságfejlesztés kapcsán megállapítható, hogy a megye pályázói sikeresen szerepeltek a GOP pályázati kiírásain. Az összes, régióban támogatott pályázat közel 41,82%-a (2314 darab) a megye pályázóihoz köthető. A megítélt támogatási összeg kapcsán ez az arány 33,39%. A KEOP esetében Bács-Kiskun megyébe került a második legtöbb forrás a három megye közül, hiszen a pályázók részére megítélt 106,598 milliárd forint az összes támogatás 33,56 %-át jelenti.

A nemzetközi projektek tekintetében a Magyarország-Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program kapcsán egyértelmű, hogy a források jelentősebb hányada Csongrád megyei pályázók számára került megítélésre. Bács-Kiskun megye részére ebben a programban az összes támogatás 27,69%-át ítélték meg (1,3 milliárd forint). Ha a nemzetközi programokat kistérségi összevetésben vizsgáljuk látható, hogy Bács-Kiskun megye kistérségei közül a Bajai kistérség a megyei pályázók részre megítélt támogatás 55,48%-ához jutott hozzá (723 millió forint), míg a Kecskeméti kistérségből pályázók a forrás 31,62%-át kapták (412 millió forint).

Ha a regionális fejlesztési források tematikus megoszlását vizsgáljuk, azt látjuk hogy megyei szinten a közlekedésfejlesztési prioritáson támogatott projektek számára ítélték meg a legtöbb támogatást 19 375 mrd Ft-ot (az összes megítélt támogatás 24,77%-a), de e téren jól teljesít a

gazdaságfejlesztési prioritási tengely is (20,37%). Alapvetően 4-5 számjegyű utak fejlesztése, közösségi közlekedés fejlesztése valamint kerékpárút fejlesztési beruházások határozzák meg a 3. prioritási tengelyt, míg a gazdaságfejlesztésben jelentősebb volumenű inkubátorház fejlesztések valamint nagy nemzetközi cégek (Knorr-Bremse, HILTI) ipartelepítési projektjei jelentenek nagyobb beruházási volument.

Noha a DAOP gazdaságfejlesztési prioritásán egyes pályázati kiírásoknál (például telephelyfejlesztés, inkubátorházak fejlesztése) regionális szinten kiemelten preferált ágazatok meghatározására került sor. Ilyen például a gumi-, műanyag termék gyártása, gép, berendezés gyártása, élelmiszer, italgyártás és az üveg gyártása. A tapasztalat azt mutatja, hogy egyes térség specifikus szektorok (például élelmiszeripar) támogatása kifejezetten problematikus. Ennek elsődleges oka a jelenlegi fejlesztési periódusban érvényes single fund finanszírozásban rejlik, vagyis hogy a regionális operatív programok támogatása ERFA alapból biztosítható, EMVA-ból nem, így az agrár típusú fejlesztések a vidékfejlesztési támogatások között jelenhettek meg. Ugyancsak a több alapból történő finanszírozás eredményezte, hogy az ERFA támogatásokból bizonyos paraméterekkel rendelkező települések (népességszám és –sűrűség) ki voltak zárva projekt helyszíneként. Remélhetően a 2014-2020-as fejlesztési periódusban érvényes komplex megközelítés és eszközrendszer ezekre az anomáliákra is megoldást kínál.

Turisztikai fejlesztések kapcsán volumenét tekintve az „Öreg autó nem vén autó, avagy veterán autómúzeum létesítése Kiskörösrön” című projekt emelendő ki, mely közel 500 millió forint támogatással valósít meg oldtimer bemutató komplexum fejlesztést. Komoly gasztró- és borturisztikai fejlesztések zajlottak a megyében az elmúlt időszakban, ami a hajós-bajai és soltvadkert borok egyre komolyabb hazai és nemzetközi elismerésére adott válaszként értelmezhető. Hajóson az érseki kastély fejlesztése a megye egyik legjelentősebb turisztikai attrakció fejlesztését jelentette.

Megítélt támogatás tekintetében Bács-Kiskun megyében a DAOP 5. prioritási tengelye (térségfejlesztési akciók) áll a harmadik helyen. A támogatott projektek részére az összes támogatás 20,45%-át ítéltek meg. A térségfejlesztési akciók között került sor a funkcióbővítő, valamint szociális város rehabilitációs projektek megvalósítására. Funkcióbővítő beruházás a megyében többek között Baján Kisteleken zárult le.

A humáninfrastruktúra fejlesztési projektek részére az összes megítélt támogatás 19,72 %-át allokálták. A három megye közútjainak fizikai állapotából adódik, hogy a rendelkezésre álló forráskeretet lekötötték a támogatási szerződésekkel a pályázók, így hasonló infrastruktúra fejlesztési programokra 2014-ig várni kell. Humáninfrastruktúra fejlesztés kapcsán hasonló tapasztalatokról lehet beszámolni. Mind a szociális rehabilitáció, mind pedig az egészségügy és az oktatás témakörében rendelkezésre álló források felhasználása jó ütemben halad. E területen a fenntartó változása, illetve a kevésbé jó előkészítés miatt a kapacitások megfelelő kihasználása jelenthet gondot.

A megyében kettő darab LHH33-as kistérség található. A Jánoshalmi és a Bácsalmási

kistérségek sajnos a megítélt támogatás tekintetében viszonylag alul teljesítenek. A bácsalmási kistérségbe a megyei kistérségek viszonylatában a megítélt támogatás 4,98%-a, míg a Jánoshalmaiba a megítélt támogatás csupán 2,71%-a jutott. Kiskunmajsával kiegészülve a három térség szerepel e tekintetben legrosszabbul a megyében. A képet árnyalja ugyanakkor, ha az egy főre vetített megítélt támogatást vizsgáljuk. Bácsalmás és térsége esetében ez az érték kifejezetten magas (165 547 forint/fő), mellyel a kistérség a megyei rangsorban az első helyen áll. Jánoshalma esetében az egy főre jutó támogatási összeg a bácsalmási fele, 82 729 Ft/fő úgy, hogy a két kistérség népessége közel azonos.

Az egy főre jutó, megítélt támogatás összegét vizsgálva megyei szinten megállapíthatjuk, hogy a Bács-Kiskun megyénél rögzített érték (159 187 Ft/fő) a legalacsonyabb a három megye viszonylatában, hiszen Békés megye esetében 164 891 Ft/fő, míg Csongrád megye esetében 233 564 Ft/fő összeget regisztrálhattunk.

Kistérségi összehasonlításban a megyén belül a Bácsalmási (165 547 Ft/fő), és a Kunszentmiklósi (154 815 Ft/fő) kistérséget a Kalocsai kistérség követi (150 022 Ft/fő). Látni kell ugyanakkor, hogy Bácsalmás és térsége elsősorban az alacsony számú népességnek köszönheti az előkelő helyezést, míg Kunszentmiklós térségébe a Bács-Kiskun megyei kistérségek közül az ötödik, Kalocsa város térségébe pedig a második legtöbb regionális forrás jutott. Az egy főre jutó megítélt támogatási összeg a DAOP források esetében a Kiskunhalasi (79 203 Ft/fő) és a Jánoshalmi (82 729 Ft/fő) kistérségekben a legalacsonyabb.

Ha a regionális fejlesztési források térbeli megoszlását vizsgáljuk egyértelműen látható, hogy a megye székhely és kistérsége rendelkezik a legkedvezőbb forrás abszorpciós adottságokkal, hiszen a megyébe érkező támogatás 26,77%-a az itt megvalósuló projektek részére került megítélésre. Csongrád megyéhez képest ugyanakkor térben mégis szórtabban, egyenletesebben kerül felhasználásra az Európai Unió támogatás, hiszen Szeged és térsége a Csongrád megyébe jutó támogatás 45,5%-át mondhatja magáénak. Bács-Kiskunban a Kiskőrösi és a Kalocsai kistérségek teljesítenek még jól, hiszen a megyében megvalósuló projektek részére megítélt támogatás 13,88%-a (7,72 milliárd forint), illetve 13,72%-a (7,63 milliárd forint) ide került.

Külön érdemes megvizsgálunk, hogyan alakul a kistérségen belül a kistérségi székhely és a további települések forrás felhasználási képessége, mennyire egyenletes a forrás felhasználás. E megközelítésből érdemes az alacsony támogatási intenzitás, és a ma már szinte horizontálisnak tekinthető munkahely teremtési kötelezettség miatt jelentős multiplikátorhatással bíró regionális gazdaságfejlesztési források felhasználásának térbeli megoszlását vizsgálni.

A megye tíz kistérségéből csupán egy esetben (Jánoshalma és térsége) lettek a gazdaságfejlesztési források teljes egészében a térségi központban megvalósuló projektek részére megítélve. 80% feletti a mutató Kiskunfélegyháza, Baja és Kecskemét esetében. Kifejezetten alacsony ugyanakkor a mutató a Bácsalmási és a Kalocsai kistérségekben. Összességében látható, hogy a fejlesztési források felhasználása alapvetően térben szórtan

történik, ám a megyeszékhely szerepe meghatározó ebben a folyamatban. Ez a megállapítás igaz megyei összevetésben egyes kistérségekre, de releváns megállapítás akkor is, ha a források kistérségeken belüli megoszlását vizsgáljuk.

Lehetőségek a hatékonyság növelésére az elkövetkező fejlesztési periódusban:

A következőkben a hatékonyság növelésére vonatkozóan azokat a szempontokat rögzítjük, amelyek a jelenlegi tapasztalatok alapján egyértelműen hozzájárulhatnak a sikeresebb tervezés és hatékonyabb forrásfelhasználás megvalósulásához. Mindamellet hangsúlyoznunk kell, hogy az alábbi tényezők akkor működhetnek megfelelően, ha a teljes tervezési folyamat a partnerség szellemiségében kerül lebonyolításra.

- A területi tervezés megkezdése: 2012-ben a megyei területfejlesztési koncepciók helyzetelemzési fejezetének elkészítése megkezdődött. A folyamat eredményeként az év végére országos szinten rendelkezésre fognak állni a területi szintű elemzések. A megyék szerepe ebben a folyamatban jelentős, jogszabályi szinten definiált, ennek megfelelően ezen a területi szinten kiemelten fontos a stratégiai tervezés elindítása. Ez a tervezési folyamat több, egymásra épülő lépésből áll, melynek elején a megfelelő helyzetelemzés áll. A készülő helyzetelemzések és a későbbi javaslatértékelési anyagok a 218/2009. (X.6.) Kormányrendeletben támasztott tartalmi követelmények alapján készülnek, amely módszertan azonban nem foglalkozik részleteiben minden tematikus lépéssel. Ugyancsak szükséges, de jelenleg nem prioritizált feladat a meglévő térségi szintű területfejlesztési koncepciók és stratégiák felülvizsgálata, aktualizálása és a hiányzó dokumentumok elkészítése.
- Az alulról építkező tervezési metodika alkalmazása: A térségi szintű területfejlesztési koncepciók és stratégiák megalkotásakor támaszkodni szükséges az alacsonyabb (kistérségi és települési) szinteken meglévő közvetlen fejlesztési tapasztalatokra és igényekre. Ennek megfelelően – és a partnerség elvét messzemenőig szem előtt tartva – már a helyzetelemzések elkészítésekor érdemes megkezdeni a szakmai konzultációt az érintett partnerekkel. A tényleges fejlesztési igények felmérése az eddigieken túlmenően elengedhetetlen az új típusú fejlesztési eszközök megfelelő alkalmazása érdekében is, amely viszont nem működhet megfelelő humánerőforrás és biztos szakmai alapokon nyugvó projektgenerálás és projektfejlesztés nélkül.
- Humánerőforrás-fejlesztés: A 2007-2013 közötti fejlesztési periódus eddig eltelt időszakának egyik tapasztalataként fogalmazható meg, hogy helyi – mind megyei, mind kistérségi és települési – szinten viszonylag jelentős különbségek fedezhetőek fel a pályázó sikeresség szempontjából. Ennek egyik okaként a rendelkezésre álló emberi erőforrás minősége és mennyisége tudható be, azonban a tényező tényleges súlya és szerepe külön kutatás nélkül nem határozható meg. Mindemellet a szakképzett és tapasztalatokkal rendelkező szakemberek felkészítése és foglalkoztatása feltételezésünk szerint az egyik kulcsa a sikeres forrásfelhasználásnak. E tényező a következő fejlesztési periódusban még nagyobb súlyú lesz, lévén, hogy a fejlesztések komplexitása, illetve alapvetően új formája napi szinten felkészült és komoly referenciákkal rendelkező szakértőket fog igényelni.
- Projektgenerálás és projektfejlesztés: A 2014-2020-as fejlesztési időszak sikerét alapvetően határozza meg a módszertanilag megalapozott, program szintű projektgenerálás és projektfejlesztés. A munkát – az LHH-program tapasztalatai alapján – helyi döntéshozók, valamint a helyi közösségek képviselőinek bevonásával,

megyei szintű összefogással szükséges megkezdeni. A projektgenerálás és projektfejlesztés kapcsán a korábbiakhoz képest új szempontként jelenik meg, hogy a javaslatoknak, ötleteknek komplex, integrált helyi stratégiai dokumentumok rendszerébe kell illeszkedniük. Ennek megfelelően már ebben a fázisban különösen hangsúlyossá válik a megfelelő szakmai tartalmú – indokolt és valós igényekre választ adó – projektek feltárása. Mindez azt jelenti, hogy a jövőben – a 2007-2013-as időszakban alkalmazott gyakorlattól eltérően – a projektgenerálás és a projektfejlesztés tartalmilag várhatóan időben korábban, és a projektek egy magasabb előkészítettségi szintjén fog külön válni.

- Az új típusú támogatási eszközök megismerése: az előbb említett komplex és integrált helyi fejlesztési stratégiák megvalósítását új típusú támogatási eszközök segítik. A CLLD (Community Led Local Development) és az ITI (Integrated Territorial Investment) programok előkészítése, programozása iteratív módon, a projektgenerálással és projektfejlesztéssel egy időben kell, hogy meginduljon. Mindez az alapvetően projektalapú, de stratégia vezérelt programozás megalapozásával az eredmény orientált projektmegvalósítást, ezáltal a hatékonyabb forrás abszorpciót hivatott támogatni.
- Részletes, legalább kistérségi szintű elemzés a térségi koncepciók megvalósulására vonatkozóan: a 2007-2013-ban megvalósított programok eredményeinek értékelését célszerű kistérségi szintű, a térségi koncepciók megvalósulására vonatkozó elemzés keretében elvégezni. Az elemzésnek mindenképpen ki kell térnie a megvalósult projektek és az előzetesen, koncepcionális szinten rögzített fejlesztési célok összhangjának vizsgálatára.
- Az intézményrendszer hatékonyságának növelése: 2012 őszén joggal merülnek fel az Európai Unió támogatási források felhasználása kapcsán az intézményrendszer hatékonyságával kapcsolatos kérdések és dilemmák. A forrásfelhasználás egyes támogatási területeken nem megfelelően időarányos, ami a támogatási rendszer működésével kapcsolatos problémákra utal. Szükség van tehát e támogatási rendszer felülvizsgálatára a hatékonyság növelése érdekében. Fontos azonban az „intézményrendszer” kifejezést a lehető legtagabban értelmeznünk, ugyanis nem csak és kizárólag és talán nem is elsősorban a pályázati programok menedzsmentjének esetleges hiányosságai lehetnek a programmegvalósítás akadályai. Az előzetes projektgenerálás és projektfejlesztés, a megfelelő humán erőforrás és pénzügyi-likviditási stabilitás hiánya a pályázói oldalról ugyanúgy hozzájárulhatnak a forráski helyezés relatív lassúságához, mint a rendszerben jelenleg ténylegesen tapasztalható túlzott adminisztratív merevség és az eljárások bonyolultsága. Mindennek pontos kimutatása részletes értékelői felmérést igényel.

2.4. Helyzetértékelés

2.4.a). SWOT

Erősségek	Gyengeségek
• Kedvező földrajzi és logisztikai elhelyezkedés a Kárpát-medence közepén • A z ország napfényben egyik leggazdagabb területe • A táj jellegzetes arculata, egyedisége: alföldi pusztá, tanyavilág, nemzeti parkok • Termálvizek és geotermikus adottságok • Kiemelkedő élelmiszer és kertgazdasági adottságok és hagyományok • Valamennyi szántóföldi növény termesztésére alkalmas, jó termőképességű termőterületek a Duna-menti síkságon és az észak-bácskai löszáblán • Fejlett járműipar és erős gépipari tradíciók • A megye hatékony közszolgáltatásra és funkcionális központ szerepre alkalmas településekkel jól ellátott • Jól kiépült alap- és középfokú oktatási intézményrendszer • Gazdag, sokszínű kulturális örökség • Nemzetközi érdeklődésre is számot tartó építészeti és kulturális örökség • A gazdasági szereplőkhöz kapcsolódó erős kutatás-fejlesztési tevékenység	• Nyugat-kelet irányú gyorsforgalmi úthálózat hiánya • A megfelelő térségi vízgazdálkodást lehetővé tevő infrastruktúra rossz állapota és hiányosságai • Kisebb településeken a folyékony és a szilárd hulladék elhelyezés nem megoldott • Ivóvíz minőségi problémák a megye déli részén • Rossz állapotú alsóbbrendű utak • A klímaváltozással leginkább érintett Homokhátság gazdasági, társadalmi leszakadása • Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból tartósan leszakadó külső és belső perifériák (A megye kistérségeinek és településeinek fejlettségében jelentősek a különbségek) • Tanyás térségek gazdasági, társadalmi és infrastrukturális leszakadása • A megye legtöbb kistérségében negatív vándorlási egyenleg és fokozódó elöregedés • Lehetségesnél lényegesen kisebb arányú foglalkoztatás a térségben (Tartósan munkától távol levők számának növekedése illetve stagnálása a térségben) • Jelentősen szűkülő felsőoktatási tevékenység a megyében • Egyenlőtlen intézményi infrastrukturális feltételek az oktatási, egészségügyi és szociális területeken • Alacsony együttműködési szint és készség a gazdasági szektorban • Turisztikai és térségmarketing, valamint komplex turisztikai termékcsoomagok hiánya • Kevés fejlesztési önerő és alacsony előfinanszírozási képesség • Fejlesztési szervezetek megszűnése térségi szinten

Lehetőségek	Veszélyek
• Erősödő együttműködési rendszer a Vajdasággal • Európai szintű Duna stratégiában való részvétel • Határ régiók kiemelt fejlesztése, EGTC létrehozása • A megye a 2014-2020-as időszakban továbbra is a kevésbé fejlett illetve vidékies térségek kategóriába tartozik, és így jelentős támogatásra számíthat EU forrásokból • A Mercedes kapcsán a térséget jobban megismerik külföldön is. • Kecskemét és térsége kiemelt járműipari övezet • EU fejlesztéspolitika preferálja a komplex fejlesztési elképzeléseket • K+F, innovációs tevékenység kiemelt támogatása • A fővárosi agglomeráció közelsége által kínált gazdasági lehetőségek	• Közlekedési infrastruktúra fejlesztésének elhúzódása • Szerbia (és így a Vajdaság) csatlakozása elhúzódik • Elhúzódó nemzetközi és hazai gazdasági válság • Az elszegényedés és mélyülő foglalkoztatási problémák miatt a hátrányos helyzetűek köre bővül, és az életkörülményeik romlanak. • Nem vagy késve épül ki a területfejlesztés intézményrendszere • Szélsőséges és kiszámíthatatlan időjárási jelenségek gyakoriságának növekedése.

2.4. b). Lehetséges fejlesztési irányok, lehetséges cselekvési területek

Bács-Kiskun megye helyzetértékelésen és SWOT elemzésen alapuló lehetséges fejlesztési irányait az Európa 2020 stratégia 5 kiemelt célkitűzéseit alapul véve strukturáltuk.

1. Foglalkoztatás

- Az Európa 2020 stratégiában foglaltak szerint biztosítani kell, hogy a 20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya elérje a 75%-ot.
- Magyarország azonos arányú vállalatot tett számszerűsíthető célként.

A foglalkoztatás Bács-Kiskun megyei jellemzőinek összefoglalása:

A Bács-Kiskun megyét magában foglaló Dél-Alföld Európa egyik legrosszabb aktivitási rátájú (15-64 évesek) régiója.

Megyénk mutatója (55,5%, 2012. II. negyedév) a környező megyékhez képest viszonylag kedvező, ezt tovább erősíti, hogy Csongrád és Baranya megyékkel szemben itt a megyeszékhely lakosságára lényegesen alacsonyabb, vagyis a nagyobb megyeszékhely értelemszerűen kedvezőbb foglalkoztatási adatai, itt kevésbé „húzzák fel” a megyei átlagot.

A megye munkanélküliségi szempontból leghátrányosabb területe a délnyugati periféria, a bácsalmási és jánoshalmi kistérség. Mutatói 6-8%-kal rosszabbak a megyei és regionális, illetve majd 10%-rosszabbak az országos átlagnál, egyúttal szoros hasonlóságot mutatva az Dél-Alföld további hátrányos helyzetű határ-menti kistérségeihez (mezőkovácsházai, sarkadi).

A munkanélküliek nemek, iskolai végzettség és gazdasági ágazatok szerinti megoszlása az országos trendekkel összhangban alakul Bács-Kiskun megyében is. **Foglalkoztatási szempontból a legrosszabb helyzetben a hátrányos helyzetű, a közép- és nagyobb városoktól, illetve a közlekedési folyosóktól távol lévő térségek alacsony iskolai végzettséggel rendelkező munkavállalói vannak.** A nemek szerinti megoszlás a megye kistérségeiben arányos. A pályakezdő munkanélküliek aránya a megye egésze és az egyes kistérségek esetében is szintén szorosan követi az országos átlagot, az utóbbi tíz évben mindvégig a 7,5-9,5 %-os sávban mozgott.

Nemzetközi viszonylatban is igen fontos a Duna Régió, mint európai makrorégió megyei térkapcsolatokra ható szerepe, lévén a megyehatárhoz szorosan közel több jelentős közlekedésfejlesztési és logisztikai elképzelések megvalósulása is várható (dunai vízi infrastruktúrára vonatkozó projektek, kikötők, multimodális logisztikai központok, folyami információs rendszer).

Lehetséges fejlesztési irányok:

- A megye erősségeire alapozó lehetőségek kihasználása tradicionális ágazatok beruházás-és foglalkoztatás-bővítésével, és az ágazatok munkaerő-piaci igényeihez illeszkedő – a jól kiépült középfokú oktatás alapjain nyugvó - szakképzéssel és a munkakörülmények javításával.
- A kedvező földrajzi elhelyezkedésből és a Duna Régió belüli térkapcsolatokból adódó vállalkozási és foglalkoztatási lehetőségek gátló tényezőinek feloldása a közlekedési, vállalkozási és informatikai infrastruktúra fejlesztésével.
- Az innovációs tevékenységgel összekapcsolódó integrált program elindítása a környezetipar területén indítható fejlesztések megalapozásához.
- A periférikus helyzetben lévő települések, munkanélküliek reintegrációja a munka világába: nonprofit foglalkoztatási kezdeményezések elindítása a helyi termelési kultúra újjáélesztésével, új, kísérleti tevékenységek kipróbálásával.
- A foglalkoztatás-bővítésre és munkahelymegőrzésre irányuló normatív támogatások forrásának megteremtése, ami a beavatkozás eszköze helyett annak célját helyezi előtérbe, biztosítva a vállalkozások eltérő jellemzőihez való igazodást.
- Vállalatok és települések intergrációja a nemzetközi térbe a vállalkozási és munkavállalói mobilitás elősegítése érdekében.
- A turizmus sokrétű foglalkoztatási potenciáljának kiaknázására irányuló beruházások és képzések.

2. K+F

- Az Európa 2020 stratégiában foglaltak szerint az Európai Unió GDP-jének 3%-át a kutatásba és a fejlesztésbe kell fektetni.

- o Magyarország a GDP 1,8 %-ának befektetésére tett vállalást.

Bács-Kiskun megyében a kutatás-fejlesztési tevékenység szerényen van jelen a gazdasági életben, s **a tudományos műhelyek száma, humán kapacitása is mérsékelt**. A kutatás-fejlesztési szektor állami finanszírozásának nehézségei kedvezőtlenül érintették a megyében található agráriumhoz köthető szervezeteket.

A megye kutatás-fejlesztési szektorának kapcsolódása a gazdasági szereplőkhöz erőteljesebb, mint a nagy egyetemi központok megyéiben, vagy a fővárosban. Elsősorban a tágabb értelemben vett gépipar és fémfeldolgozás, valamint az élelmiszeripar K+F+I céges kutatóhelyen, vagy külső megrendeléseken keresztül megvalósított innovációs tevékenysége jelentős.

A kutatás-fejlesztési tevékenység kétcentrumúnak tekinthető (Baja és Kecskemét). **A cégek egyike sem éri el a közép vállalkozás méretét a foglalkoztatást tekintve** (50 fő, vagy nagyobb), sőt két kivétellel még a kisvállalkozás határt sem (legalább 10 fő).

Lehetséges fejlesztési irányok:

- A megye (és a tájegységi kapcsolatrendszerébe tartozó megyén kívüli területek) klímaváltozásból adódó komplex problémáinak elméleti vizsgálata a megye kutatóhelyeire és azok megyén és országhatáron kívüli intézményi kapcsolataira alapozottan, és kísérleti projektek indítása a megoldások tesztelésére a gazdasági szféra bevonásával.
- A kétcentrumú kutatási-fejlesztési tevékenység hatósugarának növelése, hálózatosodásának/klaszteresedésének elősegítése, szervező-szakmai támogató háttér megteremtése a gazdaságot jellemző alacsony együttműködési készség javítására.
- Kutatói kapacitás vonzása és megtartása vállalatok és kutatóhelyek sikeres együttműködési gyakorlatának terjesztésével.
- A szolgáltatásokhoz, oktatási és kulturális tevékenységekhez kapcsolódó innováció a kitörési pontok megragadásához (design, interaktív élményközpontok).
- A kutatóhelyek nemzetközi tevékenységének nemzetközi kontextusba helyezése az Európa 2020 célkitűzések elérésére irányuló tudásmegosztás és innováció érdekében.
- A megye- és országhatáron átnyúló gazdasági, K+F és innovációs tevékenységet támogató hálózatok és szervezetek létrehozása.

3. Éghajlatváltozás/energia

Az Európa 2020 stratégiában foglaltak szerint:

- o **Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal csökkenteni kell az 1990-es szinthez képest** (vagy akár **30%-kal**, ha adottak az ehhez szükséges feltételek). (Magyarország vállalása:10%)

- **A megújuló energiaforrások arányát 20%-ra kell növelni.** (Magyarország vállalása: 14,65%)
- **Az energiahatékonyságot 20%-kal kell javítani.** (Magyarország vállalása: 20 %)

Az éghajlattal és éghajlatváltozással összefüggő tényezők Bács-Kiskun megyei jellemzőinek összefoglalása:

A megye adottságait alapvetően meghatározzák a természeti jellemzők. Az éghajlat kontinentális, az érintett Duna-Tisza közti táj egyike az ország napfényben leggazdagabb területeinek, az évi napsütéses órák száma, a legtöbb helyen meghaladja a 2000 órát. A magas napfénytartam, a 10-10,5 °C-os évi középhőmérséklettel európai mértékkel szemlélve is ideálisan jó feltételeket teremt több mezőgazdasági ágazat számára, valamint a napenergia kiaknázására (a megyében mért szoláris potenciál eléri az 1400-1500 kWh/m²/év értéket). Ezzel ellentétben a csapadékviszonyok nem túl kedvezőek, a megye legnagyobb részén évente mindössze 500-550 mm csapadék hull, ráadásul a csapadék időbeli és területi eloszlása meglehetősen egyenetlen eloszlású. A szárazodás, az aszály, a szélsőséges időjárási jelenségek gyakoriságának megnövekedése (viharok, rövid idő alatt hulló nagy mennyiségű csapadék, jégesők), a térség hidrológiai egyensúlyának megbomlása, valamint a változások előre nem látható következményei jelentős terheket jelentenek az itt élő társadalmi közösségek számára, ráadásul – a prognózisok szerint – a jövőben ez a fajta kiszámíthatatlanság csak fokozódni fog. Mind a lakosságnak, mind a vállalkozási szférának, a gazdasági szereplőknek fel kell tehát készülniük, hogy a jövőben fokozottabban kell alkalmazkodni a változó éghajlati körülményekhez és az ezzel együtt járó folyamatokhoz.

A tájegységek közötti belső kohézió nagyon erős, ezek gyakran nem esnek egybe a megye-és országhatárokkal. A mezőgazdaság természeti adottságai (napsütéses órák száma, vízháztartási viszonyok, talajadottságok stb.) a szervesen összetartozó tájegységek erősségeit és gyengeségeit egymáshoz hasonlatossá teszik: pl. Bácskai síkvidék, Homokhátság.

A lakás-állomány alakulása legalább két ponton mutat összefüggést a környezeti kérdésekkel: a lakások kora és energetikai jellemzői összefüggnek a szennyezőanyag-kibocsátásukkal, az urbanizáció pedig a termőföld és a zöldfelület csökkenését eredményezi.

Bács-Kiskun megyében a lakásállomány növekedése településtípusonként egyenlőtlenül ment végbe. Miközben a városokban 6,6%-os volt a növekmény (ami alatta marad a főváros nélkül számított városi átlag 9,0%-nak), addig a községekben 1,2%-os csökkenést regisztráltak, szemben az országos falusi átlag 4,4%-os emelkedésével.⁵⁸ **A lakásépítés dinamikáját vizsgálva csupán három olyan várost találhatók a megyében, ahol a 2001 és 2010 között épült lakások száma megközelíti vagy meghaladja a település lakásállományának 10 %-át: Kerekegyháza (11,9 %), Kecskemét (10,1 %) és Lajosmizse (8,1 %).**

A megye lakásállományának kommunális ellátottsága és komfortossági mutatói a legtöbb tekintetben elmaradnak az országos átlagtól. Ez elsősorban a külterületi lakások jelentős számával magyarázható. A tanyák többsége 50 évnél régebben épült, és évtizedekig csak korlátozott lehetőség nyílt a korszerűsítésükre. Mivel nem tudták követni a kor követelményeit, mára minden tekintetben elavulttá váltak. A legtöbb tanya számára nincs mód a vezetékes ivóvíz-, szennyvíz és gázhálózathoz történő csatlakozásra. A korszerű

⁵⁸ Bács-Kiskun megyén kívül Békés, Tolna és Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt még megfigyelhető a falusi lakásállomány csökkenése.

közműpótló berendezések költségesek, elterjedésük lassú. A tanyai életmód megőrzése és a természeti-ökológiai állapot helyreállítását célzó művelési formák helyreállítása kulcsfontosságú az éghajlatváltozás hatásaira adható válaszok megfogalmazásának.

Lehetséges fejlesztési irányok:

- Az éghajlatváltozás hatásait hosszú távon mérséklő, az érintett tájegységeket átfogó beavatkozások elindítása: a megye és a megye területét lefedő/érintő tájegységek hidrológiai egyensúlyának stabilizációja és a széndioxid-kibocsátás csökkentése
- A szennyezőanyag-kibocsátás csökkentése és energiahatékonyság javítása egyedi és közösségi/települési/vállalkozói telephelyfejlesztési megoldásokkal, különös tekintettel a megújuló energia hasznosítását célzó innovatív megoldásokra
- A klímaváltozás jelenleg előre nem látható következményeinek előrejelzése erre irányuló kutatási tevékenység eszközeivel és az eredmények közérthető publikálása szemléletformálási céllal.
- Megújuló energia hasznosítás mintaprogramja a helyi specifikus adottságokra alapozottan (pl. geotermikus energia, biomassza, napenergia)

4. Oktatás – nevelés

Az Európa 2020 stratégiában foglaltak szerint:

- **A lemorzsolódási arányt 10% alá kell csökkenteni.** (Magyarország vállalása: 10%)
- **El kell érni, hogy a 30 és 34 év közötti uniós lakosok legalább 40%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezzen.** (Magyarország vállalása: 30,3 %)

Az oktatási és egészségügyi intézményellátottság terén sajátos kettősség jellemzi a megyét. Míg az alapfokú, középfokú szolgáltatásokat nyújtó intézményekkel az országos átlagot közelítően, vagy akár azt meghaladóan ellátott, a speciális vagy felsőfokú szolgáltatásokat nyújtó intézmények gyakran hiányosak. Igaz ez az egyéb speciális szolgáltatásokra, mint például a prevenciós szolgáltatások, a valamilyen problémával küzdő gyermekek vagy fogyatékos személyek ellátása, a krízisközpontok, vagy a támogató szolgáltatások.

Az óvodai férőhelyek száma ellentétben az országos trendekkel az utóbbi 10 évben kicsit csökkent, az óvodák kihasználtsága kis mértékben a Budapest nélkül számolt országos átlag alatt marad (90,2 % szemben a 91,4 %-al). Az átlag elfedi a szükséges fejlesztéseket, amik indoka a szükségletekhez mérten szűk kapacitás és a felújítások, fejlesztő szolgáltatások elhelyezésének igénye.

Az általános iskolai osztálytermek száma – a gyermeklétszám csökkenésével és a kistérségi feladatellátás megszervezésével párhuzamosan – az országos tendenciához hasonlóan jelentősen csökkent az elmúlt tíz évben (2406-ról 2094-re). Önálló általános iskola egyáltalán nem működik 10 kistépülésen, illetve csak alsó tagozat van másik 13 községben. Az iskolaépületek kihasználtsága azonban megfelelő, hisz alig van néhány település, ahol az osztályok száma lényegesen az osztálytermek száma alatt marad. Néhány településen viszont az osztályok igen szűkösen férnek el (pl. Baja, Kiskunhalas, Tompa, Bugac).

Középfokú oktatási intézmények a megye 12 nagyobb városában működnek. Az 1000 lakosra jutó nappali középiskolások száma a megyében (40,8) az országos (44), illetve a regionális átlag (44,3) alatti, míg az 1000 lakosra jutó nappali szakiskolások száma (17,1) jelentősen meghaladja az országos (13,9), és a regionális átlagot (15,9) is. A megyében tanuló középiskolások túlnyomó többségben (92 %) megyei lakosok, de a megyében lakó középiskolásoknak csupán 87 %-a jár Bács-Kiskun iskoláiba.

2010-ben a hivatalos statisztika szerint az ország 114 felsőoktatási intézményéből 5 működött a megye területén. A megyében nincs tudományegyetem, ez alapvetően meghatározza a felsőoktatás helyzetét. A felsőfokú képzésben a műszaki, informatikai, pedagógiai és agrár-alapképzési, valamint szakképzési területek dominálnak. A 2000-es évek közepétől jelen van gazdasági, pénzügyi szakemberek képzése is. A mesterképzés szinte teljesen hiányzik a megyei felsőoktatási palettáról. 2012-ben a Kodály Intézetén kívül csak a Kecskeméti Főiskola Kertészeti Karán hirdettek meg mesterképzést. A megyei felsőoktatásban résztvevők száma 2005 óta folyamatosan és erőteljesen csökken. 2010-ben az országos hallgatói létszámnak csupán 1,9 %-tanult a megyében.

Lehetséges fejlesztési irányok:

- A nők munkaerő-piaci esélyeinek javítása a gyermekellátások és az idősök nappali ellátásának megoldásával, a fejlett intézményi ellátottságú települések indokolt kapacitásainak megőrzése
- Intézményi infrastrukturális és humán kapacitások, valamint a támogató szolgáltatások megerősítése az iskolai lemorzsolódás csökkentése és a fiatalok elvándorlásának megelőzése érdekében
- A foglalkoztatási célokkal összhangban a szakképzés és az élethosszig tartó tanulás feltételrendszerének megőrzése és új módszerek befogadására való felkészítése (pl. távoktatás, felnőtt tanulói műhelyek, nem formális és informális tanulás, edu-tainment: szórakoztatva-tanítás, e-tanulás)
- Az oktatáshoz való hozzáférés javítása (megyei ösztöndíj)

5. Szegénység/társadalmi kirekesztés

Az Európa 2020 stratégiában foglaltak szerint:

- Legalább **20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.**
- Magyarország vállalása: 450.000 fő

A megye gazdaságilag különböző fejlettségű kisebb területi egységekből áll, a társadalmi mutatók – a megyén belüli helyzettől függően – meglehetősen eltérőek. A Szerbiával határos déli sáv minden tekintetben (gazdasági, infrastrukturális, társadalmi mutatók), elmaradottabb, míg az északra eső városi körzetek – főként a kecskeméti agglomeráció – kedvezőbb helyzetben vannak. A megyeszékhely gazdasági és társadalmi mutatói (az országos városi rangsorban) korábban is viszonylag jók voltak, az elmúlt évek nagy volumenű beruházásainak és fejlesztéseinek köszönhetően pedig Kecskemét hazánk egyik legdinamikusabban fejlődő városává vált. Ugyanakkor a megye legtöbb kistérsége – komplex mutatóik alapján – a „felzárkózó” és „stagnáló” fejlettségű, „hatékony és széleskörű vidékfejlesztésre szoruló”

térkategóriába sorolható, a Jánoshalmi és Bácsalmási kistérség pedig napjainkban is az ország legelmaradottabb részei közé tartozik. A megye hosszú távú sikerességét elsősorban a térségben található középvárosok innovációs és integrációs képessége, a vidéki területhasznosítás optimalizálása, valamint a területi partnerség, a társadalmi együttműködési készség fogja meghatározni.

A szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem integrált megközelítést kíván: pl. lakhatási és foglalkoztatási programok kombinációját az alacsony komfortfokozatú lakások és tanyák minőségi fejlesztéséhez és energia-hatékony felújításához a lakhatás költségeinek csökkentése érdekében és az oktatás-nevelés hozzáféréseinek javításán keresztül a kitérési lehetőségek biztosítását és a támogató szolgáltatásokat a problémák (szocializációs, tanulási) megelőzése céljából.

A határmenti térségek sajátosságai (elvándorlás, előregedés, alacsony jövedelemtermelő képesség) szintén a határ két oldalán élők közös problémáira irányuló közös megoldások szükségességét indokolják.

Lehetséges fejlesztési irányok:

- A tanyán és elszigetelt településen élők életminőségének javítása a célcsoportra irányuló speciális szolgáltatások működtetésével és környezeti-gazdasági szempontból is fenntartható energiahatékonysági beruházások megvalósításával.
- A társadalmi kirekesztés leküzdése befogadó iskolai és munkahelyi környezet megteremtésével (romák, fogyatékkal élő személyek stb.)
- Az óvodai nevelés, mint szocializációs és korai fejlesztő támogató rendszer elérésének megőrzése/biztosítása
- Szegénységellenes programok nemzetközi tapasztalatainak adaptálása
- Jól működő települési funkciók megőrzése, rehabilitációs programok a népességmegtartást szolgáló funkciók kiépítéséhez
- A határmenti periférikus jellemzőket mutató térségek integrált, határon átnyúló kitérési programjainak előkészítése, megvalósítása

6. A fejlesztési intézményrendszer újjászervezése

Lehetséges fejlesztési irányok:

- Felkészülés és akkreditáció a közreműködő szervezet feladatok ellátására
- A lehetséges kedvezményezettek felkészítése és módszertani támogatása a tervezési ciklus programjainak megvalósításában, beleértve a megye területén túlnyúló kohézióra alapuló, a megyét integráló Duna Stratégiát.
- Az új Európai uniós fejlesztéspolitikai keretek (pl. Horvátország EU-s csatlakozása 2013 nyarán) és eszközök (pl. integrált területi beruházások tervezése) lehetőségek kihasználását célzó tevékenységek erőforrásainak biztosítása

Az új EU-s költségvetési ciklus (2014-2020) idején három új makroregionális fejlesztési térség keretei között indulhatnak el a határon átnyúló projektek: Balti, Mediterrán és Duna Stratégia készül. Az Európai Unió Duna-régió Stratégiája legfőbb – hosszú távú – célja egy új közép- és délkelet-európai növekedési tengely alapjainak megteremtése. Ehhez négy átfogó célkitűzést határoztak meg:

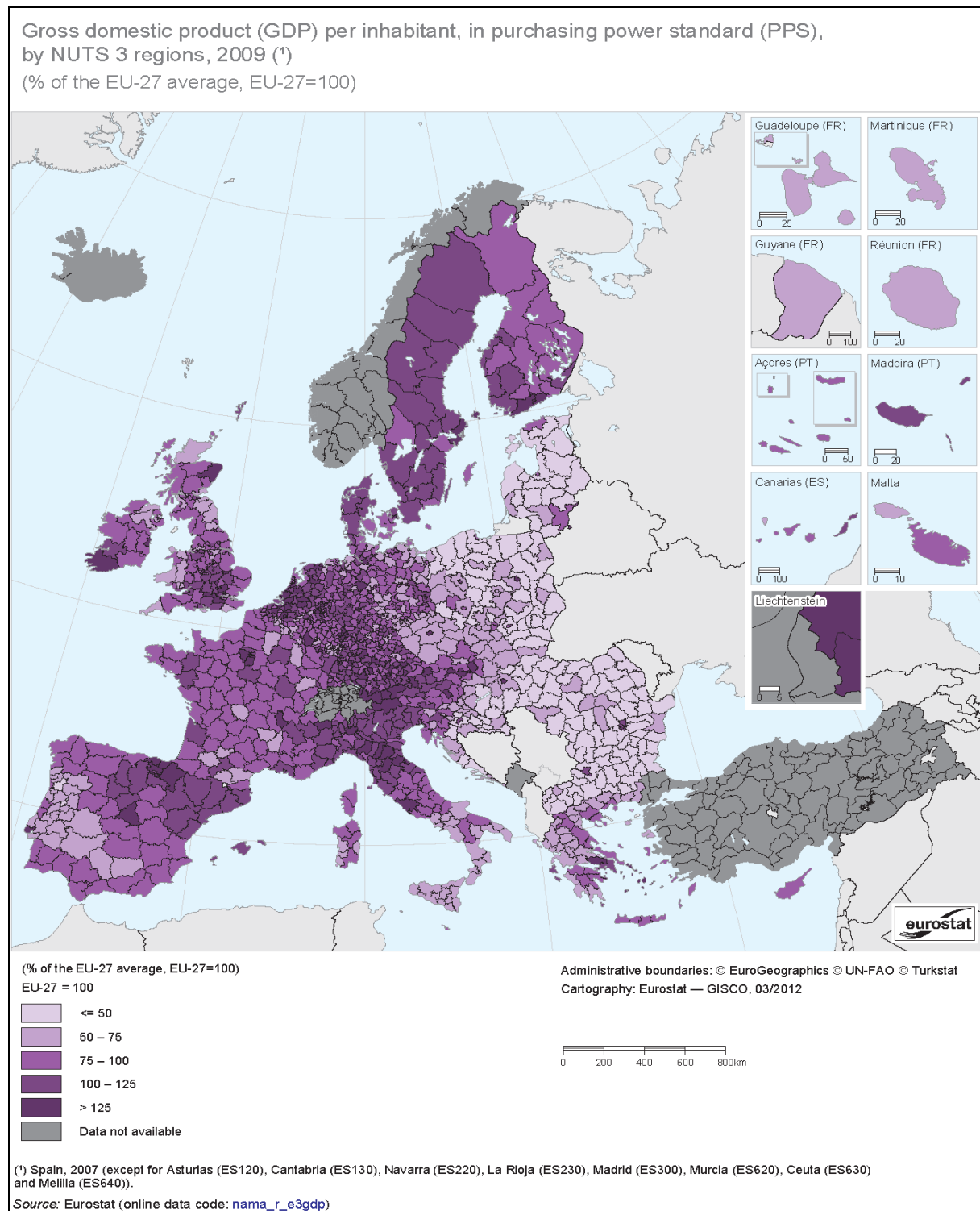
- a Duna régió kapcsolatainak erősítése
- környezetvédelem
- a jólét növelése
- a Duna-régió erősítése.

A Duna Stratégia és az Európa 2020 koherenciája racionálissá teszi azt, hogy a megyei szint a stratégiák megvalósítására kapacitásokat építsen ki, annak finanszírozása, fenntarthatósága biztosított legyen.

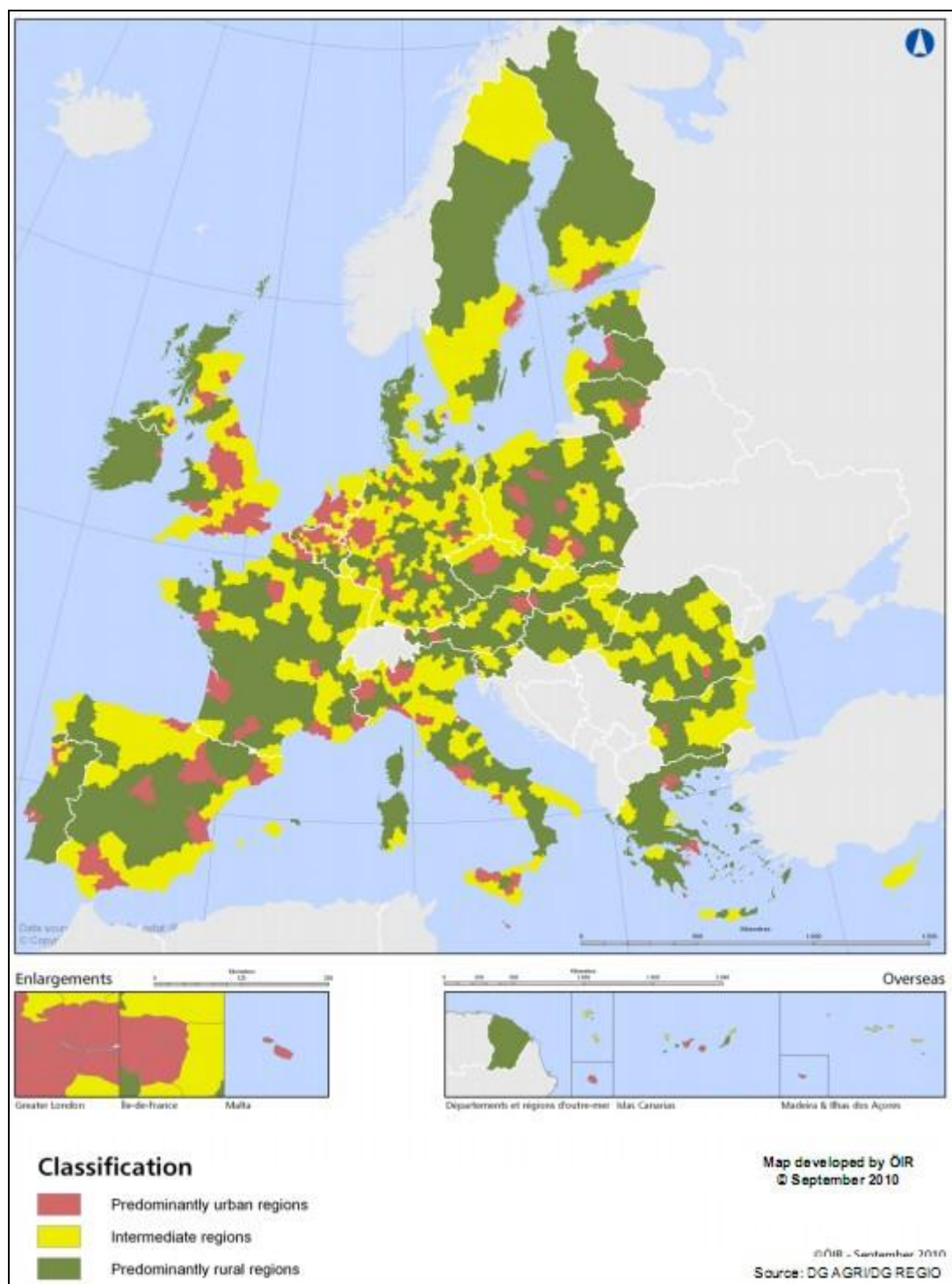
Mellékletek

1.1. a) Bács-Kiskun megye adottságainak, belső erőforrásainak, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

1. melléklet: Az egy főre jutó GDP értéke az EU NUTS 3-as szintjein az EUROSTAT 2009-es adatai szerint

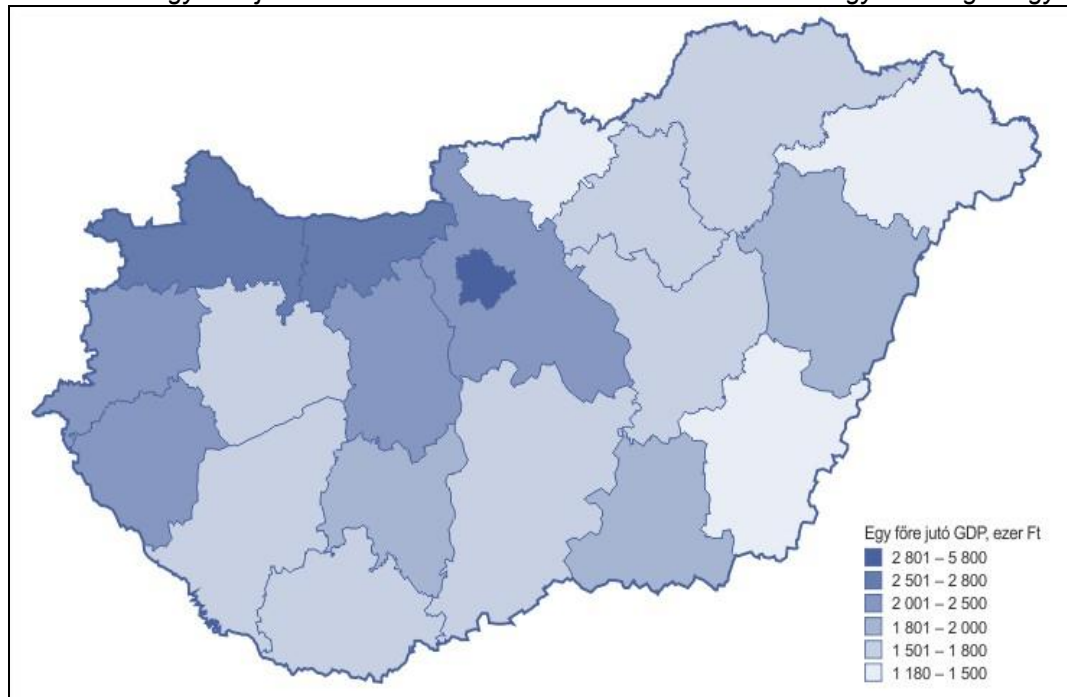

2. melléklet: A NUTS 3. térségek jellege az EU-ban és a rurális Bács-Kiskun megye

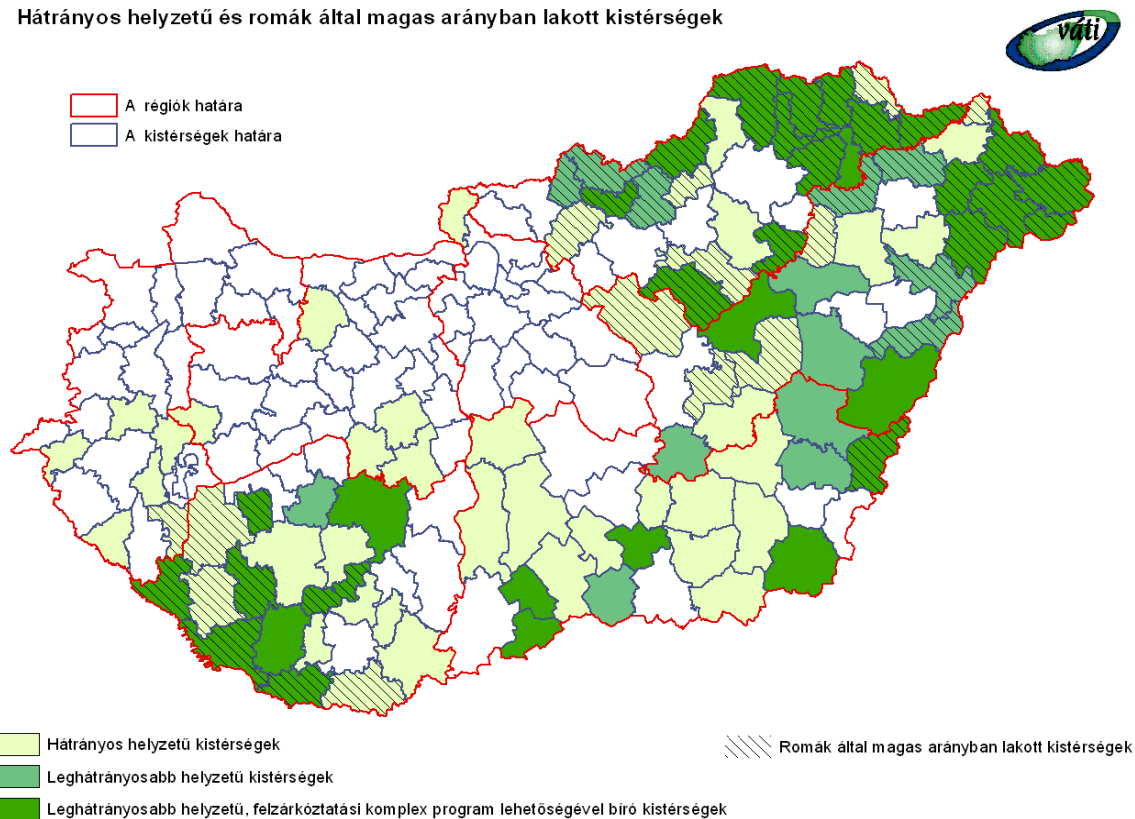
Forrás: SEGIRA tanulmány 2010

3. melléklet: Az egy főre jutó GDP értéke a KSH 2009-es adatai szerint Magyarországi megyékben

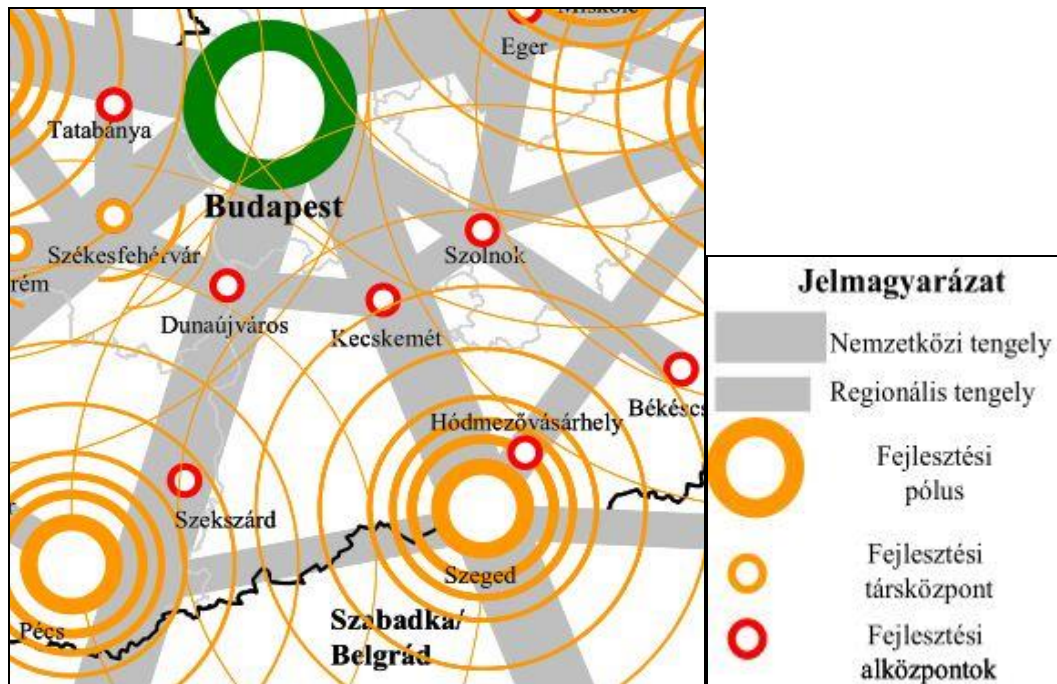

4. melléklet: Bács- Kiskun megye kistérségeinek helyzete a 311/2007. (XI.17.) Korm. rendelet alapján

Hátrányos helyzetű és romák által magas arányban lakott kistérségek

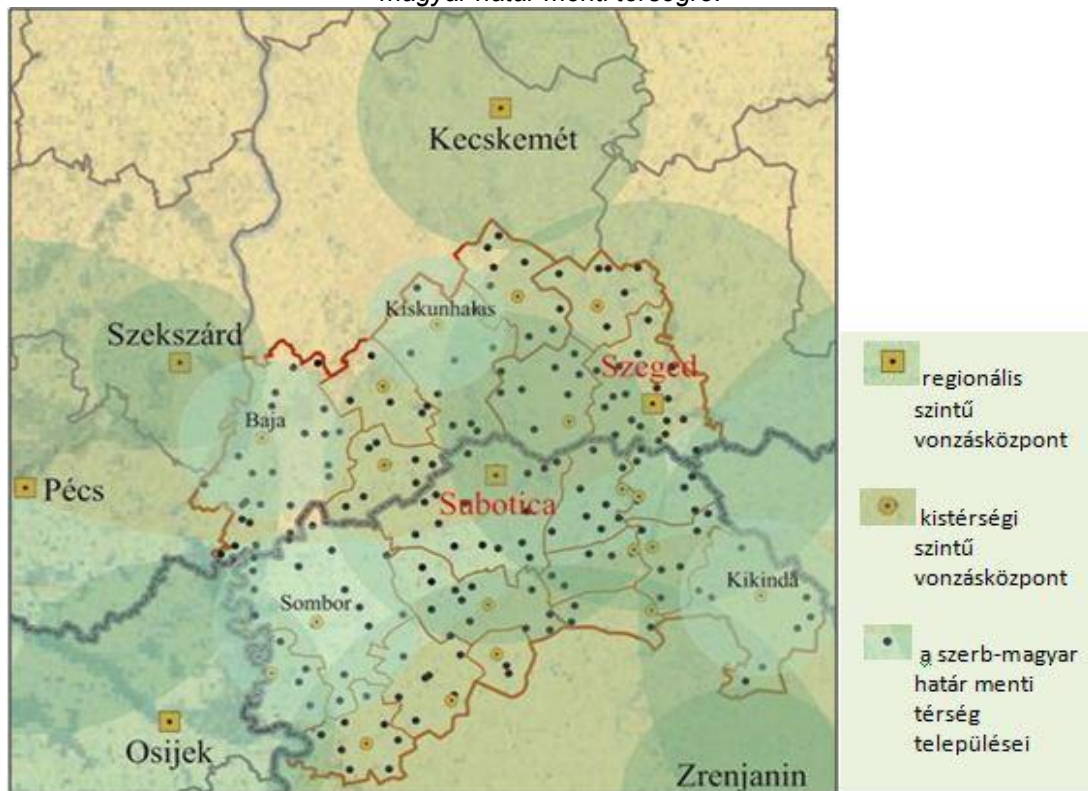

5. melléklet: Bács-Kiskun megyére ható legfontosabb hazai pólusok és a főbb térszerkezeti tengelyek

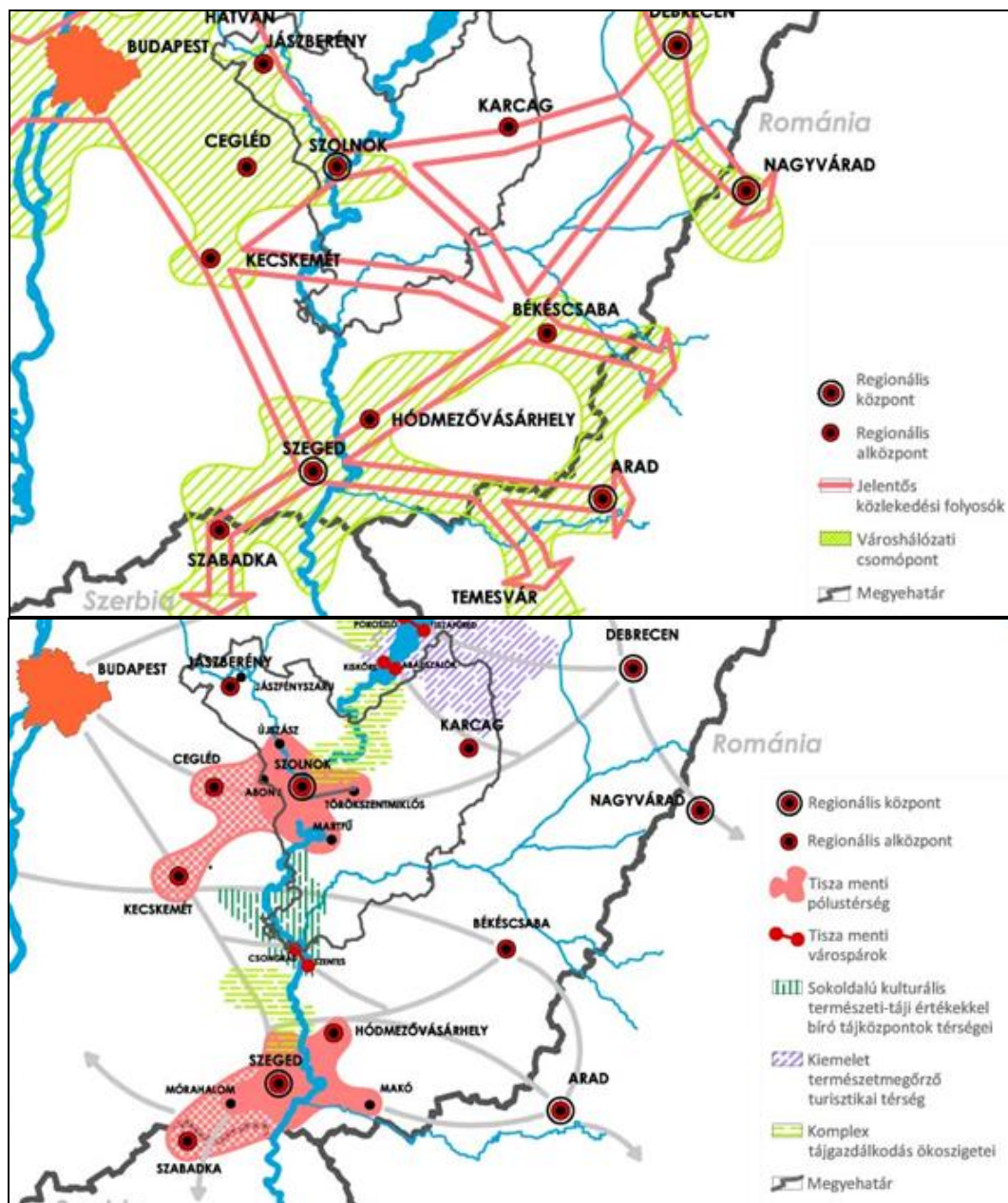
Forrás: Országos Területfejlesztési Koncepció 2005

6. melléklet: Bács-Kiskun megyére ható dél-nyugati és déli térkapcsolatok különös tekintettel a szerb-magyar határ menti térségre.

Forrás: CESC, INNOAXIS kutatás 2011

7. melléklet: Megyehatáron átnyúló kapcsolatok térbelisége (ÉK,K,DK)

Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megyei Területfejlesztési koncepció Munkaanyag 2012

1.2 ad) Természet és tájvédelem

8. melléklet: Egyedi jogszabállyal kihirdetett védett természeti területek Bács-Kiskun megyében

Működési terület	Védett terület neve	Megyei terület (ha)
Nemzeti park		
KNPI	Kiskunsági Nemzeti Park törzsterületei:	
	Felső-Kiskunsági puszta	11061
	Felső-Kiskunsági tavak	3905
	Izsáki Kolon-tó	2962
	Fülöpházi homokbuckák	1992
	Orgoványi rétek	3753
	Bócsa- Bugac buckavilága és homokpuszta	11488
	Tőserdő és Szikrai Holt-Tisza	698
	Peszér-Adacsi rétek	5757
	Miklapusza	6241
DDNPI	Duna-Dráva Nemzeti Park	
	Gemenc és Béda-Karapancsa	10813
Tájvédelmi körzet		
HNPI	Közép-Tiszai TK	825
Természetvédelmi terület		
KNPI	Bácsalmási gyapjas gyűszűvirág termőhelye TT	4
	Császártöltési Vörös-mocsár (Őrjeg)TT	930
	Csolyospálosi földtani feltárás	2
	Érsekhalmi Hét-völgy TT	26
	Hajósi Homokpuszta TT	188
	Hajósi kaszáló és löszpartok TT	121
	Jászszentlászlói Kalmár-erdő TT	9,5
	Kéleshalmi homokbuckák TT	168
	Kiskőrösi turjános TT	549
	Kiskunhalasi Fejeték-mocsár TT	25
	Kunfehértói holdrutás erdő TT	120
	Kunpeszéri Szalag-erdő TT	117
	Péteri-tó TT	712
	Szelidi-tó TT	360
DDNPI	Dávodi Földvári tó TT	74

Forrás: KNPI, DDNPI, HNPI honlap, www.termeszetvedelem.hu

1.2 c) Gazdasági bázis

9.melléklet:

Agrotáji - növénytermesztési és állattartási specializációk Bács-Kiskun megye kistérségeiben

Kistérségnév	Termelési körzet	Mezőgazdasági népsűrűség	Mezőgazdasági népsűrűség fő/km ²	Társas vállalkozások aránya	Regisztrációban a cégek aránya %	Átlagos üzemméret (ha)
Bajai	Bácska	alacsony	4,7	magas	5,9	33,7
Bácsalmási	Bácska	átlagos	6,4	alacsony	2,8	25,5
Kalocsai	Dunavölgyi-síkság	alacsony	5,4	magas	4,4	27,4
Kunszentmiklósi	Dunavölgyi-síkság	alacsony	5,5	alacsony	2,9	22,9
Kecskeméti	Homokhátság	átlagos	8,0	magas	5,3	16,2
Kiskőrösi	Homokhátság	magas	13,4	átlagos	3,4	9,1
Kiskunfélegyházai	Homokhátság	átlagos	6,2	átlagos	4,0	20,2
Kiskunhalasi	Homokhátság	átlagos	7,1	átlagos	3,2	18,4
Kiskunmajsai	Homokhátság	magas	9,8	alacsony	3,1	10,4
Jánoshalmi	Homokhátság	magas	8,5	átlagos	4,0	18,2

Kistérségnév	Termelési körzet	Meghatározó művelési ágak	Megyei részesedés alapján	Termésterület alapján	Megyei termésterületből való részesedés szerint	A megyei termelésből 30 % feletti részesedésű növények
Bajai	Bácska	szántó-erdő	komplex (szántó-gyümölcs-erdő)	Kukorica-búza	Kukorica-búza-árpa-napraforgó	szójabab, repce
Bácsalmási	Bácska	szántó		Kukorica-búza		
Kalocsai	Dunavölgyi-síkság	szántó-gyep	szántó	Búza-kukorica	Búza-napraforgó-kukorica	fűszerpaprika, szójabab, mustármag
Kunszentmiklósi	Dunavölgyi-síkság	szántó-gyep	gyep	Búza-kukorica	Búza-napraforgó	vöröshagyma, mustármag
Kecskeméti	Homokhátság	szántó	komplex (gyümölcs-szőlő-erdő-szántó)	Kukorica-tritikále	Tritikále-árpa	cseresznye/meggy, fűszerpaprika, szőlő és üvegházi növények, sárgabarack, őszibarack, szilva
Kiskőrösi	Homokhátság	komplex	szőlő-gyep	Kukorica-tritikále	Tritikále	szőlő, alma, spárga
Kiskunfélegyházai	Homokhátság	szántó-gyep		Kukorica-napraforgó	Tritikále-árpa	dohány
Kiskunhalasi	Homokhátság	szántó-erdő	erdő	Kukorica-búza		mák
Kiskunmajsai	Homokhátság	komplex		Tritikále-kukorica	Tritikále	
Jánoshalmi	Homokhátság	szántó-erdő		Kukorica-búza		

Kistérségnév	Termelési körzet	Egyéb specialitások	Állattenyésztés szerepe	Állattenyésztés ágazatai
Bajai	Bácska	spárga	Meghatározó	Komplex szerkezet
Bácsalmási	Bácska	mák	Kiegészítő jellegű	Sertés
Kalocsai	Dunavölgyi-síkság	burgonya, repce, mák, vöröshagyma	Átlagos	Baromfi-sertés
Kunszentmiklósi	Dunavölgyi-síkság	burgonya, dohány, fűszerpaprika	Átlagos	Juh
Kecskeméti	Homokhátság	körte, spárga	Meghatározó	Komplex szerkezet
Kiskőrösi	Homokhátság	cseresznye/meggy, őszibarack, szilva, körte	Meghatározó	Juh
Kiskunfélegyházai	Homokhátság	fűszerpaprika és üvegházi növények	Átlagos	Szarvasmarha
Kiskunhalasi	Homokhátság	-	Átlagos	Juh
Kiskunmajsai	Homokhátság	burgonya, fűszerpaprika és üvegházi növények	Kiegészítő jellegű	Baromfi
Jánoshalmi	Homokhátság	-	Kiegészítő jellegű	Baromfi (sertés)

Forrás: MVH, 2006; KSH ÁMÖ, 2000, a szerző szerkesztése

10. melléklet: Szántóföldi zöldségek termés mennyisége (tonna)

Növény	2003-2005 évek átlaga t	2008-2010 évek átlaga t	Változás t	Változás %
Vöröshagyma	16896,25	11834,6	-5061,7	-30,0
Fokhagyma	587,5	430,6	-156,9	-26,7
Sárgarépa	10285,75	8995,6	-1290,2	-12,5
Petrezselyemgyökér	3226,25	2948,6	-277,7	-8,6
Retek	1150,5	381,8	-768,7	-66,8
Paradicsom	27318,5	17399,4	-9919,1	-36,3
Uborka	8500,25	4957,6	-3542,7	-41,7
Görögdinnye	14648	7270,8	-7377,2	-50,4
Sárgadinnye	1324,5	808,4	-516,1	-39,0
Zöldborsó	6906,5	8296	1389,5	20,1
Zöldbab	2168,75	3649,4	1480,7	68,3
Fejes káposzta	10590	6941,4	-3648,6	-34,5
Karalábé	961	602,2	-358,8	-37,3
Fejes saláta	1332,75	854,6	-478,2	-35,9
Spenót	1624	1656,8	32,8	2,0
Spárgatök	1297,5	727,4	-570,1	-43,9
Zöldpaprika	13894,5	22540	8645,5	62,2
Paradicsompaprika	7321	6343,6	-977,4	-13,4
Csemegekukorica	38280,5	41522,4	3241,9	8,5
Termesztett gomba	1462,75	2400,8	938,1	64,1
Egyéb zöldség	35325	25627,6	-9697,4	-27,5
Zöldségféle összesen	200914,75	173489,4	-27425,4	-13,7
Fűszerpaprika	21175	9890,2	-11284,8	-53,3

Forrás: KSH Megyei Statisztikai Évkönyv, a szerző szerkesztése

11. melléklet: Szántóföldi növények termés mennyisége (tonna)

Megnevezés	1996–2000.	2001–2005.	2008	2009	2010
	évek átlaga				
Gabonafélék összesen	1 020 598	1 100 766	1 300 983	956 791	993 660
Ebből:					
búza	331 092	353 656	415 695	333 853	263 766
kukorica	510 141	550 675	594 040	436 884	504 464
őszi árpa	68 760	85 235	141 239	97 196	101 033
tavaszi árpa	20 793	12 463	16 700	10 680	11 015
rozs	20 145	18 540	25 666	11 979	19 866
zab	6 594	8 169	9 448	7 608	8 495
triticale	59 973	68 242	95 585	56 329	82 855
Burgonya	108 344	88 996	96 298	89 358	44 498
Borsó	4 803	2 185	375	426	546
Szójabab	6 022	8 854	14 012	10 885	12 491
Napraforgómag	72 395	84 508	111 835	77 297	72 493
Repcemag	13 047	15 310	33 169	35 676	43 237
Dohány	2 746	1 149	957	93	446
Cukorrépa	114 543	101 085	67 006	82 776	59 754
Silókukorica	186 460	179 105	142 716	119 503	195 315
Csalamádé	9 834	5 638	1 090	155	2 481
Lucernaszéna	111 299	90 929	74 538	65 700	58 182
Vöröshere-széna	261	438	428	60	

Forrás: KSH Megyei Statisztikai Évkönyv

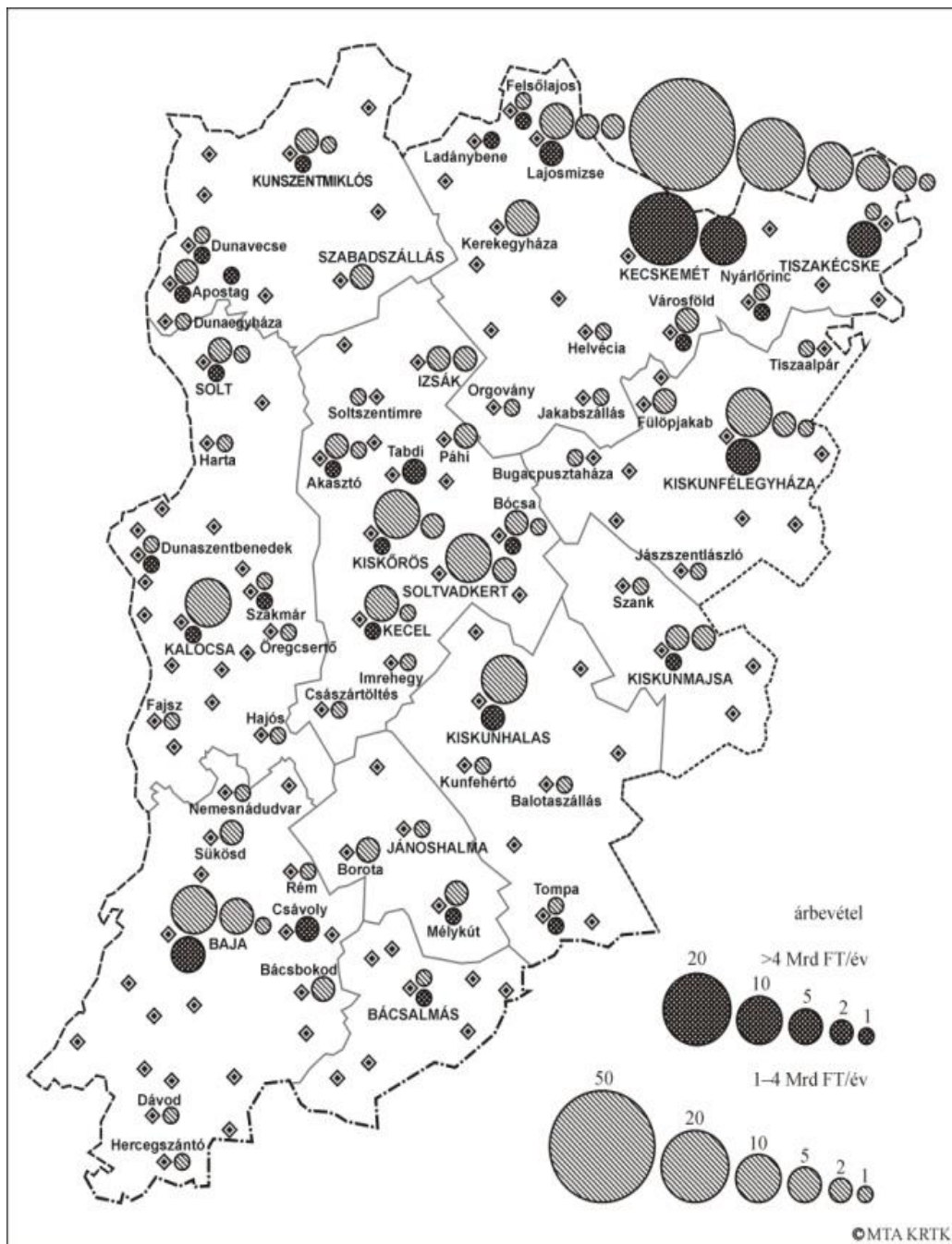
12. melléklet: Az állatállomány változása Bács-Kiskun megyében 1980 és 2008 között

Megnevezés	1980 (e db)	1990 (e db)	1995 (e db)	2000 (e db)	2005 (e db)	2010 (e db)
Szarvasmarha	140,6	79,4	58	58	48	56
Ebből: tehén	58,1	30,6	28,7	29	24	30
Sertés	890,1	475,6	543,9	513	394	344
Ebből: anyakoca	75,6	27,1	46,8	39	31	26
Juh	244,6	139,3	25,4	200	241	196
Kecske				9	11	9
Ló	4	1,4	0,7	8	7	7
Tyúkféle	3733	1934	1228	2 542	3 200	2 678
Ebből: tojó				1 138	1 484	1 739
Kacsa				788	1 621	3 651
Lúd				479	403	640
Pulyka				85	279	325
Házinyúl				73	253	197
Vágógalamb				27	25	13
Méhcsalád				55	89	77

Forrás: KSH Megyei Statisztikai Évkönyv

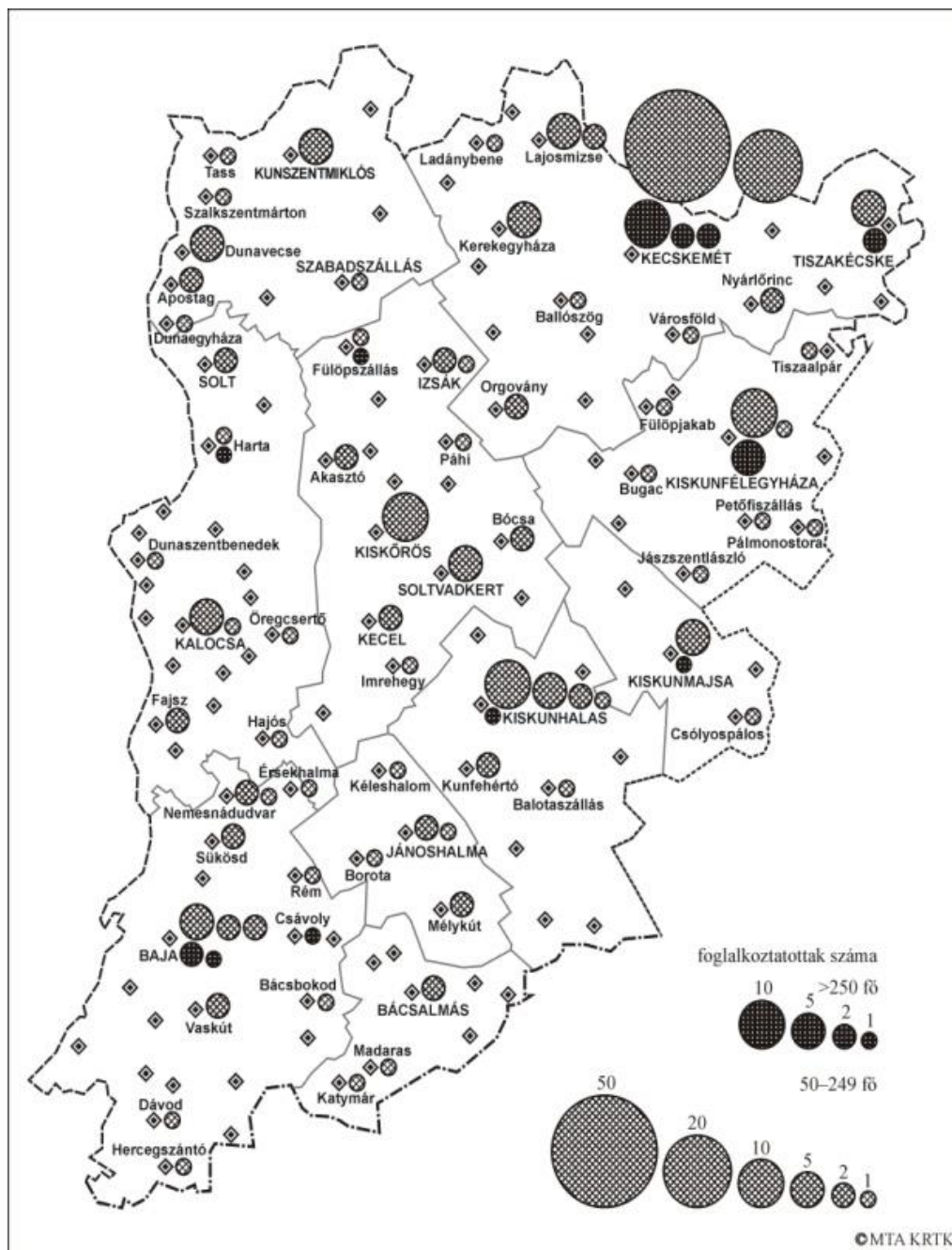
1.2 cb) A gazdaság belső és külső kapcsolatai

13. melléklet: A legnagyobb árbevételű társas vállalkozások területi megoszlása, 2011

Forrás: KSH, Cég-Kód-Tár 2011

14. melléklet: A legnagyobb foglalkoztató társas vállalkozások területi megoszlása

Forrás: KSH, Cég-Kód-Tár 2011

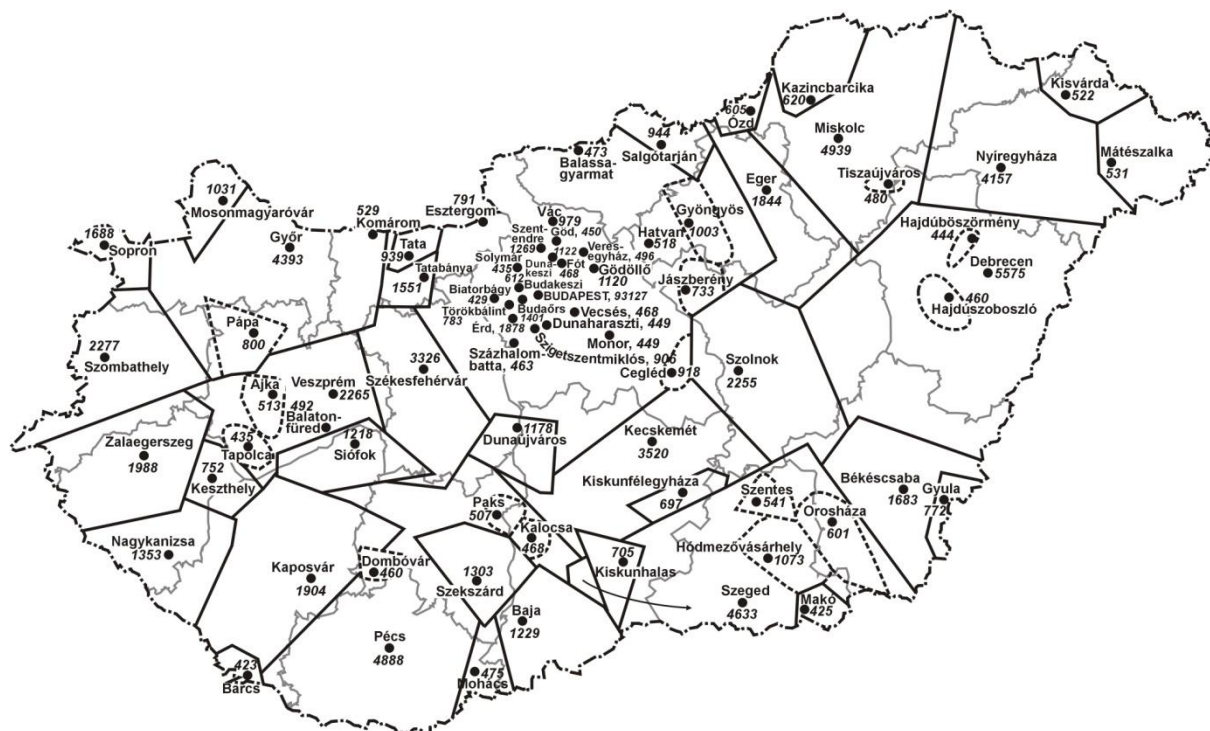
1.2 cf) Gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők

15. melléklet: Az egy főre jutó GDP a vidéki átlag százalékában

Megye	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Győr-M-S	169	153	151	151	146	144	152,4	149,2	150,3	149,2
Komárom-E.	105	118	118	133	141	148	136,5	143,1	139,7	138,3
Fejér	149	132	122	120	124	124	128,4	126,4	124,2	119,9
Vas	141	128	128	134	128	123	130,8	119,9	116,2	116,8
Pest	98	110	113	113	114	116	113,4	116,5	115,8	113,6
Csongrád	106	101	101	99	99	100	98	97,6	99,1	103,9
Zala	107	110	112	119	117	112	105,4	107,1	110,1	102,7
Tolna	104	101	101	91	89	89	89,4	92,4	95,6	100,5
Veszprém	106	107	102	101	99	97	96	98,7	97,5	96,6
Baranya	97	95	96	95	94	94	95,8	95,3	95,3	95,5
Hajdú-B.	91	94	96	97	96	96	95,5	94	94,4	95,1
Heves	90	93	95	94	94	90	91	94,1	92,2	93,9
J-N-Szolnok	85	89	87	84	82	81	86,4	85,3	86,6	91,1
Bács-Kiskun	88	87	90	87	88	87	87,9	85,9	89,3	90,2
Somogy	87	89	89	89	88	85	82,3	81,9	83,2	86,8
Borsod-A-Z.	81	80	81	81	85	89	87,7	86,5	84	83,8
Békés	86	83	82	79	78	77	76,1	76,4	77,6	75
Szabolcs-Sz-B.	70	72	72	73	72	71	70,4	70,2	69,2	69,6
Nógrád	70	71	71	70	68	65	65,6	61,4	60,6	61,1

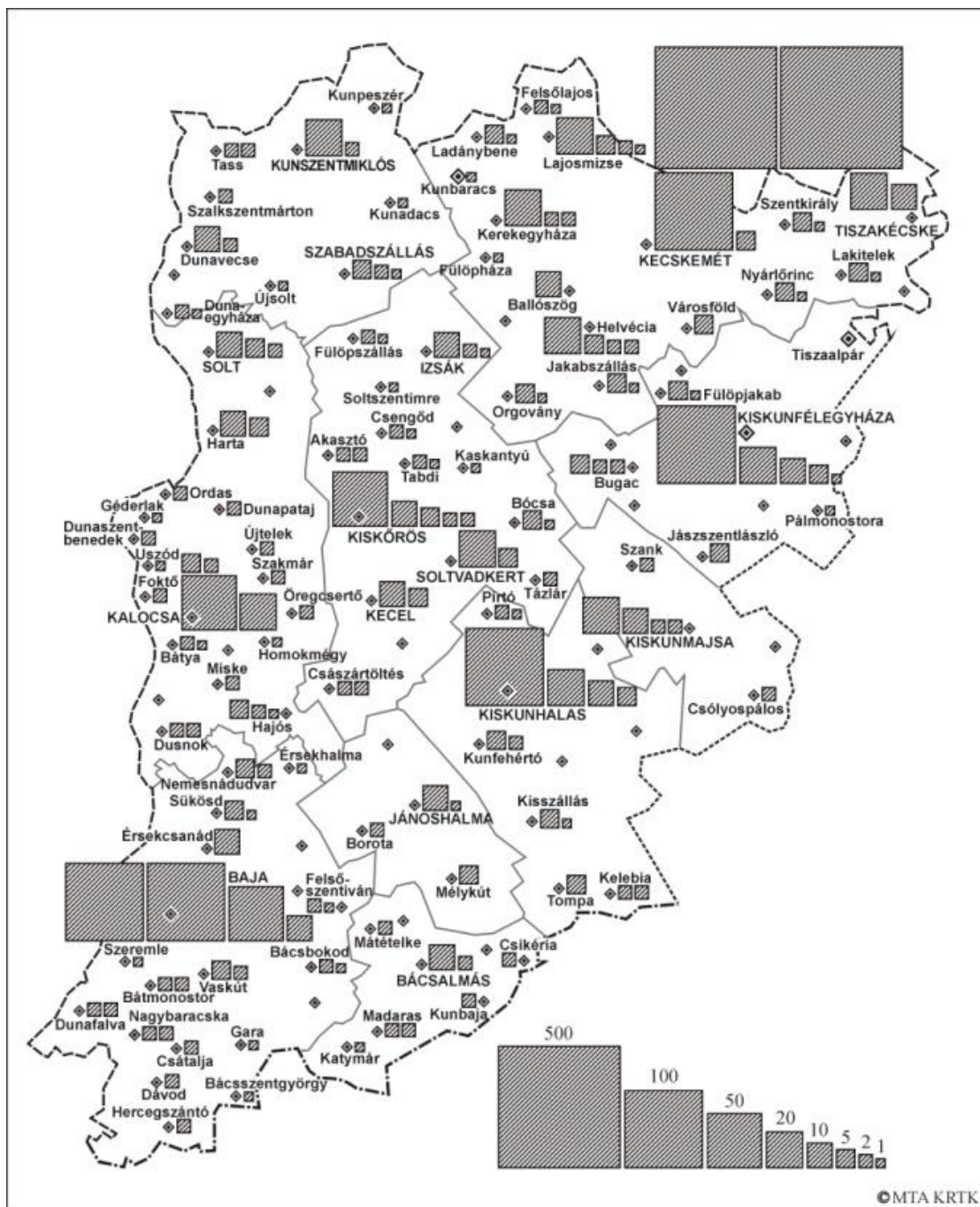
Forrás: KSH

16. melléklet: Az üzleti- szolgáltatási kínálat alapján meghatározó városi központok és elvi vonzásterületük

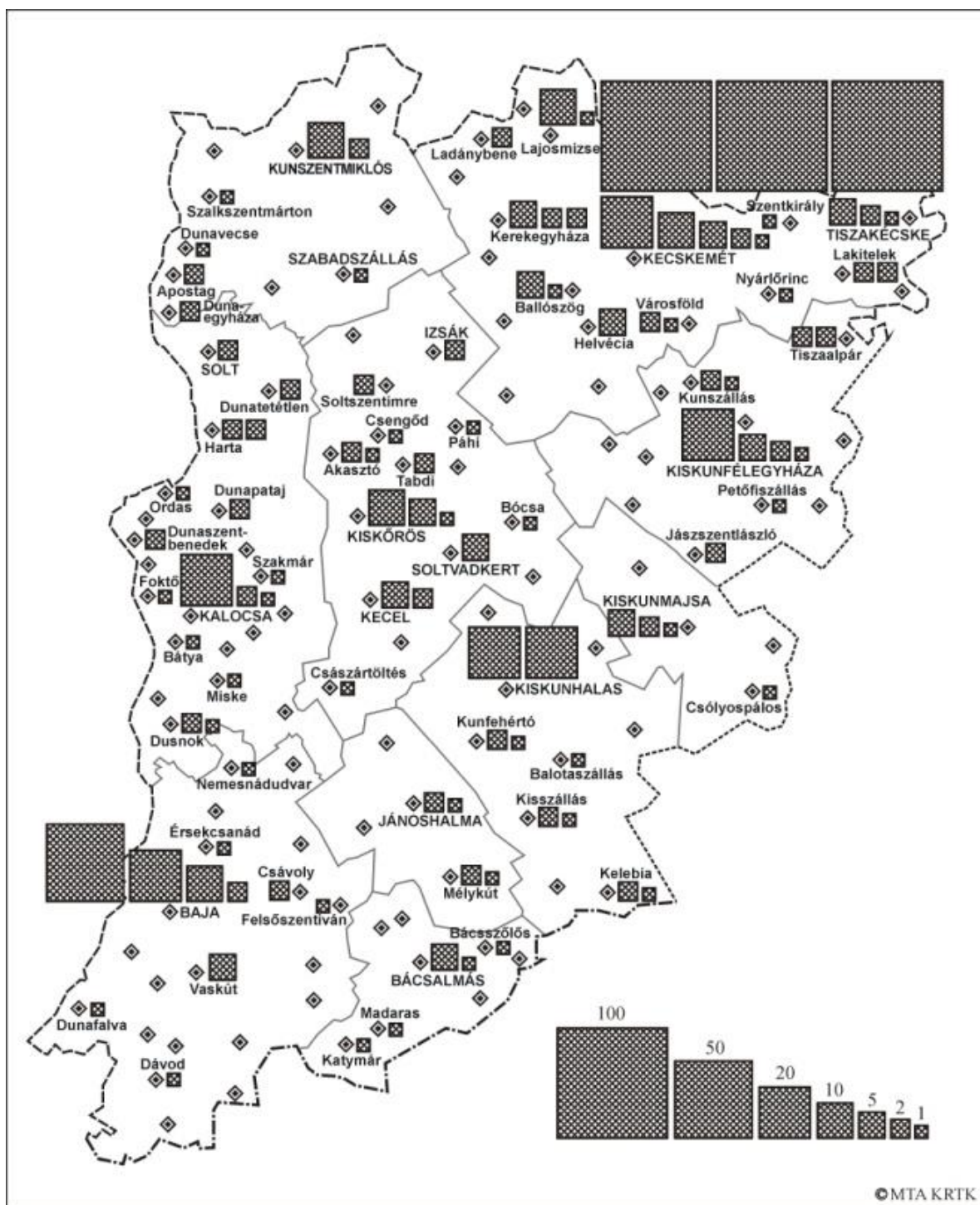
Forrás: A szerző saját számítása

17. melléklet: Üzleti szolgáltató vállalkozások cégeközpontjainak megoszlása a megyében

Forrás: KSH, Cég-Kód-Tár

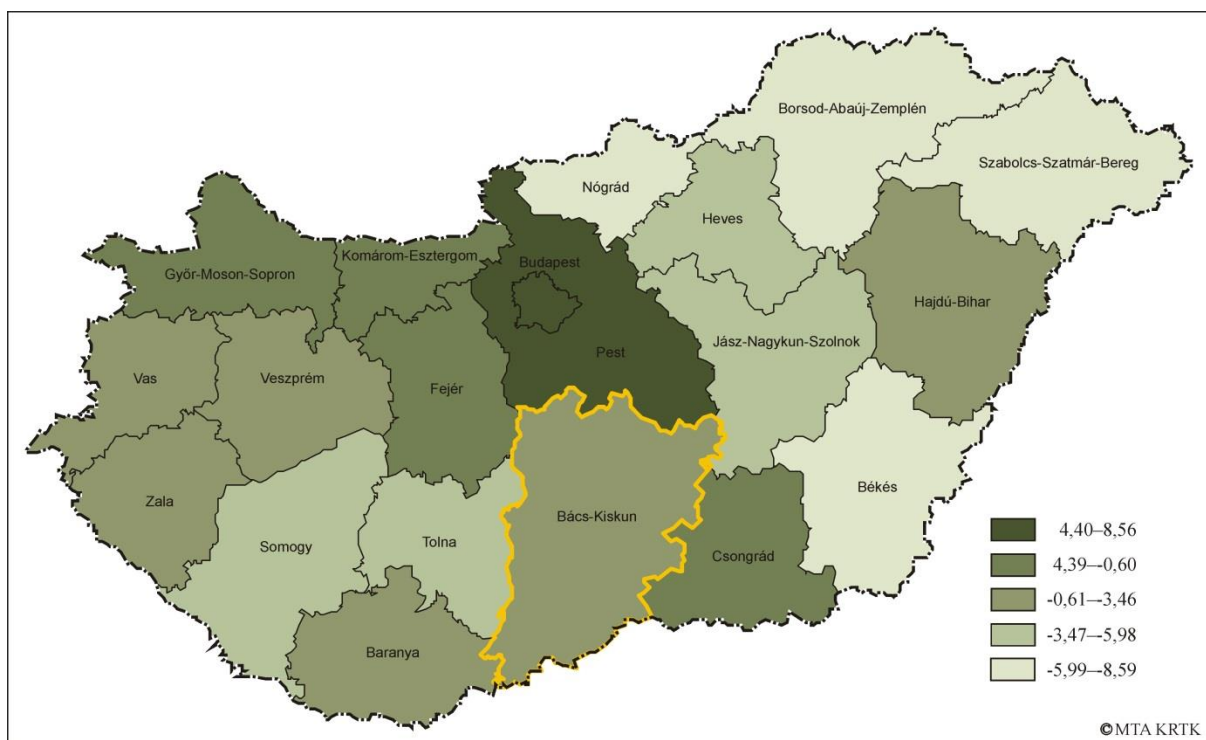
18. melléklet: Az info-kommunikációs ágazat vállalkozásainak térszerkezete

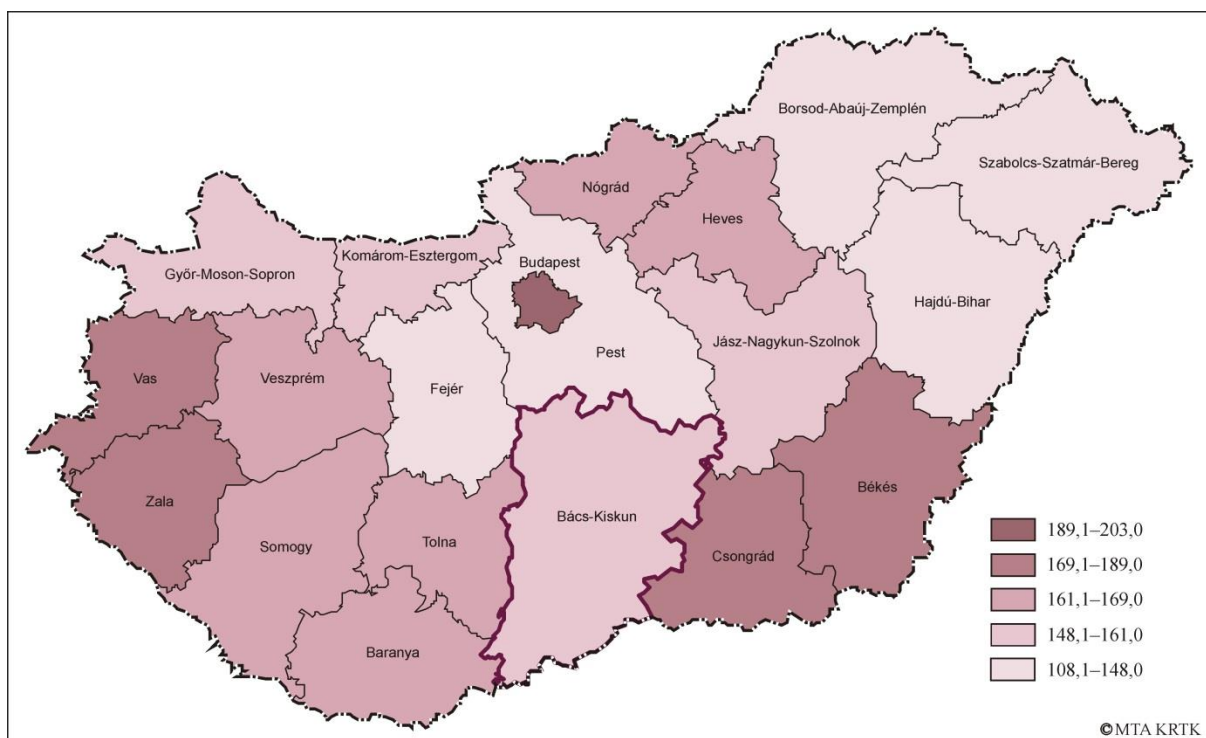
Forrás: KSH, Cég-Kód-Tár

1.2 d) Társadalom

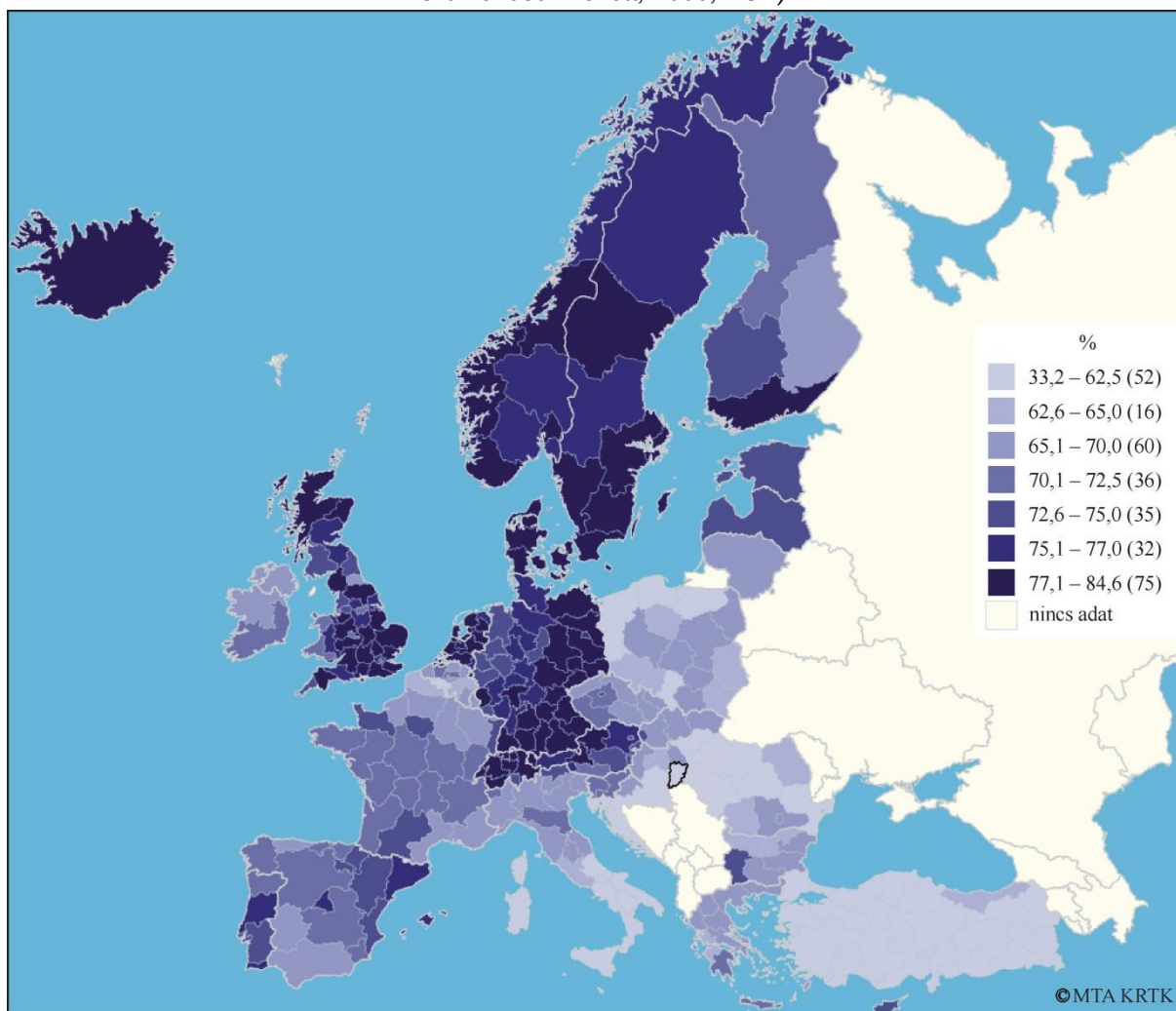
19. melléklet: Vándorlási egyenleg Magyarország megyéiben (2010, TeIR)

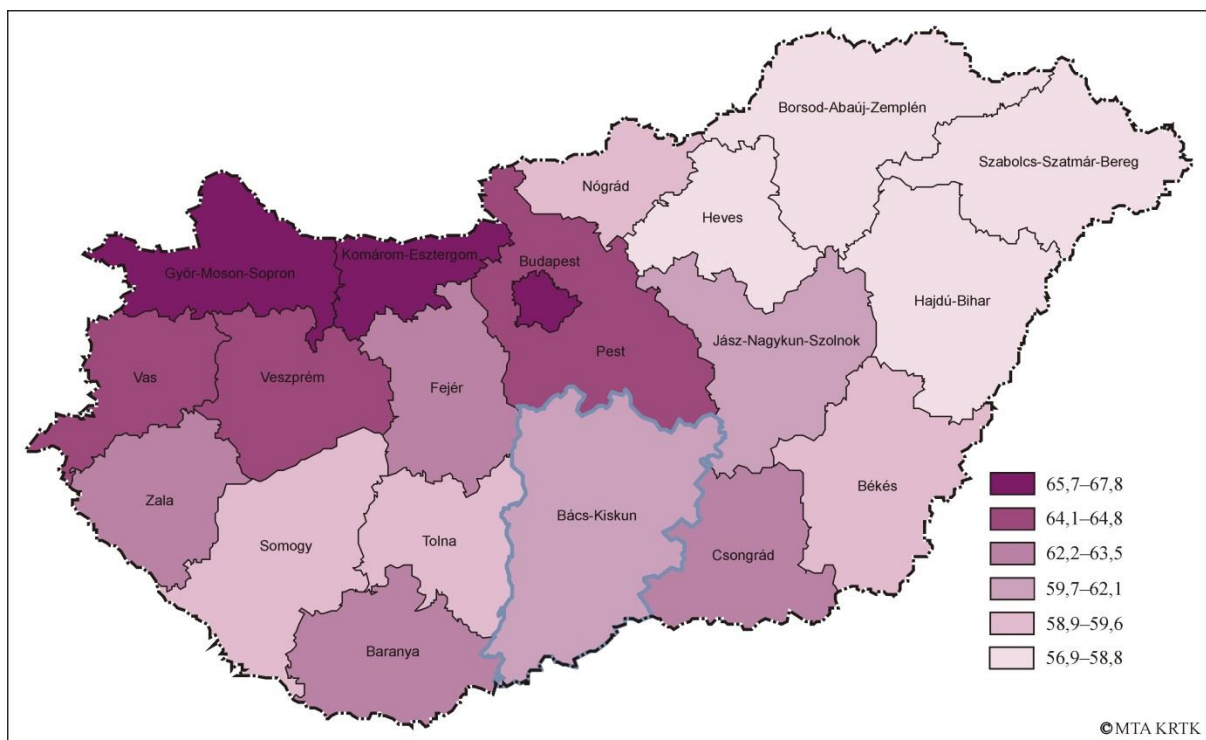
20. melléklet: Az öregségi mutató Magyarország megyéiben (2010, TeIR)

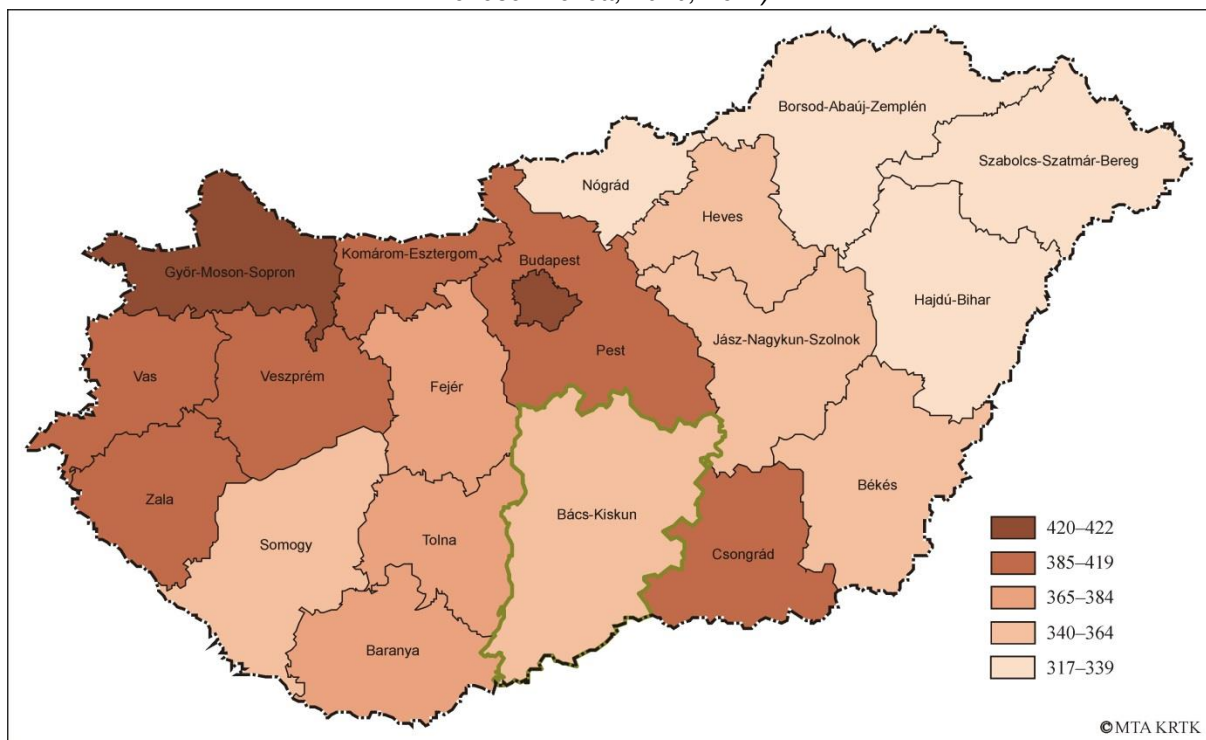
21. melléklet: Az aktivitási ráta Európa régióiban (NUTS-2, a gazdaságilag aktív népesség aránya a 15-64 évesek között, 2009, KSH)

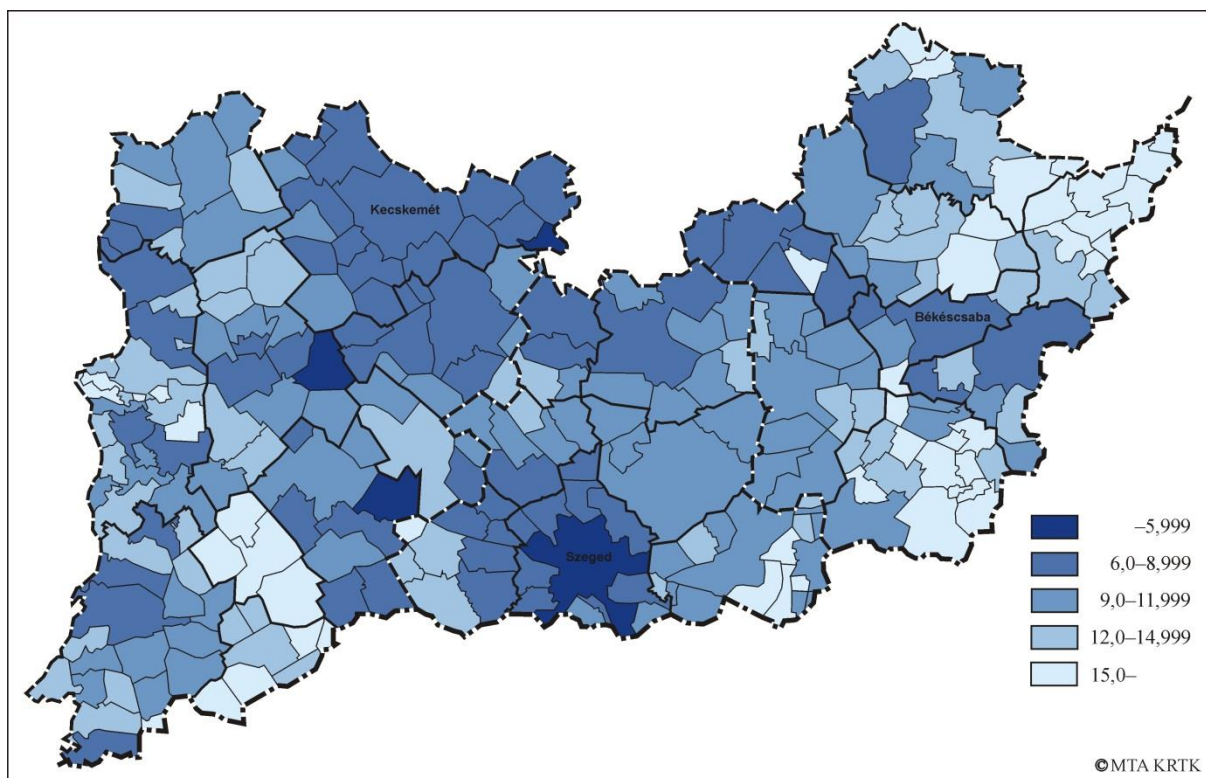
22. melléklet: Az aktivitási ráta Magyarország megyéiben (2010, TeIR)

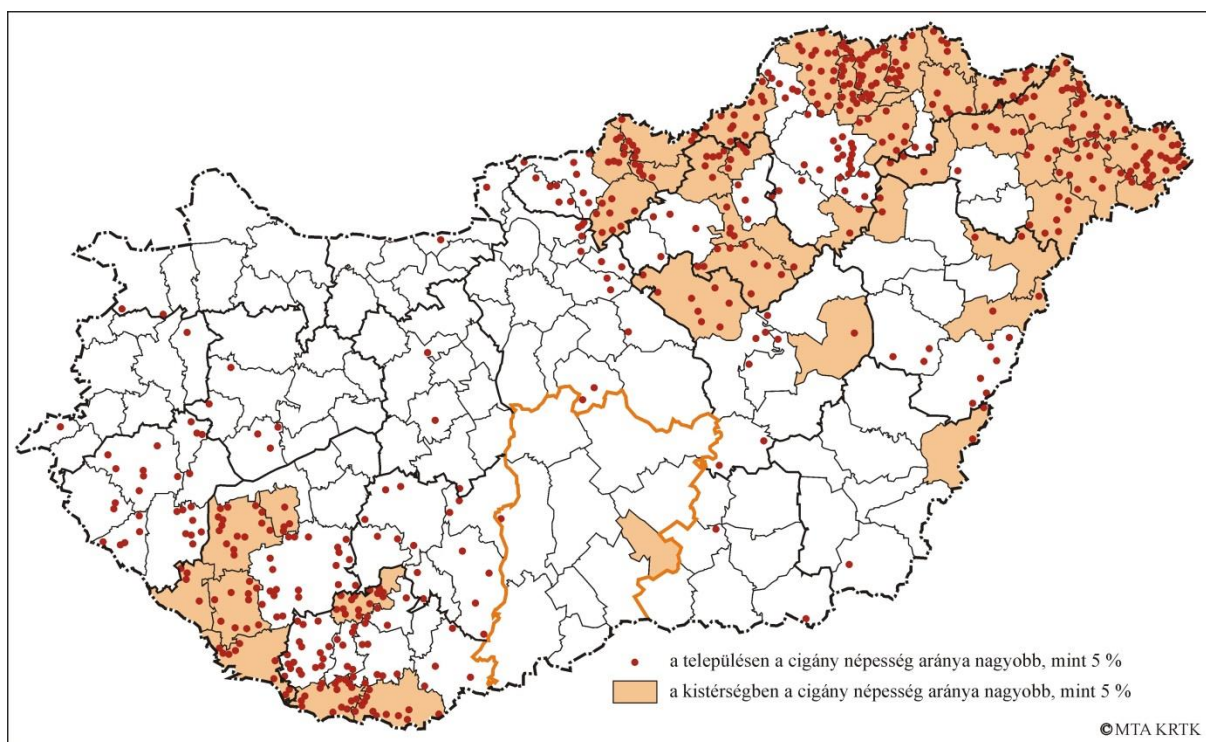
23. melléklet: A foglalkoztatási ráta Magyarország megyéiben (a foglalkoztatottak aránya a 15-74 évesek között, 2010, TeIR)

24. melléklet: A települések foglalkoztatási helyzete a Dél-alföldi régióban az ún. települési mutató (a regisztrált állás keresők aránya a 15-64 évesek között) alapján (2010, TeIR)

25. melléklet: A cigányság területi elhelyezkedése Magyarországon (2001, KSH Népszámlálás)

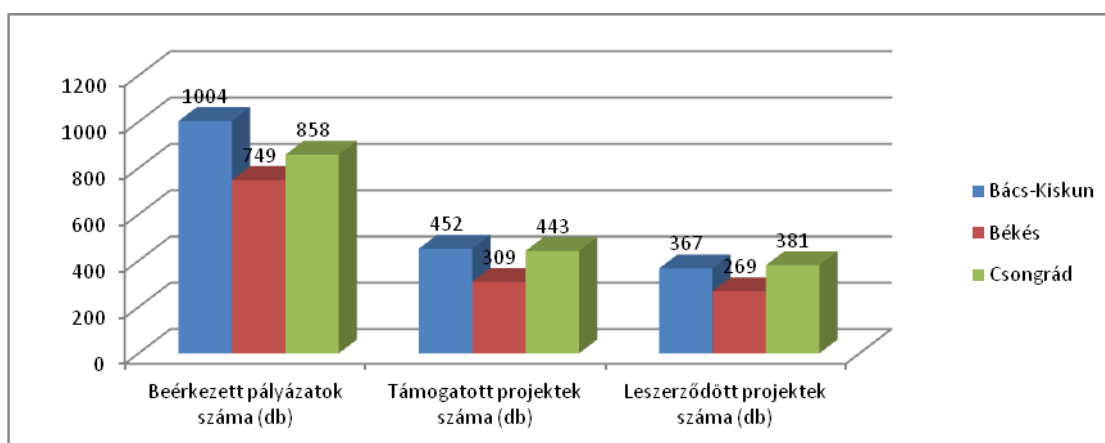
1.2. h) Településhálózat

26. melléklet: A többcélú kistérségi társulások által ellátott feladatok (2011)

	pedagógiai szakszolgálat	oktatás	család-, gyermek- ifjúságvédelem	szociális ellátás	egészségügy	közművelődés	egyéb
Bácsalmási	logopédia gyógytestnevelés	általános iskola óvoda	bölcsőde	fogyatékosokat támogató szolgálat	hétközi és hétfői orvosi ügyelet	mozgó-könyvtár, művelődés	belső ellenőrzés közlekedés vizegyezkedés településrend. természetvédelem közmművelődés. közmművelődés. közmművelődés. közmművelődés. közmművelődés.
Bajai	logopédia gyógytestnevelés pályaválasztási és nevelési tanácsadás gyógypedagógiai fejlesztés	általános iskola óvoda	családsegítés	házi segítség-nyújtás (jelzőrendszeres is) fogyatékosok, hajléktalanok, idősek nappali ellátása	orvosi ügyelet kórházi gépbeszerezés	mozgó-könyvtár, művelődés	belső ellenőrzés hulladékgyűjtés. környezetvédelem bűnmegelőzés gyepmester, sport
Jánoshalmi	logopédia gyógytestnevelés	általános iskola	családsegítő és gyermekjóléti szolgálat családok átmeneti otthona	nappali melegedő idősek klubja házi segítség-nyújtás (jelzőrendszeres is) étkeztetés idősek otthona	orvosi ügyelet	mozgó-könyvtár	infokommunikációs eszközök beszerzése közmművelődés. közmművelődés. közmművelődés.
Kalocsai	gyógytestnevelés pályaválasztási tanácsadás	általános iskola óvoda	családsegítő és gyermekjóléti szolgálat	nincs kistérségi feladatellátás	orvosi ügyelet	mozgó-könyvtár	belső ellenőrzés helyi közlekedés vagyongazdálkodás. vizegyezkedés kommunális szolgált. energiaellátás. környezet és természetvédelem hulladék-kezelés szennyvíztisztítás területrendezés foglalkoztatás gazdaság és turizmusfejlesztés állat- és növényei. területfejlesztés
Kecskeméti	logopédia gyógytestnevelés nevelési tanácsadás	általános iskola óvoda szakiskola középiskola	családsegítés, gyermekjóléti szolgálat	szociális étkeztetés házi segítség-nyújtás (jelzőrendszeres is) idősek nappali ellát. pszichiátriai és személyiségbetegségek nappali ellátása	orvosi ügyelet	mozgó-könyvtár	térségfejlesztés belső ellenőrzés közmművelődés turizmus
Kiskőrösi	továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás, gyógytestnevelés	óvoda általános iskola középiskola szakiskola kollégium	-	idősek otthona	-	mozgó-könyvtár	állategészségügy közösségi közlekedés
Kiskunfélegyházi	logopédia gyógytestnevelés pályaválasztási tanácsadás nevelési tanácsadás gyógypedagógiai fejlesztés	általános iskola óvoda	gyermekjóléti szolgálat, családsegítés	házi segítség- nyújtás, nappali ellátás	orvosi ügyelet alapellátás	mozgó-könyvtár közmművelődés	belső ellenőrzés fogyatékos sport, iskolasport, turizmus, idegenforgalom területfejlesztés
Kiskunhalasi	logopédia gyógytestnevelés pályaválasztási tanácsadás	általános iskola	családsegítés és gyermekjóléti szolgálat, családok átmeneti otthona	házi segítség- nyújtás, átmeneti hajléktalan szálló, támogató szolgálat, pszichiátriai, betegségek, fogyatékosok otthona idősek nappali ellátása, idősek otthona és átmeneti otthona, étkeztetés	orvosi ügyelet	mozgó-könyvtár	belső ellenőrzés internetes portál, területfejlesztés főépítési feladatok
Kiskunmajsai	logopédia gyógytestnevelés pályaválasztási tanácsadás	nincs kistérségi feladatellátás	bölcsőde családsegítés, gyermekjóléti szolgálat	házi segítség- nyújtás, (jelzőrendszeres is) nappali ellátás, támogató szolgálat, szociális étkeztetés	orvosi ügyelet és ügyeleti gépkocsi	könyvtár, mozgó-könyvtár	belső ellenőrzés állati hulladék ártalmatlanítás, állat- és növény- egészségügy
Kunszentmiklósi	gyógytestnevelés gyógypedagógiai fejlesztés logopédia nevelési tanácsadás pályaválasztási tanácsadás sajátos nevelési igényű gyermekek	nincs kistérségi feladatellátás	gyermekjóléti szolgáltatás	házi segítség-nyújtás (jelzőrendszeres is) idősek napközi és bennlakásos otthona fogyatékosok bennlakásos intézm. étkeztetés	orvosi ügyelet	közművelődés, kultúra	belső ellenőrzés foglalkoztatás gazdaság és turizmusfejlesztés idegenforgalom állat- és növényei. területfejlesztés sport bűnmegelőzés, közmművelődés szabályszétértés

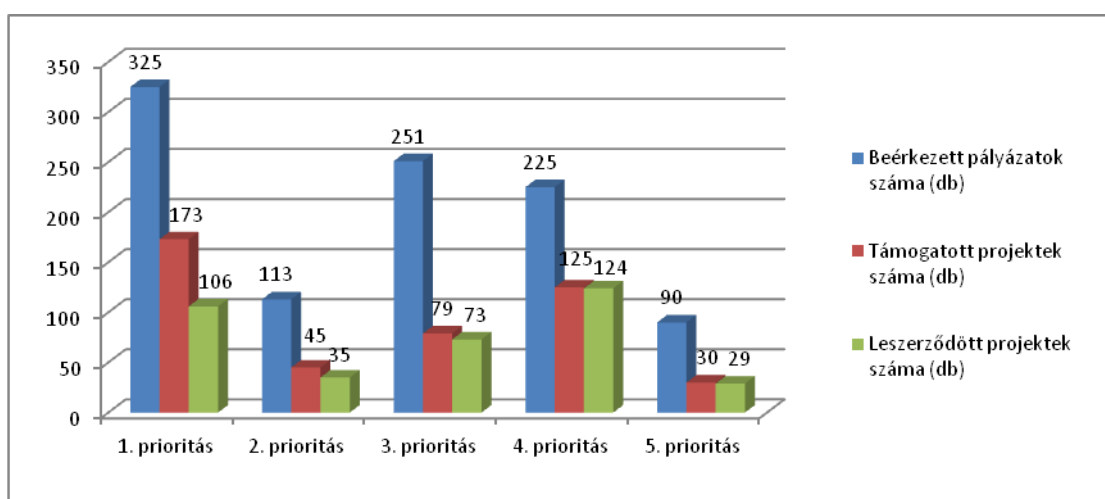
Forrás: A szerző saját gyűjtése kistérségi dokumentumok alapján

27. melléklet Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye összesített forrásabszorpció mutatói I.

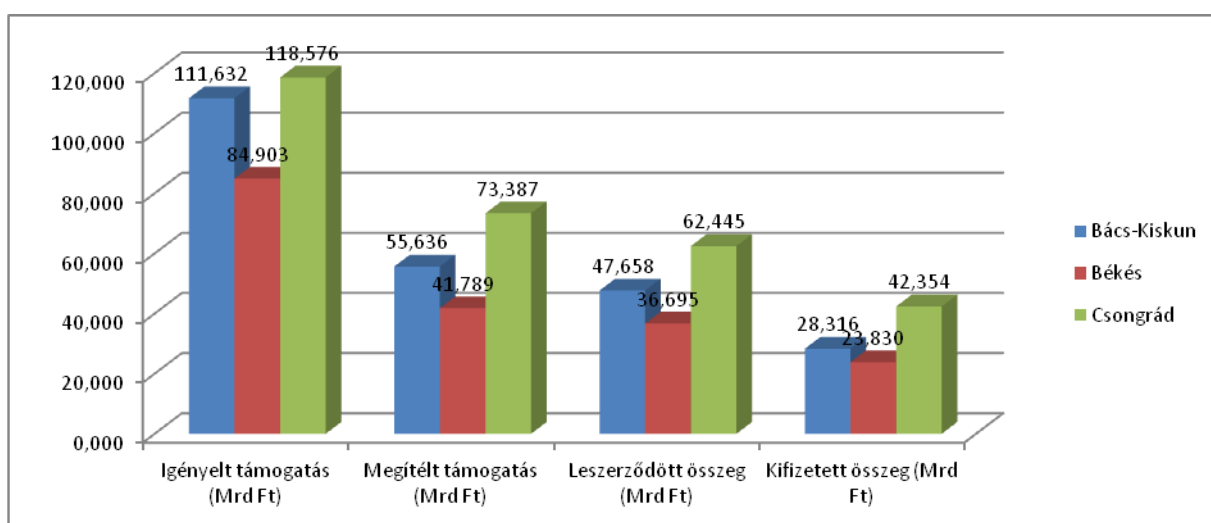
Forrás: DARFÜ saját szerkesztés

28. melléklet Bács-Kiskun megye összesített forrásabszorpció mutatói I.

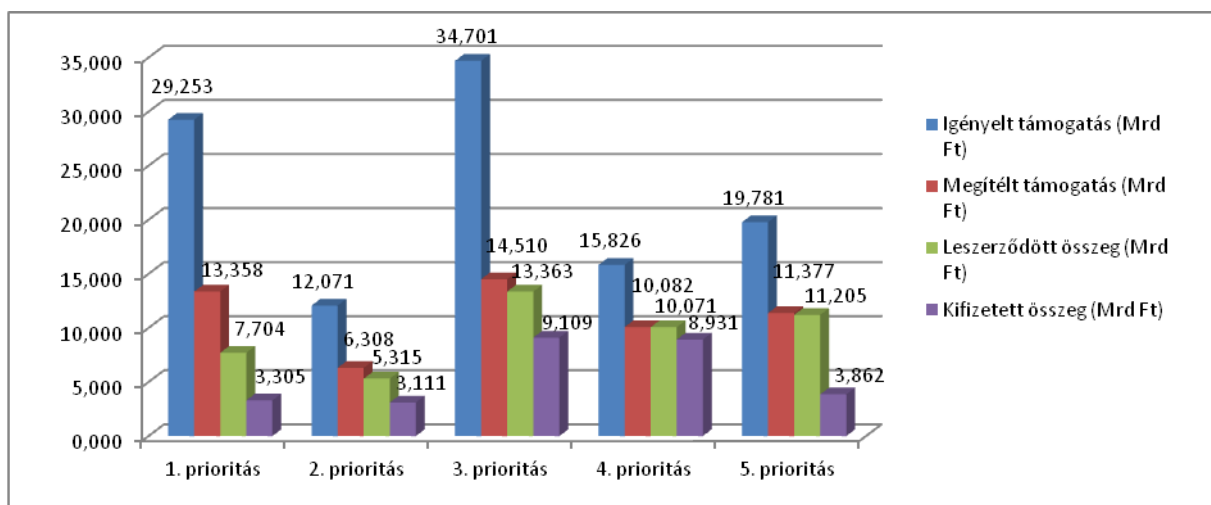
Forrás: DARFÜ saját szerkesztés

29. melléklet Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye összesített forrásabszorpció mutatói II.

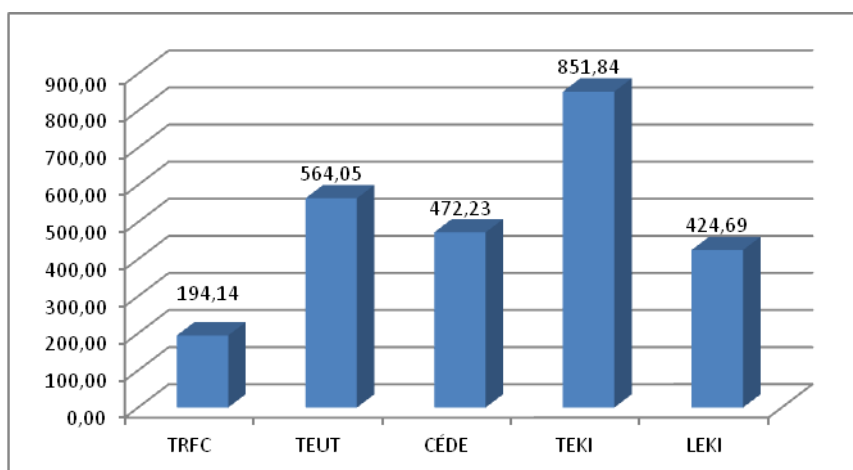
Forrás: DARFÜ saját szerkesztés

30. melléklet Bács-Kiskun megye összesített forrásabszorpciós mutatói II.

Forrás: DARFÜ saját szerkesztés

31. melléklet A hazai források keretei között megítélt pályázati támogatások összértéke Bács-Kiskun megyében, témakörönként (millió Ft)

Forrás: DARFÜ adatbázis

32. melléklet A támogatást nyert projektrészek száma kistérségenként és beavatkozási területenként
(hátrányos helyzetű kistérségek dőlt betűvel szedve)

	1.1. Infrastruktúra fejlesztés	1.2. Környezet- védelem	2.1. Gazdaság, turizmus, K+F	2.2. Oktatás és kultúra	Összesen
Bajai	1	4	1	5	11
Bácsalmási	1	0	0	0	1
Jánoshalmi	0	0	0	1	1
Kalocsai	0	0	0	1	1
Kecskeméti	1	3	12	5	21
Kiskőrösi	0	0	0	0	0
Kiskunfélegyháza	0	0	0	3	3
Kiskunhalasi	0	0	0	1	1
Kiskunmajsai	0	0	1	0	1
Kunszentmiklósi	0	0	0	0	0

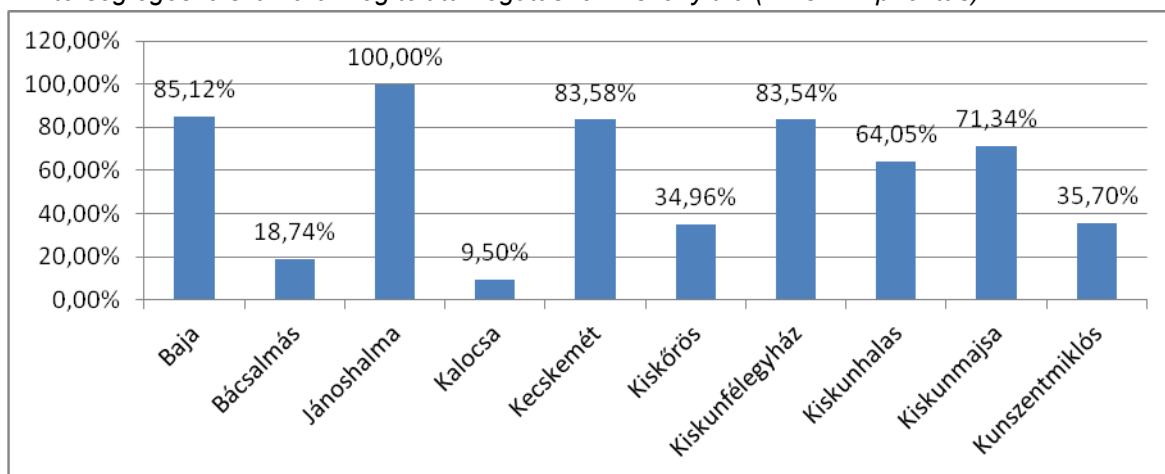
Forrás: DARFÜ adatbázis

33. melléklet: Megítélt összegek kistérségenként és beavatkozási területenként millió Ft-ban
(hátrányos helyzetű kistérségek dőlt betűvel szedve)

	1.1. Infrastruktúra fejlesztés	1.2. Környezet- védelem	2.1. Gazdaság, turizmus, K+F	2.2. Oktatás és kultúra	Összesen
Bajai	329,2	287,3	15,8	90,9	723,2
Bácsalmási	37,7	0	0	0	37,7
Jánoshalmi	0	0	0	5,8	5,8
Kalocsai	0	0	0	5,7	5,7
Kecskeméti	34,3	57,8	233,5	87,1	412,7
Kiskőrösi	0	0	0	0	0,0
Kiskunfélegyháza	0	0	0	22,9	22,9
Kiskunhalasi	0	0	0	81,4	81,4
Kiskunmajsai	0	0	13,9	0	13,9
Kunszentmiklósi	0	0	0	0	0,0

Forrás: DARFÜ saját szerkesztés

34. melléklet: A kistérségi központban megvalósuló projektek részére megítélt támogatás aránya a térség egésze számára megítélt támogatáshoz viszonyítva (DAOP 1. prioritás)

Forrás: DARFÜ saját szerkesztés